AVSONI POPMÆ FRISII

DE

DIFFERENTIIS VERBORVM

LIBRI QVATVOR:

ET

CORNELII FRONTONIS DE VOCVM DIFFERENTIIS LIBELLVS.

Ex Officina Plantiniana

RAPHELENGII,

CIↃ. IↃ. CVI.

AVSONIVS POPMA
Theodoro Cantero V. C.
S. D.

MITTO *ad te, Cantere clarissime, libellum meum De differentiis verborum, in quem contuli ferè omnia notatu digna, quæ vel ipse legendò obseruaui, vel alii autores in hoc genere tradiderunt. Nam veteres inprimis, vocum differentias non minùs quàm proprietates & origines diligenter exquisiuerunt: nec soli Grammatici in his laborârunt, sed etiam Iurisconsulti, quorum scientia magnâ ex parte in vocabulorum interpretatione versatur. Inter eos autem familiam ducit Herennius Modestinus, cuius fuerunt Differentiarum libri nouem; in quibus verborum ad Ius ciuile pertinentium discrimina accuratissimè explicauit. Quæ eadem ipse quoque anno-*

taui, & alia multa ad notitiam Latini sermonis necessaria adiunxi, ac demum omnia exemplis atque testimoniis optimorum autorum illustraui. Quid præstiterim, aliorum esto iudicium. ego certè cùm tibi tuique similibus ista probabuntur satis amplum tulisse me laborum meorum fructum existimabo. Vale. Kal. Septemb. CIↃ IↃ CV.

AVSO-

AVSONI POPMÆ
DE
DIFFERENTIIS VERBORVM
LIBER PRIMVS.

ABDICARE dicitur pater filium, quem se viuo repellit à bonis, & quasi extra familiam eiicit: EXHÆREDARE est eum, qui alioquin hæres futurus esset post mortem testatoris, ab hæreditate excludere. Hinc ABDICATIO est liberorum abalienatio, quæ patri olim permittebatur ex caussa apud iudices probata, vt si filius paternæ voluntati repugnasset, si malitiosè aut nequiter egisset: EXHÆREDATIO est suorum hæredum ab hæreditate, & succedendi iure exclusio. Suetonius Augusto: Agrippam breui ob ingenium stolidum ac ferox abdicauit, sepofuitque Surrentum.

ABIGEVS est qui pecora ex pascuis, vel ex armentis, vel stabulis subtrahit, & quodammodo deprædatur; FVR est qui clàm rem alienam surripit: ille grauius peccat, & punitur; hic leuius. Vlpianus De officio Proconsulis D. De abig. l. 1.
VIII: Abigei propriè hi habentur, qui pecora ex pascuis, vel ex armentis subtrahunt, & quodammodo deprædantur, & abigendi stu-

dium quasi artem exercent, equos de gregibus, vel boues de armentis abducentes. Claudius De pœnis Paganorum: Quantitas discernit furem ab abigeo: nam qui vnum suem surripuerit vt fur coërcebitur, qui gregem vt abigeus.

D. De pœnis l. 16.

ABIVRARE est rem creditam periurio negare: EIVRARE est iuramento renunciare, vel reiicere. Plaut. Curculione, Qui abiurant si quid creditum est. idem; Eiurauit militiam. Sic Eiurare iudicem solebant, qui iudicem vt sibi iniquum reiiciebant, & Eiurare bonam copiam dicebantur, qui soluendo non erant, cùm iureiurando palam affirmabant sibi copiam & facultatem dissoluendi æris alieni minimè suppetere; atque ita liberabantur à nexu, & seruitute creditorum. Cicero Philippica XII: Me iniquum eiurabant, & de me querebantur. idem Ad Pætum: Quòd mihi bonam copiam eiures nihil est. Varro De lingua Lat. VI: Liber qui suas operas in seruitute pro pecunia quam debeat, dat, dum solueret, Nexus vocatur, vt ab ære Obæratus. Hoc C. Poetilio Vesolo rogante sublatum ne fieret, & omnes qui bonam copiam eiurarent, ne essent Nexi, dissoluti.

ABROGARE est legem perlatam prorsus tollere: DEROGARE est aliquid deminuere de vi & effectu legis; OBROGARE est aliam legem ferre, prioris legis infirmandæ caussa, ANTIQVARE est legem promulgatam reiicere,

non accipere. Cicero de repub. III: Huic legi nec obrogari fas est, neque derogare ex hac aliquid licet, neque tota abrogari potest. idem ad Atticum III: Abrogare, derogare, obrogare sine fraude sua non liceat. Liuius lib. XXII: Itaque plebiscitum quo oneratus magis quàm honoratus sum, primus antiquo, abrogoque.

ABSOLVERE est rem ad exitum quoquo modo perducere: PERFICERE autem est finem rei imponere, nihil vt desit: quod plus est; sicut Perfectum plus est quàm Absolutum. Cicero de natura Deorum II: In omni natura necesse est absolui aliquid, aut perfici. Vlpianus lib. VII Ad legem Iuliam & Papiam; Perfecisse ædificium is videtur, qui ita consummauit, vt iam in vsu esse possit. D. De verb. sign. l. 139.

ABSTINERE est inhibere manus & animum à rebus alienis; CONTINERE est temperare à cupiditatibus, & illecebris voluptatum. vnde ABSTINENTIA est virtus, qua ab alieno abstinemus; CONTINENTIA est quæ cupiditates refrenat, ac rationis imperio subiicit. hæc in viro temperante est, illa in innocente. Cicero ad Q. Fratrem lib. I: Esse abstinentem, continere omnes cupiditates præclarum est. Sallust. Catilina: Cum strenuo virtute, cum modesto pudore, cum innocente abstinentia certabat.

ACCERSO & ARCESSO quidam putant hoc differre, quod Accersere est vocare, Arcessere

autem accusare. in quo magnopere falluntur. Nam Arcessere duplicem significationem habet, fitq. ab Arcio, quod veteres dixerunt pro accio, vel adcio, vt in alijs quoque multis vocibus Ar pro Ad vsurpârunt, autore Prisciano. Hinc Sallustius amantissimus antiquitatis Arcesso dicit in vtraq. significatione, vt in Catilina pro vocare vel vocatũ ire, Præterea Gabiniũ arcessit; & Iugurtha pro accusare, Quos pecuniæ captæ arcessebant. quo modo & in aliorum autorum libris veteribus ferè semper scribitur. Alii, inter quos Papirianus Grammaticus, volunt Arcessere esse submouere & repellere; à quibus dissentit Velius Longus: In eo quod est Arcesso & Accerso, inquit, putauerunt quidam differentiam esse, vt Accerso sit voco, tractum ab acciendo, Arcesso submoueo, ab arcendo tractũ: sed errauerunt. Arcesso enim pro eo quod est arceo nusquã positũ est.

Accessvs est aditio siue appropinquatio, Accessio verò est adiectio, & incrementum, vt contrà Decessio significat deminutionem & detractionem. Cicero De natura deorum II: Solis accessus discessusq. solstitiis brumisque cognoscitur. idem Officior. III: Eorum neque accessione vitam meliorem fieri, neque decessione peiorem. Sic Iurisconsulti personas aut res quæ aliis adiunguntur & accedunt vocant Accessiones, eoque verbo in obligationibus & emtionibus crebrò vtuntur. & medici incrementa morborum nominant

Acceſſiones. Seneca ad Lucilium, Ægra corpora minima interdum mergit acceſſio. Plinius lib. XXV: Id dandum quidam non niſi in acceſſione cenſent, alii in remiſſione.

Accidit id quod fortuitò atque ex improuiſo euenit; Contingit id quod comitatur ſubſequiturq. quaſi præcedentium cauſſarum euentum. Seneca Ad Lucilium: Scies plura mala contingere nobis quàm accidere. Quotiens enim felicitatis cauſſa & initium fuit quod calamitas vocabatur? Quotiens magna gratulatione excepta res gradum ſibi ſtruxit in præceps, & aliquem iam eminentem alleuauit etiamnũ tanquam ibi adhuc ſtaret, vnde tutò caderet. Frequenter tamen hæc verba idem ſignificant, vt in illa vulgari formula qua mors denotatur, Si quid acciderit, vel, Si quid humanitùs contigerit. Suetonius Augusto: Iulias filiam neptemq. ſi quid his accidiſſet, vetuit ſepulcro ſuo inferri. Scæuola Digestor. xx: Siue in provincia, ſive in via aliquid mihi humanitùs acciderit, ibidem, Si quid ei humanitùs contigerit do, lego, dariq. eis volo. D. De alim. leg. 30.

Accipimvs ab alio quod datur, Svmimvs ipſi quod antè poſitum eſt. Salluſt. Iugurtha: Epiſtolam ſuper caput temerè poſitam ſumit. Cic. in Verrem II: Quod mihi abs te datur id accipio, idem Lentulo: Quod dat accipimus.

Accvsare eſt aliquẽ criminis in iudicio reũ facere, Incvsare autem eſt mores alterius priuatim reprehendere, vel de illata iniuria que-

relas deferre. Cæsar De bello Gallico 1: Omnium ordinum adhibitis ad id consilium centurionibus vehementer eos incusauit. Liuius lib. XLV: Græcorum vana promissa incusare. Sed hæc cùm tralatitiè vsurpantur, tum ferè confunduntur. Sallust. Iugurtha: Vbi per socordiam vires, tempus, ingenium defluxere, naturæ infirmitas accusatur. Tacitus: Intemperiem cœli incusantes.

ACTA erant res minores quæ in vrbe fiebant, & in scripta redigebantur; vt Acta senatus, in quibus perscriptum erat quicquid in Senatu diceretur agereturque; Acta populi, quæ & publica, & vrbana, & κατ' ἐξοχὴν Acta appellantur; in quibus singulis diebus notabantur res populi, vt comitia, iudicia publica, matrimonia, diuortia, & alia plura: GESTA sunt res maiores quæ domi & militiæ geruntur, vt gesta Alexandri, gesta populi Rom. Cicero ad Plancum: Sed quando acta omnia mitti ad te arbitrabar, nihil erat quod singulis de rebus ad te scriberem. & ad Trebonium: Quod nisi res vrbanas, actaque omnia ad te perferri arbitrarer, ipse perscriberem.

ACTVM & GESTVM ita distinguit Antistius Labeo; vt actum sit quicquid agitur aut re, vt numeratione pecuniæ; aut verbis, vt stipulatione: Gestum autem significet rem sine verbis gestam. Quam subtilem differentiam improbat Vlpianus, & Gestum latissimè accipit pro omni contractu, siue re, siue verbis quid

D. De verb. sign. l. 19.

D. De minor. l. 7.

actum

actû sit, vt in edicto Prætoris; Quod cum minore quàm xxv annis natu gestum esse dicetur, Gestum interpretatur qualiter qualiter actum, siue contractus sit, siue quid aliud contigit.

Actarii, inquit Velius Longus, appellantur scriptores actorum: Actvarii sunt canes, nec non & hi qui actum agunt. Quæ differentia, meo quidem iudicio, inepta est. Nam Actuarii dicuntur qui acta per notas scribebant, excipiebantque orationes Oratorum. Suetonius Cæsare: Augustus existimat magis ab Actuariis exceptam malè subsequentibus verba dicentis, quàm ab ipso editam. Seneca Ad Lucilium: Non quidem hæc quæ alienis verbis commendatur, & actuarii vice fungitur. Eos autem qui actum agunt, administrant, aut gerunt (nam hæc promiscuè Iurisconsulti efferunt,) non Actuarios sed Actores dici constat ex Plinio, Tacito, & aliis.

Actor est qui rem gerit & exsequitur: Avtor qui aliquid primus & præcipuus instituit: ille opera, hic consilio curat. Cicero Pro Sestio: Cato dux, & autor, & actor rerum illarum fuit. Cornelius Nepos in vita Attici: Huhc enim in omni procuratione reipub. actorem autoremque habebant. Sallust. Catilina: Tametsi haudquaquam par gloria sequatur scriptorem, & autorem rerum. Vbi Autor rerum est quasi origo & principium, à

quo materia scribendi, vt autor nobilitatis, salutis. Tacitus Historiar. III dum voluit imitari Sallustium, minùs Latinè dixit autorem rerum pro scriptore: Non apud autores rerum, non diurna actorum scripta reperio. ibidem: C. Sallustius rerum Romanarum florentissimus autor.

Actor est qui rationes domesticas, & accepta expensaque peculiariter administrat: licet publicus quoq. sit, & aliarum rerum actū gerat qui interdum exprimitur, vt actor bonorū, actor prædiorum & fundorum in libris Iuris, actor summarum Suetonii Domitiano: Procvrator est qui omnia negotia forensia pariter & domestica procurat, cuius potestas latissimè patet. Plinius Epistolar. III: Sub eodem procuratore, ac penè iisdem actoribus habere. & lib. VII: Agrum ex meis longè pluris actori publico mancipaui. idem Panegyrico: Dicitur actori atq. etiam procuratori tuo In ius veni, sequere ad tribunal. Saluianus De prouidentia diuina IV: Pauet quippe actores, pauent silentiarios, pauent procuratores.

Actvs est ubi vehiculū vel iumentum agere, armentaq. traiicere licet, non etiam trahere lignū aut lapidem: Iter est quo quis pedes vel eques commeare potest, præterea sella aut lectica vehi, non item iumentū ducere, vel vehiculū: Via appellatur quà ius est eundi, agendi, trahendi quoq. & ferendi erectam hastam, si modò fructus nō lædantur. Itaq. Actus continet

tinet Iter, Via vtrumq. Et Actus quidem in latitudine habet pedes quatuor, Iter pedes duos aut tres, Via in porrecto octo pedes, in amfracto, id est flexu, sedecim ex lege XII Tabul. Vlpianus Instit. II: Iter est ius eundi, ambulandi hominis, non etiam iumentū agendi, vel vehiculum: Actus est ius agendi vel iumentum, vel vehiculū, itaq. qui Iter habet, actū non habet, qui Actū habet iter habet, eoq. vti potest & sine iumento: Via est ius eūdi & agendi & ambulandi, nam Iter & actum in se Via continet.

Ad denotat motum ad locum, Apud factum in loco. & hoc post verba motus non adhibetur, illud verba motus vel antecedit, vel subsequitur, vt Ad te eo, Transeo ad forum. Lucilius Satyrar. IX.

Sic & Apud te longè aliud est, neque idem valet Ad te:

Intro nos vocat Ad sese, tenet intus Apud se.

Interdum tamen Ad sumitur pro Apud. Cicero Ad Atticum VII, Fuit ad me sanè diu. Liuius lib. X: Furiarumque ac formidinis plena omnia ad hostes essent. idem lib. XXXIV: Qui ad regem remansit. & lib. IIII. Eorum nomina ad se ederentur. Virgilius,

Prima quod ad Troiā pro charis gesserat Argis.

Et contra Apud pro Ad. Modestinus Pandectarum II: cùm apud eum cui dare iussus est dominium quoque serui peruenit. Venuleius De officio proconsulis VI: Reiicere legatus apud proconsulem debet.

D. De statu liber. l. 27. D. De offic. proc. l. 11.

Ad annvm significat post annum finitum & expletum: In annvm est in tempus vnius anni. Plaut, Rudente: Comissatum omnes venitote ad me ad annos sedecim. Cicero Ad Atticum xii: Nescio quid intersit vtrum illuc nunc veniam, an ad decem annos. Varro Papiapapæ: De ea questum ad annum veniam ad nouum magistratum. Iulianus ad Vrseium Ferocem ii: Sed multo magis hoc, Ad annum liber esto, vel ita accipi potest: Post annum quàm moriar, liber esto. Liuius lib. xxxviii In annum vnum vouebant, dieq; incerta faciebant, ibidem: Magistratibus in annum creatis.

D. De manu. testa. l. 18.

Ad diem est quod in diem ita collatum est, vt die finiatur; Ex die est quod ex die incipit. Cato De re rust. Locus vinis ad Kal. Octobris primas dabitur. ibidem: Dies argento ex Kal. Nouembribus. Paulus Ad edictum xxiv: Nam vel ex die incipit obligatio, aut confertur in diem. Ex die veluti Kal. Martiis dare spondes? cuius hæc natura est, vt ante diem non exigatur. Ad diem autem vsque ad Kalendas dare spondes? Sed hæc duo interdum confunduntur, & idem significant, quod sua die, vel certa & præfinita die. Liuius lib. xxxiii: Neque stipendium, neque frumentum ad diem dari. Scæuola Digestor. vii: Si ad diem pecuniam non soluisset, res incerta fieret, ibidem, Si ex die pecunia omnis soluta non esset, & venditor ea prædia vænisse nollet, inemta essent.

Adfini-

Adfinitas est diuersarum cognationum per nuptias sponsaliave copulatio,& Adfines sunt viri & vxoris cognati, dicti ab eo quòd duæ cognationes quæ diuersæ inter se sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit, vt cognati vxoris sunt adfines viri, ac viri cognati vxoris adfines: quorum nomina ferè hæc sunt; Socer, socrus, gener, nurus, nouerca, vitricus, priuignus, privigna,& alij vlteriores: Cognatio autem est naturalis per feminas coniunctio, & Cognati sunt qui per feminas coniunguntur, vt frater ex eadem matre tantùm natus, avunculus, ceterique: Propinqvitas est commune vinculum quod iure sanguinis contingit, & Propinqvi dicuntur inter quos aliqua sanguinis coniunctio est. Itaque proximus gradus est Cognatio, deinde Adfinitas, tum Propinquitas. Cicero in Verrem IV: Quo quisque te maximè cognatione, adfinitate, necessitudine aliqua attingebat. idem Pro Plancio: Cum illo maximis vinculis & propinquitatis,& adfinitatis coniunctus. Sallust. Iugurtha: Cognationem, adfinitatem, præterea fœdus interuenisse. ibidem: Vos mihi cognatorum, vos in locum adfinium ducerem. Massurius Sabinus Iuris Ciuilis III: In iudiciis apud maiores ita obseruatum est, primum tutelæ, deinde hospiti, deinde clienti, tum cognato, posteà adfini.

Adire & Cernere hæreditatem hoc diffe-

differunt; quòd Adire est suscipere,& occupare hæreditatem: CERNERE est constituere,& quasi decernere se hæredem esse velle. nam hæres intra certum tempus à testatore præfinitum, testibus præsentibus, primùm cernebat hæreditatem, deinde adibat. ita Cretio prior est aditione. Varro de lingua Lat.v: In testamento Cernito; id est, facito videant te esse herodem, itaque in cretione adhibere iubent testes. Plinius Epistolar.x: Iulius Largus rogauit testamento vt hereditatem suam adirem, cernerem que. Vlpianus in Institutionib. Cretio est certorum dierum spatium, quod datur instituto heredi ad deliberandum vtrũ expediat ei adire hereditatem nec ne, velut Titius heres esto, cernitoque in diebus centum, proximis quibus scieris, poterisque: ni ita creueris, exheres esto.

ADOLESCENS vocatur qui annos pueritiæ reliquit: IVVENIS autem qui adolescentis excessit ætatem, quoad incipiat inter Seniores numerari, vt tradit Marcellus Iurisconsultus. Cui adstipulatur Varro, qui quinque gradus ætatis æquabiliter putat esse diuisos, vnumquemque scilicet, præter extremum, in annos quindecim. & primo gradu vsque ad annum quintumdecimũ Pueros dictos, quòd sint puri id est impubes, secundo ad tricesimum annũ Adolescentes, ab alescendo sic nominatos: in tertio gradu qui erant vsque quinque & quadraginta annos, Iuuenes appellatos, eò quòd rempub.

rempub. in re militari possent iuuare: in quarto autem ad vsque sexagesimum annum Seniores esse vocitatos, quòd tunc primùm senescere corpus incipiat. inde vsque finem vitæ vniuscuiusq. quintū gradum factum, in quo qui essent Senes appellatos, quòd ea ætate corpus senio laboraret. Sed Oratores & Historici promiscuè nominant Adolescentes & Iuuenes intra annum vicesimum & quadragesimum, vt Sallust. Catilina, Cæsarem adolescentem vocat, qui iam Pontifex maximus creatus erat anno ætatis XXXVI: rursus Cic. De senectute Catonem adolescentem, cùm annos natus plusminus XXIV militaret sub Fabio V Cos. & De claris Oratoribus Crassum annos natum vnum & viginti cùm Carbonem accusaret admodum adolescentem. idem lib. II. Epistolar. Curionem adolescentem triginta annis maiorem, eundem Ad Atticum Iuuenem cùm ageret annum XXIV. Nunc autem aliter Adolescentis nomen vsurpatur, nimirùm de ea ætate quæ anno incipit XIII, desinit XX, ex quo Iuuenis appellatur.

Adoptio est actus legitimus, per quem filius à patris naturalis in adoptiui familiam transferebatur. Arrogatio verò est, cùm aliquis patrem non habens in potestatem sese adoptiui patris tradebat: illa apud Prætorem, vel Proconsulem, vel quemlibet alium magistratum, apud quem legis actio esset, fiebat, parente naturali filium

filium terna mancipatione cedente: hæc olim rogatione lata apud populum in foro, postea apud principem fiebat, ipso duntaxat qui adrogabatur autore, vt Cicero in Oratione Pro domo,& Gellius lib. v. referunt. Modestinus Regular. II: Adoptantur filiifamilias, adrogantur qui sui iuris sunt. Hanc tamen differentiam non semper obseruant oratores & historici, apud quos Adoptionis nomen est generale, quo continentur Adrogatio,& ea quæ specialiter dicitur Adoptio. Cic. Pro domo: Quod est Pontifices ius adoptionis? nempe vt is adoptet, qui neque procreare iam liberos possit,& cùm potuerit, sit expertus. Tacitus Annal. VII: Si te priuatus lege curiata apud Pontifices, vt moris est, adoptarem. Suetonius Augusto: Tertium nepotem Agrippa simulque priuignum Tiberium adoptauit in foro, lege curiata: quibus in locis Adoptio, vt genus, sumitur pro arrogatione.

D. De adopt. l. 1.

ADPROMISSOR est qui alienæ promissioni accedit, à verbo Adpromitto, quod est insuper,& præter aliũ promitto: EXPROMISSOR verò is dicitur, qui pro eo promittit, qui ipse efficaciter obligatus non est; veluti qui pro seruo, cum quo nulla contrahitur obligatio, promittit. Pomponius Ad Sabinum XXVI: Satisacceptio est stipulatio, quæ ita obligat promissorem, vt adpromissores quoque ab eo accipiantur, id est qui idem promittant. Vlpianus ad edictum XI: Si nolit expromissorem ipsum manumis-

D. De verb. oblig. l. 5.

D. De Dolo l. 7.

numissum accipere, expromissori planè aduersus manumissum dari debebit de dolo, aut si non sit soluendo, expromissor, domino dabitur. Sed hæc differentia quamquam Iuris interpretibus valde placuit, mihi tamen non probatur, cùm videam in libris veterum Iurisconsultorum promiscuè & indifferenter appellari Adpromissores & Expromissores, qui pro alio quocunque se obligant, vt in titulo De soluto matrim., De solutionibus, De pignorati actione, De condict. caussa data, Ad SC. Velleanum, & aliis multis locis.

ADSCRIPTI & ADSCRIPTIVI multùm differunt. Nam Adscripti dicebantur, qui nominá in colonias dederant vt essent coloni, ad quorum similitudinem posteà dici ceperunt Adscriptitii, qui erant coloniis adsignati, & ibi culturæ caussa perpetuò manebant, atque cum prædiis mancipabantur, aliènabanturque: ADSCRIPTIVI erant qui supplendis legionibus in mortuorum militum loco substituebantur, quos eosdem vocabant Accensos, quòd in legionum censum essent relati. Liuius lib. IV: Coloni adscripti in colonia, quam testem integritatis iustitiæque habebant. Paulus Responsor. XI: Seruus qui æstimatus coloniæ adscriptus est, ad periculum coloniæ pertinebit. Plautus Menæchm. Idem istuc aliis adscriptiuis ad legionem fieri solet. Varro De vita populi Rom. III: Qui de adscriptiuis cùm erant adtribuiti decurionibus & centu-

D. Locati l. 14.

centurionibus: qui eorum habent numerum Accensi vocabantur.

Adversvs refertur ad personam tantùm, Contra ad locum, & personam, vt volunt Grammatici: cùm tamen Aduersus etiam ad locum referatur. Terent. Phormione: Exaduorsum ei loco Tonstrina erat quædam. Liuius lib. xlvii: Aduersus viam quà in Capitolium adscenditur. Sed cùm ad personam referuntur, hoc differunt, quòd Aduersus leuius est, quàm Contra. Nam Contra inimicitias, dissidia, & nocendi voluntatem ostendit: Aduersus etiam cum bona voluntate est, & Erga significat. Cato De consulatu suo: Omnia plena hostium, copiæ magnæ contra me sedebant. Terent. Andria: Id gratum fuisse aduersum te habeo gratiam. Cicero De natura deorum 1: Pietas aduersus deos. idem Ad Pætum: Te aduersus me omnia audere gratum est.

Adulterium est concubitus illicitus cum nupta muliere, quasi ad alterius torum accessus: Incestus est cum consanguinea, vel alia quam quis ducere vxorem prohibetur: Stuprum verò est cum vidua aut virgine. Cicero pro Flacco: De probris, adulteriis, ac stupris. Tacitus Historiar. 1: Quotiens pecuniæ materia deesset, stupris & adulteriis exorabatur. Sed interdum Stupri nomen generale est, & de adulterio, incesto, & quocunque flagitio impropriè dicitur. vnde lex Iulia De adulte-

adulteriis, promiſcuè his verbis vtitur, ſicut alii quoque autores. Cicero in Verrem VII: Noctu ſtupri cauſſa lectica in vrbem introferri ſolitus eſt ad mulierem nuptam vni, propoſitam omnibus. Salluſt. Hiſtoriar. III: Ac ſtatim fugitiui contra præceptum ducis rapere ad ſtuprum virgines, matronasque. Liuius lib. XXXVI: Nec rapi ad ſtuprum matres Campanas, virginesque, & ingenuos pueros.

ADVOCATVS eſt qui alteri adeſt in cauſſa, ſiue ius ſuggerit vt Iuriſconſultus, ſiue præſentia ſua aduerſarii iniuriam propulſat, vt amicus: PATRONVS eſt qui in iudicio cauſſas oratione defendit, vt Orator & Cauſidicus. Itaque Aduocati nomen generalius eſt & honeſtius quàm Patroni: quod Ouidius in Arte feſtiuè expreſſit:

Munera det diues, Ius qui profitebitur adſit,
Facundus cauſſam ſæpè clientis agat.

Aſconius Pedianus in Diuinationem: Qui defendit alterum in iudicio aut Patronus dicitur ſi Orator eſt, aut Aduocatus ſi aut ius ſuggerit, aut præſentiam ſuam commodat amico. idem; Vel vti conſulantur conveniunt Aduocati, vel vt alterutri parti apud arbitros adſint, vel vt ipſi iudices in rem aliquam capiantur. Et hoc olim: poſterior autem ætas Aduocatum dixit quemcunque cauſſarum actorem. Tacitus De oratoribus: Horum temporum diſerti, cauſidici, & aduocati, & patroni, & quiduis potiùs quàm Oratores vocantur. Vlpianus De omni-

D. De extr. cog. l. 1. bus tribunalibus VIII: Aduocatos accipere debemus omnes omninò qui caussis agendis quoquo studio operantur.

ÆDES & ÆDIFICIA separat Varro De lingua Lat. IV, Post ædem Saturni in ædificiorum legibus. & Liuius lib. XLVIII: Quæ ædes ædificiaque intra fines regni Antiochi sunt. Nimirùm Ædes sunt sacræ & profanæ; Ædificia tantùm profana, atque etiam illa quæ non sunt apta habitationi, vt porticus, propugnacula, & similia.

ÆDES sunt etiamsi tecto carent, neque habitantur. DOMVS intelligitur omnis habitatio in qua paterfamilias habitat, quæ tecto & parietibus constat. Latior ergo est significatio Ædium quàm Domus. Plautus Rudente:

Domum nostram, agrum, ædes, mancipia.

ÆDES SACRA & TEMPLVM hoc differunt, quòd Ædis sacra per se sancta erat, non augurata, vt Ædis Vestæ: sed postquam per auguria constituebatur, & sancta & augurata erat, & templum fiebat: Templum verò per se auguratum erat, non sanctum, vt Rostra in foro augurato constituta, nec tamen deo dicata, nominantur Templa; itemque Curia Hostilia, Pompeia, & Iulia, vt autor est Varro Epistolicar. Quæst. IV. idem De lingua Lat. VI: Curia Hostilia templum est, & sanctum non est: sed hoc vt putarent ædem sacram esse templum & sanctum esse, quòd in vrbe Roma pleræque ædes sacræ sunt templa, eadem sancta. Præterea

terea Templum etiam profanum est, & domum quamuis hominum & inferorum significat: quæ res exemplorum confirmationem non desiderat.

ÆDIFICARE est construere, EXÆDIFICARE est structuram in altum & longum producere. Sallust. Catilina: Cùm domos atque villas cognoueris in vrbium modum exædificatas. Arnobius lib. VII: Cur templa post condita, sibique exædificata delubrat.

AEGER & animo & corpore laborat, AEGROTVS corpore tantùm. Sallust. Catilina: Antonius pedibus æger. idem Iugurtha: Animus æger auaritia facilè conuersus est. Sed Aegrotum pro ægro dixit Terent. Heautontimor. Neque vt animum decuit ægrotum adolescentuli. & Andria: Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem plerumque applicat.

AEGROTATIONEM & AEGRITVDINEM Cicero distinxit Tusculanar. IV: Sed propriè vt Aegrotatio in corpore, sic Aegritudo in animo nomen habet. ibidem, Præclarè nostri molestiam, sollicitudinem, angorem, propter similitudinem corporum ægrorum, Aegritudinem nominauerunt. Idem tamen eodem libro dixit Aegrotationes animi, vt Horatius,

Quo me ægrotare putas animi vitio.

AERARIVM est locus, in quo publica pecunia populi adseruatur, vt olim in æde Saturni: FISCVS verò principis ærarium est, ad decorem & maiestatem ipsius conseruandam statutus, à fiscis,

ſcis, id eſt, ſportis, in quibus pecuniæ publicæ aſportari, & concludi ſolebant, vt Aſconius Pedianus notauit. Tacitus Annal. II: Quantum ærario, quantum fiſco pendebant, in quinquennium remiſit. idem v: Bona Seiani ablata ærario, vt in fiſcum cogerentur. Plinius in Panegyrico: At fortaſſe non eadem ſeueritate fiſcum qua ærarium cohibes, imò tanto maiore, quanto plus tibi licere de tuo quàm de publico credis. Suetonius Auguſto: Quantum militum ſub ſignis vbique eſſet, quantum pecuniæ in ærario & fiſcis, & vectigaliorum reſiduis. idem Claudio, Poſitis ante ſe cum pecunia fiſcis.

Aestimare, inquit Valla, eſt conſiderare; Existimare eſt iudicare. itaque priùs rem æſtimamus, deinde qualis ſit exiſtimamus. Quæ interpretatio non ſatis explicat veram & propriam harum vocum differentiam. Nam Aeſtimare eſt res comparare & componere, atque ita expendere quid parui aut magni referat; quid probandum aut improbandum ſit. Exiſtimare autem eſt iudicare, benè vel malè opinari. illud fit ex rerum collatione, hoc eſt opinionis & iudicii, vt Aeſtimo te magni, Exiſtimo te magnum. Salluſt. Catilina: Eorum ego vitam mortemque iuxtà æſtumo. idem Iugurtha: Vtrum grauius æſtumet, nemini occultum eſt. Cæſar De bello ciuili III: Leuiuſque tempeſtatis quàm claſſis periculum æſtimauerunt. Interdum tamen Exiſtimo accipitur

pitur pro Aestimo. Terent. Phormione: Id illa vniuersum abripiet, haud existumans quanto labore partum. Sallust. Historiar. III: Si Quirites parum existimaretis, quid inter ius à maioribus relictum nobis, & hoc à Sulla paratum seruitium interesset. idem Iugurtha: Nunc vos existumatis facta an dicta pluris sint.

Affligo est opprimo, & prosterno. Effligo est excido, & penitùs destruo. in quo maior violentia. Plautus Asinaria:

Nisi quidem illa antè occupassit te effliges scio.

Cicero ad Atticum IX: Filium misit ad effligendum Cn. Pompeium, aut certè capiendum.

Ager est locus sine ædificio, qui culturæ & fructuum caussa habetur, siue campus sit, siue vinea, siue aliud: Fvndvs integra possessio est, agrumque cum ædificio & villa continet: Possessio est ager latè patens, cuius plenissimum vsum habemus, proprietatem & dominium non habemus, nec habere possumus, vt est ager tributarius, stipendiariusque, & vectigalis, item aliis vsibus destinatus, qui omnes nec mancipatione abalienari, nec vsucapi possunt: Prædivm vero generaliter appellatur tam vrbana, quàm rustica possessio. Iavolenus Epistolar. IV: Fundus est omne quicquid solo tenetur, Ager est species fundi, qui ad vsum hominis comparatur, Possessio ab agro iuris proprietate distat. quicquid enim apprehendimus, cuius proprietas ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere, hoc Possessionem appellamus. Pos- D. De verb. sign. l. 115.

 sessio

ſeſſio ergo vſus eſt, Ager proprietas loci eſt; Prædium vtriuſque ſupraſcripti generale nomen eſt. nam & Ager, & Poſſeſſio, huius appellationis ſpecies ſunt. Et hæc quidem propria & adſtricta eſt harum vocum ſignificatio, quam Iuris autores ſubtiliter obſeruârunt; cùm in communi vſu loquendi alia quoque ſit latior: cuius quoque exempla in libris ipſorum paſſim occurrunt. Nam Agri nomine accipiunt ædificium, & omnia quæ in agro continentur: Poſſeſſionem autem vocant rem ipſam quæ poſſidetur, vtputa fundum aut villam: Fundus etiam modicus locus eſt, ſi fundi animo eum habuimus, & plerumque ſine villa, inquit Vlpianus Ad edictum LX. Itaque temerè & ſine ratione Laurentius Valla hac in parte Iuriſconſultos reprehendit, quaſi à ſeipſis diſſentientes: cùm illi modò propriam & anguſtam horum verborum ſignificationem, modò tralatitiam aut laxam reſpiciant.

D. De verb. ſign. l. 60.

Agere, Facere, Gerere hoc differunt, quòd Agere & corporis, & vocis, & mentis agitatum comprehendit, Facere tantùm refertur ad opera quæ corpore efficimus, Gerere eſt muneris, & oneris. ita Agit is cuius poſt actionem opus non exſtat, vt actor, ſaltator, cantor, commentator: Facit is cuius opus remanet, vt ſcriptor, ſtatuarius, pictor, & alii mechanici: Gerit dux, & magiſtratus, aut curator. Terent. Adelphis, Hei mihi quid faciam, quid agam? Cicero De Finibus III: Eſt eius generis actio quo-

que quædam,& quidem talis,vt ratio postulat, agere aliquid & facere etiam. idem in Lucullo: Idem in similibus artibus contingit, quarum omne opus est in faciendo atque agendo. Liuius lib. XXI: Cetera omnia ageret faceretque vt è republica duceret. Vlpianus Ad edictum LXV: Quæque per eum eósve, qui ita creatus creatíve essent, acta, facta, gestaque sunt. Varro De lingua Lat. V: In eo propter similitudinem agendi, & faciendi, & gerendi quidam error his qui putant esse vnum. potest enim aliquis facere & non agere,vt poëta facit fabulam,& non agit: contrà actor agit, & non facit:& sic à poëta fabula fit,& non agitur; ab actore agitur, & non fit. Contrà Imperator qui dicitur Res gerere, in eo neque agit,neque facit,sed gerit,id est sustinet: translatum ab his qui onera gerunt quòd sustinent. Proprio nomine dicitur Facere à facie,quòd rei quam facit, imponit faciem. vt fictor cùm dicit Fingo,figuram imponit, cùm dicit Informo formam: sic cùm dicit Facio faciem imponit: à qua facie discernitur, vt dici possit aliud esse vestimentum, aliud vas. Sic item quæ fiunt apud fabros,fictores,item apud alios alia. Qui quid administrat, cuius opus non exstat, quod sub sensum veniat, ab agitatu, vt dixi; magis agere quàm facere putatur. sed quod his magis promiscuè quàm diligenter consuetudo est usa, translatitiis vtimur verbis. Nam & quidem Facere verba dicimus, & qui

D.De curat. bon. l. 2.

qui aliquid agit, non esse inficientem.

Agere apvd popvlvm est concionem habere ad populum, sine vlla rogatione: Agere cvm popvlo est vocare populum ad consilium, aut comitia, rogareque vt suffragiis suis quid iubeat aut vetet. illud omnibus æquè diebus fieri licuit, & non à magistratu tantùm, sed etiam à priuato senatore, concionem ei magistratu dante: hoc comitiali duntaxat die, à solo magistratu. Messalla De auspiciis 1: Si concionem habere volunt, vti ne cum populo agant. Festus Pompeius, Forum est in quo iudicia fieri, cum populo agi, conciones haberi solent.

Agnati sunt qui per virilis sexus personas cognatione iunguntur, & eiusdem nominis sunt, quasi familiæ adnati, velut frater ex eodem patre natus, filius, nepósve ex eo; item patruus, patrui filius, qui frater patruelis dicitur, & nepos ex eo: Cognati sunt qui per feminas coniunguntur, quasi simul nati, vel commune nascendi initium habentes: Gentiles dicuntur qui inter se eiusdem & generis & nominis sunt, ab ingenuis oriundi, quorum nec pater, nec auus seruitutem seruiuit, qui capite non sunt deminuti: licet interdum Gentiles dicuntur qui simili tantùm nomine appellantur, quo sensu Plinius dixit de seruis, Singuli Marcipores, Luciporésve dominorum gentiles; & Cicero Tusculan. 1, Seruium Tullium regem vocat gentilem suum, cùm eiusdem nominis esset,

t, non generis. Præterea Agnatorum no-
en generale eſt, quo Cognati & gentiles con-
nentur. Nam qui eſt Agnatus idem & Co-
natus & Gentilis eſt, non vtique autem qui
ognatus vel Gentilis, idem & Agnatus eſt;
rbi gratia, Patris frater, id eſt patruus, idem
gnatus, idem cognatus, idem gentilis, quia
on ſanguinis duntaxat ſed etiam generis gen-
ſque ratione ciuili mecum numeratur: at ma-
is frater, id eſt auunculus, cognatus eſt, agna-
s non eſt: quia mihi ſanguine tantùm con-
ngitur, non etiam genere, propterea quòd
ater non ducit & propagat genus, ſed exit ab
domo in qua nata eſt, & in mariti familiam
anſit. Cicero De inuentione II: Lex eſt, Si
aterfamilias inteſtato moritur, familia pecu-
iaque eius agnatorum gentiliumque eſto. ibi-
em, Si furioſus eſt, agnatorum gentiliumque
eo pecuniaque eius poteſtas eſto. Varro De
ngua Lat. VII: Vt in hominibus quædam
unt cognationes & gentilitates, ſic in verbis.
Vt enim ab Æmilio homines orti Aemilii ac
entiles: ſic ab Aemilii nomine declinatæ vo-
es in gentilitate nominantur.

AGNOSCERE eſt recognoſcere propinquos,
micos, aliaſque res, quas antè nouimus: Co-
NOSCERE eſt noſcere eos, qui priùs incogniti
rant. Pacuuius:

In turba Oreſti cognita, agnota eſt ſoror.

Suetonius Auguſto: Illatum deinde Auguſti
eſtamentum non admiſſis ſignatoribus, niſi

Senatorii ordinis; ceteris extra Curiam ſigna agnoſcentibus, recitauit per libertum. Sed hæc differentia non ſemper obſeruatur, vt Salluſt. Catilina: Cùm priùs omnes ſigna ſua cognouiſſent. Liuius lib. xxxv: Poteſtas dominis res ſuas cognoſcendi facta.

Albvm minus eſt quàm Candidvm. nam Album propius eſt pallido,& contrarium atro; Candidum intenſa luce perfuſum eſt,& opponitur nigro. illud natura,hoc cura fit. Hinc Alba toga erat communis ciuium Roman. veſtis, qua diebus feſtis & ſolemnibus induebantur; Candida verò eorum, qui honores petebant, in quam intendendæ albedinis cauſſa cretam addebant. quò alluſit Perſius,

— quem ducit hiantem Cretata ambitio.

Quanquam hæc dûo interdum confunduntur; vt cùm Cato dixit In Italia atras capras lacte album habere: Varro Andabatis; Candidum lacte è papilla cùm fluit.

Alere eſt vitam ſuſtentare rebus ad victum cultumque corporis maximè neceſſariis, vt cibo,veſtitu,habitatione: Edvcare eſt à teneris ad maturam ætatem educere, & hoc amplius liberaliter habere,& inſtituere. Nam Qui alit tantùm præſtat alimenta, Qui educat non modò corpori neceſſaria ſuppeditat, ſed etiam adhibet diſciplinam & inſtitutionem. Attius Andromeda: Alui, educaui, id facite gratum vt ſiet ſeni. Plautus Menæhmis: Nam illic homo homines non alit, verùm educat Re-

creat-

reátque. Varro De re ruſt. II: Hoſce item vt quulos & educant, & alunt.

Ali eſt nutriri, Pasci autem eſt ſaginari. Varro De re ruſt. III: Quæ in villa circumve iam ali ac paſci poſſunt. Idem Geruntodidaſcalico: Vbi graues paſcantur, & alantur paonum greges.

Alloqvivm eſt ſermo, qui leuandi ac minuendi alieni doloris cauſſa habetur: ſicut Alloqui interdum eſt conſolari: Colloqvivm eſt confabulatio quælibet. Varro De lingua Lat. V: Colloquium cùm conueniunt in vnum locum loquendi cauſſa. hinc Adlocutum mulieres ire aiunt, cùm eunt ad aliquem locum conſolandi cauſſa. Horatius Epodis:

Illuc omne malum vino, cantuque leuato,
Deformis ægrimoniæ dulcibus alloquiis.

Catullus Epigrammat.

Quem tu quod minimum facillimumq. eſt,
Qua ſolatus es allocutione?

Tacitus Annal. IV: Vix propinquorum alloquia tolerari. &: Firmatos alloquio adoleſcentulos.

Altare eſt quod à terra erectum, & exaltatum eſt, Ara verò eſt, quæ in terra ſtatuitur. vnde & Menſæ in ædibus ſacris, atque etiam priuatis ararum vicem obtinebant. illud ſuperis diis tantùm conſecratum erat, hæc tam ſuperis quàm inferis. Virgil. Ecloga II:

——— En quatuor aras,
Ecce duas tibi Daphni, duo altaria Phœbo.

Plinius lib. xvi: Vt ne propitiandis quidem numinibus accendi ex his altaria, aræque debeant. Plinius Nepos in Panegyrico: Qui ipsi inter aras, & altaria. Arnobius lib. vi: Non altaria fabricamus, non aras. idem vii: Aræ istæ quas dicitis, altariaque hæc pulcra. Quanquam Altare numero multitudinis interdum significat eminentia ararum, vt Virgil. Aeneid. ii: — natæ nequicquam altaria circum. Tacitus Annal. xvi: Altaria, & aram complexa: aliquando libamina aris imposita, vt

— paterisque altaria libant.

A MANV est is qui Amanuensis aliter dicitur, cuius scilicet opera & manu ad scribendum vtimur: AD MANVM, qui præsto adest ad imperata facienda. Cicero De oratore iii: Quem seruum sibi ille habuit ad manum. Suetonius Augusto: Thallo à manu, quòd pro epistola prodita denarios quingentos accepisset, crura effregit. Sic A PEDIBVS seruus dicitur, qui negotia domini pedibus exsequitur. AD PEDES olim erat, qui stabat retro dominum accumbentem, & cenanti ministrabat. nam lecti tricliniares in medio cenationum sternebantur, vt spatium quantum satis esset ministrantibus, relinqueretur. Cicero Ad Atticum vii: Pollucem seruum à pedibus meum Romam misi. Seneca De beneficiis iii: Seruus qui cenanti ad pedes steterat. Martialis Epigrammat. vii: Misto lagenam replet ad pedes vino. idem tamen dixit;

Omnia

Omnia cùm retrò pueris insomnia mittas,
Cur non mensa tibi ponitur à pedibus?

& Plinius lib. xxx: A pedibus stanti interrogantique. sed ibi A pedibus significat locum, non ministerium, vt à tergo, à fronte.

Ambo dicitur de iis qui vno tempore, aut simul quid faciunt, vt Cicero & Antonius ambo Consules fuerunt, qui consulatum vnà gesserunt: Vterque de iis qui diuerso tempore, & separatim, vt Cato & Cicero vterque fuit Orator, qui diuersis ætatibus vixerunt. Sic in Senatusconsultis addi solebat, Consules alter ambóve. Cicero Philippica viii: Vti C. Pansa, A. Hirtius Coss. alter ambóve, si eis videatur.

Ambitio est cupiditas gloriæ, vel magnarum rerum desiderium, Ambitus est crimen affectati honoris. hic actu & opere perficitur, illa in animo est, velut caussa & origo ambitus. nam qui honores plus nimio appetunt, hi largitionibus, blanditiis, aliisque malis artibus populi suffragia captant, ex quo committitur ambitus: cui reprimendo latæ complures leges, Bæbia, Calpurnia, Pompeia, Tullia, Iulia. Quanquam Ambitio frequenter sumitur pro fauore & gratia, indéque fit Ambitiosus, vt ambitiosus iudex, & ambitiosa sententia, quæ gratis vel accepta mercede in alicuius fauorem à iudice fertur. Cicero Epistolar. xiii: Quòd solent facere qui religiosè & sine ambitione contendunt. Suetonius Domitiano: Ambitiosas Centumvirorum sententias rescidit. Vlpianus

D. De decr. ab ord. fac. l. 4. pianus De officio curatoris reip. Ambitiosa decreta decurionum rescindi debere, siue aliquem debitorem dimiserint, siue largiti sint.

Ambvlare est spatiis factis in eadem vestigia sæpiùs reflectere, idque ad voluptatem vel sanitatem, Ire est porro & vlteriùs pergere, & ferè ob negotia persequenda: Incedere est ingredi composito, vel cum grauitate & pompa. Vlpianus Institut. ii: Iter est ius eundi, ambulandi hominis. Seneca Ad Lucilium: Tenero ac molli passu suspendimus gradum, nec ambulamus, sed incedimus. Sallust. Iugurtha: Incedunt per ora vestra magnificè. idem Catilina: Cohortes paullatim incedere iubet.

Amens est qui omni sensu & ratione caret, vt furiosus, fatuus, & attonitus, Demens appellatur qui non est integra mente, & sana, retinet tamen communem vitæ cultum, vt est rudis, & vanus. Afranius Vopisco: Amentes quibus animi non sunt integri, surdè audiunt. Sallust. De repub. ordinanda: Insomniis excitus, furibundus atque amens alienata mente feraris. Liuius lib. xlii: Amentes repentino terrore regios fecisset. Sed hæc nonnunquam confunduntur. Cicero Tusculan. iii: Nec minùs illud acutè, quòd animi affectionem lumine mentis carentem nominauerunt Amentiam, eandemque Dementiam. Quintilianus Declamat. Dementia est ablatus rerum omniũ intellectus.

Amicvs est qui sincerè & constanter alterum amat; Amator est qui temporarium alteri officium,

ficium, aut obſequium præſtat: vel Amicus animi eſt, Amator corporis, autore Donato. Cicero in Verrem v: Tuus antiquiſſimus non ſolùm amicus, verùm etiam amator. Lucilius Satyrar. xxix: Fauitorem me tibi, amicum, amatorem putes. Plautus Truculento: Sed longè aliter eſt amicus, atque amator. Terent. Andria: Amicum, amatorem virum.

Amare & Adamare diuerſa eſſe oſtendit Seneca Ad Lucilium: Hæc ſi perſuaſeris tibi, & Virtutem adamaueris. amare enim parum eſt.

Amicitia plus eſt quàm Benevolentia. illa eſt amantis, hæc diligentis. Cicero ad Atticum: Nihil eſt quod ſtudio & beneuolentia vel amore potiùs effici non poſſit. idem Ad Titium: Officio tamen functum beneuolentiſſimi, atque amiciſſimi. & in oratione Pro Oppio: O amorem mirũ, ô beneuolentiam ſingularem!

Amittere leuius eſt, & minus quàm Perdere. nam Amittimus quoq. vitio alieno, Perdimus duntaxat noſtro; & Amittimus etiam id quod recuperare poſſumus, Perdimus id quod omninò periit; vnde Perditus homo, qui à recta ratione ita alienatus eſt, vt ad eam redire iam nõ poſſe videatur; & Perditæ res conuulſæ, & proſtratæ; itemq. Deperditum quod in rerũ natura eſſe deſiit, autore Caio IC. Cõfunduntur tamen frequenter, vt Cic. Ad Sulpitiũ: Q. Maximus qui filiũ conſularem, clarũ virũ, & magnis rebus geſtis amiſit, & L. Paullus qui duos ſeptem diebus, & veſter Gallus, & M. Cato, qui ſũmo ingenio,

ſumma

summa virtute filium perdidit. idem Ad Atticum V: Ille cohortem primam totam perdidit; quod ipsum Cœlius Ad Ciceronem dixit: Bibulus in Amano nescio quid cohorticularum amisit. Vlpianus Ad edictum III: Verbo Perisse & scissum, & fractum contineri, & vi raptum. idem lib. LVI: Amissa autem dicuntur ea quæ corrupta alicui relinquuntur, scissa forte, vel fracta.

D. De verb. sig. l. 9.

D. De vi bon. rap. l. 4.

AMO & DILIGO hoc differunt, quòd Amo maiorem vim & affectionem denotat, quàm Diligo: sicut apud Græcos plus est φιλεῖν quàm ἀγαπᾷν. Terent. Eunucho: Non pol quò quemquam plus amem, aut diligam. Cicero Epistolar. IX: Tantum tamen accessit, vt nunc demum amare videar, anteà dilexisse. idem Ad Brutum: Me aut amabis, aut quo contentus sum, diliges. Præterea Diligimus ex virtute, Amamus verò interdum vtilitatis, aut voluptatis caussa. idem in Lælio: Ego admiratione quadam virtutis eius, ille vicissim opinione fortasse nonnulla, quam de meis moribus habebat, me dilexit.

AMOR & honestus, & turpis est, CARITAS tantum honesta. ille omnibus, etiam brutis, conuenit, & sæpè conciliatur voluptatis aut vtilitatis gratia: hæc hominum duntaxat est, & ex sola virtute proficiscitur: vel, Amor re & factis declaratur, Caritas animo inhæret. Cicero in Lælio: Ita contracta res est & adducta in angustum, vt omnis caritas aut inter duos, aut

aut inter paucos iungeretur. Gellius lib. XII: Natura, inquit, omnium rerum quæ nos genuit, induit nobis inoleuitque in ipsis statim principiis, quibus nati sumus, amorem nostri, & caritatem. Trebonius Ciceroni: Et caritate & amore tuum officium præstaturos.

AMPLIATIO erat quotiens Iudices pronuntiabant rem sibi non liquere, & ampliùs cognoscendum esse, quo facto secunda actio iterum instituebatur, quocunque die Iudex volebat, sed is solus caussam perorabat, in cuius oratione obscuritas fuisset. COMPERENDINATIO autem erat, cùm litigatores prima actione perfecta, etiamsi iudices non iudicassent, in diem tertium siue perendinum secundam reiiciebant, & tum vterque iterum caussam dicebat; priùs tamen defensor quàm accusator audiebatur. Itaque in Comperendinatione potuit esse ampliatio, in ampliatione haudquaquam comperendinatio. Cicero Pro Cæcinna: Cùm eius consilii iudex non esset, & in eo consilio cùm caussam non audisset, & potestas esset ampliandi, dixisse sibi liquere. idem in Verrem: Adimo comperendinatum, quod habet in se lex molestissimum, bis vt caussa dicatur.

ANADEMA est corona vulgaris quæ venustatis, aut luxuriæ caussa capiti imponitur; Latini vocant Redimiculum; DIADEMA est corona propria regum, maiestatis & imperii insigne. Lucret. lib. IV:

Et benè parta patrū fiunt anademata, mitræ.

D. De auro arg. l. 28. Paulus Ad Sabinum xi, Ornamentorum esse constat quibus vti mulieres venustatis & ornatus caussa cœperunt, neque referre si quædam eorum alium quoque vsum præbeant, sicut mitræ, & anademata.

ANGVIS est qui in aquis degit, SERPENS qui in terra serpit, COLVBER qui in vmbris nemorum delitescit. Virgil.

— immensis orbibus anguis. & Serpens amplexus vterque. item, Coluber mala gramina pastus. Sed hæc plerumque confunduntur apud historicos, & poëtas maximè.

ANIMVS est ratio, quo sapimus, & intelligimus; ANIMA est spiritus, qua viuimus, & sentimus, & mouemur. Attius Epigono: Sapimus animo, fruimur anima; sine animo anima est debilis. Lucretius lib. III:

Esse animam cum animo coniunctam. & mox
Corporea natura animū constare, animamq.

Seneca Ad Lucilium, Difficile est, inquis, animum perducere ad contemtum animæ. Cicero tamen & Seneca sæpè dicunt Animi immortales, & Immortalitas animorum.

ANIMVS & MENS sæpè coniunguntur: & tum Animus est spiritus, quo erigimur & mouemur; Mens est ratio, qua animus regitur. Cæsar De bello Gallico I: Vt non mediocriter omnium mentes animosque perturbaret. Virgil. Æneid. VI: — magnam cui mentem animúmque Delius inspirat vates. Gellius

lib.

lib. II: Tanquam quodam secessu mentis atque animi facto à corpore. ibidem, In mentes animósque hominum cum audiendi quadam illecebra induit. & lib. XV: Neque mentem animúmque eius consistere. Interdum tamen eadem sunt, vt Mens animi, pro animo. Plautus Cistellaria: Nullam mentem animi habeo. Catullus Epigrammat.

Mens animi tantis fluctuat ipsa malis.

ANIMALIA sunt quæ sensu mouentur, vt homines, & bruta. ANIMANTIA sunt etiam ea quæ viuunt & vegent, vt arbores, herbæ, sata. Varro De lingua Lat. VI: Proxima animalibus sunt ea quæ viuere dicuntur, neque habere animam, vt virgulta. Seneca Ad Lucilium: Ergo animantia superiorem tenebunt locum, quia & animalia in hac forma sunt, & sata.

ANNALES libri sunt qui res gestas plurium annorum, seruato cuiusque anni ordine, breuiter exponunt: HISTORIÆ sunt, quæ præter rerum gestarum narrationem, etiam causas euentúsque earundem, & hominum, locorum, temporum luculentam descriptionem continent, vt autor est Gellius lib. V. Cicero de Oratore II: Erat enim Historia nihil aliud nisi annalium confectio. Iuuenalis Satyra I:

Res memoranda nouis annalibus atq. recenti
Historia. Liuius tamen lib. III Historiam suam vocat Annales.

ANNVERE est nutu aliquid adfirmare. Vnde & pro concedere vsurpatur, sicut Abnuere &

Abnutare, pro negare: INNVERE est occultis signis aut verbis sensa mentis aperire, siue affirmando, siue negando. Catullus de sene tremulo, Omnia omnibus annuit.

ANNVNTIARE est rem bonam nuntiare, OBNVNTIARE est rem malam nuntiare. vnde Augures dicebantur Obnuntiare, cùm aliquid mali ominis scæuumq. vidissent post comitia. & magistratus, quò comitia impedirent, antè obnuntiabant in campum Martium se de cœlo seruare. Nam obnuntiatione fiebat dies nefastus, & Comitialis esse desinebat. Cicero Ad Atticum I: Nisi Milo in campum obnuntiasset. Suetonius Cæsare Per edicta obnuntiare. Terent. Adelphis: Primus porro obnuntio.

ANQVIRERE & INQVIRERE sunt verba forensia, quæ hoc differunt, quòd Anquirere est accusare & postulare; Inquirere autem est inuestigare crimina. nam cùm in ius ventum erat, si reus negasset crimen, petebat accusator à magistratu tempus inquirendorum criminum, & producendorum testium. vnde Anquisitio est accusatio, Inquisitio est inuestigatio criminum. Liuius lib. XXXVI: Cùm Tribunus bis pecuniæ anquisisset; tertiò capitis se anquirere diceret. Varro De lingua Lat. V: Commentarium indicat vetus anquisitionis. Plinius Epistolar. V: Inducti in Senatum inquisitionem postulauerunt. tum Varenus petiit, vt sibi quoque defensionis caussa euocare testes liceret.

ret. Asconius in Orationem Pro M. Scauro: Pacuuii accusatores in Scaurum inquisitionem in Sardiniam, itemque in Corsicam insulas dies tricenos acceperunt. Sed vtrumque verbum ad alia etiam transfertur, & Anquirere est cum cura & studio quid quærere, quasi Am, id est, circumquaque quærere: Inquirere est intùs quærere. Cicero Tusculanar. v: Studiosè ab his siderum magnitudines, & interualla anquirebantur. idem Lælio: Semper aliqui anquirendi sunt. Liuius lib. 1: Næ semper armis opes anquirere.

Antea significat tempus præcedens, Svpra rem antecedentem; vt Anteà ad te scripsi, quod alio tempore; Suprà scripsi, quod in eadem epistola: cuius rei exempla adiungerem, nisi essent infinita, & omnibus nota.

Antiqvvm est quod patrum memoriam excessit, quasi ante æuum: Vetvs est quod iam habet ætatem; & potest eadem res esse Antiqua, quia à maioribus accepta, & Vetus quòd à nobis, vel ab aliis nostra ætate olim vsurpata sit. Plautus Persa: Veterem atque antiquom quæstum seruo. idem Milite: Quin tu istanc orationem hinc veterem atque antiquam amoues. idem Mostellaria: Scelus inquam factum est iamdiu antiquum, & vetus. Sic Antiquum ius dicitur Ius gentium, quod vnà cum humano genere ab natura exstitit: Vetus vinum, quod ante annum conditum fuit. Vlpianus Ad Sabinum xxiii: Vetus accipitur quod non D. De trit. vino, l. 11.

 est

eſt nouum, id eſt, & anni prioris vinum, appellatione veteris continebitur. Cui conſentit Varro De re ruſt. I: Si vetus bibere velis, quod non fit antequam acceſſerit annus, anniculum promito. Interdum tamen iſta duo confunduntur apud autores, quorum locos hîc adſcribere inutilis eſſet diligentiæ.

Appetere eſt cum affectu & cupiditate. vnde Appetitus eſt, qui hominem huc & illuc rapit, Expetere eſt cum ratione, prout locus, aut res, aut tempus poſtulant: illud ad inhoneſta & mala, hoc ad bona & honeſta pertinet. Cicero De officiis I: Nihil hominem niſi quod honeſtum decorumque ſit, aut admirari, aut optare, aut expetere oportere. Quamuis interdum dicimus Appetere bona. idem Tuſculanar. IV: Vt bona naturæ appetimus, ſic à malis declinamus. contrà Expetere mala. idem De officiis I: Expetuntur diuitiæ cùm ad vſus vitæ neceſſarios, tum ad perfruendas voluptates. Plautus Aſinaria: Vltrò amas, vltrò expetiſſis.

Aptum eſt quod ad aliquid accommodatum eſt ſiue à natura, ſiue ab arte, & diſciplina: Idoneum eſt quod à natura conuenit, quaſi ad id natum. Cicero De finibus IV: Itaque natura ſumus apti ad cœtus, conſilia ciuitatis. Gellius lib. I: Eſſe magis idoneum aptioremque faciendo arieti.

Apud præpoſitio ad perſonam, vel locum ſimpliciter refertur, & nudam detentionem & quaſi

quasi custodiam denotat: Penes & personam, & dominium, ac potestatem significat. itaque Penes se rem habet, qui eam omninò possidet vt dominus: Apud se habet, qui eam qualitercunque tenet, vt depositarius, commodatarius, & colonus. Vlpianus Ad edictum LXXI: Penes te amplius est quàm Apud te. nam Apud te est quod qualiter qualiter à te tenetur: Penes te est, quod quodammodo possidetur. Iauolenus Epistolar. IX: Quemadmodum eas solas & separatas ab ædificio non possedisti, sic nec penes te singulæ aut separatæ fuerunt. Sed hanc differentiam plerumque confundi apud Iurisconsultos & alios autores animaduertimus. Vlpianus Ad edictum LXIIX: Si quis fortè confiteatur penes se esse testamentum, iubendus est exhibere. Cicero Rhetoricor. IV: Ita petulans es atque vafer, vt ne ad solarium quidem, vt mihi videtur, sed penes scenam & ejusmodi locis exercitatus sis.

D. De verb. sign. l. 63.
D. De vsuc. l. 32.
D. De tab. exh. l. 1.

Aqva dicitur in tranquillitate cùm æquata est, Vnda in tempestate cùm turbat & fluctuat. Plaut. Menæchm. Tam placida est quàm aqua. Attius Phœnissis:

— vnda sub vndis Labunda sonit. Quin & Aqua interdum est minima collectio, vt Aquam manibus pedibusque dato, Vnda semper denotat copiam & multitudinem: à quo tralatitiè Cicero Pro Flacco, Illæ vndæ comitiorum, vt mare profundum, & immensum sic efferuescere: Et Virgil. Georgicor. II:

Si non ingentem foribus domus alta superbis
Manè salutantum totis vomit ædibus vndam.

Arbitrivm est sententia quæ ab arbitro in bonum & æquum & ex bona fide profertur, vel potestas arbitro data. vnde Arbitrium recipere aut suscipere dicitur, qui iudicis partes suscipit, finemque se sua sententia controuersiis impositurum pollicetur. Arbitrarivm est quod apud arbitrum geritur, & quod in illius potestate est pro arbitrio iudicioque suo statuere. à quo Arbitraria pœna, & Arbitrariæ actiones quæ in arbitrium iudicis referuntur, de quibus multa Iurisconsulti. Plautus Amphitr. Hoc quidem profectò certum est, non arbitrarium.

Arbiter est iudex à Prætore datus, vel ex conuentione litigatorum electus, in bonæ fidei iudiciis, vt familiæ erciscundæ, communi diuidundo, finium regundorum, & similibus: Ivdex est qui propria iurisdictione, aut summi magistratus imperio caussas omnes & iuris & facti diiudicat. ille liberum arbitrium habet statuendi quod æquius melius videatur; hic sub formula actionum iudicat, à qua ne latum quidem vnguem discedere potest, vt Cicero in Verrem IV ostendit. Seneca De beneficiis I: Ideò melior videtur conditio caussæ si ad iudicem quàm ad arbitrum mittatur, quia illum formula includit, & certos quos non excedat terminos ponit: hunc libera & nullis astricta legibus religio, & detrahere aliquid potest & adiicere, & sententiam suam, non prout lex & iustitia

iustitia suadet, sed prout humanitas & misericordia impulit, regere. Similiter ARBITRIVM & IVDICIVM separat Cicero Pro Roscio Comœdo: Iudicium est certæ pecuniæ, inquit, Arbitrium incertæ. ad iudicium hoc modo venimus, vt aut totam litem obtineamus, aut amittamus. ad arbitrium hoc modo adimus, vt neque nihil, neque tantum quantum postulauimus, consequamur. Liuius lib. XXXIII: Ne penes vnum hominem iudicium arbitriumque de fama ac moribus Senatoris fuerit. Suetonius Caligula: Ius arbitriumque omnium rerum illi permissum est.

ARCERE AQVAM est curare ne influat, & liberè manans noceat: COERCERE AQVAM est continere sic ne diffluat vel dilabatur, vt quisque aqua vti frui possit. Cicero Pro Muræna: Ille tenet & scit vt hostium copiæ, tu vt aquæ pluuiæ arceantur. Vlpianus Ad edictum LXX: D. De font. l. 1. Quo minus fontem quo de agitur purges, reficias, vt aquam coërcere, vtique ea possis.

ARCVS omnis suspensus fornix appellatur, ab arcendo, quòd seipsum contineat: ARQVVS est circulus in cœlo quadricolor, quem Græci vocant Irim. Varro De vita Populi Rom. IV: Quòd arci quos summo opere fecerat, fessi pondere, diu facti celeriter corruissent. Lucret. lib. I:

Tum color in nigris existit nubibus arqui.

Sed hæc differentia à Nonio & Orthographis tradita, parum mihi quidem probatur. Nam

vetus scriptura fuit Arquus vt Oquulus, postea factum Arcus & Oculus, autore Prisciano: nec est necesse diuersas eiusdem vocis significationes scriptura decernere, præsertim vbi eadem origo; vt in his, vtrumque dicitur à rotunda forma.

ARGENTARII dicebantur qui mensis in foro sub tabernis positis quæstum faciebant, aut collocandis fenori pecuniis, aut permutandis; MENSARII erant curatores publicæ pecuniæ, illi negotiationem priuatam exercebant, hi rei nummariæ publicæ dispensationem habebant, & prout res ferebat variè creabantur, vt primùm ad dissoluendum æs alienum creati Quinqueuiri mensarii, deinde propter penuriam argenti Tribuni mensarii, vt Liuius testatur. Et hæc quidem differentia fuit, libera & florente republica. nam oppressa à Cæsaribus libertate desiit publicum munus Mensariorum, & tunc priuati negotiatores nummarii indifferenter appellati Argentarii, Mensarii, Nummularii, & Græcis vocabulis Trapezitæ, Danistæ, Collybistæ. Quanquam Nummularios ab Argentariis separat Paulus Ad edi- D. De eden. l. 9.
ctum III: Et hi nummularii sicut argentarii rationes conficiunt, quia & accipiunt pecuniam, & erogant per partes, quorum probatio scriptura codicibusque eorum maximè continetur, & frequentissimè ad fidem eorum decurritur. Cuius discriminis rationem illam ego fuisse crediderim, quòd Nummularii erant minu-

minutuli negotiatores, qui aliorum pecunias tractabant, quæ custodiæ caussa apud ipsos deponebantur: Argentarii verò erant ditiores, & suis non alienis modò nummis argentariam faciebant. adhoc præerant auctionibus, & fideiubebant pro aliis, & constituebant vendebantque res preciosas, seruos, gemmas, vasa cælata, & alia huiuscemodi. Quæ omnia ex veterum Iurisconsultorum fragmentis, & Ciceronis oratione Pro Cæcina, Suetonii Nerone, & aliis colligi possunt.

Arma propria significatione ea tantùm intelliguntur quæ ab armis siue humeris dependent, magis parata defendendi & tegendi quàm lædendi caussa: Telvm propriè id appellatur, quod ab arcu mittitur, dictum ab antiquo verbo Telo, à quo Protelo manet in vsu, id est, expello & emitto, non à Græca voce Τηλοῦ, quæ Longè significat. Sallust. Catilina: Telis armisque instructi. Liuius lib. XLIV: Die primo arma, tela, signáque ærea & marmorea transtulit. idem lib. XXXVI: Lapidibus telisque incessebant, & lib. XLVI, Arma teláque parant. Quandoque tamen vtriusque vocabuli appellatione latissimè vtuntur non modò Iurisconsulti, sed ipsi quoque Oratores & Historici. Nam arma vocantur omnia quibus quis paratus instructúsque est, vel ad propulsandam aut inferendam vim, vt sunt gladii, hastæ, galeæ, saxa, fustes: vel ad opus aliquod efficiendum, vt arma rusticorum ligones, rastri, aratra;

coquo-

coquorum lebetes, patellæ; & similiter vniuscuiusque artis instrumenta; Telum autem quicquid manu in aliquem mitti potest appellatur, vt ensis, lapis, hasta, sagitta. ita Tela eadem sunt arma, at non contrà. Cicero Pro Cæcinna: Armatos quos iure appellare possumus? opinor eos qui scutis telisque parati, ornatique? Quid igitur si glæbis aut saxis, aut fustibus aliquem præcipitem de fundo egerint?

ARMENTI appellatione intelligitur id genus pecoris, cuius præcipuus est vsus ad arandum, vt bos: IVMENTVM est quod curru iungitur, veluti equus & mulus, vt tradunt consulti Iuris, qui ferè soli hanc differentiam obseruant, credo, ambiguitatis vitandæ gratia. Alii autores promiscuè vocant Armenta & Iumenta maiora animalia, quæ collo domantur, vt sunt tauri, equi, boues: GREGES verò minora, vt oues, capræ, sues. Virgil. Georgic. IV:

Hæc satis armentis, superat pars altera curæ,
Lanigeras agitare greges, hirtasq. capellas.

Ouidius Metamorphos. IV:

Mille greges, totidemq. armenta per herbas
Pascebant.

ARROGANS est qui nimium sibi tribuit, & vel ea quæ non habet sibi vendicat, vel quæ habet in maius componit: SVPERBVS autem est, qui alios omnes præ se contemnit, & quasi super omnes homines se habet. itaque maiore fastu tumet Superbus quàm Arrogans, vt maius vitium est Superbia quàm Arrogantia.

Cæsar

Cæsar in Anticatone: Vnius arrogantiæ, superbiæ, dominatuque. Cicero Officior. I: Superbiam magnopere, fastidium, arrogantiamque fugiamus.

Arteriæ sunt semitæ spiritus vitalis misti cum sanguine: Venæ sunt riui sanguinis confusi cum spiritu naturali. illæ suapte vi mouentur, & pulsu suo accessiones remissionesque febrium demonstrant: hæ sunt immobiles, & sanguinis tantùm demittendi caussa explorantur, vt ex libris medicorum annotauit Gellius. Cicero De natura deorum II: Sanguis per venas in omne corpus diffunditur, & spiritus per arterias. Plinius lib. II: Apes nec venas, nec arterias habent. Interdum tamen Vena pro arteria dicitur, non à vulgo modò per errorem, vt Gellius putat, sed etiam ab idoneis & primariis autoribus. Cicero De fato, Si cui venæ sic mouentur, is habet Febrim. Persius:

Tange miser venam, & pone in pectore dextram.

Ouidius: — saliunt tentatæ pollice venæ. Celsus lib. III: Si protinùs venæ conciderint, & sæpiùs eodem die. Plinius: In musicos pedes venarum pulsu descripto per ætatum gradus. Vitruuius: De venarum rhythmo, & de pedum motu.

Artvs dicuntur partes corporis inter iuncturas, continentque ossa cum neruis & venis, Membra propriè sunt caro & pellis, quæ artus tegunt; Viscera sunt partes intestinæ, vt iecur,

cur, lien, & alia id genus. Lucret. lib. III:

Per membra, perque artus nulla nouitate cietur. & lib. IV:

Et lacerare artus, fœdareq. membra cruore. Gellius lib. XX: Membra & artus inopis debitoris sæuissimo laniatu distrahantur. Suetonius Caligula: Neq. antè satiatus est, quàm membra, & artus, & viscera hominis tracta per vicos ante se congesta vidisset. Sed interdum Membra generaliter etiam artus, & viscera appellantur.

ASPERGO verbum est, ASPARGO nomen, quod madefactionem aut circumfusionem significat, vt apud Græcos ῥαντισμα. Cato De re rust. Ita neque aspargo nocebit, neque mures caua facient. Virgil. Æneid III:

——— salsa spumant aspargine cautes.

D. Ad legem Rhod. L. 4. Callistratus Quæstionum II: Si vicenum merces duorum fuerint, & alterius aspargine decem esse ceperint. Et hæc quidem ita discernit Velius Longus in libro De Orthographia. Mihi contrà videtur Aspargo verbum esse, Aspergo nomen, vt in illo seruetur vocalis prima litera quæ est in verbo Spargo: in hoc tollendæ ambiguitatis reponatur E: sic autem ferè semper scribitur in veteribus libris Catonis & Varronis Aspargo, Conspargo, Perspargo: rursus in Lucretii VI:

Aduersa fulsit nimborum aspergine contra.

Nisi fortè Aspargo tam nomen quàm verbum prima vocali scribendum. non enim oportet distinctionis gratia scripturam mutare, vt paullo

lo antè dixi, & Terentius Scaurus monuit his verbis: Quod si distinctionis caussa ratio corrumpitur, Caueas quoque quare non accentu aut litera E mutamus, tùm & verbum, & nomen significat, vt in hoc Tectis cùm & nomen & participium sit, & in similibus. Ergo vox scribenda quomodo ea sonat.

ATRIENSIS seruus dicitur, qui præpositus est atrio, in quo apud antiquos nummi, imagines rationesque adseruabantur. ATRIARIVS verò est qui custodiæ caussa ad limen atrii perpetuò excubat. ille inter lautiores & ordinarios seruos connumeratur; hic inter mediastinos non honestissimum locum seruitutis tenet. Cicero in Paradoxis: Vt in magna familia sunt alii lautiores, vt sibi videntur, serui, sed tamen serui, atrienses, ac topiarii. Vlpianus Ad edictum XIV: Si quis opera mediastini fungitur, non continetur, vtpote atriarii, & furnarii & his similes. in quo vno loco Atriarius nominatur, vt hinc suspicari non immeritò quis possit, eundem esse atriarium & atriensem: sed cùm atriensis esset ordinarius, & alios sub se vicarios haberet, qui atrium verrerent, atque limen obseruarent, si quis ipse hac opera fungeretur, & ideò mediastini locum teneret, ab Vlpiano distinctionis gratia atriarium vocari. D Nau. Caup. l. 1.

AVDIRE est auribus percipere; INAVDIRE est occulta audire: AVSCVLTARE est animum dictis adhibere, parereque. Cato in M. Cœlium:

lium: Auditis non auscultatis tamquam pharmacopolam. nam eius verba audiuntur, verùm ei se nemo committat si æger est. Pacuuius Chryse: Magis audiendum, quàm auscultandum censeo. Plautus Aulularia: Credo ego iam illum inaudisse, mihi esse thesaurum domi. Cicero Ad Pætum: Consilia sunt inita de me, quæ te video inaudisse.

Ave vox propria est salutationis matutinæ, quæ ferè officii gratia potentioribus deferebatur, vt Græcè χαῖρε: Salve vespertina salutatio fuit, vt in Hadriano scripsit Dio, & omnibus dicebatur. Seneca De beneficiis vi: Vulgare & publicum verbum, & promiscuum ignotis Haue, non nisi per ordinem mittitur. Martialis Epigrammat. i: Et matutinum portat ineptus Aue, idem viii:

Discursus varios, vagumque manè,
Et fastus, & Aue potentiorum,
Cùm perferre patique iam negaret.

Vtroque autem verbo non tantùm accedentes in primo congressu, sed etiam discedentes in fine sermonis salutabantur. Sallustius in extremo epistolæ Catilinæ ad Q. Catulum: Haueto. Cicero ad Tironem: Vale, & salue. Ausonius Ad Probum: Aue atque salue plurimùm. Quin etiam mortuos his verbis compellabant, quasi non videndos ampliùs, vt Varro in Logistoricis tradidit, & notauit Seruius ad illud Virgilii Æneid. ix:

—salve æternùm mihi maxime Pallas

Aeternúmque Vale. antiquæ inſcriptiones: HAVE THAIS, &c, HAVE IGITVR MEA HADRIANA. Hinc feſtiuè eluſus Claudius Cæſar, qui cùm naumacharii ipſum ſalutaſſent Aue Imperator morituri te ſalutant, reſpondit Auete vos: quod illi ſic exceperunt quaſi ſalute dicta veniam dediſſet. Suetonius Claudio: Sed cùm proclamantibus naumachariis Aue Imperator morituri te ſalutant, reſpondiſſet, Auete vos, hoc illi ſic exceperunt quaſi ſalute dicta veniam dediſſet.

AVGVRO dicimus cùm præſagio mentis futura colligimus, vt Virgil. Aeneid. III:

— ſi quid veri mens augurat. AVGVROR verò tunc cùm futura veris captamus auguriis, vt ex alitis volatu cantúque, aut è tripudiis, vel è ſoniuiis. Quam differentiam etſi tradat Seruius, laudétque autorem Plinium in libris Dubii ſermonis, tamen cenſeo hæc verba vnum idémque ſignificare, neque plus differre quàm Medito & Meditor, Demolio & Demolior, aliáque multa, quæ veteres indifferenter vtraque terminatione protulerunt.

AVGVRIVM erat, cùm obſeruabatur garritus aut cantus auium, quas appellabant Oſcines, quòd ore futura prædicerent, vt corvus, cornix, noctua: AVSPICIVM erat cùm ex auium paſtu, vel volatu, futura notabantur, quæ ſi ante auſpicantem ſe ferebant vocabantur Præpetes, & proſpera nuntiabant; ſi retrò Inebræ, quòd cœpta inhiberent. Ennius Annal. I:

— dant operam ſimul auſpicio augurióque. Plautus Aſinaria: Certè hercle,ego quantum ex augurio auſpici intelligo. Quanquam Auſpicium etiam ex aliis rebus captabatur, atque vt Seruius ait,omnium rerum erat,Augurium certarum,& Auſpicari cuiuis etiam peregri licebat, Augurium agere niſi in patriis ſedibus fas erat. Hinc Pedeſtre auſpicium ex quadrupedibus apud Horatium Carmin. III:

Rumpat & ſerpens iter inſtitutum: Prætermine ex terminis agrorum, cùm ex agro Romano in agrum peregrinum progrediebantur, vt tradit Victorinus De Orthographia: Peremne ex amnibus, cùm vel magiſtratus in campum euntes, vel Imperatores ducentes exercitum amnem aut aquam auſpicatò tranſibant; vel, Ex acuminibus,ſi acumina ſpiculorum aut enſium ſplenderent. Cicero De diuinatione II: Nec amnes tranſeunt auſpicato, nec tripudio auſpicantur. ibidem; Nulla peremnia ſeruantur, nulla ex acuminibus.

AVGVSTI dicebantur hi qui præerant imperio Romano. CÆSARES autem erant Imperatores deſignati, & futuri Auguſtæ maieſtatis ſucceſſores,quales olim Principum filii, & qui nunc appellantur Reges Romani. Et hæc quidem fuit horum nominum differentia iam declinante imperio, vt ex Ammiano, Lampridio, Spartiano, & ex reſcriptis Imperatorum Codici Iuſtiniano inſertis apparet. Nam florente imperio omnes Romani Imperatores vocaban-

cabantur Cæsares Augusti, quod ex numismatis, & antiquis inscriptionibus notissimum est.

Avis est quæ pennas habet; & oua parit, vt ait Ennius in Epicharmo; Oua parire solet genus pennis condecoratum. Volvcris est quæcunque volat, non auis modò sed etiam insectum, vt apis, vespa, musca, & id genus alia. Sed hæc differentia non semper obseruatur. Varro De re rust. III: de apibus: Eas maluisse volucres quibus plurimum natura ingenii atque artis tribuit. itaque eas melius me nosse quàm te vt scias, de incredibili earum auium natura audi.

Avxilia sunt milites alienigenæ, qui ad augendum & firmandum exercitum accedunt, vt olim legionibus ciuium Romanorum iungebantur auxilia sociorum, quorum numerus aut pro rei magnitudine à senatu decernebatur, aut arbitrio Consulum quibus id negotii datum erat, imperabatur: Svppetiæ sunt copiæ militares, quæ ad subueniendum & succurrendum laborantibus, velut obsessis, mittuntur. Plautus Epidico:

Auxilia mihi & suppetiæ sunt domi.

Balneæ, vel, Balnea sunt publica; Balnevm, siue, Balinevm est domesticum, & priuatum. Itaque quod erat vnicum & singulare in ædibus Balneum, ideò non habuit numerum multitudinis ætate M. Varronis, vt

ipse testatur De lingua Lat. VIII: Reprehendunt analogias, inquit, quòd dicantur multitudinis nomine publicæ balineæ, non balnea: contrà quòd priuati dicant vnum balineum, plura balinea non dicant. & mox: Domi suæ quisque vbi lauatur Balineum dixerit: eò quòd non erant duo, balinea dicere non consueuerunt. Sed posterior ætas Balnea & Balnearia dixit, tam priuata quàm publica lauacra, vt constat ex Horatio, Martiale, Seneca, & aliis.

BALNEARIVS dicitur homo qui in balneo versatur, vt balnearius seruus, & balnearius fur, qui vestimenta eorum qui lauantur surripit. Catullus: O furum optime balneariorum: BALNEARIS est res quæ balnei vsibus deseruit, vt balnearis ampulla, strigilis, solea. Scæuola Digestor. XVII: Hoc amplius argentum balneare. quæsitum est an etiam id argentum quo diebus festis in balneo vti consueuit legato cedat. Hæc tamen aliquando confunduntur. Martianus Instit. VII: Dictum est balneatorem sic instrumento contineri balneario, quomodo instrumento fundi saltuarium. Vlpianus Ad edictum LXX: Per quem vapor trahitur in balneariis vaporibus. Vetus inscriptio AD LACVM BALNEARIVM.

D. De auro arg. l. vlt.

D. De instr. l. 17.

D. De riuis l. 3.

BALTEVS est fascia militaris, quæ ab humeris dependet, militis insigne: BALTEVM verò est cingulum è corio, ornatum bullis, ad quod alligatur gladius. Virgil. Æneid. XII:

— infe-

— infelix humero cùm apparuit ingens
Balteus, & notis fulserunt cingula bullis.

Liuius lib. IX: Auratæ vaginæ, aurata baltea illis erant. Varro De lingua Lat. IV: Balteum quod cingulum è corio habebant bullatum, Balteum dictum. Plinius in libris Dubii sermonis voluit masculino genere funiculum significare, neutro autem genere lora ad alligandum apta: cuius differentiæ exempla, quod sciam, non exstant.

Bellus est lepidus, commodus, iocundus: Formosus, qui decora specie, & apta totius corporis compositione excellit: Pulcher qui est egregia facie, aut splendido ornatu. ita Bellus commendatur venustate atque elegantia, qua allicere & delectare quemuis possit, vt bella puella, bella epistola, bellum conuiuium; Formosus apta corporis habitudine, Pulcher colore, vel ornatu cultuque, vt pulcher puer, pulchra vestis, domus. Confunduntur tamen interdum posteriora duo, vt etiam Forma & Pulchritudo. Virgil. Bucolic.

O formóse puer, nimiùm ne crede colori.

Bellum significat totum hoc tempus quo manet dissensio hostilis, etiamsi cessetur à conflictu, aut si intercedant induciæ: Proelium est cùm acies vtrimque congrediuntur. ita Prœlium est pars belli. Cicero Pro Deiotaro: Non tam in bellis & prœliis, quàm in promissis & fide firmiorem. Liuius lib. IX: Quòd populus Romanus etsi nullo bello, multis ta-

men prœliis victus sit. Suetonius Augusto: Prœlium quidem aut bellum suscipiendum omnino negabat. Verrius Flaccus De verborum significatione IV: Eius belli proximo deinde prœlio. Aliquando tamen Bellum sumitur pro prœlio. Virgil. Æneid. II:

Hic verò ingentem pugnam ceu cetera nusquam
Bella forent.

Varro De lingua Lat. VI: Rorarii dicti à rore, qui bellum committebant ante. Vegetius De re militari: Commisso bello prima & secunda acies stabat immota.

BELLATOR est qui bellum gerit, vel per quem bellum geritur, vt Bellator Turnus, & Bellator equus apud Virgilium: BELLAX qui belli gerendi studio delectatur, BELLICOSVS qui in bello excellit, & fortitudine præstat. Cicero Vatinio, Semper enim habiti sunt bellicosi.

BELLVÆ sunt magnitudine excellentes feræ, vt elephanti, BESTIÆ & FERÆ generaliter appellantur omnes animantes rationis expertes, siue natura ferociunt, vt leones, tigrides; siue mediæ inter feritatem & placiditatem naturæ sunt, vt hirundines, apes, columbæ; siue sunt mansuetæ, vt equi, canes, oues. Et hoc amplius, Bestiarum nomine censentur animalia venenata, quæ Græci vocant θηρία. Cicero De diuinat. I: Quæ sint animaduersa à medicis herbarum genera, quæ radicum ad morsus bestiarum.

BIBERE

Bibere est modicè & ad naturæ necessitatem potum accipere, Potare est affluenter, & ad ebrietatem potione repleri. ita bibunt sobrii, potant ebriosi. Plautus Curculione:

— bibite festiuæ fores, Potate.

Seneca Ad Lucilium, Inter nudos bibunt, immò potant. Cicero Philippica II: Domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum; totos dies potabatur, atque id locis pluribus.

Bibliotheca significat locum vel armarium, in quo libri adseruantur; interdum etiam ipsos libros: Libraria verò est taberna, in qua venales libri exstant. Gellius lib. V: Apud Sigillaria fortè in libraria.

Bini denotat numerum geminatum, id est tot res illarum quæ distribuuntur singulis competere: Duo numerum simplicem, id est duas vnitates, vt si dixeris, Lego Caio & Titio binas tunicas, intelligemus vnicuique competere duas tunicas; at si dixeris, Lego illis duas tunicas, singulis vna est legata. Quanquam hoc non semper obseruant poëtæ, & Bina pro duobus singularibus accipiunt, vt Trina vel terna pro vnis tribus, & similiter Octona, Dena, Centena. Virgil. Æneid. I:

Bina manu lato crispans hastilia ferro. idem VIII: Frænaque bina meus quæ nunc habet aurea Pallas. Lucanus: — centenis venit in arma

Creta vetus populis. Præterea Bina iungitur nominibus pluraliter tantùm declinatis, (licet aliis etiam iungatur) Duo his quæ habent

bent numerum singularem, vt dicimus Binas litteras, binas ædes, duas epistolas, duas domos. Sed & Bina dicitur de his quæ coniuncta sunt loco, tempore, re; Duo etiam de illis quæ sunt diuersa & separata, vt bini tabellarii qui simul veniunt, binæ venationes quæ continuò exhibentur, bina ædificia quæ coniuncta sunt: quorum omnium exempla passim occurrunt.

Bonvs & Probvs differunt. ille virtute, hic probitate laudatur. virtus autem propria viri est, à quo nomen habet, probitas hominis. vnde Bonus vir, Probus homo dicitur. Cicero Cæsari: Probiorem hominem, meliorem virum, prudentiorem esse neminem.

Breve præteriti temporis breuitatem indicat; Brevi futuri. Catullus in Epithal.

Vos bonæ senibus viris
Cognitæ breuè feminæ.

Gellius libro III: Fuit Æschylus non breuè antiquior Euripide. Plautus Rudente: Posse eum breuì fieri diuitem. Cicero Cæcinæ: Nunc autem, vt spero, breui gratulabimur. Sed & Breui indicat breuitatem rei, & idem est quod Breuiter. Cicero De Oratore: Ac ne plura quidem, quæ sunt innumerabilia, consecter, comprehendam breui. idem Lentulo: Tantùm dicam breui. & Curioni: Breui tamen sic habeto.

Brevis opponitur longo, Minvtvs & Pvsillvs magno. ita breuis oratio, via, dies, statura: Minutus & pusillus homo, animus: minu-

ta aut pusilla res. Varro Epistolis: Quòd & pueros minutos vides libenter, & maiores animaduertere non vis. idem Marcipore: Vtri sunt maiores pueri, hi pusilli nigri. Cicero De finibus I: Ecce autem mali, minuti, & angusti, & omnia desperantes. idem Sallustio: Illud verò pusilli animi, atque ipsa maleuolentia ieiuni, atque inanis. & alibi, Minutis maculis, Minutis interrogatiunculis.

BVSTVM dicitur locus in quo mortuus est combustus, & sepultus: VSTRINA, vel, VSTRINVM vbi combustus tantummodò, alibi verò est sepultus. Et Bustum est conseptum & religiosum non minùs quàm monumentum & sepulcrum, Vstrinum neque conseptum, neque religiosum est; & interdum monumento coniunctum, aliquando vetitum applicari, vt testantur antiquæ inscriptiones Romæ: HVIC MONVMENTO VSTRINAM APPLICARE NON LICET. item, AD HOC MONVMENTVM VSTRINAM APPLICARE NON LICET. Varro De lingua Lat. IV: Locus ad Busta Gallica, quòd Roma recuperata Gallorum ossa, qui possederunt vrbem, ibi coaceruata ac consepta. Suetonius Nerone: Denique bustum eius consepiri, nisi humili leuique materia neglexit. ibidem: Ad monumentorum bustorumque diuersoria plebe compulsa. Interdum tamen Bustum appellatur locus in quo mortuus crematus, non etiam sepultus est, vt notat Seruius in illud Virgilii Æneid. XI:

D 5 —semi-

— semiustaque seruant

Busta. & Strabo lib. v scribit τὰς καύστρας, id est, bustum Augusti fuisse in campo Martio, & ab eo diuersum Mausoleum, in quo cineres conditi.

CABALLVS ferè dicitur de magno & tardo, vt clitellario, vel pistrinario: EQVVS de præstanti & generoso. Lucilius Satirar. II:

Succussatoris tetri, tardique caballi.

D. De instr. l. 15. Pomponius Ad Sabinum VI, Caballi qui in pistrinis essent.

CÆLATVRA est in auro, argento, ære, ferro: SCALPTVRA autem præter hæc ipsa etiam lignum, ebur, marmor, vitrum, gemmas complectitur, autore Quintiliano lib. II. Plinius lib. XXXV: Plasticen matrem esse statuariæ, scalpturæque, & cælaturæ. Similiter

CÆLATVM est quod in auro, argento, ære, ferro elaboratum hæret, & aliqua parte prominet: SCALPTVM verò est quod ex his ipsis, & ex ligno præterea, ebore, vitro, gemmis, vel solidum integrumque corpus exstat, vt statua; vel in imo depressum dimidiatam effigiem exprimit, vt sigillum. Quanquam Cælatum latiùs interdum accipitur, vt de ligneo poculo Virgil. Bucolic.

Cælatum diuini opus Alcimedontis.

CÆRVLVS naturæ color est, CÆRVLEVS naturam fingit: alterum est, alterum fit, vt tradit Fronto,

Fronto, cùm tamen hæc vt plurimùm confundantur, apud poëtas maximè, vt quod Ennius dixit,

Cæruleum ſpumat ſale conferta rate pulſum: hoc Catullus, Cærula verrentes abiegnis æquora palmis. & Virgilius:

– cærula concha Exterrens freta.

Caligarivs eſt qui caligas conficit, Caligaris aptus ad caligas. ita dicitur Caligarius artifex, clauus caligaris, autore Cariſio. Quæ tamen differentia non obſeruatur, & ſine diſcrimine his vtuntur autores, vt Plinius lib. x, Squamis conſpicui crebris atque præacutis, clauorum caligariorum effigie. & lib. xxii: Si enim caligaris clauus.

Calvmnia eſt callida quædam fallendi ratio, cum maleuolentia coniuncta, Cavillatio eſt friuola atque iocoſa calumniatio, Dicacitas eſt ſermo mordax, cum ſale & riſu alios inceſſens. Ita Calumnia maligna eſt, Cauillatio friuola, Dicacitas ſalſa. Cicero De Oratore ii: Cùm duo ſint facetiarum genera, alterum æqualiter in omni ſermone fuſum, alterũ peracutum & breue; ſuperior Cauillatio, altera Dicacitas nominata eſt. idem Officior. i: Exiſtunt iniuriæ ſæpe calumnia quadam, & nimis callida & malitioſa iuris interpretatione. & Ad Atticum iv: Metellus calumnia dicendi tempus exemit. Suetonius Veſpaſiano: Et maximè tamen dicacitatem in deformibus lucris affectabat, vt inuidiam aliqua cauillatione dilue-

diluerct, transferretque ad sales. Sed Calumnia propriè est accusatorum, & significat falsum crimen quod intenditur in iudicio aduersus innocentem, vt litibus vexetur ac frustretur. vnde Calumniam ferre dicitur, qui per fraudem aliquem reum defert: & Calumniam iurare, vel, De calumnia iurare, est iuramento profiteri se accusatorem, & non vexandi aduersarii, sed iuris persequendi gratia actionem instituisse. Cœlius Ciceroni: Calumniam maximo plausu tulisse. ibidem: Cùm calumniam iurasset, contendere ausus non est.

Cano voce, Psallo fidibus pariter & cantu. Cicero in Catilinam II: Pueri tam lepidi ac delicati non solùm amare & amari, neque cantare & psallere, sed etiam sicas vibrare, & spargere venena didicerunt. Suetonius in Tito: Ne musicæ quidem rudis, vt qui cantaret & psalleret iucundè scienterque. Gellius lib. XIX: Desiderauit exhiberi quos habere eum sciebat scitissimos vtriusque sexus, qui canerent voce, & qui psallerent. Arnobius lib. III: In cœlo enim cantatur & psallitur. Spartianus in Hadriano: Psallendi & cantandi scientiam præ se ferebat.

Capillus est coma paullo longior, vt muliebris, & virilis etiam cùm promittitur: Crinis est breuis & innexus, discretusque vittis. vnde dictus ἀπὸ τοῦ κρίνειν, à discretione, quòd vittis discernatur, autore Festo & Isidoro. Varro De vita populi Rom. I, Maiores natu capite aperto

apertoerant, capillo pexo, vittisque innexis crinibus. Tertullianus De Virginibus velandis: Vertunt capillum, & acu lasciuiore comam sibi inferunt, crinibus à fronte diuisis, apertam professæ mulierositatem.

Capio id cuius dominium adquisiui, Accipio id quod teneor restituere. illud fit propria autoritate, hoc ex voluntate alterius. Vlpianus Ad edictum LXXIX: Capere cum effectu accipitur, Accipere si quis non sic accipit vt ha- D. De verb. beat, ideoque non videtur quis capere quod est sign. l. 71. restituturus. idem lib. xx: Vt legatarii ceterique qui quid in testamento acceperunt careant D. Si quis his quæ sibi relicta sunt. Paulus Ad edictum I: ex causs. l. 1. Vt missus est in possessionem, etiam eam per D. De dalongi temporis spatium in suum dominium mno inf. l. 5. capere possit.

Capi interdum significat fraudari: Decipi verò ludificari. vnde Captus semper sentit damnum, vel incommodum, Deceptus aliquando vtilitatem. illi dolus malus, & fallacia tenditur: huic adhibetur bonus dolus & sollertia, vt cùm medici ægrotantes, nutrices infantulos decipiunt, & illudunt falsa quadam specie cibi potionisque. Lucretius lib. I:

Sed veluti pueris absinthia tetra medentes
Cùm dare conantur, priùs ora pocula circum
Contingunt mellis dulci flauoque liquore:
Vt puerorum ætas improuida ludificetur
Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Absinthî laticem, deceptaque non capiatur;

Sed

Sed potius tali facto recreata valescat.

Horatius Carmin. II:

Dulci laborum decipitur sono,

id est, obliuiscitur laborum, & abducitur vt non sentiat.

Castvs est purus atque integer,& non modò à luxuria, sed etiam ab auaritia & sordibus alienus; Pvdicvs verò est qui se continet à libidine & voluptatibus corporis: sicut Castitas est sanctimonia quædam & integritas morum,à turpitudine & sordibus abhorrens: Pvdicitia est continentia à libidine. Itaque plus est Castus & Castitas,quàm Pudicus & Pudicitia. Cicero Pro Flacco: Equitem Romanum castissimum hominem, atque integerrimum. Virgil. Georgic. II:

Casta pudicitiam seruat domus. Lactantius lib. v: Difficile est imponere frenos voluptati,eámque vagam & errantem castitatis pudicitiæque limitibus includere.

Cavere est sibi prospicere quocunque modo & ratione, Vitare est declinare corpore & effugere ea quæ nocitura videantur, vt solent gladiatores declinatione corporis aduersariorum petitiones vitare,& excedere. Itaque generalius est Cauere. Lucilius Satyrar. XXVI:

Quid tibi vitandum censes,quid cauendum maxumè. Plautus Sticho:

Qui potest mulierem vitare vitet,vt quotidiè
Pridiè caueat ne faciat,quod se pigeat postridiè. Cicero in Verrem III: Non eum

qui

qui palàm eſt aduerſarius facilè cauendo vitare poſſis. Seneca Ad Lucilium: Nocituram potentiam vitat, hoc primùm cauens ne vitare videatur. Confunduntur nihilominùs interdum, vt quod Plautus Curculione,

Proinde ſe domi contineant, vitent infortunio; hoc Petronius, Ponere iuſſit arma, & malo cauere.

CAVPONA eſt taberna in qua ad victum neceſſaria parantur, diſtrahunturque: TABERNA verò eſt in qua cibaria, vel etiam merces, venduntur, vt taberna cauponia, vinaria, argentaria, purpuraria, & ſimiles. ita omnis Caupona eſt taberna, non contrà.

CAVSSA & RES ſæpè iunguntur, quæ ita differunt vt totum & pars. nam Res totum negotium ſignificat, Cauſſa verò negotii pars eſt, quæ præcipuè agitur: vt Res eſt Clodius occiſus, Rex Alexandrinus reſtituendus; Cauſſa Milo eius necis autor, Lentulus reſtitutionem Regis ambiens. Cicero Pro Cæcina: Multa quæ ſunt in re, quia remota ſunt à cauſſa, prætermittam. idem Lentulo: Quid res, quid cauſſa, quid tempus ferat: Et Curioni, Nunc tibi totam rem atque cauſſam commendo. Liuius lib. I: Quarum rerum, litium, cauſſarum. Iuriſconſulti hæc vocabula plerumque indifferenter vſurpant, & Ob cauſſam, Ob rem datum, promiſcuè dicunt, vt ex ipſorum reſponſis liquet in titulo De condictione cauſa data.

CAVTIO

CAVTIO significat nudam promissionem, cùm verbis tantùm, aut chirographo securitas creditori præstatur: SATISDATIO fideiussoris idonei dationem. Licet aliquando Cautio accipiatur pro satisdatione, nimirùm quando lex exigit Cautionem idoneam, vel rectam. tunc enim fideiussoribus aut pignoribus cauendum est,& Satisdationis nomine nuda cautio intelligitur,si hoc contentus fuerit is cui satisdatio debebatur, vt est in libris Iurisconsultorum.

D. Mand.l. 59. D. De verb. sign. l. 61.

CENACVLVM est locus in superiore parte ædium,in quo Romani olim cibum sumebant, & homines pauperiores atque inquilini etiam habitabant: CENATIO est locus ad cenandum in imo domus, lautè & magnificè instructus. Plautus Amphitr. — in superiore habito cenaculo. Seneca Ad Lucilium: Qui versatilia cenationum laquearia ita coagmentat, vt subinde alia facies atque alia succedat, & totiens tecta quotiens fercula mutentur. Suetonius Nerone: Cenationes laqueatæ tabulis eburneis versatilibus,vt flores fistulatim & vnguenta desuper spargerentur.

CERNERE plus est quàm VIDERE. Nam Cernere est formas atque imagines rerum visu internoscere; Videre est radios oculorum in res ipsas emittere, vel aciem oculorum aliquò intendere. Plinius lib. XI: Animo autem videmus,animo cernimus: oculi ceu vasa quædam visibilem eius partem accipiunt, atque transmit-

transmittunt. Gellius lib. v: De videndi ratione, deque cernendi natura diuersas esse opiniones philosophorum animaduertimus. Cicero Ad Plancum: Sic enim vidi quasi ea quæ oculis cernuntur. Vsus tamen hæc confundit, & promiscuè vsurpantur.

Certatio est velitatio atque congressio leuis, & plerumque ex prouocatione, vt Certationes Xysticorum apud Suetonium: Certamen verò est conflictus inter duos pluresve, vel contentio grauis & seria: Terent. Adelphis: Nunquam vidi iniquius certationem comparatam; vbi Donatus hæc ita distinguit, Certamen est res ipsa de qua certatur, veluti vter columbam feriat sagitta, vter prior decurrat ad metas; Certatio est ipse actus contentioque certantium.

Charta est materia linea expolita ad vsum scribendi: Papyrus vnde charta præparabatur olim, vt hodiè ex panniculis lineis cannabinisque concerptis, & maceratis: Membrana verò est tenuior animalium pellis, quæ derasis pilis chartæ vsum præstat. Lucanus lib. iv:

Conficitur bibula Memphitis charta papyro.

Vlpianus Ad Sabinum xxiv: Librorum appellatione continentur omnia volumina, siue in charta, siue in membrana sint, siue in quauis alia materia. & paullo pòst: Chartis legatis neque papyrum ad chartas paratum, neque chartæ nondum perfectæ continebuntur. Hodie tamen Chartam vulgò vocamus papyrum. D. De leg. 3. l. 52.

Chilones dicuntur homines labris crassioribus à Græco χείλη, Cilones autem quorum capita oblonga & angusta sunt, quos Græci interpretantur σφηνοκεφάλους. vnde Iunius Cilo nominatur à Tacito Annal. XII, & Fabius Cilo ab Vlpiano in libro De officio præfecti vrbis. Declamator in Sallustium pro hominibus nequam improbisque accepit, Quicquid impudicorum, cilonum, parricidarum, sacrilegorum, debitorum in tota vrbe fuit.

Chirographvm est priuata scriptura manu cuiusque subscripta: Syngraphvm quod simul plures subscripserunt: in illo tantum quæ gesta sunt continentur, in hoc etiam pactiones veniunt; vt in elegantissimo illo syngrapho Plauti Asinaria inter adolescentem, amicam, & lenam plurimæ leges dictæ in viginti minarum donatione referuntur. Suetonius Augusto: Cuius pacti non dubitauit à quibusdam iusiurandum, à quibusdam syngraphum petere. ibidem: Nihil æquè elaborauit, quàm vt imitarentur chirographum suum.

Cibvs dicitur de quocunque alimonio delicato, aut vili: Victvs de tenui, & arido. Et Cibus est esca quæ ore manducatur, Victus nomine etiam potus continetur. Liuius lib. II: Fame iam se sicut hostes peti; cibo victuque fraudari. Gellius lib. V: Quoniam cibus victusque antiquissimus quercus capi solitus sit. Iurisconsulti hoc amplius Victus appellatione intelligunt omnia quæ esui, potui, cultuique corpo-

corporis, quæque ad viuendum homini necessaria sunt, vt vestimenta, stramenta, & cetera quibus tegendi curandive corporis nostri caussa vtimur, vt autor est Vlpianus. Sed alii autores Victum & Vestitum separant. Cicero Pro Sestio: Viuus, vt aiunt, & videns cum victu suo ac vestitu publicatus est. idem Pro Quintio, Victus vestitusque necessarius est, sub præcone cum dedecore subiectus est. Plautus Sticho: Meo cibo & vestitu rem curo publicam. D. De verb. signi. l. 45.

CIVITAS est populi multitudo iure & legibus sociata. VRBS est ipsa mœnia, & ædificia. Cicero offic. II: Id enim est proprium, vt supra dixi, ciuitatis atque vrbis, vt sit libera & non sollicita sua rei cuiusque custodia. idem De legib. I: Quam cùm locis manuque sepsissent, eiusmodi coniunctionem tectorum Oppidum vel Vrbem appellârunt, delubris distinctam, spatiisque communibus. Omnis ergo populus qui est talis cœtus multitudinis qualem exposui Ciuitas est, omnisque Ciuitas est constitutio populi. idem Ad Dolobellam: Liberasti igitur & vrbem periculo, & ciuitatem metu. Pro Sulla: In qua ciuitate res tantas gesserim memini, & in qua vrbe intelligo. Philippica XI: Cùm ne vestigium quidem Asiæ ciuitatum atque vrbium relinquitur. Sed hæc frequentissimè confundunt optimi autores, quorum testimonia nihil attinet hîc adscribere.

CLIBANVS est paruus furnus, & mobilis, fer-

reus vel testaceus, in quo panis olim, nunc placentæ, farcimina & alia dulciaria decoquuntur: FVRNVS est magnus, & immobilis, constátque ex lapide & calce. vnde Clibanites panis alius à Furnaceo apud Athenæum lib. III. Plinius lib. XXXIX: Cortices quoque decussi lini clibanis & furnis præbent vsum.

CLIPEVS significat militare scutum: CLIPEVM est expressa corporis effigies humerorum tenus, ex auro, argento, lapide; sicut Imago è cera: ita dictum quòd sit rotundum instar militaris clipei. Trebellius Pollio in Claudio: Illi clipeus aureus, vel vt Grammatici loquuntur, clipeum aureum Senatus totius iudicio in Romana curia collocatum est. Sed poëtæ & historici indistincto genere vtuntur in vtraque significatione, vt de effigie dixit Suetonius in Caligula: Inter reliquos honores decretus est ei clipeus aureus, quem quotannis certo die collegia Sacerdotum in Capitolium ferrent. idem Domitiano: Scalas etiam inferri, clipeósque & imagines eius coràm detrahi, & ibidem solo adfligi iuberet. Liuius lib. XLVIII: Duodecim clipea ærata ab Ædilibus curulibus P. Claudio & Ser. Sulpitio Galbæ sunt posita. idem lib. L. Clipeáque de columnis, & signa militaria affixa demsit. De scuto Virgilius:

Ardentes clipeos, atque æra micantia cerno.
idem: — clipeum super intonat ingens.

Quare Plinius in secundo librorum quos Dubii sermonis inscripsit, hæc non tam genere

quàm

ſcriptura & etymologia differre cenſuit, eſſeque Clipeum ſcutum à clepere quia corpus celet, Clupeum imaginem à cluendo. quod poſterius etymon rurſus valdè improbauit(ſtudio veritatis aut memoriæ lapſu à ſeipſo diſſentiens) lib.xxxv.Natural. hiſtoriæ: Scutis enim, inquit, qualibus apud Troiam pugnatum eſt, continebantur imagines. vnde & nomen habuere Clupeorum, non vt peruerſa Grammaticorum ſubtilitas voluit à cluendo.

Clipevs eſt rotundus, cauus, & totum protegit pectus: Scvtvm eſt oblongum, quadratum, & totum munit corpus. illum Græci vocant ἀσπίδα, hoc θυρεόν. Virgil. Æneid. iii:

Argolici clipei aut Phœbeæ lampadis inſtar.

idem viii: — ſcutis porrecti corpora longis.

Liuius lib. viii: Clipeis anteà Romani vſi ſunt, deinde poſtquam facti ſunt ſtipendiarii ſcuta pro clipeis fecere. Seruius in ix. Æneid. ait, Clipeos eſſe peditum, Scuta equitum: cùm tamen Liuius lib. i ſcribat, Militibus primæ claſſis, id eſt præſtantioribus, Arma imperata galea, clipei, ocreæ, lorica, omnia ex ære: ſecundæ verò claſſis Arma imperata ſcutum pro clipeo. * Et Cicero Philippica ii: Cum gladiis agmine quadrato ſequuntur ſcutati milites. Vnde intelligitur Scuta tam peditum quàm equitum fuiſſe; ſed illorum longiora; horum breuiora.

Cognitor eſt qui præſentis cauſſam nouit, & eius defenſionem vltrò ſuſcipit: Procvrator

TOR qui absentis nomine agit. Cicero in Diuinatione: Me defensorem calamitatum suarum, me vltorem iniuriarum, me cognitorem iuris sui, me actorem caussæ suæ esse voluerunt. Horat. Sermon. II: — sis cognitor ipse. Licet aliquando Cognitor est qui aliquem cognoscit, & vt se nosse dicat pro testimonio producitur. Cicero in Verrem VII: Vbi neque noti esse iis quò venerunt, neque semper cum cognitoribus esse possunt. Interdum etiam qui quæstiones publicas exercet, id est, Quæsitor. vnde Cognitura pro cognitoris quæstu, Suetonius Vitellio: Sectionibus & cognituris vberius compendium nactus.

COLLEGIA & SODALICIA siue SODALITATES diuersa esse ostendit Marcianus Institution. III: Mandatis principalibus præcipitur præsidibus prouinciarum ne patiantur esse collegia, sodalicia, neve milites collegia in castris habeant. Hoc autem differunt, quòd illa erant maiora, & artificum opificúmque omnium genera distincta habebant, vt collegia fabrorum, figulorum, pistorum, aurificum, cerdonum, coriariorum, lictorum, viatorum, & similium: hæc erant minora, sed magis honesta, in quæ etiam clari & honorati viri adscribebantur, vt testatur Cato apud Ciceronem De senectute: Sodalitates autem, inquit, me quæstore constitutæ sunt sacris Idæis Magnæ matris acceptis. Epulabar igitur cum sodalibus omninò modicè. Et Q. Cicero in libello De petitione consula-

D. De colleg. l. 1.

tus

tus numerat Sodalitates in parte amicitiæ, Qui sunt amici ex caussa honestiore cognationis, aut affinitatis, aut sodalitatis, aut alicuius necessitudinis.

COLONVS est qui prædium rusticum colit, siue in ciuitate, siue in villa: INQVILINVS verò qui in conductis ædibus habitat in villa, vel ciuitate. non enim locus facit aliquem colonum, aut inquilinum, sed materia quæ conducitur. Marcianus Ad formulam hypothecariam: Conuenit vt is qui formulam hypothecariam dedisset, prò colono in agro, in ædibus autem pro inquilino sit. D. De adq. poss. l. 1.

COMES est quicunque aliquem sequitur studii aut officii gratia, vt qui magistratus in prouincias euntes comitabantur, ipsorum comites erant: SOCIVS est qui cum altero societatem coiuit, & generaliter qui aliquid cum alio communiter possidet, aut pari opera & consilio curat. Nam Socius agentem adiuuat; Comes sequitur euntem. Cæsar De bello ciuili 1: Cùm se victoriæ Pompeii comitem esse mallet, quàm socium Cæsaris in rebus aduersis. Cicero Seruilio, Et comes meus fuit illo miserrimo tempore, & omnium itinerum, nauigationum, laborum, periculorum meorum socius. idem Pro Flacco: Socii consiliorum, ministri, comitesque vocantur. & Pro Fonteio, Tum enim vitæ socia virtus, inertis comes gloriæ fuisset.

COMITIA erant cœtus vniuersi populi à ma-

giſtratu legittimè conuocati, vt aliquid ſuffragio ſuo vel iuberet, vel vetaret: CONVENTVS erat cùm in vrbe à magiſtratibus iudicii cauſſa per præconem populus conuocabatur, vel in prouinciis à præſide in aliquam ciuitatem edicto homines prouinciales euocabantur, certa eius rei die antè prodicta: CONCILIVM verò erat cùm populi pars in certum aliquem locum contrahebatur, atque ex ea ſorte eligebantur viri ad iudicandum, Romæ quinque Senatores, & totidem equites Romani, in prouincia viginti Recuperatores ciues Romani; cum quibus Prætor, vel Conſul dicebatur Conſilium exercere, præbereque. Et Comitia quidem calabantur, Conuentus & Conſilium edicebantur, aut indicebantur. Liuius lib. XLIV: Nec comitia, nec conuentum, nec concilium vllum. idem XLIX: Siculorum ciuitatibus Syracuſas, aut Meſſanam, aut Lilybæum indicitur concilium. Prætor Romanus conuentus agit: eo imperio euocati conueniunt.

COMMENDARE eſt diligenter & honorificè mandare. COMMITTERE eſt alteri tradere vt agat in re tradita quicquid ipſi videatur. Cicero Pro domo, Vobis erga meam dignitatem ſtudium, & iudicium non modò commiſſum verùm etiam commendatum eſſe arbitrantur. idem Pro Quintio: Tibi ſe, tibi ſuas omnes opes fortunaſque commendat, tibi committit exiſtimationem ac ſpem reliquæ vitæ. Terent. Eunucho: Ego me tuæ commendo & commit-

committo fidei; vbi Donatus: Commendamus nos cognitis, Committimus ignotis: quæ differentia nihili est.

COMMISCERI propriè dicitur quod non mutatur in aliam speciem, sed priorem retinet, vt si fuerint commistæ massæ argenti, aut vina, frumenta: CONFVNDI quod alii iunctum siue adiectum nouam generat speciem, vt vinum & mel confusa propriam pariunt speciem, scilicet mulsum. Plinius: Et si misceantur facilè confundunt colorem. Vlpianus Ad edictum XVI, D. De rei vendic. l. 3. Si quid quod eiusdem naturæ est ita confusum est atque immixtum, vt deduci ac separari non possit.

COMMODATVM & VTENDVM DATVM hoc differre Antistius Labeo existimauit quod genus & speciem. Commodari enim rem mobilem, non etiam soli; Vtendam dari etiam soli. Contrà Vlpianus: Propriè, inquit, commodata res dicitur ea quæ soli est; idque Cassius existimat. Viuianus amplius etiam habitationem commodari posse ait. Quam opinionem confirmat Plautus: Cùm ædes pauperi commodasset; & Cicero Rhetoricor. IV: Cuidam ædes maximas ad nuptias commodasse. vnde apparet hæc nihil omninò differre; & idem esse Commodare quod rem Vtendam dare, vt finito vsu in quem data est, eadem ipsa restituatur, siue sit mobilis, siue immobilis, siue corpore carens. Sed inter COMMODARE & MVTVVM DARE hoc interest, quòd Commodamus ea quæ

 reddun-

redduntur eodem numero & specie, vt vasa, vestes, libros, iumenta; Mutuum damus recepturi non eandem speciem quam dedimus, sed idem genus, id est, tantundem eiusdem ponderis, quantitatis, qualitatis, numeri; vt pecuniam, vinum, frumentum. mutui datio enim consistit in his rebus quæ numero, mensura, & pondere constant, vt scribunt Iurisconsulti. Quare Cicero abusus est verbo Commodandi cùm inquit in Verrem VI: At publicè commodasti, non sine magno quidem prouinciæ Siciliæque detrimento, tritici modios sexaginta.

COMMVNE esse dicitur cuius vsus omnibus est expositus, & proprietas occupanti cedit, vt aër, aqua profluens, mare, littora maris, & lapilli, & gemmæ, ceteraque quæ in litore inueniuntur. PVBLICVM est quod in communi populi aut ciuitatis alicuius vsu & dominio est, nec occupanti conceditur, vt forum, theatrum, basilicæ, via, itinera publica. Sic Commune ius dicitur Ius gentium, quo omnes gentes vtuntur, Publicum quod populus quisque sibi constituit. Terent. Phormione:

— num iniquum postulo?
Anne hoc quidem adipiscar ego, quod ius publicum est.

Sed interdum Commune sumitur pro Publico, vt cùm dicimus Commune ius quo omnes eiusdem ciuitatis ciues vtuntur, respectu singularis & proprii iuris, quod non in vniuersos ciues, sed in singulos constitutum est, & appellatur Priuilegium, & Commu-

Commune bonum, malum, Communis res; Sisenna Historiar. IV: & Cicero Lentulo, Communis salus Lucretius, & Varro rerum humanar. XXI: Neque idonei ciues aliquid habent antiquius salute communi.

Comperio est ab alio cognosco, Comperior ipse colligo. illud fit inuestigatione, hoc opinione & coniectura. Terent. Andria: Quærebam, comperiebam nihil ad Pamphilum. Sallust. Iugurtha: Metellum magnum & sapientem virum fuisse comperior. ibidem: Sed ego comperior Bocchum magis Punica fide. Tacitus Annal. IV: Hunc ego Lepidum temporibus illis grauem, & sapientem virum fuisse comperior.

Complvvivm est locus in quem aqua pluuia de diuersis tectis confluit: Implvvivm est locus sub dio, quo aqua deiecta accipitur: alterum sursum est ad tectum, alterum deorsum ad terram. Varro De lingua Lat. IV: Si relictum erat in medio vt lucem caperet deorsum, quò impluebat Impluuium dictum, sursum quà compluebat Compluuiũ. Terent. Phorm.

Anguis per impluuium decidit de tegulis.

Conciliabvlvm & Forvm separat Liuius lib. XXV: Qui vltra quinquagesimum lapidem in plateis, forisque, & conciliabulis omnem copiam ingenuorum inspicerent. & lib. IX: Decemuiri supplicationem in biduum valetudinis caussa in vrbe, & per omnia fora, & conciliabula edixerunt. Hoc autem interest, quòd

Conci-

Conciliabulum erat locus in agris aut vicis, ad quem rustici frequentes emendi aut vendendi caussa conueniebant, certis nundinarum diebus: Forum erat locus in prouinciis, siue oppidum, siue vicus in quo magistratus ius dicebat, & de priuatis controuersiis cognoscebat. vnde Forum agere dicebatur, qui prouinciæ præerat, cùm conuentum iuris dicundi caussa habebat, & Forum indicere, cùm tempus & locum iuris dicundi designabat. Quanquam interdum etiam in Conciliabulis ius dicebatur, & quæstiones extraordinariæ exercebantur. vnde C. Graccus orationem habuit, & inscripsit, Cùm circum conciliabula iret. Liuius lib. XL: Veneficii quæstio ex S. C. quod in vrbe propiúsve vrbem decem millibus passuum esset, commissum C. Claudio Prætori, qui in locum T. Minutii erat suffectus: vltra decimum lapidem per fora conciliabulaque, C. Menio priusquam in Sardiniam prouinciam traiiceret, decreta. In lege Mamilia: MAGISTRATVS QVI IN EA COLONIA MVNICIPIO PRÆFECTVRA FORO CONCILIABVLO IVRI DICVNDO PRÆERIT.

CONCVBINA est quæ cum cœlibe consueuit, & vxoris loco sine nuptiis domi viuit: PELLEX est quæ corpus miscet cum eo qui vxorem habet. illa extra pœnam legis Iuliæ & sine infamia olim habebatur, huic pœna erat à Numa Pompilio constituta hac lege, PELLEX ARAM IVNONIS NE TAGITO. SI TAGET IVNONI CRINIBVS

NIBVS DEMISSIS AGNVM FEMINAM CÆDITO. Arnobius lib. IV: An vxore contentus haud vna, concubinis pellicibus, atque amiculis delectatur. Sed Pellex apud antiquos significauit concubinam, quam Græci vocant παλλακὴν, vt Iurisconsulti annotârunt. & sic Iustinus dixit Cyri pellicem: Curtius de Alexandro, Regis pellicem: quibus in locis Valla & Budæus non benè reponunt pallacam, qua voce vt Latina, vtuntur Plinius lib. XXXV, & Suetonius in Vespasiano.

CONFERTVM significat densum, & constipatum: REFERTVM idem est quod plenum, sicut Confarcire est condensare, Refarcire est opplere. Cæsar De bello Gallico: Vt nunquam conferti, sed rari magnisque interuallis prœliarentur. Cicero Ad Q. Fratrem II: Literis refertis omni officio. idem Pro Sestio: Meministis tum iudices corporibus ciuium Tiberim repleri, cloacas refarciri. Varro De re rust. III: Quo facto non modò non desistunt pugna, sed etiam confarciunt se lingentes.

CONFINES sunt qui iisdem finibus se inuicem attingunt: VICINI qui sunt loco proximi. ita Confines dicuntur agri, prædia confinia, vicini homines, vicinæ ædes. Cicero Officior. II: Vicinitatibus & confiniis æquum, facilem. Sallust. Iugurtha: Vti quisque potentiori confinis erat, sedibus pellebatur. Paulus Ad edictum XXIII: Hoc iudicium locum habet in confinio prædiorum rusticorum, vrbanorum displi- D. Fin. reg. l. 4.

displicuit. neque enim confines hi, sed magis vicini dicuntur, & ea communibus parietibus plerumque disterminantur.

CONFISCARE est in fiscum principis cogere: PVBLICARE est venale in publicum deducere, & ad ærarium populi referre. Sallust. Catilina: Censeo publicandas eorum pecunias. Suetonius Augusto: Deuictisque his & confiscatis promissa veteranis præmia soluerentur. Confunduntur tamen hæc duo interdum, maximè apud autores posterioris æui, quo ad fiscum principis omnia redibant. Paulus Ad edictum XXXII: Publicatis bonis quicquid posteà adquiritur non sequitur fiscum. Sex. Rufus Epitoma Histor. Rom. Tanta fuit penuria ærarii Romani, & tam ingens fama opum Cypriatum vt lege lata Cyprus confiscari iuberetur.

D. Mandat. l. 22.

CONFITERI est contra se fateri. vnde Confessio definitur qualiscunque contra se pronuntiatio: PROFITERI pro se edere. illud plerumque fit coactè, hoc vltrò, & palàm. Cicero Pro Cæcina: Confitetur atque ita libenter confitetur, vt non solùm fateri, sed etiam profiteri videatur. idem Pro M. Tullio: Hoc ego non solùm confiteor, verùm etiam profiteor. Sic Confitemur delicta, Profitemur censum, artem, indicium. Salluft. Iugurtha: Multis hortantibus, & inprimis Albino Consule, indicium profitetur. Tacitus lib. v: Et summum supplicium

cium parabatur, ni professus indicium foret.

CONFVTARE est redarguere verbis, REFVTARE est reprimere aut facto aut verbis, repudiare, non admittere. quod plus est quàm Confutare. Terent. Phorm.

Confutaui verbis admodum iratum patrem. Cicero Pro lege Manilia: Obsoleuit iam ista ratio, te multò magis quàm verbis refutata.

CONIECTVRA est rei latentis indicium, quæ per rationes & signa veritatem exquirit: SVSPICIO est de re incognita tenuis dubitatio, quæ subitò incidit: hæc leuis est, & vt plurimùm falsa: illa firmior & verisimilior. Cicero De lege agraria: Hæc à me suspicionibus & coniectura coarguuntur.

CONIVRATIO est quæ iureiurando firmatur, vt Coniuratio Catilinæ in rempublicam, de qua Sallustius: Fuere ea tempestate qui dicerent Catilinam oratione habita cùm ad iusiurandum populares sceleris sui adigeret humani corporis sanguinem vino permixtum in pateris circumtulisse: CONSPIRATIO fit solo consensu, vt Conspiratio in Cæsaris necem, de qua loquens Suetonius hæc duo confundit, vt, Quæ caussa coniuratis maturandi fuit destinata negotia. rursus; Conspiratum est in eum à sexaginta amplius, C. Cassio M. que & D. Bruto principibus conspirationis.

CONLVCARE arbores, est decidere ramos officientes lumini, & locum luce implere, SVBLV-

CARE

CARE est ramos supputare, & veluti subtus lucem mittere, vt interpretatur Festus. Columella lib. II: Neque terram aperire, neque arborem conlucare. Paulus Sententiar. V: Arbor quæ in alienas ædes, vel in vicini agrum imminet, nisi à domino sublucari non potest, isque conueniendus est vt eum sublucet. Vtrumque in profano luco olim licebat, in sacro non nisi facto piaculo, vt tradit Cato De re rust.

CONSECRARE est è profano sacrum facere, non verbis modò solemnibus, sed etiam manu: DEDICARE est deo dicendo dare, atque dicare. Itaque Consecratio prior & religiosior est quàm Dedicatio. Cicero Pro Domo: An Consecratio nullum habet ius, Dedicatio est religiosa. Quid ergo illa tum obtestatio tibicinis? quid foculus? quid preces? quid prisca verba voluerunt? Sic olim Consecrabantur Reges & Imperatores mortui, cùm in deorum numerum referebantur magnificentissimo apparatu, quem describit Herodianus. item loca profana & bona damnatorum, quæ religione obstringebantur: rursus ædes sacræ, aræ, à magistratu pontifice præeunte dicendo Dedicabantur. Cicero in Consolatione de morte filiæ: Teque omnium optimam doctissimamque approbantibus Diis immortalibus ipsis, in eorum cœtu locatam ad opinionem omnium mortalium consecrabo. idem De lege agraria: Tum ipsam veterem Carthaginem vendunt,

vendunt, quam P. Africanus nudatam tectis ac mœnibus suis, ad notandam Carthaginiensium calamitatem, siue ad testificandam nostram victoriam, siue ad oblatam aliquam religionem ad æternam hominum memoriam consecrauit. Et Pro domo: Cùm suis se dicat manibus consecrasse, quæ tua fuit consecratio?

Consignare est signo impresso occludere. Obsignare est testificandi gratia signum imprimere. vnde Consignari dicuntur literæ, Consignari pecunia quòd in sacculo lino traiecto signisque ceræ impressis olim deponebatur. & Obsignari item literæ, testamenta, cùm testium subscriptione & annulis signatoriis firmantur: obsignari bona, prædia, ædes, quæ tabulis signatis obligantur, vel in publicas tabulas referuntur, vt ab apparitoribus fieri solet. Plautus Bacchidibus:

Has tabellas obsignatas, cõsignatas quas fero.

Confundunt tamen hæc interdum autores, vt Consigno pro Obsigno. Cicero Pro Quintio: Tabulæ maximè signis hominum nobilium consignantur. à quo Consignationes appellantur testationes in tabulis obsignatis perscriptæ. Quintilianus lib. xiii: Promittit enim litigator omnia, testem populum, paratissimas consignationes. Rursus Obsigno pro Consigno. Cicero Pro Flacco: Laudatio obsignata erat creta illa Asiatica, quæ ferè est omnibus nota nobis. idem Pro Cluentio: Pecuniaque

obſignata quæ ad eam rem dabatur in manibus Scamandri deprehendit.

CONSVETVDO eſt ius quoddam non ſcriptum, tacito conſenſu populi, & voluntate vtentium introductum. Mos autem eſt ipſe actus, & vſus inueteratus, ex quo Conſuetudo induci ſolet. Cicero Pro Cluentio: Non mos conſuetudoque ſeruata. idem Officior. I: Ad eorum conſuetudinem moremque deduci. ibidem: Contra morem conſuetudinemque ciuilem fecerint. Arnobius lib. II: Fiet enim familiaris è more conſuetudo in naturam verſa. Etſi hæc frequenter confunduntur, maximè ab autoribus Iuris, apud quos Conſuetudo factum nudum denotat & Mos ius non ſcriptum: cuius rei exempla ex ipſorum libris plurima depromi facilè poſſunt.

CONSVLTA appellantur quæcunque de conſilii ſententia ſtatuuntur, DECRETA ſunt quæ præfectus aut magiſtratus ſine conſilio ſingulis de rebus pro ſuo iudicio decernit, & pronuntiat. Salluſt. Iugurtha: Oportere quinquennii conſulta & decreta omnia reſcindi. Liuius lib. III: Leuius enim vaniusque profectò eſt ſua decreta & conſulta tollere, quàm aliorum. Sed Senatuſconſultum & Senatuſdecretum aliter differunt, vt ſuo loco dicemus.

CONTEMNERE eſt parui ducere, DESPICERE infra ſe exiſtimare, SPERNERE cum faſtidio reiicere, & ſegregare. ita Contemnere plus eſt quàm Deſpicere, Spernere plus quàm vtrumque

que istorum. Cicero Pro Muræna: Rempublicam despexit atque contemsit. idem Officior. II: Despiciunt autem eos & contemnunt. Terent. Andria:

Quot modis contemtus, spretus.

CONTVMELIA grauior est quàm INIVRIA. Nam Contumelia dignitatem alterius adterit, & minuit: Iniuria lædit famam, vel damnum infert, aut iniustè agit. hæc enim tria specialiter Iniuria significat, Conuitium vt in actione iniuriarum, Damnum culpa datum, vt in lege Aquilia, iniquitatem & iniustitiam, vt tradit Vlpianus. Sallust. Catilina: Iniuriis contumeliisque concitatus. Cicero in Verrem III: Cum maximis iniuriis contumeliisque. idem: Quibus tu priuatim iniurias plurimas, contumeliásque imposuisti.

CORINTHIVM ciuem dicimus, CORINTHIACVM vas, inquit Fronto. contrà Suetonius Augusto Vasa Corinthia, & Corinthia supellex, Cicero.

CORIVM est durius, & maiorum animalium, vt boum, equorum, PELLIS est tenuior, & minorum animalium, vt hominis, leonis, ouis, canis. ad hoc Corium est crudum, Pellis est corium maceratum, atque emollitum. Varro De lingua Lat. VI: Etiam nunc dicimus scortea ea quæ ex corio & pellibus sunt facta. idem De vita populi Rom. I: Etiam pelles bubulas oleo perfusas percurrebant. Sallust. Historiar. IV, De pecore coria recens detracta.

CORONÆ sunt quæ cingunt & ambiunt caput, aut collum, aut pocula: SERTA quæ demissa pendent. quod genus Cicero De legibus II vocat Longas coronas, Ouidius Porrectas Tristium I:

Tegula porrectis satis est vallata coronis.

Plautus Asinaria: Tum si coronas, serta, vnguenta iusserit. Lucretius lib. IV:

Pocula crebra, vnguenta, coronæ, serta parantur.

Arnobius lib. VII: Etiam dii sertis, coronis afficiuntur & floribus.

CORRIGERE est rectum facere, & in locum suum restituere: EMENDARE verò est ab omni macula & labe purgare. quod plus est. Liuius lib. LII: Si quid fecerim imprudentia lapsus, corrigi me ac emendari hac castigatione posse. Gellius lib. VI: Spes contrà nulla est emendari eum posse, & corrigi. Tacitus Historiar. I: Aut ipse prædicat emendata & correcta. Plinius Panegyrico: Corrupta est disciplina castrorũ, vt tu corrector emendatórq. cõtingeres.

CORRVPTVM est quod aliquo modo vitiatum, aut violatum est, DEPRAVATVM quod distortum & peruersum est. Cicero Officior. II: Corrupti mores sunt deprauatíque admiratione diuitiarum. idem Pro Muræna: Iurisconsultorum ingeniis pleraque corrupta ac deprauata sunt. & Pro Fonteio: Quid pretio corruptum? quid spe aut metu deprauatum? & De finibus I: De quibus neque deprauatè iudicant, neque corruptè.

CREDI-

Creditvm & Mvtvvm ita differunt vt genus & species. Nam Creditum etiam consistit extra res eas quæ pondere, numero, mensura continentur: sicuti si eandem rem recepturi sumus Creditum est: at Mutuum si non eandem rem, sed aliud tantundem, id est eiusdem naturæ & qualitatis cum eo quod dedimus. Item Mutuum non potest esse nisi proficiscatur res aliqua, & de meo tuum fiat: Creditum autem fit interdum etiamsi nihil proficiscatur, veluti si post nuptias dos promittatur, aut stipulatio ad obligationem comparandam interponatur, vt est in libris Iurisconsultorum.

Crvstæ sunt laminæ inauratæ, quæ poculis aut vasis inferuntur vt vix reuelli possint: Emblemata sunt ornamenta pretiosa, quæ scyphis, speculis, absidibus vasisque affiguntur, ita tamen vt sint exemtilia. Cicero in Verrem vi: Crustæ aut emblemata detrahebantur: sic Haluntini excussis delitiis cum argento puro domum reuertuntur. Paullus Ad Vitellium ii: Cymbia argentea crustis aureis illigata. ibidem: Aurea emblemata quæ in absidibus argenteis essent. D. De auro argen. l. 32.

Cvbicvlarivs est qui cubiculum custodit: quod nomen summæ dignitatis fuit apud Romanos maximè temporibus Imperatorum, vt testatur Suetonius, qui nominat Augusti & Neronis cubicularios, & Domitiani decurionem cubiculariorum, qui scilicet ad similitudinem militiæ cubiculariorum ordinem ducebat: Cv-

BICVLARIS est aptus cubiculo, vt lectus cubicularis, in quo veteres dormiebant, sicuti in tricliniari accubantes cibum sumebant. Cicero in Verrem VI: Hunc vestri ianitores, hunc cubicularii diligunt. idem De diuinatione II: Quidam somniauit ouum pendere è fascia lecti sui cubicularis.

CVLTVS est in vestibus, gemmis, auro, & argento, ORNATVS est in cura comendi capitis, poliendæque & ornandæ cutis, vt ostendit Tertullianus, in libro De habitu muliebri. Habitus, inquit, feminæ duplicem speciem circumfert; Cultum & Ornatum. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant, Ornatum quem immundum muliebrem conuenit dici. ille in auro, & argento, gemmis, & vestibus deputatur; iste in capillorum, & cutis, & earum partium corporis quæ oculos trahunt. alteri ambitionis crimen intenditur, alteri prostitutionis. Cicero in Curionem & Clodium: Tu verò festiuus, tu elegans, tu solus vrbanus, quem decet muliebris ornatus, quem incessus psaltriæ. Liuius lib. XXXIV: Munditiæ, & ornatus, & cultus hæc feminarum insignia sunt, his gaudent & gloriantur; hunc mundum muliebrem appellarunt maiores nostri. Cyprianus De disciplina & habitu virginum: Ad cultum atque ornatum tuum iusto fine moderandum. Sed interdum vtriusque vocabuli notio latissimè patet, & Ornatus significat omne quod ornamenti gratia adhibetur, Cultus

tus

tus verò omnia continet excepto victu, quibus vtuntur homines, vel ornamenti, vel commodi, vel delectationis etiam caussa. Suetonius Caligula: Triumphalem quidem ornatum etiam ante expeditionem assiduè gestauit. Cicero Oeconomico: Quid si vestem & ceterum ornatum muliebrem pretii maioris habeat quàm tu habes. idem Ad Varronem: Eundem cultum, eundemque victum esse. & Offici. 1: Student parare ea quæ suppeditent, & ad cultum & ad victum.

CVPIO est cum vehementi affectione appeto: VOLO modestè desidero, aueoque: hoc simplicem animi motum, illud ingens desiderium notat. Cicero De republica II: Non grauarer Læli, nisi & hos velle putarem, & ipse cuperem te quoque aliquam partem huius nostri sermonis attingere. idem in Catone: Speramus, volumus quidem certè, senes fieri. ibidem: Volumus sanè nisi molestum est. Item: Cupimus mala & turpia, Volumus bona & honesta. Afranius: Amabit sapiens, cupient ceteri. Quæ tamen differentia non semper obseruatur, vt ex Cicerone & Terentio ostendit Augustinus De ciuitate dei lib. XIV his verbis: Apud autores secularium literarum talis istorum verborum indifferentia reperitur. Ait enim Cicero, orator amplissimus, Cupio Patres conscripti me esse clementem. Quia hoc verbum in bono posuit, quis tam peruersè doctus existat, qui non eum Cupio sed Volo potiùs

tiùs dicere debuisse contendat. Porrò apud Terentium flagitiosus adolescens, insana flagrans cupidine, Nihil volo aliud, inquit, nisi Philumenam. Quam voluntatem fuisse libidinem, responsio quæ ibi serui eius senioris inducitur, satis indicat.

Cvra est in conseruatione bonorum: Sollicitvdo in metu malorum. Terent. Phormione: Quanta me cura & sollicitudine afficit gnatus. Cicero De lege agraria: Ad curam sollicitudinemque multo magis. Plinius Epistolar. v: Amaui curam & sollicitudinem tuam. Suetonius Caligula: In testificanda sollicitudine & cura de incolumitate eius.

Cvratores sunt ad quos spectat cura puberum, & eorum qui negotiis suis superesse non possunt, quales sunt prodigi, furiosi, dementes, ac perpetuo aliquo morbo impediti: Tvtores dantur impuberibus, qui se per ætatem defendere non possunt. illorum munus Curatio appellatur, horum tutela: de quibus prolixè tractant Iurisconsulti & alias horum verborum differentias tradunt ad ius pertinentes, quas nihil est necesse hîc referre. Sed alii autores, & maximè poëtæ, hanc differentiam confundunt, apud quos Tutelæ nomen generale est. Horat. Sermon. II:

— interdicto huic omne adimat ius
Prætor, & ad sanos abeat tutela propinquos.

Cvstodiæ appellatione sola publica intelligitur, qua rei continentur: Vincvla tam

priuata

priuata ſunt quàm publica. itaque In custodia eſſe dicitur, qui in carcerem detruſus eſt, vel aliqua publica custodia coërcetur: In vinculis autem quicunque vinctus eſt, ſiue publicè à magiſtratu, ſiue priuatim vt captiuus à latronibus aut prædonibus, ſeruus à domino. Quæ differentia à Iuriſconſultis tradita ab aliis quoque autoribus obſeruatur. Plautus Captiuis, Ita vinculis custodiisque circummœniti ſumus. Cicero in Catilinam 1, Sed quàm longè videtur à carcere atque à vinculis abeſſe debere, qui ſeipſum iam dignum custodia iudicauerit. Salluſt. Catilina: Publicandas eorum pecunias, ipſos in vinculis habendos per municipia. ibidem, Pecunias eorum publicandas, ipſos per municipia in custodiis habendos.

AVSONI POPMÆ DE DIFFERENTIIS VERBORVM LIBER SECVNDVS.

DAMNATI AD GLADIVM erant, qui in ludum dabantur, vt confestim aut certè intra annum à gladiatoribus ferro consumerentur. DAMNATI AD GLADII LVDVM, siue, AD LVDVM GLADIATORIVM, qui pœnæ caussa in ludo depugnabant, & expleto tempore legitimo veniã atq. missionem à magistratibus cõsequebantur. illud inter supplicia quæ vitam adimunt, hoc in mediocrium pœnarum numerum referebatur. Vlpianus De officio proconsulis VIII: Est differentia inter eos qui Ad gladium, & eos qui Ad ludũ damnantur. nam Ad gladium damnati confestim cõsumuntur, vel certè intra annum debent consumi. hoc enim mandatis continetur. enimuero qui In ludum damnantur non vtique consumuntur, sed etiam pileari, & rudem accipere possunt post interuallum. siquidem post quinquennium pileari, post triennium autem rudem induere eis permittitur. Paulus Sententiar. V: Summa supplicia sunt crux, crematio, decollatio; mediocrium autem delictorum pœnæ sunt metallum, ludus, deportatio; minimæ

mæ relegatio, exilium, opus publicum, vincula. sanè qui Ad gladium dantur intra annum consumendi sunt. Capitolinus in Macrino: Seruos qui à dominis fugissent repertos ad gladii ludum deputabat.

DAMNATI IN METALLVM dicebantur qui arctioribus vinculis alligati in ipsis metallorum fodinis tenebantur; nec se inde poterant mouere: DAMNATI IN OPVS METALLI, qui duntaxat operi metallico addicti & mancipati leuibus vinculis coërcebantur. Nam inter hos differentia in vinculis tantùm est, vt scribit Vlpianus.

DAMNVM significat amissionem, & ademtionem quarumcumque rerum quas habuimus: DETRIMENTVM autem deminutionem, vel attenuationem; quod quidem minus est quàm Damnum. Cicero in Verrem III: Etiámne hæc tot detrimenta atque damna cum maximis iniuriis contumeliisque perferetis? Hinc Damnum etiam significat sumtum, expensas, quòd patrimonia absumunt & minuunt, & Damnosus sumtuosum, profusum. Iuuenalis,

Nulla viri cura interea, nec mentio fiet
Damnorum. Horatius,
Nos nisi damnosè bibimus.

Plaut. Truculento:

Et minus damnosorum hominum quàm
nunc sunt, fieret. ibidem,
Eadem postquam alium reperit qui plus daret

Damno-

Damnosiorem. Suetonius Nerone: Non in alia re damnosior, quàm in ædificando.

Dare est transfundere in alium dominium rei. Tradere est nudam rei possessionem alteri cedere, non proprietatem. itaque si quis stipuletur rem suam sibi dari, erit inutilis stipulatio: at contrà vtilis, si tradi stipuletur. Interdum tamen hæc duo confunduntur, vt in contractu emtionis, in quo cùm iuncta & nexa sint possessio & proprietas; illa dari, hæc tradi principaliter & facto ipso dicitur, vt scribunt Iurisconsulti.

Decem numerum simplicem, hoc est decem vnitates significat; Dena verò cuilibet decem, vt si quis Titio & Seio legauit decem, simpliciter decem, hoc est cuilibet quinque; at si Titio & Seio dena dari iusserit, cuilibet decem legauit. Sed interdum Dena sunt decem; vt trina vel terna vna tria; & similiter septena, octona, centena. Plinius lib. VIII: Viuunt octonis annis, &; Partum vndenis mensibus ferunt. Paulus Quæstionum III: In annos singulos dena dari spondes, post triennium conditione existente triginta peti potuerunt.

D. De verb. oblig. l. 126.

Decerno, Ivbeo, Volo fuerunt verba solemnia in rogationibus, quæ hoc differunt, quòd Decernere est caussa cognita certam proferre sententiam, Iubere, Velle, pro imperio aliquid statuere: illud est autoritatis, hæc sunt potestatis. autoritas autem erat in Senatu, potestas in populo, vt loquitur Cicero De legibus

bus xi: Itaque Decernebat Senatus, Iubebat & Volebat populus, id est suffragiis suis comprobabat. Sallust. Iugurtha: Quantaque vi rogationem iusserit, decreuerit, voluerit. Liuius lib. xxx: Tribuni plebis ad populum tulerunt, vellent iuberéntne Senatum decernere. Arnobius lib. vii: Tantum esto mactus quantum volo, tantum amplificatus quantum iubeo; tantum honoris assumito, quantum te habere decerno, & verborum circumscriptione definio.

Decipere est dolo malo circumuenire, Fallere est à vero abducere, frustrari: fitque propriè verbis, cùm nimirùm contrà facimus quàm diximus. Cicero Pro Muræna: In eo quidem fallis & decipis. Vlpianus Ad edictum xi, Dolum malum esse omnem calliditatem, fallaciam, machinationem ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitam. Cyprianus De idolorum vanitate: Horum autem omnium ratio est illa quæ fallit & decipit, & præstigiis cæcantibus veritatem, stultum & prodigum vulgus inducit. D. De dolo malo l. 1.

Defungi est liberari molestiis, & periculis: Perfungi est peruenire ad exitum, siue honorum, siue laborum. illud semper denotat finem aduersarum rerum, hoc & bonarum & malarum. Virgil. Æneid. vi:

O tandem magnis pelagi defuncte periclis.

Liuius, Defuncta morbis corpora salubriora esse cœpere. Cicero Lentulo: Cùm & honoribus

noribus amplissimis, & laboribus maximis perfuncti essemus. idem Lucceio: Nulla perfuncti propria molestia.

Degredi est ex superiore loco descendere, Digredi ex aliquo loco discedere. Sallust. Iugurtha: Monte degrediens cum exercitu. ibidem: Propter multitudinem à parentibus digressi.

Delator est qui crimina defert, Mandator verò qui mandat delatori accusationem, suggeritque probationes & indicia. Suetonius Tito: Inter aduersa temporum & delatores mandatoresque erant ex licentia veteri. Marcianus De delatoribus: Non tantum delator punitur, si non probauerit, sed & mandator, quem exhibere debet delator.

D. De iure fisci l. 24.

Deligere est è multis idoneis aliquem eximium adsumere, Dilegere est seorsum & distinctè legere, vt fit in dilectu militum, cùm nominatim & singillatim citantur, & ad nomina respondent: cui contrarium Neglegere, id est, nullum dilectum habere, nec curare quid deceat facere: Eligere verò est è quauis multitudine vnum secernere, vel ad eligentis emolumentum, vel ad illius qui eligitur dignitatem. Itaque plus est Deligere quàm Dilegere, & Eligere. Cicero in Lælio: Amare autem nihil est aliud, quàm eum ipsum deligere quem ames. idem De lege agraria: Vniuersi deligant, quem

populo

populo Rom. maximè consulturum putant. ibidem: *Si vobis ex omni populo diligendi potestas esset data.*

Delictvm committitur negligentia, cùm non fit quod fieri debet, Peccatvm opere, cùm fit quod non debet fieri: sicut Qui deliquit non fecit quod facere debuit, Qui peccauit hoc fecit, sed parùm rectè. Gellius lib. vii Peccata quoque hominum & delicta non sustentanda. Interdum tamen contrà Delictum graue crimen significat, Peccatum leue erratum, vt peccatum memoriæ, scripturæ.

Delvbrvm propriè est ædicula, in qua delibratum stat dei simulacrum, Templvm verò est ædificium deo sacratum. ita Delubrum est paruum templum, vel pars templi; vt Capitolium fuit templum, in quo tria delubra communi pariete claudebantur, Iouis, Iunonis, Mineruæ. Cicero Pro domo: Templorum & delubrorum religiones. idem in Catilinam iii: Deorum delubris, atque templis. & in iv: Omnia templa deorum, atque delubra. Arnobius lib. vi: Quorum delubra & templa mortuorum superlata sunt bustis. idem lib. vii: Cur templa pòst condita, sibique exædificata delubra. Sed hæc ferè confunduntur, maximè apud poëtas.

Delvdere dicuntur gladiatores, cùm ob aliquod membrum læsum, aut luxatum desinunt ludere: Dilvdere cùm inter commissio-

missiones interquiescunt. vnde Diludia sunt interualla, & intermissiones ludendi. Cicero Pro Roscio Amerino: Deinde aliquanto lentiùs nihil agere, atque deludere. Plinius lib. XXXVI: Licet videre gladiatores cùm deluserint, hac iuuari potione. Horat. Epistolar. I:

Displicet iste locus, clamo, & diludia posco.

Deponere est rem alicui custodiendam dare; siue custodiæ tantùm caussa, siue ad euitandum cursum vsurarum: Seqvestrare, quod elegantius dicitur Sequestro dare, vel, Deponere apud sequestrem, est rem controuersam alteri tradere donec finita lite constet cui debeatur. hoc semper fit à pluribus, & possessionem rei depositæ transfert in sequestrem; illud etiam ab vno potest fieri, nec mutat possessionem aut proprietatem, quam deponens retinet. Itaque verbum Deponendi generalius est, ita vt omnis qui Sequestro dat etiam deponat, at non contrà. Florentinus Institut. VII: Licet deponere tam plures quàm vnus possunt, attamen apud Sequestrem non nisi plures deponere possunt. nam tum id fit, cùm aliqua res in controuersiam deducitur.

D. Depositi l. 17.

Deportatvs est qui pœnæ caussa in perpetuum ablegatur in insulam quam princeps adsignauit, & omnia sua iura & bona, præter libertatem, amittit. Relegatvs est qui aut certo loco concluditur, aut vrbe, prouincia, alióve quo loco prohibetur ad tempus, vel in perpetuum. & tamen omnia iura sua & bona,

præter-

præterquam si quæ bonorum pars adempta erat, integra seruat. De quibus multa Iurisconsulti.

Deripere est deorsum rapere, & detrahere: Diripere est diuersè, & in varias partes rapere, vt fit in expugnationibus vrbium. Plautus Menæhm.

Sed quis hic est qui capillo me huc de curru deripit? idem Rudente: De ara capillo iam deripiam. Varro Eumenid. Vbi vident se cantando ex ara excantare non posse, deripere incipiunt.

Despicere est deorsum aspicere: Dispicere est diuersè diligentérve inquirere, prouidere, & tamquam in omnem partem animum oculosque intendere. Terent. Andria: Iam aliquid dispiciam. Cicero Tusculan. I: Tamen acie mentis dispicere cupiebant.

Detrimentum est quasi deminutio rerum quam aliquis patitur, Intertrimentum est commune damnũ facientis, accipientisq. Varro De lingua Lat. IV: Detrimentum à detritu, quòd ea, quæ trita, minoris pretii. ab eodem Intertrimentum ab eo quòd duo quæ inter se trita & deminuta. Terent. Heautontimor. Sine magno intertrimento non potest haberi. Cicero in Verrem: Cum eo sine vllo intertrimento conuenerat iam quemadmodum traderetur: in quem locum Pedianus: Detrimentum, inquit, vnius partis est, Intertrimentum verò dantis & accipientis.

Dictvm & Promissvm in venditione diſcernuntur, vt in edicto Ædilitio, Aduerſus quod dictum promiſſúmve fuerit. Nam Dictum eſt quod verbotenus pronuntiatum eſt, nudoque ſermone finitur, Promiſſum autem & ad nudam promiſſionem, ſiue pollicitationem, & ad ſolemnem ſtipulationem refertur. Itaque plus eſt Promiſſum, quàm Dictum, autore Vlpiano.

Dies virili genere vnius diei curſum ſignificat, vt hic, ille, primus dies, meus natalis dies; muliebri autem temporis ſpatium, vt Summa, Infanda dies, apud Virgilium; Annua, bima, trima dies, id eſt tempus anni, biennii, triennii apud Iuriſconſultos. Quæ differentia ab optimis autoribus ferè ſeruatur: licet vetuſtiſſimi poetæ, quorum teſtimoniis Nonius contrà nititur, dixerint Hanc diem.

Die qvarto de præterito tempore, Die qvarte, aut qvarti, de futuro vſurpari ſolitum tradit Gellius lib. x. Plautus Menæhm. Die ſeptimi auctio fiet. idem Perſa: Ibi mercatum eſſe dixit die ſeptimi. Ego arbitror hæc nihil omnino differre, & veteres propter affinitatem literarum E, I, & O ſine diſcrimine dixiſſe Die quarto, & Die quarte, vel, quarti tam de præterito quàm de futuro, & præſenti.

Differre eſt rem in aliud tempus conferre, nulla cùm dies antè præfinita fuiſſet: Proferre eſt diem conſtitutam prorogare. itaque Qui profert idem differt, non contrà. Paulus

lib.

lib. v. Sententiarum: Adeò vt propterea & differantur, & proferantur custodiæ. Terent. Andria: Saltem aliquot dies profer, vt proficiscar aliquò. Cicero Mario: Si quod constitutum cum podagra habes fac in alium diem differas. D. De quæst. l. 18.

DIGNITAS plus est quàm EXISTIMATIO. nam Dignitas honoribus comparatur, Existimatio virtutibus, aut præclarè factis. in illa inest splendor; in hac laus virtutis nota, & testata. Cicero Bruto: Quod sentiebam & dignitati, & existimationi tuæ maximè conducere. & Sulpitio: Nec reliquo tempore vllo aut rei, aut existimationi, aut dignitati tuæ deero. Præterea Existimatio sine dignitate esse potest: Dignitas sine existimatione esse non potest. vnde Iurisconsulti Existimationem quasi partem & effectum dignitatis accipiunt. Callistratus De cognitionibus 1: Existimatio est dignitatis illæsæ status legibus ac moribus comprobatus, qui ex delicto nostro autoritate legum aut minuitur, aut consumitur. Minuitur existimatio quotiens manente libertate circa statum dignitatis pœna plectimur. D. De var. & extra. l. 5.

DILIGENTIA est in dilegendo, & discernendo: INDVSTRIA versatur in agendo; alterum est ingenii & iudicii, alterum laboris, atque operæ: STVDIVM est attentio animi. Cicero in Verrem III: In quo meam industriam ac diligentiam spectari volo: idem Torquato: Omnia studiosè diligentérque curabo. Suetonius Domitiano: Ius diligenter, & industriè dixit.

Dimidivm dicitur de rebus quæ ſeparatæ ſunt, Dimidiatvm autem de rebus quæ continuæ ſunt, & non ſeparantur, quaſi diſmediatum, & in partes duas pares diuiſum: cuius differentiæ exempla ſuppeditat Gellius lib. III.

Discidivm ſignificat diſtractionem, interdum etiam diuortium, à diſcindendo, id eſt dirimendo, vt Excidium ab exſcindendo: Dissidivm verò diſſenſionem, à diſſidendo: illud corporis eſt, hoc animi. Terent. Andria: Valeant qui inter nos diſcidium volunt. idem Hecyra: Neque mea cauſſa hoc diſcidium eueniſſe. Cicero Pro domo, Defleui coniugis miſeræ diſcidium.

Disertvs & Eloqvens quid differant oſtendit Cicero De Oratore I his verbis: Diſertus eſt qui poteſt ſatis acutè atque dilucidè apud mediocres homines, ex communi quadam hominum opinione dicere: Eloquens verò qui mirabiliùs & magnificentiùs augere poteſt atque ornare quæ vult, omneſque omnium rerum, quæ ad dicendum pertinent, fontes animo ac memoria continet.

Dispvngere & Expvngere verba vſitata in rationibus hoc differunt, quòd Diſpungere eſt conferre accepta & data, ſiue excutere & examinare rationes: vnde Diſpunctio examinatio, & Diſpunctor: Expungere eſt rationes peractas abſolutaſque tollere, debitum inducere. ita hoc eſt poſterius, & illius quaſi effectum. Seneca De beneficiis IV: Apud me iſtæ acceptorum

rum expenſorumque rationes diſpunguntur. Tertullianus Aduerſus Marcionem IV: Deus meritorum iudex & diſpunctor. Plautus Ciſtellaria:

Nunc quod reliquum reſtat volo perſoluere,
Vt expungatur nomen, ne quid debeam.

DIVERSORIVM, HOSPITIVM, TABERNAM vulgus putat eſſe eadem, cùm ſint diuerſa. Nam Diuerſorium & Hoſpitium ſunt gratuita, & ſine pretio amicis tantum & hoſpitibus præbentur: ſed illud plerumque breuioris commorationis eſt, hoc diuturnioris: Taberna autem eſt mercenaria, & ignotos etiam atque peregrinos quæſtus gratia accipit, vt Caupona. vnde Tabernam diuerſoriam dixit Plautus Milite, & Suetonius Nerone; Diſpoſitæ per littora & ripas diuerſoriæ tabernæ parabantur. Præterea Diuerſorium nobiſmet quoque ipſis alibi paramus, quòd in alieno loco ad hoſpitem, aut ad cauponam nolumus diuertere: Hoſpitium & Taberna aliis ſemper parantur. Cicero Fabio Gallo: Multo libentiùs emerim diuerſorium Tarracinæ, ne ſemper hoſpiti moleſtus ſim.

DIVORTIVM eſt diſtractio matrimonii, vel à diuerſitate mentium ita dictum, vel quod in diuerſas partes eunt qui dirimunt matrimonium: REPVDIVM non modò nuptiarum diremtionem, ſed & ſponſaliorum renuntiationem ſignificat. illud inter virum & vxorem tantùm fieri dicitur, hoc etiam inter ſponſos,

vt auctor est Modestinus Differentiar. IX. Sed & Diuortium facere dicimus, Repudium mittere, renuntiare, vel dicere. Cato De dote: Vir cùm diuortium fecit. Terent. Phormione:
— illis repudium renuntiet, Hanc ducat.
D. De diuor. l. 3. Paulus Ad edictum XXXI: Per calorem misso repudio. Tacitus Annal. III: Post dictum repudium adhuc infensus.

Doctvs est qui optimarum artium scientia excellit: Ervditvs qui aliqua est humanitate imbutus, quasi minimè rudis: Litteratvs qui est sciens & peritus litterarum. Itaque Doctus plus est quàm Eruditus aut Litteratus, sicut Doctrina plus est quàm Eruditio, & Doceo plus est quàm Erudio. Cicero Officior. II: Occurritur autem nobis, & quidem à doctis & eruditis. idem lib. I: Aut præclara eruditione atque doctrina, aut vtraque re ornati. ibidem: Studiosos discendi erudiunt atque docent. idem in Bruto: Balbi docti & eruditi hominis in vtroque. Gellius lib. XIII, Sed eruditiori doctiorique. In poëmate veteri Romano,
DOCTA ERODITA PAENE MVSARVM MANV.

Dolor est ægritudo animi afflicti, vel ex mali imminentis præsentia, vel absentia boni: Mœror est demissio & contractio animi: ille & interior & grauior asperiorque, hic leuior est, & extrinsecus apparet. Cicero Ad Atticum XII, Mœrorem minui, dolorem nec potui, nec si possem, vellem. idem Pro Muræna: Qui huius dolor? qui illius mœror erit? Tacitus Annal.

Annal. III: Conuenisse recenti dolore luctum, & ex mœrore solatia.

DOLOREM & LABOREM diuersa esse putat Cicero Tusculanar. II, in eoque Græcos reprehendit, quòd hæc sua lingua non distinguant. Qui videtur accedere Terent. Andria;

Eius labore atque eius dolore gnato vt medicarer tuo. Similiter separat DOLERE & LABORARE: quæ tamen reipsa nihil differunt omninò. nam Labor est è dolore, quo afficitur qui laborat. Terentius, Laborat è dolore misera.

DOLVS est omnis callida machinatio ad circumueniendum & lædendum alterum adhibita, FRAVS est leuior captiuncula, ex qua aliquis sibi adquirit, siue alterum fraudando, siue seipsum, vt ille Plauti Aulularia,

Egomet me fraudaui, animumque meum.

Ergo Dolus grauior est, & in eo Fraus continetur. Cicero Pro domo: Ne qua fraus, ne quis dolus adhibeatur. Tacitus Historiar. IV: Fraudem & dolum obscura, eoque ineuitabilia. PAVLVS Ad edictum XXXII: Societas si dolo malo, aut fraudandi caussa coita sit, ipso iure nullius momenti est, quia fides bona contraria est fraudi, & dolo. Iulianus Ad edictum I: De dolo malo & fraude suo nomine damnatus. Sunt qui putant Dolum opere fieri, Fraudem verbis: quos satis refellit, vt alia omittam, elegans locutio Dolo dicere, id est, fictè & simulatè, non ex animi sententia; qua vsus Plautus

D. Pro socio l. 3.

D. De his qui notan. infam. l. 1.

Trinummo, Non tibi dicam dolo: cui contrarium Bona fide dicere. idem Aulularia, Dic bona fide, & in Pseudolo, Bonáne fide istuc dicis?

DOMICILIVM est habitatio certa & fixa, in qua larem, rerúmque ac fortunarum suarum summam paterfamilias constituit: DOMVS interdum est temporaria, própria, vel aliena; SEDES est possessio antiqua. Itaque vbi Domicilium ibi Domus, at non vbi Domus ibi Domicilium quoque est semper. Et Domus & Sedes alterum sine altero esse potest. Plautus Mercatore:

Ostium hoc mihi domicilium est, Athenis domus. Cicero Memmio, Sedem, domicilium, vestigia summorum hominum. & Valerio: Eorum ego domicilia, sedes, rem, fortunas.

DONAMVS modicè, & nostra; LARGIMVR profusè, & aliena. Sallustio Historiar. 1. Igitur venditis proscriptorum bonis, aut dilargitis. Tacitus Historiar. 1. Quòd sine modo, sine iudicio donaret sua, largiretur aliena.

DONVM & MVNVS sæpè coniunguntur. Plautus Cistellaria, Blanditiis, muneribus, donis. Cicero Catone: Huic diuino muneri ac dono. idem Pro Archia: Deorum aliquo dono atque munere commendati. Hæc Grammatici ita separant, vt Donum sit quod deorum placandorum caussa aris infertur; Munus quod hominibus datur: quam tamen differentiam

ferè

ferè ſemper confundunt hiſtorici atque poëtæ, qui Dona hominum dicunt, vt dona militaria, coronæ, haſtæ puræ, & alia; Munera deorum. Varro De vita Pop. Romani II: Delphos Apollini munera miſſa. Virgil. Æneid. I, Munera lætitiamque dei. Ouidius De arte,

Munera crede mihi placant homineſq. deóſq.
Placatur donis Iuppiter ipſe datis.

Liuius lib. XXXI: Dona ampla data quæ ferrent regi, vaſa aurea argenteáque. & idem alibi ſæpè. Iuriſconſulti volunt Donum eſſe omne quod datur quacunque ex cauſſa, Munus quod officii gratia exhibetur. ita illud genus, hoc ſpeciem eſſe, vel, Donum ſignificare id quod nullo iure officióve cogente ſpontè præſtatur, Munus eſſe quod neceſſitatis aut officii cauſſa exhibetur, vt ſunt munera natalitia, ſponſalitia, nuptialia. Quæ poſterior differentia vera eſt, & perpetua. Plinius Epiſtolat. V: In cauſſis agendis non modò pactione, dono, munere; verùm etiam Xeniis ſemper abſtinui. Vlpianus De officio Proconſulis I: Mandatis continetur ne donum vel munus ipſe proconſul, vel qui in alio officio erit, accipiat. idem Ad Sabinum XXVIII: Iurare autem debet operas, donum, munus ſe præſtaturum. D. De offic. proc. l. 6. D. De oper. libert. l. 7.

Dvco verbum honeſtum eſt, Dvcto nequitiam & diſſolutionem denotat. itaque Ducitur vxor, meretrix ductatur. Plaut. Aſinaria:

Nunc quia nihil habes, maledictis ductare
meam poſtulas. idem Menæhm.

Nisi feres argentum, frustrà me ductare non potes. Terent. Phormione:

Vt phaleratis dictis ducas me, meam ductes gratis. Similiter Ducere exercitum est militari more & ordine mouere, Ductare exercitum dissolutè & raptim trahere, quod genus locutionis familiare Sallustio, vt in Catilina: Quòd L. Sulla exercitum quem in Asia ductauerat, quò sibi fidum faceret, contra morem maiorum luxuriosè nimisque liberaliter habuerat. & in Iugurtha: Ipse quasi vitabundus per saltuosa loca & tramites exercitum ductare. Quintilianus notat hoc non sine rubore legi in Sallustio, in quo illi non adsentior. cùm enim verbum Ductare significet dissolutionem, aptè & propriè Sallustius dixit Ductare exercitum pro sine ordine ducere: sicut idem dixit Agitare ætatem, vitam, cùm tamen Agitare sit voluptarium, autore Donato.

DVCTVS, IMPERIVM, AVSPICIVM iungit Plautus Amphitr.

Vt gesserit rempublicam ductu, imperio, auspicio suo. Vbi est Ductu per se, Imperio militari potestate, Auspicio per alios, vt legatos, præfectos. Suetonius Augusto: Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam. Vetus inscriptio apud Plinium lib. III: QVOD EIVS DVCTV AVSPICIISQ. GENTES ALPINAE OMNES QVAE A MARI SVPERO AD INFERVM PERTINEBANT SVB IMPERIVM P. R. SVNT REDACTAE.

DVRE significat crudeliter, DVRITER sine sensu laboris, & Durè in alterum, Duriter in nos aliquid facimus, vt tradit Donatus; sed meo iudicio non benè. Nam hæc aduerbia sola terminatione differunt, ex antiqua consuetudine, qua nomina in VS bina ferè aduerbia habebant, vt Humanus humanè humaniter, Largus largè largiter, Durus durè duriter, & alia multa de quibus infrà monuimus. Terent. Andria; — vitam parcè ac duriter Agebat: quod cum quadam licentia dici, & vsitatius esse Durè & Humanè, notauit Augustinus in libro De Grammatica.

EBRIVS & EBRIOSVS quid inter se distent ostendit Seneca Ad Lucilium his verbis: Plurimum enim interesse concedes, inter Ebrium & Ebriosum. potest & qui ebrius est tunc primùm esse, nec habere hoc vitium, & qui ebriosus est sæpè extra ebrietatem esse. Similiter differunt EBRIETAS & EBRIOSITAS. Cicero Tusculanar. IV: & inter ebrietatem & ebriositatem interest, aliudque est amatorem esse, aliud amantem.

EDICTA dicuntur formulæ iurisdictionis, quas Prætores, Proconsules, & alii magistratus proponebant & edicebant se in iure dicendo obseruaturos. interdum significant mandata quæ prout res inciderat arbitrio suo promulgabant:

gabant: INTERDICTA autem vocantur denuntiationes aut effata prætoris, quæ inter litigatores interponebat, maximè in controuersiis possessionum, donec pleniore iudicio de proprietate cognosceret: veluti cùm ita interloquebatur Vti nunc possidetis eum fundum, quo minùs ita possideatis vim fieri veto; vel, Vnde tu illum deiecisti eò restituas. Itaque nomen Edictorum generale est, & in eo velut species continentur Interdicta, de quibus pleni sunt libri Iurisconsultorum, & aliorum veterum autorum. Donatus in Hecyram Terentii, Inter EDICO & INTERDICO hoc interest, quòd Edicimus quod fieri iubemus, Interdicimus quod fieri vetamus. Edicimus vni generi hominum, Interdicimus diuersis. itaque Prætoris Edicta & Interdicta dicuntur.

EFFIGIES ab IMAGINE ita differt, vt species à genere. nam Imago omnem similitudinem comprehendit, tam pictam quàm fictam: Effigies autem est quæ fingitur, non quæ pingitur, ab effingendo dicta. itaque Effigies omnes sunt imagines, non contrà. Afranius Vopisco:

—cuius te suscitat

Imago? cuius effigia? hoc natus patre.

Cicero De natura deorum I: Effigies hominis, & imago deus. Liuius lib. V: En vobis, inquit, iuuenem filium tenens, effigiem atque imaginem eius. Tacitus Annal. XV: Gymnasium ictu fulminis conflagrauit, effigiesque Neronis ad informe æs liquefacta. idem XVI: Quòd inter

ter imagines maiorum etiam C. Cassi effigiem coluisset, cum inscriptione: DVCI PARTIVM.

EGESTAS est indigentia omnium rerum, etiam earum, quæ ad victum cultumque corporis sunt necessariæ: INOPIA est defectus cùm rerum necessariarum, tum etiam consilii & amicorum: PAVPERTAS est tenuitas rei familiaris vitam artè sustinens. ita Egestas plus est quàm Paupertas, Inopia plus quàm vtrumque istorum. Cicero Paradoxis: Istam paupertatem, vel potiùs egestatem ac mendicitatem tuam nunquam obscurè tulisti. idem in Catilinam II: Præsidia nostra cum illius latronis inopia atque egestate debeo conferre. Seneca Ad Lucilium: Nō est quòd paupertas nos à philosophia reuocet, ne egestas quidem. ibidem, Quanta verborum nobis paupertas, immò egestas sit. Similiter EGENS est cui necessaria desunt, INOPS dicitur, qui est sine opibus & ope, atque auxilio, PAVPER est qui parum possidet, quasi parui laris, vt ingenuus Si rem minorem habeat sestertiorum quinquaginta milium, id est aureorum quinquaginta; libertinus Si minus habeat quàm triginta sestertiorum milia, siue triginta aureos. Plautus Rudente,

Sed hæ pauperes sunt inopesque puellæ.

Ouidius De arte I:

Nempe quòd alter egens, altera pauper erat.

Suetonius Nerone: Inops atque egens apud amitam Lepidam nutritus est. Arnobius lib. II: Cùm sit inops, pauper lare, & tugurii pauperis,

EGERE

Egere est carere aliqua re, ita vt impotenter desideretur: Opvs habere est carere aliqua re, facili & æquo animo. illud est cupiditatis & necessitatis, hoc moderationis & vtilitatis. Itaque dicebant Stoici, Sapientem nulla re egere; sed opus habere interdum quibusdam rebus, vt victu, vestitu, & similibus: contrà egere Stultum qui angitur cupiditate & indigentia earum rerum, quas si habeat, nesciat vti. Quam illorum sententiam luculenter explicat Seneca Ad Lucilium: Volo tibi, inquit, Chrysippi quoque distinctionem indicare. Ait Sapientem nulla re indigere; & tamen multis illi rebus opus esse: contrà Stulto nulla re opus est, nulla enim re scit vti, sed omnibus eget. Sapienti & manibus & oculis, & multis ad quotidianum vsum necessariis opus est: sed eget nulla re. egere enim necessitatis est. nihil autem necesse est Sapienti. Similiter Cicero loquitur de Sapiente; illum nihil requirere, nullo egere, suóque contentum esse.

Elvdere & Prælvdere sunt verba artis gladiatoriæ, quæ hoc differunt, quòd Eludere dicuntur gladiatores, cùm petitiones aduersariorum corpore declinant & effugiunt: Præludere cùm ventilant lusoria arma ante pugnam. Cicero De oratore II: Atque eiusmodi illa prælusio esse debet, non vt Samnitium qui vibrant hastas ante pugnam, quibus in pugna nihil vtantur, sed vt ipsis sententiis quibus præluserunt, vel pugnare possint. Ouidius De arte III:

Sic

Sic vbi prælusit rudibus puer ille relictis,
Spicula de pharetra promit acuta sua.

Manilius Astronomici v:

Ille cito motu rigidos eludere cestus,
Nunc exire leuis missos.

Sed interdum Eludere significat idem quod Præludere. Cicero De optimo genere Oratorum: Non enim in acie versatur, & ferro quasi rudibus eius eludit oratio.

EMERE est pretio adquirere, PARARE verò est pecuniis, vel gratia, vel alia quauis ratione vsui suo adiungere. Sallust. Iugurtha, Serui ære parati iniusta imperia dominorum non perferunt. Terent. Eunucho: Cupio aliquot parare amicos beneficio meo. Iurisconsulti hæc paullo aliter distinguunt, & Emtum Paratum, quæ in legatis vxoris adiiciebantur, ita volunt differre quòd in Emto paratum sit, in Parato emtum non contineatur. Vlpianus Ad Sabinũ XXII: Item interest ipsius caussa parata sint & legata, an ipsius caussa emta. paratis enim omnia continentur, quæ ipsius vsibus fuerunt destinata, Emta verò ea sola quæ propter eam emta fecit maritus. Liuius lib. XXXIV: Inde si quid emtum paratumque pupillis ac viduis foret à quæstore proscribebatur. D. De leg. III. l. 49.

EMERITA sunt stipendia quæ militibus emeritis atque solutis labore militiæ soluuntur, PRÆMIA sunt donatiua vltra emerita veteranis dari solita. illa debentur ex formula militari, hæc gratuitò dantur ex liberalitate principis.

vt auctor est Modestinus Differentiar. IX. Sed & Diuortium facere dicimus, Repudium mittere, renuntiare, vel dicere. Cato De dote: Vir cùm diuortium fecit. Terent. Phormione:

— illis repudium renuntiet, Hanc ducat.

D. De diuor. l. 3. Paulus Ad edictum XXXI: Per calorem misso repudio. Tacitus Annal. III: Post dictum repudium adhuc infensus.

DOCTVS est qui optimarum artium scientia excellit: ERVDITVS qui aliqua est humanitate imbutus, quasi minimè rudis: LITTERATVS qui est sciens & peritus litterarum. Itaque Doctus plus est quàm Eruditus aut Litteratus, sicut Doctrina plus est quàm Eruditio, & Doceo plus est quàm Erudio. Cicero Officior. II: Occurritur autem nobis, & quidem à doctis & eruditis. idem lib. I: Aut præclara eruditione atque doctrina, aut vtraque re ornati. ibidem: Studiosos discendi erudiunt atque docent. idem in Bruto: Balbi docti & eruditi hominis in vtroque. Gellius lib. XIII, Sed eruditiori doctiorique. In poëmate veteri Romano;

DOCTA ERODITA PAENE MVSARVM MANV.

DOLOR est ægritudo animi afflicti, vel ex mali alicuius præsentia, vel absentia boni: MŒROR est demissio & contractio animi: ille & interior & grauior asperiorque, hic leuior est, & extrinsecus apparet. Cicero Ad Atticum XII, Mœrorem minui, dolorem nec potui, nec si possem, vellem. idem Pro Muræna: Qui huius dolor? qui illius mœror erit? Tacitus

Annal,

Annal. III: Conuenisse recenti dolore luctum, & ex mœrore solatia.

Dolorem & Laborem diuersa esse putat Cicero Tusculanar. II, in eoque Græcos reprehendit, quòd hæc sua lingua non distinguant. Cui videtur accedere Terent. Andria,

Eius labore atque eius dolore gnato vt medicarer tuo. Similiter separat Dolere & Laborare: quæ tamen reipsa nihil differunt omninò. nam Labor est è dolore, quo afficitur qui laborat. Terentius, Laborat è dolore misera.

Dolvs est omnis callida machinatio ad circumueniendum & lædendum alterum adhibita, Fravs est leuior captiuncula, ex qua aliquis sibi adquirit, siue alterum fraudando, siue seipsum, vt ille Plauti Aulularia,

Egomet me fraudaui, animumque meum.

Ergo Dolus grauior est, & in eo Fraus continetur. Cicero Pro domo: Ne qua fraus, ne quis dolus adhibeatur. Tacitus Historiar. IV: Fraudem & dolum obscura, eoque ineuitabilia. Pavlvs Ad edictum XXXII: Societas si dolo malo, aut fraudandi caussa coita sit, ipso iure nullius momenti est, quia fides bona contraria est fraudi, & dolo. Iulianus Ad edictum I: De dolo malo & fraude suo nomine damnatus. Sunt qui putant Dolum opere fieri, Fraudem verbis: quos satis refellit, vt alia omittam, elegans locutio Dolo dicere, id est, fictè & simulatè, non ex animi sententia; qua vsus Plautus

D. Pro socio l. 3.

D. De his qui notan. infam. l. 2.

Trinummo, Non tibi dicam dolo: cui contrarium Bona fide dicere. idem Aulularia, Dic bona fide, & in Pseudolo, Bonáne fide istuc dicis?

Domicilivm est habitatio certa & fixa, in qua larem, rerumque ac fortunarum suarum summam paterfamilias constituit: Domvs interdum est temporaria, propria, vel aliena; Sedes est possessio antiqua. Itaque vbi Domicilium ibi Domus, at non vbi Domus ibi Domicilium quoque est semper. Et Domus & Sedes alterum sine altero esse potest. Plautus Mercatore:

Ostium hoc mihi domicilium est, Athenis domus. Cicero Memmio, Sedem, domicilium, vestigia summorum hominum. & Valerio: Eorum ego domicilia, sedes, rem, fortunas.

Donamvs modicè, & nostra; Largimvr profusè, & aliena. Sallust. Historiar. 1. Igitur venditis proscriptorum bonis, aut dilargitis. Tacitus Historiar. 1. Quod sine modo, sine iudicio donaret sua, largiretur aliena.

Donvm & Mvnvs sæpè coniunguntur. Plautus Cistellaria, Blanditiis, muneribus, donis. Cicero Catone, Huic diuino muneri ac dono. idem Pro Archia, Deorum aliquo dono atque munere commendati. Hæc Grammatici ita separant, vt Donum sit quod deorum placandorum caussa aris infertur, Munus quod hominibus datur: quam tamen differentiam

ferè

ferè ſemper confundunt hiſtorici atque poëtæ, qui Dona hominum dicunt, vt dona militaria, coronæ, haſtæ puræ, & alia; Munera deorum. Varro De vita Pop. Romani II: Delphos Apollini munera miſſa. Virgil. Æneid. I, Munera lætitiamque dei. Ouidius De arte,

Munera crede mihi placant hominesq. deósq.
Placatur donis Iuppiter ipſe datis.

Liuius lib. XXXI: Dona ampla data quæ ferrent regi, vaſa aurea argenteáque. & idem alibi ſæpè. Iuriſconſulti volunt Donum eſſe omne quod datur quacunque ex cauſſa, Munus quod officii gratia exhibetur. ita illud genus, hoc ſpeciem eſſe, vel, Donum ſignificare id quod nullo iure officióve cogente ſponte præſtatur, Munus eſſe quod neceſſitatis aut officii cauſſa exhibetur, vt ſunt munera natalitia, ſponſalitia, nuptialia. Quæ poſterior differentia vera eſt, & perpetua. Plinius Epiſtolar. V: In cauſſis agendis non modò pactione, dono, munere; verùm etiam Xeniis ſemper abſtinui. Vlpianus De officio Proconſulis I: Mandatis continetur ne donum vel munus ipſe proconſul, vel qui in alio officio erit, accipiat. idem Ad Sabinum XXVIII: Iurare autem debet operas, donum, munus ſe præſtaturum. D. De offic. proc. l. 6. D. De oper. libert. l. 7.

DVCO verbum honeſtum eſt, DVCTO nequitiam & diſſolutionem denotat. itaque Ducitur vxor, meretrix ductatur. Plaut. Aſinaria:

Nunc quia nihil habes, maledictis ductare
meam poſtulas. idem Menæhm.

Nisi feres argentum, frustrà me ductare non potes. Terent. Phormione:

Vt phaleratis dictis ducas me, meam ductes gratis. Similiter Ducere exercitum est militari more & ordine mouere, Ductare exercitum dissolutè & raptim trahere, quod genus locutionis familiare Sallustio, vt in Catilina: Quòd L. Sulla exercitum quem in Asia ductauerat, quò sibi fidum faceret, contra morem maiorum luxuriosè nimisque liberaliter habuerat. & in Iugurtha: Ipse quasi vitabundus per saltuosa loca & tramites exercitum ductare. Quintilianus notat hoc non sine rubore legi in Sallustio, in quo illi non adsentior. cùm enim verbum Ductare significet dissolutionem, aptè & propriè Sallustius dixit Ductare exercitum pro sine ordine ducere: sicut idem dixit Agitare ætatem, vitam, cùm tamen Agitare sit voluptarium, autore Donato.

DVCTVS, IMPERIVM, AVSPICIVM iungit Plautus Amphitr.

Vt gesserit rempublicam ductu, imperio, auspicio suo. Vbi est Ductu per se, Imperio militari potestate, Auspicio per alios, vt legatos, præfectos. Suetonius Augusto: Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam. Vetus inscriptio apud Plinium lib. III: QVOD EIVS DVCTV AVSPICIISQ. GENTES ALPINAE OMNES QVAE A MARI SVPERO AD INFERVM PERTINEBANT SVB IMPERIVM P. R. SVNT REDACTAE.

DVRE

Dvre significat crudeliter, Dvriter sine sensu laboris, & Durè in alterum, Duriter in nos aliquid facimus, vt tradit Donatus; sed meo iudicio non benè. Nam hæc aduerbia sola terminatione differunt, ex antiqua consuetudine, qua nomina in vs bina ferè aduerbia habebant, vt Humanus humanè humaniter, Largus largè largiter, Durus durè duriter, & alia multa de quibus infrà monuimus. Terent. Andria;

— vitam parcè ac duriter
Agebat:

quod cum quadam licentia dici, & vsitatius esse Durè & Humanè, notauit Augustinus in libro De Grammatica.

Ebrivs & Ebriosvs quid inter se distent ostendit Seneca Ad Lucilium his verbis: Plurimum enim interesse concedes inter Ebrium & Ebriosum. potest & qui ebrius est tunc primùm esse, nec habere hoc vitium, & qui ebriosus est sæpè extra ebrietatem esse. Similiter differunt Ebrietas & Ebriositas. Cicero Tusculanar. IV: & inter ebrietatem & ebriositatem interest, aliudque est amatorem esse, aliud amantem.

Edicta dicuntur formulæ iurisdictionis, quas Prætores, Proconsules, & alii magistratus proponebant & edicebant se in iure dicendo obseruaturos. interdum significant mandata quæ prout res inciderat arbitrio suo promulgabant:

gabant: INTERDICTA autem vocantur denuntiationes aut effata prætoris, quæ inter litigatores interponebat, maximè in controuersiis possessionum, donec pleniore iudicio de proprietate cognosceret: veluti cùm ita interloquebatur Vti nunc possidetis eum fundum, quo minùs ita possideatis vim fieri veto; vel, Vnde tu illum deiecisti eò restituas. Itaque nomen Edictorum generale est, & in eo velut species continentur Interdicta, de quibus pleni sunt libri Iurisconsultorum, & aliorum veterum autorum. Donatus in Hecyram Terentii, Inter EDICO & INTERDICO hoc interest, quòd Edicimus quod fieri iubemus, Interdicimus quod fieri vetamus. Edicimus vni generi hominum, Interdicimus diuersis. itaque Prætoris Edicta & Interdicta dicuntur.

EFFIGIES ab IMAGINE ita differt, vt species à genere. nam Imago omnem similitudinem comprehendit, tam pictam quàm fictam: Effigies autem est quæ fingitur, non quæ pingitur, ab effingendo dicta. itaque Effigies omnes sunt imagines, non contrà. Afranius Vopisco:

—cuius te suscitat

Imago? cuius effigia? hoc natus patre.

Cicero De natura deorum I: Effigies hominis, & imago deus. Liuius lib. V: En vobis, inquit, iuuenem filium tenens, effigiem atque imaginem eius. Tacitus Annal. XV: Gymnasium ictu fulminis conflagrauit, effigiesque Neronis ad informe æs liquefacta. idem XVI: Quòd inter

ter imagines maiorum etiam C. Caßi effigiem coluiſſet, cum inſcriptione DVCI PARTIVM.

EGESTAS eſt indigentia omnium rerum, etiam earum, quæ ad victum cultumque corporis ſunt neceſſariæ: INOPIA eſt defectus cùm rerum neceſſariarum, tum etiam conſilii & amicorum: PAVPERTAS eſt tenuitas rei familiaris vitam artè ſuſtinens. ita Egeſtas plus eſt quàm Paupertas, Inopia plus quàm vtrumque iſtorum. Cicero Paradoxis: Iſtam paupertatem, vel potiùs egeſtatem ac mendicitatem tuam nunquam obſcurè tuliſti. idem in Catilinam II: Præſidia noſtra cum illius latronis inopia atque egeſtate debeo conferre. Seneca Ad Lucilium: Nō eſt quòd paupertas nos à philoſophia reuocet, ne egeſtas quidem. ibidem, Quanta verborum nobis paupertas, immò egeſtas ſit. Similiter EGENS eſt cui neceſſaria deſunt, INOPS dicitur, qui eſt ſine opibus & ope, atque auxilio, PAVPER eſt qui parum poſſidet, quaſi parui laris, vt ingenuus Si rem minorem habeat ſeſtertiorum quinquaginta milium, id eſt aureorum quinquaginta; libertinus Si minus habeat quàm triginta ſeſtertiorum milia, ſiue triginta aureos. Plautus Rudente,

Sed hæ pauperes ſunt inopeſque puellæ.

Ouidius De arte I:

Nempe quòd alter egens, altera pauper erat.

Suetonius Nerone: Inops atque egens apud amitam Lepidam nutritus eſt. Arnobius lib. II: Cùm ſit inops, pauper lare, & tugurii pauperis,

EGERE

Egere est carere aliqua re, ita vt impotenter desideretur: Opvs habere est carere aliqua re, facili & æquo animo. illud est cupiditatis & necessitatis, hoc moderationis & vtilitatis. Itaque dicebant Stoici, Sapientem nulla re egere; sed opus habere interdum quibusdam rebus, vt victu, vestitu, & similibus: contrà egere Stultum qui angitur cupiditate & indigentia earum rerum, quas si habeat, nesciat vti. Quam illorum sententiam luculenter explicat Seneca Ad Lucilium: Volo tibi, inquit, Chrysippi quoque distinctionem indicare. Ait Sapientem nulla re indigere, & tamen multis illi rebus opus esse: contrà Stulto nulla re opus est, nulla enim re scit vti, sed omnibus eget. Sapienti & manibus & oculis, & multis ad quotidianum vsum necessariis opus est: sed eget nulla re. egere enim necessitatis est. nihil autem necesse est Sapienti. Similiter Cicero loquitur de Sapiente, illum nihil requirere, nullo egere, suóque contentum esse.

Elvdere & Prælvdere sunt verba artis gladiatoriæ, quæ hoc differunt, quòd Eludere dicuntur gladiatores, cùm petitiones aduersariorum corpore declinant & effugiunt: Præludere cùm ventilant lusoria arma ante pugnam. Cicero De oratore II: Atque eiusmodi illa prælusio esse debet, non vt Samnitium qui vibrant hastas ante pugnam, quibus in pugna nihil vtantur, sed vt ipsis sententiis quibus præluserunt, vel pugnare possint. Ouidius De arte III:

Sic

Sic vbi prælusit rudibus puer ille relictis,
Spicula de pharetra promit acuta sua.

Manilius Astronomici v:

Ille cito motu rigidos eludere cestus,
Nunc exire leuis missos.

Sed interdum Eludere significat idem quod Præludere. Cicero De optimo genere Oratorum: Non enim in acie versatur, & ferro quasi rudibus eius eludit oratio.

EMERE est pretio adquirere; PARARE verò est pecuniis, vel gratia, vel alia quauis ratione vsui suo adiungere. Sallust. Iugurtha, Serui ære parati iniusta imperia dominorum non perferunt. Terent. Eunucho: Cupio aliquot parare amicos beneficio meo. Iurisconsulti hæc paullo aliter distinguunt, & Emtum Paratum, quæ in legatis vxoris adiiciebantur, ita volunt differre quòd in Emto paratum sit, in Parato emtum non contineatur. Vlpianus Ad Sabinũ XXII: Item interest ipsius caussâ parata sint & legata, an ipsius caussâ emta. paratis enim omnia continentur, quæ ipsius vsibus fuerunt destinata. Emta verò ea sola quæ propter eam emta fecit maritus. Liuius lib. XXXIV: Inde si quid emtum paratumque pupillis ac viduis foret à quæstore proscribebatur. D. De leg. III. l. 49.

EMERITA sunt stipendia quæ militibus emeritis atque solutis labore militiæ soluuntur, PRÆMIA sunt donatiua vltra emerita veteranis dari solita. illa debentur ex formula militari, hæc gratuitò dantur ex liberalitate principis.

D. De re mil. l. 5. cipis. Atrius Menander De re militari 11: Vt veteranus erit restituendus,& præmia,& emeritum capit. Suetonius Augusto: Item alios immodestè missionem postulantes citra commoda emeritorum præmiorúmque exautorauit. ibidem: Deuictisque his & confiscatis promissa veteranis præmia soluerentur.

EMPLASTRA sunt medicamenta quæ liquati aliquid accipiunt, tum vulneribus imponuntur: MALAGMATA sunt fomenta,quæ contusa & super cutem iniecta vlcera dura mollificant, & maturefaciunt: PASTILLI arida sunt medicamenta, quæ aliquo humore delinuntur,deinde vulneribus imponuntur, vt prolixè tradit Celsus lib. v. Plinius lib. xxi: Imponuntur emplastra vulneribus,malagmata super integram cutem iniiciuntur, pastilli autem illinuntur, aut alicui molliori ceratóve miscentur.

EPVLVM est publicum conuiuium,vt triumphalis, pontificalis, auguralis, vel funebris cena: EPVLÆ sunt conuiuia priuata,item cibi affluentiores. Cicero in Vatinium: Ita enim illud epulum est funebre vt munus sit funeris, epulæ quidem ipsæ dignitatis.

ERIPERE est de manibus auferre per raptum & vim, EXIMERE est quoquo modo auferre,vtputa si quis non rapuerit quem, sed moram fecerit quo minùs in ius veniret, vt scribunt Iurisconsulti. D. Ne quis l. 4. Terent. Adelphis,Domo me eripuit,verberauit. Quintilianus Declamat. Tu illum exemisti,cùm ad magistratus eductus est.

ERRO

Erro est qui frequenter sine caussa vagatur, & tempore in res nugatorias consumto seriùs domum redit, Fvgitivvs autem est qui eo animo discedit vt non redeat, autore Vlpiano. Seneca De beneficiis II: Dum vagus atque erro vernaculis congregatur, & ludit. Arrius Menander De re militari I: Leuius itaque Delictum emansionis habetur, vt erronis in seruis; defectionis grauius, vt fugitiui. D. De re mil. l. 4.

Errare est per loca sola & ignota discurrere: Vagari per diuersa. illud solitudinem, hoc dispersionem exprimit. Cicero De Oratore I: Ne vagari & errare cogatur oratio. Pacuuius Periboea: Incertè errans vagat. Horatius Epistolar. I:

Stellæ sponte sua, iussæne vagentur & errent.

Esse & Exstare vt diuersa posuit Paulus Ad edictum II: Vsusfructus in multis casibus pars dominii est, & exstat. vbi minus valet Esse, quàm Exstare, quod est perseuerare, & permanere, vt Constare. Vetus poëta apud Ciceronem Tusculanar. II: D. De vsufr. l. 4.

Vbi rigida constat caligo inferûm.

Vlpianus Ad edictum LXIV: Etsi hæres non exstat, id est non perseuerat heres esse. Sed Est etiam id quod in obscuro latet, Exstat id quod in apertum lucemque profertur, & in vulgus manat. D. De oner. liber. l. 29.

Eventvs est successus rerum nondum ad finem perductarum, Exitvs est finis rei, qui sequitur euentum, & absoluit. Cicero Tor-

quato: Si mihi alterutrum de euentu atque exitu rerum promittendum esset.

EVNVCHVS est qui necessaria ad generandum parte deminutus est, siue naturaliter ita progenitus sit, siue ante pubertatem excisus, isque Latino vocabulo dicitur Castratus: SPADO propriè est qui valetudine aliqua vitióve corporis præpeditus generare non potest. Caius
D. De adopt. l. 3. Institut. 1: Qui generare non possunt quales sunt spadones adoptare possunt, castrati non
D. De lib. & post. l. 6. possunt. Vlpianus Ad Sabinum III: Spadonem quoque posse postumum hæredem scribere & Labeo & Cassius scribunt, quoniam nec ætas nec sterilitas ei rei impedimento est. Sed si castratus sit, Iulianus Proculi opinionem secutus non putat postumum hæredem posse instituere, quo iure vtimur. Eius autem iuris ratio est quòd Eunuchi, cùm testibus careant, omnino generare non possunt: Spadones qui temporali sterilitate laborant, vel propter frigiditatem vel quia vias seminis obstructas habent, vt censent physici, si his aut similibus impedimentis liberentur, procreare possunt. Porrò Spadonum appellatio interdum generalis est, quà omne genus euiratorum continetur, vt
D. De verb. sign. l. 128. autor est Vlpianus.

EXANIMATVS est perturbatus, afflictus, perculsus: EXANIMVS, mortuus. Cicero Pæto: Miraris me tanta perturbatione valetudinis tam grauiter exanimatum esse. Virgilius:

Corpus vbi exanimum positum.

EXAV-

EXAVTORARE est militem sacramento militiæ & stipendio soluere, vt nihilo tamen minùs sub vexillo retineatur, donec emerita accipiat. MISSIONEM DARE est penitùs ab armis castrisque dimittere; siue honesta missione post emerita stipendia; siue caussaria propter morbum aut imbecillam valetudinem, siue ignominiosa ob delictum. Tacitus Annal. I: Missionem dari vicena stipendia meritis, exautorari qui sena dena fecissent. Liuius lib. XXV: Velut exautoratus morte ducis ab signis discessit. Sed quia Exautoratio vt plurimùm ignominiæ caussa fiebat, inde Exautorare aliquando significat ignominiosè mittere. Vlpianus Ad edictum VI: Si enim exautorauerit, id est, insignia militaria detraxerit. Arrius Menander De re militari I: Erit exautoratus, id est, militia remotus, castris eiicietur. D. De his qui notant. infam. l. 2. D. De lib. 1. l. 29.

Ex BONIS alicuius dicitur esse res in quam nonnihil iuris quis habeat, etiamsi deposita tantùm sit; vel commodata, aut pignori data. IN BONIS verò est res quæ in patrimonio alicuius est, siue dominium eius habeat, siue bona fide possideat. nam eadem sunt Esse in bonis, Esse in possessione bonorum, Bona possidere. Cicero Pro domo: Dominum se in meis bonis esse voluisset. Vlpianus Ad edictum LVI: Siue in bonis sit, siue non sit, si tamen ex bonis sit, locum hæc actio habebit. quare siue commodata res sit, siue locata, siue etiam pignorata proponatur, siue deposita apud me sit vt intersit D. De vi bon. rapt. l. 2.

ſit mea eam non auferri, ſiue bona fide à me poſſideatur, ſiue vſumfructum in ea habeam, vel quod aliud ius, vt interſit mea non rapi, dicendum eſt competere mihi hanc actionem, vt non dominium accipiamus, ſed illud ſolum Ex bonis meis, hoc eſt, ex ſubſtantia mea res ablata eſſe proponatur. idem lib. LIX: In bonis autem noſtris computari ſciendum eſt non ſolùm quæ dominii noſtri ſunt, ſed etſi bona fide à nobis poſſidentur, vel ſuperficiaria ſint. æquè bonis adnumerabitur, & ſi quid eſt in actionibus, petitionibus, perſequutionibus. nam hæc omnia In bonis eſſe videntur.

D. De verb. ſign. l. 49.

EXCVBIÆ ſunt diurnæ & nocturnæ: VIGILIÆ tantùm nocturnæ, eæque in quatuor partes diuiſæ: quarum ſingulæ horis tribus conſtant, vt vigilia prima, ſecunda, tertia, & quarta: cuius rei crebriora ſunt quàm vt adſcribi debeant teſtimonia.

EXEMPLVM eſt quod proponitur vt ſequamur, aut vitemus; EXEMPLAR eſt ex quo ſimilis efficitur aliqua ſpecies, & effigies; quæ & imago & ſimulacrum appellatur. illud animo æſtimatur, hoc oculis conſpicitur, autore Feſto. Seneca Ad Lucilium: Volo imaginem tuam facere. exemplar picturæ te habeo ex quo capit aliquem vt habitum mens, quem veluti operi ſuo imponat. Plinius Epiſtolarum VI: Comœdiam ad exemplum veteris Comœdiæ ſcriptam tam bene, vt eſſe quandoque poſſit exemplar. Sed hanc differentiam Valla refellit, & aliam

aliam ipse adfert non multò sanè meliorem. Confunduntur enim plurimùm hæc duo, vt cùm dicitur Exemplum & Exemplar eloquentiæ, pro imagine & præscriptione ad imitandum, & Exemplar vel Exemplum literarum, chirographi, testamenti, pro forma & descripto quod vulgò Copia vocatur. Differunt autem multùm cùm Exemplum significat id quod adhibetur rei probandæ, aut illustrandæ caussa, vt Exempli gratia vel cùm sumitur pro consequentiis; quo modo dixit Vlpianus Institut. III: Ad exemplum constitutiones trahuntur, vel cùm maximæ grauissimæque pœnæ quæ possunt cæteris documento esse dicuntur Exempla, vt Terent. Eunucho quæ futura exempla dicunt in eum indigna. Cæsar De bello Gallico I: In eos omnia exempla cruciatusque ederet. Hæ enim notiones non conueniunt Exemplari. D. De const. prin. l. 1.

EXPERGITVS est ab alio excitatus, quem solemus dicere expergefactum, EXPERRECTVS est qui per se vigilare cœpit, vt Festus tradit. Ego arbitror hæc omnino eadem esse, neque in vlla aliqua re differre. nam veteres dixerunt Expergo & Expergor, quod nos Expergiscor. ab illo fit Expergitus, ab hoc Experrectus. Lucillius Satyrar. VII:

E somno pueros cùm manè expergitus clamas.

Varro De lingua Lat. VI: Cùm non modò Epimenidis corpus post annos quinquaginta expergitum à multis non cognosca-

gnoscatur. Arnobius lib. v: Expergitosque illos statim perdocuisse regem.

EXPLORATOR est qui inter hostes versatur, & eorum secreta cognoscit vt suis renunciet. SPECVLATOR est qui ante exercitum speculandi gratia mittitur. ille proditoris loco habetur, & capitalem pœnam subit; hic munus belli honestum præstat. Cæsar De bello Gallico II: Hac re Cæsar statim per speculatores cognita. Arrius Menander De re militari I: Exploratores qui secreta nuntiauerunt hostibus proditores sunt & capitis pœnas luunt.

D. De re mil. l. 6.

EXPROMISSOR est qui pro alio promittit, & se obligat, siue fideiussione, siue nouatione, siue delegatione id fiat. FIDEIVSSOR est qui pro alio fidem suam obstringit solemnibus per stipulationem interpositis verbis hoc modo, Fide mea spondeo esse futurum. hic cum alio obligatur, nec liberat reum: ille solus obligatur, & liberat debitorem principalem, vt scribunt Iurisconsulti.

EXTRANEVS dicitur qui est ex aliena terra, quasi exterraneus. EXTRARIVS est alienus, qui extra forum, ius, & sacra familiæ est, veluti extra aream. Terent. Phormione: Nam hanc conditionem si cui tulero extrario. Afranius Suspecta: Vt me esse in hac re ducat abs re extrarium. Lucretius lib. IV:

Post extraria lux oculos perterget.

Sed hæc differentia, etsi Festum autorem habet, mihi tamen non probatur, videnturq. hæc

duo

duo eadem esse, neque plus differre quàm Proletarius & Proletaneus, Præsentarius & Præsentaneus, Vicarius & Vicaneus, quæ veteres propter affinitatem literarũ indifferenter protulerunt. Hinc iidem appellantur Extrarii & Extranei hæredes, quicunque scilicet testatoris iuri subiecti non sunt, vel generaliter qui nullo cognationis vinculo testatori iunguntur. Suetonius Claudio: Ne hæredem quidem nisi inter tertias ac pænè extraneos è parte sexta nuncuparet. Iauolenus Epistol. VIII: Libertus qui soluendo non erat præterito patrono extrarios reliquit hæredes. Papinianus Responsor. IX: Quòd hæredem extrarium sine liberis decedens habuit. D. De oper. lib. l. 3. D. De leg. II. l. 78.

FACIES est naturalis oris species, quæ eadem semper manet; VVLTVS est habitus faciei adscititius, qui pro motu animi & voluntatis mutatur: ex quo longa aut lata facies, vultus lætus vel tristis dicitur. Cicero Pro Cluentio: Recordamini faciem, atque illos eius fictos simulatosque vultus. Sallust. Catilina: Prorsus in facie vultuque vecordia inerat. Tacitus lib. XIII: Non vt hominum vultus, ita locorum facies mutantur.

FACINVS, FLAGITIVM, SCELVS hoc differunt, quòd Facinus vi aut militia committitur: Flagitium fit libidine, vel nequitia. vnde Flagitiosi dicuntur impudici, adulteri, ganeones, alea-

tores, facinorosi, parricidæ, sicarii, sacrilegi, periuri atque id genus alii: SCELVS vtrumque comprehendit. Cicero in Catilinam 1: Quod facinus à manibus vnquam tuis, quod flagitium à toto corpore abfuit. idem Varroni: Cùm omnes in omni genere & scelerum, & flagitiorum volutentur. Sallust. Catilina: Flagitiis atque facinoribus coopertus. ibidem: Omnes quos flagitium aut facinus domo expulerat. Liuius lib. XLIX: Nihil ibi facinoris, nihil flagitii prætermissum. Præterea quamuis leuia sint Flagitia, grauiora Facinora, tamen Facinus interdum bonum est, Flagitium semper malum & turpe. Sallust. Catilina: Aliquo negotio intentus præclari facinoris, aut bonæ artis famam quærit. idem De rep. ordinanda: Tametsi domi militiæque præclara facinora egisti.

FACTIO est discessio hominum in diuersas partes, SEDITIO verò est repens & tumultuaria dissensio multitudinis, qua alii in alios hostili animo fruuntur. illa ferè est ab optimatibus, quibus populus cateruatim adhæret; hæc à vulgo, vt ait Virgilius,

> Ac veluti magno in populo cùm sæpè coorta est
> Seditio, sæuitque animis ignobile vulgus:
> Iamque faces & saxa volant, furor arma ministrat.

Sallust. Iugurtha: Omnes eadem cupere, eadem odisse, eadem metuere in vnum coëgit. sed

ſed hæc inter bonos amicitia, inter malos factio eſt. Liuius lib. II: Vt Patauinorum in Venetia ſeditionem comprimeret, quos certamine factionum ad inteſtinum bellum exarſiſſe, & ipſorum legati attulerant.

FAMA & RVMOR ſæpè coniunguntur. Cato in Q. Thermum: Rumorem, famam flocci fecit. Varro De vita pop. Romani IV: Rumores famam differant licebit. Ea nonnulli ita diſtinguunt, vt Fama ſit cùm tota ciuitas, ſeu vicinia, aut certè maior pars aliquid dicat, Rumor ſi ſaltem pars aliqua. quæ tamen differentia non ſemper obſeruatur. Liuius lib. II: Manat tota vrbe rumor. Feneſtella Hiſtoriar. XXII: Secundo quidem populi rumore cœpit. Quare verius eſt hoc differre, quòd Rumor eſt ſermo quidam ſine vllo certo autore diſperſus, cui malignitas, vt Quintilianus ait, initium dedit, incrementum credulitas: Fama eſt communis quædam ac conſentiens opinio, & tanquam publicum ciuitatis teſtimonium. Cicero Ad Caſſium: Quotidie quæ volumus audimus, ſed adhuc ſine capite, ſine autore, rumore nuncio. Liuius lib. XLV: Rumores temerè ſine vllis autoribus orti falſis vera miſcebant.

FAMILIA eſt ſeries omnium agnatorum, qui ex eadem gente ac domo proditi ſunt, & cognomine diſtinguuntur: GENS in ſe continet vniuerſum genus, ad quod omnes ſtirpes referuntur, vt Iulia gens Patricia habuit Iulos & Cæſares. vnde duæ Iuliæ gentis familiæ fuerunt,

runt, vna Iulorum, altera Cæsarum. Suetonius Cæsare: A Venere Iulii, cuius gentis familia est nostra. idem Nerone: Ex gente Domitia duæ familiæ claruerunt Caluinorum & Ahenobarborum. Liuius lib. IX: Duorum Potitiorum familias fuisse cùm gens Potitia tota interiit. idem lib. XXXIIX: P. Scipio Nasica habuit orationem plenam veris decoribus, non communiter Corneliæ gentis, sed propriè familiæ suæ. Interdum tamen Familiæ appellatio laxior est, & Gentem significat. Liuius lib. II de Fabiis: Omnes vnius gentis. & mox: Ibant vnius familiæ duces. Festus: Familia anteà in liberis hominibus dicebatur, quorum dux & princeps generis vocabatur, Pater & Materfamilias. vnde familiæ nobilium Popilliorum, Valeriorum, & Corneliorum.

FAMVLVS dicitur quicunque in ministerio est, siue seruus sit, siue liber bona fide nobis seruiens: SERVVS est qui alieno dominio subiicitur. Vlpianus Ad edictum Ædil. Curul. I: Familiæ appellatione omnes qui in seruitute sunt continentur etiam liberi homines qui bona fide ei seruiunt. D. De ædil. edicto l. 25.

FANVM propriè est area & solum certis atque solemnibus verbis quasi fando sacratum, TEMPLVM verò ædificium factum: vel, Fanum est templum minus, vt sacellum. Cicero in Catilinam IV: De aris ac focis, de fanis ac templis. Suetonius Cæsare: In Gallia fana templaque

plaque deûm donis referta expilauit. Arnobius lib. VI: Spatiola templorum desanata ponebant. Sed hæc ferè semper confundi nemo mediocriter harum literarum peritus ignorat.

FARI & LOQVI hoc differre Varro tradit, quòd Fatur is qui primùm significabilem vocem ore emittit, vt solent pueri: Loquitur autem is qui suo loco quodque verbum sciens ponit. Quæ differentia apud autores, maximè poëtas, non obseruatur.

FATIGATVS propriè dicitur is qui vexatione aut molestia aliqua ad corporis lassitudinem deductus est, vt qui tempestate iactatus, aut curru equóve duriter vectus: FESSVS est qui labore, onere, morbo aut angore deficit. Itaque plus est Fessus quàm Fatigatus. Liuius lib. XIV: Longo itinere fatigatum, & onere fessum. Idem lib. XLVII: Fessi morbis, & longitudine viæ. Sallust. Iugurtha: Itinere atque opere castrorum, & prœlio fessi. Seruius ita distinguit, Fatigatum corpore dicimus, Fessum quoque animo: cùm tamen Fatigatus de animo etiam dicatur. Cicero Ad Terentiam: Te nec animi nec corporis laboribus defatigari. Diomedes verò, Fatigatus est, inquit, cùm quis per alium laborare compellitur, vt lassatus; Fessus verò cùm quis labore deficit, vt lassus: quibus verbis quid sibi velit non satis adsequor.

FATVVS est qui desipit omninò: STVLTVS qui ineptè, & imprudenter, vel agit vel loquitur: STOLIDVS hebes, & vecors. Plautus Bacchid.

chid. Stulti, stolidi, fatui. Afranius: Ego me ipsum stultum etiam existimo, fatuum esse non opinor. Arnobius lib. 1: Nos hebetes, stolidi, fatui, obtusi pronuntiamur & bruti.

FEMINA sunt partes interiores molliores-que, quæ se contingunt: FEMORA exteriores, vt Valla censuit. Quæ differentia nullius est momenti, nec vnquam obseruatur. nam, vt recte Seruius & Carisius annotârunt, Femur tantum dicitur, & ab eo declinantur femoris & feminis pro ea parte corporis quæ est à coxa ad flexum pedis. Tibullus, Implicuitque femur femini. Suetonius Tito: Equo quadam acie sub feminibus amisso.

FERRE propriè est corpore suo baiulare; PORTARE lectica aut iumento secum ducere, AGERE ante se pellere, vt scribunt Iurisconsulti. Liuius lib. XXXIX: Postremò omnia quæ ferrent, agerentve adempta. idem lib. XLVIII: Quæ ferre atque agere possent præ se agentes, portantésque. & lib. XXXIII: Saucios vehiculis tolli, portarique iubet. Seneca Ad Lucilium: Non turba seruorum lecticam tuam per itinera vrbana ac peregrina portantium. Quanquam Portare interdum generalius accipitur pro ferre, adducere, & vehere. Terent. Andria:

Mi homo quid istuc obsecro? quò puerum portas? Sallust. Iugurtha: Quas parauerat copias secum portaret.

FERRE & REFERRE sunt verba propria & solemnia in rogationibus; alterum ad populum, alterum

alterum ad ſenatum pertinet. Et Ferre ad populum eſt rogationem aliámve rem populo proponere, vt eam ſuffragiis ſuis iubeat, aut vetet: Referre ad Senatum eſt conſulere ſenatum, & illius ſententias ordine rogare poſt relationem. Salluſt. Catilina: Déque ea re poſtulant vti referatur. Liuius lib. XLII: Poſtulabatur vt Coſs. eam rem ad Senatum referrent. idem lib. XXIII: Cùm primùm magiſtratum iniſſet, ad populum ferret, vt Fabium Duumvirum eſſe iuberent.

Fervs eſt atrox, & ſævus; Ferox eſt elatus, animoſus, vel effrenis. Attius Ægiſto:

—neque fera hominum pectora
Frageſcunt, donec vim perſenſerint imperii.

Salluſt. Iugurtha: Sceleribus ſuis ferox, atque præclarus eſt. ibidem: Ille animo feroci negat. Sed & Ferus de inanimis quoque dicitur, Ferox de animatis tantùm. Ennius Annal. III:

——— ſcutis feróque
Ornatur ferro, id eſt hoſtili.

Siſenna Hiſtoriar. IV: Partim fera vite, partim lauro, & arbuſto, ac multa pinu ac murtetis abundant: quod eſt agreſti vite.

Festinare eſt temeraria & præcipiti celeritate aliquò contendere; Properare citò & ſtrenuè progredi, vt eò quo velis peruenias: Matvrare eſt neque citiùs neque ſeriùs, ſed in tempore procedere, vt Gellius & Macrobius tradunt. Virgilius Georgicor. IV:

Frigidus agricolam ſi quando detinet imber,
Multa

Multa forent quæ mox cœlo properanda sereno,

Maturare datur. Salluſt. Iugurtha: Animo cupienti nihil ſatis feſtinatur. Nonius ita diſtinguit, vt Feſtinare ſit corporis neceſſitatibus obſequentis; Properare animi ſtudioſè ad res aliquas contendentis. Sed hæ ſunt Grammaticorum argutiæ; quæ veterum autoritate refelluntur, apud quos hæc tria verba promiſcuè ſignificant accelerare. tantùm illud Feſtinare motum & celeritatem maiorem exprimit. Sic quod dixit Cicero Pro Cluentio Mortem maturabat inimicus: hoc Lucretius, — Mortem quæ poſſent accelerare; Tacitus: Voluntariam mortem properauiſſet. Liuius lib. XXXVII: Profectus cùm quantùm accelerare poterat maturaſſet ad portum.

FIDEIVSSOR dicitur qui pro alio ſtipulatione ſe obſtringit, MANDATOR eſt qui alteri mandat vt credat, vel fideiubeat. ita hic tanquam autor contrahendi negotii præcedit, fideiuſſor verò contractæ iam obligationi accedit. Cuius differentiæ crebriora in libris Iuriſconſultorũ ſunt quàm vt hîc adſcribi debeant exempla.

FIDENS eſt conſtans, & fortis; CONFIDENS eſt audax, temerarius, atque improbus. Cicero Tuſculanar. IV: Qui fortis eſt idem fidens, quoniam Confidens mala conſuetudine loquentium in vitio ponitur. Lucilius lib. X:

Improbus, confidens, nequam, malus videtur.

FIDES aliud eſt quàm FIDELITAS, & FIDVS quàm

quàm FIDELIS. nam Fides animo, Fidelitas re declaratur. Plautus Trinummo:

Cui fides fidelitásque amicum erga æquipa-
ret suum. ibidem;
Qualive amico mea commendavi bona
Probo,& fideli,& fido,& cum magna fide.

Cicero Sulpitio: Si quem tuorum fidelium voles ad me mittere.

FIGVRA est qualitas & dispositio totius corporis, vt hominis figura recta est, prona animantium, mundi rotunda: FORMA est facies cuiusque rei, & conuenientia partium expleta atque perfecta, vt in homine forma regia, liberalis, mediocris: illa discernit genera rerum, & in vnoquoque à natura eadem vna est: hæc species rerum separat, & in aliis alia apparet. Varro De lingua Lat. v: Fictor cùm dicit fingo, figuram imponit; cùm dicit informo, formam. Cicero De vniuersitate: A quo enim animante omnes reliquos contineri vellet animantes, hunc ea figura figurauit, qua vna omnes reliquæ figuræ concluduntur. idem Officiorum I: Formam nostram reliquamque figuram, in qua esset species honesta, eam posuit in promtu. Lucretius lib. v:

Ordine formatum certo, certisque figuris.

idem lib. II:

Vt sæpè ex aliis formis, variisque figuris
Efficitur quiddam quadratum, vnæque figuræ.

FINGERE est formare manu, aut ingenio excogita-

cogitare rem nouam, vt figuli, & statuarii cùm ex materia molli statuas & vasa ducunt; Poëtæ cùm Fabulas componunt Fingere dicuntur: EFFINGERE est exprimere alterius formam, & imaginem. Cicero Officiôr. I: Apium examina fingendorum fauorum caussa congregantur, sed cùm congregabilia natura sint fingunt fauos. idem De Oratore II: Illum quem delegerit imitando effingat, atque exprimat.

FLAGITARE est vehementer, & plerumque cum strepitu & conuitio poscere: POSTVLARE est verecundè & modestè id quod iure quodam debetur rogare. itaque Flagitare maiorem vim exprimit. Cicero Pro Quintio: Quanquam hæc caussa postulat, etsi postulat, non tamen flagitat. idem Varroni: Metuo ne te fortè flagitent: ego autem mandaui vt rogarent.

FLERE est lacrumis dolorem suum testari, quod cùm fit effusiùs, dicitur LACRVMARE: GEMERE est crebra suspiria cum lugubri sono edere: LAMENTARI, siue, MISERARI est cum eiulatu ægritudinem animi aperire: PLORARE verò est voce flebili, & querula dolorem ostendere. Ennius Annal. I:

Flentes, plorantes, lacrumantes, ac miserantes.

Terentius Phormione: Suam matrem lamentari mortuam. Seneca Ad Lucilium: Lacrumandum est, non plorandum. idem De consolatione: Nullum finem per omne vitæ suæ tempus flendi gemendiq. fecit.

FOEDVS est quod iussu populi atque Senatus autori-

autoritate per Fœtialem sacerdotem solemni ritu feriebatur: PACTIO est conuentio paciscendæ amicitiæ, & societatis caussâ certis conditionibus firmata: SPONSIO est quæ à magistratibus & Imperatoribus iniussu populi fiebat; atque deditione eorum per quos facta esset, infirmabatur. ita Fœdus pactione, Pactio sponsione firmior & stabilior fuit. vel, Fœdus sanciebatur religione, Pactio & Sponsio firmabantur pœna, autore Capro. Cicero Pro Cæcina: Quod edictum magistratus, quod fœdus, aut pactio. idem Ad Quirites post reditum: Cùm omnium prouinciarum pactiones; cùm omnia cum omnibus fœdera. Sallust. Jugurtha: Suo atque populi iniussu nullum potuisse fœdus fieri. Liuius lib. IX: Consules profecti ad Pontium in colloquium cùm de fœdere victor agitaret, negârunt iniussu populi fœdus fieri posse, nec sine Fetialibus, cærimoniáque alia solemni. Itaque non vt vulgò credunt, Claudiúsque etiam scribit, fœdere pax Caudina sed sponsione facta est. ibidem: Tam sponsiones quàm fœdere sancta esse apud eos homines apud quos iuxta diuinas religiones fides humana colitur, sed iniussu populi nego quidquam sanciri posse quod populum teneat.

FORA sunt loca nundinationis, & negotiationis, vel iudiciorum & litium exercendarum sedes: FORI sunt tabulata nauium, siue spatia in nauibus apertiora, per quæ incedunt. item canales angusti & oblongi. Cicero De senectute:

ctute: Cùm alii malos ſcandant, alii per foros curſitent, alii ſentinam exhauriant. Virgil. Æneid. VI: Deturbat laxos foros. Varro De vita populi Rom. Fori longi cum operculis.

FORCIPES ſunt medicorum quibus dentes euellunt, vel ſpicula vulneribus extrahunt. item fabrorum, quibus ferrum, ignem, aliúdve quid tenent, quaſi forbicapes, quòd forbum, id eſt, calidum capiunt: FORFICES ſunt ſartorum & tonſorum, quibus pannos, fila, crines inci-dunt, vel amputant. Lucilius Satyrar. XIX:

Qui vis forcipibus dentes euellere. Virgil. Æneid. XII: — nequicquam ſpicula dextra

Sollicitat, prensátque tenaci forcipe ferrum. idem VIII: Versántque tenaci forcipe maſſam. Columella lib. XII: Si quæ ſunt in ea vitioſa grana forficibus amputant. Cariſius & Papirianus Grammatici volunt dici Forpices tonſorum, quod pilum ſecant. ſed hæc vox apud idoneos autores nullibi exſtat.

FORES propriè dicuntur quæ ſunt in primo ædium ingreſſu, dictæ ab eo quòd foras ſpectent: VALVÆ autem ſunt fores duplices complicabilesque, quæ, vt ait Varro, reuoluuntur & ſe velant. Sed in communi ſermonis vſu generaliter dicuntur omnia oſtia Fores & Valuæ, nec refert qua parte ædium collocatæ, ſimplices an geminæ ſint.

FORICA eſt ſeceſſus publicus, in quem onera ventris deiiciuntur; à quo foricarii appellati qui foricarum vectigal códucebant: LATRINA eſt

est priuata & familiarica sella. Iuuenalis Satyra III:

Munera nunc edunt, & verso pollice vulgi
Quemlibet occidunt populariter. inde reuersi
Conducunt foricas.

Paulus Iurisconsultus De vsuris: Fiscus ex suis contractibus vsuras non dat, sed ipse accipit, vt solet à foricariis, qui tardiùs pecuniam inferunt. D. De vsuris l. 17.

Fornax est balneatorum, pistorum, & figulorum. a quo Fornicarius qui fornacem custodit, & Fornicator, qui in balneo accendendi ignis curam habet: Fvrnvs est pistorum tantùm. vnde Furnarius ἰπνοκαύστης siue καμινοκαύστης, & Furnaria ministerium furnarii. Suetonius Vitellio: Antiochi cuiusdam furnariam exercentis filia. Vlpianus Ad edictum XVIII: Si fornicarius seruus coloni ad fornacem obdormisset. Paulus Ad Vitellium II: Continetur autem & fornicator. D. Ad legem Aquil. l. 27. D. De instr. l. 14.

Fors est fatorum lex, Fortvna est euentus incertus. illa est Græcorum εἱμαρμένη, hæc τύχη. Fors Fortvna est fatalis euentorum caussa. Attius Andromeda, Quibus natura praua magis quàm Fors aut Fortuna obfuit. Lucilius Satyrar. XII:

Aut Forte omnino, aut Fortunæ vincere bello.

Terent. Phormione: O Fortuna ô Fors Fortuna quantis commoditatibus. in quem locum Donatus: Fortuna, inquit, dicta est incerta res, Fors Fortuna euentus Fortunæ bonus. Inter-

 dum

dum tamen Fors pro ipsa Fortuna ponitur. Catullus, Agnoscam cùm te reducem Fors prospera sistet. Tibullus, Fors iuuat audentes. Ouidius Fastor. II:

Audentes Forsque Deusque iuuat: quod est in veteri prouerbio, Fortes Fortuna adiuuat.

Fratres dicuntur qui eodem patre nati sunt, Germani qui eandem matrem habent: quam differentiam tradidit Varro in libro De gradibus: Germanus, inquit, de eadem genitrice natus est, non vt multi de eodem germine, qui tantùm Fratres dicuntur. Sed, quod pace Varronis dicere liceat, vana est hæc differentia, nec ab idoneis autoribus obseruatur. Terent. Adelphis:

Te habeam fratrem ô mi Æschine, ô mi germane. idem Andria: Si te in germani fratris dilexi loco. Hoc ergò differunt, quòd Germani sunt qui eundem vtrumque parentem habent, Fratrum nomen generale est, quo & fratres germani continentur, & fratres consanguinei qui de vno patre nati sunt, licet diuersas matres habeant, & fratres vterini qui ex eadem matre tantùm geniti sunt: item fratres patrueles, qui ex duobus fratribus procreantur. quæ omnia in Iurisconsultorum, & aliorum autorum libris passim occurrunt.

Fremere est emittere sonum varium & turbulentum, qualis exaudiri solet in tumultu populari, in hostili congressione, & in mari furenti-

ſentibus ventis: FRENDERE eſt ſtrictis & concuſſis dentibus minaciter ſonare, vt faciunt irati,& furioſi. Virgilius:

— cuncti ſimul ore fremebant.

idem: Dentibus infrendens gemitu.

FRONDES ſunt arborum; FOLIA ſunt tam herbarum & florum,quàm arborum. Lucretius lib. v:

Circum ſe foliis & frondibus inuoluentur.

FRVGES ſunt quæ ſiliqua ſeu folliculo continentur, vt faba, lupinum,& reliqua legumina: FRVMENTA quæ ariſtam habent, vt triticum,auena,hordeum, & alia quæ nondum demeſſa appellantur Segetes. Cicero; Olei & frugum minutarum. Vlpianus Ad Sabinum XXVIII: Neque foliis,neque oleo,neque frumento, neque frugibus vſutum. Sed interdum Frugis nomen generale eſt. nam Plinius lib. XVIII facit duo genera frugum; frumenta vt auena,triticum,hordeum;legumina vt faba, cicer. Et Iulianus Iuriſconſultus tradit Frugem appellari omnem reditum,non ſolùm qui ex frumentis aut leguminibus, verùm etiam qui ex vino, vel ex ſiluis cæduis, vel cretæfodinis,lapicidinis percipitur. Qua notione Fruges arboreas dixit Cornificius, Vt folia quæ frugibus arboreis tegmina gignuntur.

D. De vſu & hab. l. 12.

D. De verb. ſign. l. 77.

FRVI eſt omnem rei fructum & commoditatem percipere, neque ad neceſſitatem modò, ſed & ad delectationem & compendium conuertere: VTI ad neceſſarium vitæ vſum cultumque

tumque accommodare. Itaque plus est Frui quàm Vti. Cato: Si quid est quo vtar vtor; si non est, ego sum cui per me vti atque frui licet. Cicero Ad Curionem: Id cuiusque est proprium, quo quisque fruitur atque vtitur. Liuius lib. II: Fruantur vtantur annona, quam furore suo fecerunt.

FRVSTROR verbum commune vtrumque significat, fallo & fallor: FRVSTRA SVM est fallor & decipior. in quibus verbis multifariam implicatis facetè lusit Ennius in Satyris,

Nam qui lepidè postulat alterum frustrari
Quem frustratur, frustra eum dicit frustra esse.
Nam qui sese frustrari quem frustra sentit,
Qui frustratur is frustra est: si non, ille est frustra.

Quorum versuum sensus est, Qui studet alium lepidè fallere, non statim potest dicere eludi ac falli eum quem ipse fallere vult. Nam vbi quis sentit frustrà alium operam dare, vt se fallat: tum nisi fallitur is cui fallacia tenditur, frustra est is ipse qui eum frustrari conabatur.

FVLMEN est telum ipsum quod emittitur: FVLGVR est ignis siue coruscatio cum fulmine emicans: FVLGETRA est fulgor tantùm sine fulmine. Cicero De diuinatione II: Tum & fulgura & tonitrua existere: si autem nubium conflictu ardor expressus se emiserit, id esse fulmen. Seneca Natural. Quæstion. I: Nubes mediocriter collisæ fulgurationes efficiunt, maiore

iore impetu pulsæ fulmina. Frequenter tamen Fulgur pro fulmine vsurpatur. Cicero De diuinatione I, De fulgurum vi dubitare num possumus? Suetonius Augusto: Cùm expeditione Cantabrica per nocturnum iter lecticam eius fulgur perstrinxisset, seruumque prælucentem exanimasset. idem in Domitiano: Continuis octo mensibus tot fulgura facta auditaque sunt, vt exclamauerit: Feriat iam quem volet. Plinius lib. XXXV: Si in nube luctetur flatus, aut vapor, tonitrua edi, si erumpat ardens, fulmina; si longiore tractu nitatur fulgetra. idem lib. XV: Colitur ficus arbor in foro ipso ac Comitio Romæ nata sacra fulguribus ibi conditis.

FVNDERE & EFFVNDERE separat Seneca Ad Lucilium: Fabianus mihi non effundere videtur orationem, sed fundere. adeò larga est; & sine perturbatione, non sine cursu tamen, veniens. Nimirùm Fundere est sensim in omnes partes spargere, vt fundit Sol radios, fundit artifex metallum: Effundere autem est vno impetu sine modo proiicere, vt populus concitatus se effundit, prodigus effundit opes. Cicero Officior. II: Multi patrimonia effuderunt inconsultè largiendo.

FVNIS est maior, crassiorque: RESTIS minor. vnde in nauibus funes, in lectis & sellis restes dicuntur. Varro De re rust. I: Sic quæ fiunt de cannabi, lino, iunco, palma, scirpo, vt funes, restes, tegetes. ibidem: Sic vbi cannabim, li-

num, iuncum, spartum, vnde lineas, restes, funes facias, quibus nectas boues. Columella lib. XI: Illinitur vel nauticis veteribus funibus, vel quibuslibet aliis restibus. Cato De re rustica: Lecto restibus subtento. Lucilius Satyrarum VI: Tres à Deucalione grabati restibus tenti.

FVRCA & PATIBVLVM olim multùm differebant. Nam Furca erat lignum geminum in modum literæ V, ita vt initium & caput esset à tergo hominis, qui eam ferret; inde paullatim diuaricatum circa pectus & humeros ad manus volam pertingebat: Patibulum verò erat stipes transuersus, quem noxii dispessis in eum manibus circumferebant priusquam tollebantur in crucem. illa erat leuior pœna seruorum, qui ob minima delicta circúduci solebant collo furcæ inserto, vnde Furciferi dicti: hoc erat supplicium damnatorum ad crucem. Suetonius Nerone: Cùm comperisset nudi hominis ceruicem inseri furcæ, corpus virgis ad necem cædi. Plautus Carbonaria: Patibulum feram per vrbem, deinde affigar cruci. Sallustius Historiar. IV: Patibulo eminens affigebatur. Sed posterior ætas Furcam vsurpauit pro patibulo, quo fures suspenduntur. Isidorus Etymologiar. V: Patibulum vulgò Furca dicitur, quasi ferens corpus. suspensum enim & strangulatum hæc exanimat.

FVRIOSVS est qui ita iactatur agitaturque, vt neque corpore, neque animo consistere possit.

INSA-

INSANVS est qui non habet mentem integram, & ob hoc non seruat modum, minusque sapit quàm Stultus. nam, vt ait Plato in Timæo, δύο δ' ἀνοίας γένη· τὸ μὲν μανίαν, τὸ δ' ἀμαθίαν: id est, duo amentiæ genera, alterum quidem Insania, alterum verò inepta Stultitia. Terent. Eunucho: Hic homines prorsus ex stultis insanos facit. Horatius Sermon. II: — quid auarus? Stultus & insanus. Cicero Tusculanar. III. Itaque non est scriptum Si insanus, sed SI FVRIOSVS ESSE INCIPIT.

GAVDIVM est affectio animi modestè & constanter se efferentis: LÆTITIA verò est exultatio quædam animi effusè & inaniter elati, euentu rerum expetitarum: hæc cadit in quemlibet, illud in Sapientem, vt ait Seneca Ad Lucilium, Imperfectis adhuc interscinditur lætitia, Sapienti verò contexitur gaudium. Terentius: Gaudia sua si omnes homines conferant vnum in locum, tamen mea exsuperet lætitia. Sallust. Catilina: Varie per omnem exercitum lætitia, mœror, luctus, atque gaudia agitabantur. Ibidem: Veluti seruitute erepti gaudium & lætitiam agitabat. Hæc tamen confundit Cato in oratione Pro Rhodiensibus: Aduersæ res se domant, & docent quid opus sit facto, secundæ res lætitia transuorsum tradere solent à rectè consulendo atque intelligendo. Quo maiore opere dico suadeóque,

vti hæc res aliquot dies proferatur, dum ex tanto gaudio in potestatem nostram redeamus. Plautus Pœnulo:

Quam hac me lætitia tanta & tantis affeci-
stis gaudiis.

Cicero in Catilinam I: Qua lætitia perfruere? quibus gaudiis exultabis? Liuius lib. XXXIII: Occupati animi præsenti lætitia, nihil quo vanius fieret gaudium suum auribus admittebant. idem lib. XXXVI: Elatum insolentem iuuenem immodico gaudio.

GEMMA est omnis lapillus pretiosus cuiuscunque coloris vel naturæ sit; MARGARITA, siue, MARGARITVM est concharum partus, qui apud rubrum mare coalescit. Cicero in Verrem VI: Nego vllam gemmam, aut margaritam fuisse. Suetonius Augusto: Gemmásque ac margaritas quingenties HS vna donatione contulerit. Plinius lib. VII: Inter spolia Darii Persarum regis vnguentorum scrinio capto, quod erat auro gemmisque ac margaritis pretiosum. Seruius Grammaticus hæc ita discernit, vt Gemma diuersi coloris sit, Margarita alba: illa integra, hæc pertusa. Vlpianus verò Ad Sabinum XX: Gemmæ sunt, inquit, pellucidæ materiæ, quas (vt refert Sabinus libris Ad Vitellium) Seruius à lapillis ita distinguebat, quòd Gemmæ essent pellucidæ materiæ, velut smaragdi, chrysolithi, amethysti; Lapilli autem contrariæ superioribus naturæ, vt Obsidiani, Veientani; Margaritas autem nec gem-

D. De auro arg. leg. 19.

mis

mis nec lapillis contineri satis constitisse ibidem Sabinus ait, quia è concha apud rubrum mare & crescit,& coalescit. Quam differentiam soli Iuriscósulti agnoscunt,ceteri autores non obseruant, qui Gemmæ & Margaritæ vocabulis ita vt priùs dixi ferè vtuntur, & Lapilli nomen communiter tribuunt gemmis & margaritis,vt Catullus cùm dixit: Pelluciduli delitiis lapides,gemmas intellexit: margaritas Horatius, Gemmas & lapides, aurum & inutile. vtrasque idem,Nec magis huic intra niueos viridesque lapillos.

GENÆ sunt membranæ superiores inferioresque, quibus oculus aperitur & clauditur, vt Ennius de dormiente,Imprimitque genam genæ: MALÆ autem sunt eæ faciei partes, quæ infra oculos eminent rotundæ in speciem mali. Sed vetustissimi Genas pro malis dixerunt, vt obseruanit Plinius lib. XI. his verbis: Infra oculos malæ homini tantùm,quas prisci genas vocabant, XII Tabular. interdicto radi à feminis eas vetantes. Et Malæ appellantur etiam partes intra os. Plautus Bacchidib.

Ne nucifrangibula excussit malis meis. idem Trinummo:

— ambabus malis expletis vorem.

GENERALE est quod omnes species quæ sub genere sunt includit, vt Homo omnes homines, VNIVERSALE quod omnia rerum genera vniuersim continet, vt Animal homines & bruta. Cicero Academicis, Qui loquitur de

vniuer-

vniuersis nihil excipit. quid enim potest esse extra vniuersum? Hinc Iurisconsulti recentiores Iudicium generale appellant, cùm actor in genere multas & diuersas res simul petit; vt si agit Negotiorum gestorum, Tutelæ, aut Pro socio, quibus iudiciis qui conueniuntur hi multas res simul administrârunt. Vniuersale vbi petitur ius vniuersum, vt in iudicio Bonorum possessionis, vel Familiæ erciscundæ, in quibus ipsum ius possessionis & hæreditatis, non illa ex quibus constant, inspicitur. Quæ differentia etsi magnos autores habet, mihi tamen non probatur; ideò quòd veteres nulla Vniuersalia iudicia nominant, sed tantùm generalia & specialia, vt Paulus Ad Sabinum VI: Quod Sabinus in omnibus bonæ fidei iudiciis existimauit siue generalia sint, veluti Pro socio Negotiorum gestorum, Tutelæ; siue specialia veluti Mandati, Commodati, Depositi.

D. Pro socio l. 39.

GENETRIX est quæ genuit, vel generis originem dedit, vt Venus genetrix à Romanis culta: MATER est tam illa quæ aluit & educauit, quàm quæ genuit. quo modo etiam differunt GENITOR & PATER. Plautus Menæhmis:

Ita simili forma, vt mater sua non internosse posset quæ mammam dabat, Neque adeò mater ipsa quæ illos pepererat. Arnobius lib. VII: Genetrix & mater superstitionis Etruria. idem lib. II: Genitore illo ac patre prolatas.

GENVS est initium cuiusque ortus, quod vel à patria ducitur, vel à parentibus: GENS est

princi-

principium familiæ: STIRPS est pars gentis, vt Cornelii omnes vnius sunt gentis, & vno nomine continentur omnes: at verò partes istius gentis sunt plures, discretæ cognominibus, eæque stirpes & familiæ nominantur, vt Cinnæ, Dolabellæ, Lentuli, Scipiones, Sullæ. Sic ergo Gens genus & stirpem continet, non contrà Genus & Stirps gentem. Cæsar in laudatione Iuliæ Amitæ: Maternum genus à Regibus ortum, paternum cum Dis immortalibus coniunctum est. nam ab Anco Marcio sunt Marcii Reges, quo nomine fuit mater; à Venere Iulii, cuius gentis familia est nostra. Papinianus Quæstionum IV: Quotiens quæritur genus vel gentem quis haberet nec ne, eum probare oportere. D. De prob. l. 1. Cicero in Lælio: Qui aliquamdiu propter ignorationem stirpis & generis in famulatu vixerint. idem De oratore II: Quum Marcelli à liberti filio stirpe Claudii patricii eiusdem hominis hæreditatem gente ad se redisse dicerent, nónne in ea caussa fuit de toto stirpis & gentilitatis iure dicendum?

GENS est multitudo vnius populi, vt gens Troiana, gens Romana: NATIO est genus hominum ex diuersis gentibus collectum, vt Natio Græcorum, natio Germanorum. Cicero Officior. I: Propior est eiusdem gentis, nationis, linguæ qua maximè coniunguntur. idem Pro Fonteio: Exteris nationibus ac gentibus ostendere. & De lege agraria: Non gens vlla, non natio pertimescenda est. Tacitus De moribus

ribus Germanorum: Ita nationis nomen, non gentis, euanuiſſe paullatim. Vlpianus De censibus I: Prope barbaras gentes, & nationes collocatas. Sed interdum Gentis nomen latiùs patet, vt cùm vocamus Ius gentium, quod omnibus nationibus & vniuerſo generi humano commune eſt, & Natio de ſingularibus hominibus quoque dicitur. Cicero Pro Seſtio: Quæ eſſet noſtra natio optimatium. Plautus Menæhmis:

D. De cen. lib. l. 1.

Natio eſt hæc ita hominum,
Voluptarii atque potatores maxumi.

Gloria eſt conſentiens opinio & exiſtimatio multitudinis de dignitate cuiuſquam: Lavs eſt clara & illuſtris alicuius commendatio: illa in tacita opinione, hæc in aperta prædicatione conſiſtit; & illuſtrior eſt. Cicero in Catilinam I: Sin autem ſeruire meæ laudi & gloriæ mauis; & in III: Omnia ornamenta honoris, monumenta gloriæ, laudis inſignia condi & collocari volo. idem Pro Archia: Ad populi Rom. gloriam laudemque celebrandam. ibidem, Nullam enim virtus aliam mercedem laborum periculorumque deſiderat præter hanc laudis & gloriæ. Ad D. Brutum: Quæ ad tuam laudem & gloriam pertinebunt. Tacitus Hiſtoriar. IV: A laude gloriaque gentis exorſus.

Græcvs qui ex Græcia eſt, vt Græcus homo, Græcum vinum: Græcanicvs qui Græci formam & ſimilitudinem habet, vt veſtis Græcanica,

canica, trochleæ Græcanicæ apud Catonem, machinæ tractoriæ quæ fiunt ad similitudinem Græcæ literæ θ: GRÆCIENSIS qui Græcis frequens & vsitatus est. Varro De lingua Latina IX: Itaque vt hîc alia Græca, alia Græcanica, sic analogiæ. Gellius lib. XIX: Offendimus eum cubantem in simpodio Græciensi.

GRAMMATICVS & GRAMMATISTA ita distinguuntur, vt ille sit absolutè perfecteque doctus literarum, hic mediocriter eruditus. Suetonius De claris Grammaticis: Sunt qui Literatum à Literatore ita distinguant, vt Græci Grammaticum à Grammatista, & illum quidem absolutè, hunc mediocriter doctum existiment. ibidem: Legerat in prouincia quosdam veteres libellos apud Grammatistam.

GRATIAS AGIMVS verbis, GRATIAM HABEMVS animo & voluntate, GRATIAM REFERIMVS, vel, Reddimus factis, GRATIAM FACIMVS cùm remittimus aliquid ne præstetur, aut præstiti religione soluimus. Cicero ad Terentiam: Huic vtinam aliquando gratiam referre possimus, habebimus quidem semper. Plancus Ciceroni: Immortales ago tibi gratias, agamque dum viuam. nam relaturum me adfirmare non possum. Suetonius Augusto: Gratiam fecit coniurandi cum tota Italia pro partibus suis, id est, remisit necessitatem coniurandi. idem Domitiano: Equiti Romano iurisiurandi gratiam fecit, vxorem in stupro generi compertam dimitteret, quam se nunquam repudiaturum

turum antè iurauerat. Plautus Rudente:
— iurisiurandi volo gratiam facias, id est soluas religione præstiti iuramenti.

Gremium dicitur illa pars quæ est intra complexum femorum: Sinus verò intra pectoris brachiorúmque complexum, veluti in sinu gestantur infantes, in gremio fouentur & reponuntur. Terent. Adelphis:

Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu? Virgil. Æneid. II:

Hæret & interdum gremio fouet inscia Dido. idem VIII:

Pandentémq. sinus, & torta veste vocantem Cæruleum in gremium. Hinc Sinus appellatur quæcunque vestis laxitas, & propriè ea quæ ante pectus descendit supra cincturam, apta rebus occultandis & abscondendis. nam veteribus in toga sinus ita laxi fuerunt, vt vel à sinistra in dextrum humerum reiicerentur, vel à sinistro humero in brachium, & interdum ad lumbos atque ima crura demitterentur. Suetonius Cæsare: Toga corpus obuoluit, simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit. Quintilianus lib. XI: Illud verò non ferendum quòd quidam reiecta in humerum toga tum dextra sinum vsque ad lumbos reduxerunt. ibidem: Sinum verò in dextrum humerum ab imo reiicere solutum ac delicatum. Et ab hac postrema significatione manârunt locutiones prouerbiales apud Ciceronem, Senecam, Tibullum, & alios In sinu esse, gaudere, flere, odisse,

odisse, pro in occulto. In sinu habere Scæuola Digestor. xxxi: Quod omnem fortunam & substantiam quam à matre susceperat in sinu meo habui, id est, in fide & potestate mea. In sinum conuertere vel conferre, pro in rem suam. Lampridius Commodo: Prædium omnem in sinum contulit. ibidem: Qui etiam condemnationes in sinum vertisse dicuntur.

D. De Prob. l. 27.

[illegible]

HABERE est rem detinere, siue iure domini, siue quo alio modo; TENERE est corpore possessioni insistere, licet ius possidendi non competat: POSSIDERE pro domino vti: hoc solius domini est & liberi, qui vtitur re sua, & iure possessionis fruitur. illa duo cadunt etiam in seruum, commodatarium, vel vsufructuarium. Cicero Pro Flacco: Hanc fiduciam commissam tibi tenes hodie ac possides. Liuius lib. xxxiv: Quæque procurator tenuerit, pro domino possederit. idem libro xxxvi: Quod ille bello captum possideret haberetque. Florentinus Institution. viii: Quódve tu meum habes, tenes, possides. Vlpianus Ad edictum xlix: Plane si tenere sibi licere stipulatus sit seruus, vtilem esse stipulationem conuenit. licet enim possidere ciuiliter non possint, tenere tamen eos nemo dubitat. idem lib. lxix: Quod autem ait Prætor, Quæque ibi habuit, sic accipimus vt omnes res contineantur non solum quæ propriæ illius fuerunt,

D. De accept. l. 18.

D. De verb. oblig. l. 38.

D. De vi arm. l. 1.

funt,

turum antè iurauerat. Plautus Rudente:

— iurisiurandi volo gratiam facias, id est soluas religione præstiti iuramenti.

GREMIVM dicitur illa pars quæ est intra complexum femorum: SINVS verò intra pectoris brachiorúmque complexum, veluti in sinu gestantur infantes, in gremio fouentur & reponuntur. Terent. Adelphis:

Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu? Virgil. Æneid. II:

Hæret & interdum gremio fouet inscia Dido. idem VIII:

Pandentémq. sinus, & tortâ veste vocantem Cæruleum in gremium. Hinc Sinus appellatur quæcunque vestis laxitas, & propriè ea quæ ante pectus descendit suprà cincturam, apta rebus occultandis & abscondendis. nam veteribus in toga sinus ita laxi fuerunt, vt velà sinistra in dextrum humerum reiicerentur, vel à sinistro humero in brachium, & interdum ad lumbos atque ima crura demitterentur. Suetonius Cæsare: Toga corpus obuoluit, simul sinistrâ manu sinum ad ima crura deduxit. Quintilianus lib. XI: Illud verò non ferendum quod quidam reiecta in humerum toga tum dextra sinum vsque ad lumbos reduxerunt. ibidem: Sinum verò in dextrum humerum ab imo reiicere solutum ac delicatum. Et ab hac postrema significatione manârunt locutiones prouerbiales apud Ciceronem, Senecam, Tibullum, & alios. In sinu esse, gaudere, flere, odisse,

odisse, pro in occulto. In sinu habere Scæuola Digestor. xxxi: Quod omnem fortunam & substantiam quam à matre susceperat in sinu meo habui, id est, in fide & potestate mea. In sinum conuertere vel conferre, pro in rem suam. Lampridius Commodo: Prædam omnem in sinum contulit. ibidem: Qui etiam condemnationes in sinum vertisse dicuntur. D. De Prob. l. 27.

HABERE est rem detinere, siue iure dominii, siue quo alio modo; TENERE est corpore possessioni insistere, licet ius possidendi non competat: POSSIDERE pro domino vti: hoc solius domini est & liberi, qui vtitur re sua, & iure possessionis fruitur. illa duo cadunt etiam in seruum, commodatarium, vel vsufructuarium. Cicero Pro Flacco: Hanc fiduciam commissam tibi tenes hodie ac possides. Liuius lib. xxxiv: Quæque procurator tenuerit, pro domino possederit. idem libro xxxvi: Quod ille bello captum possideret haberetque. Florentinus Institution. viii: Quódve tu meum habes, tenes, possides. D. De accept. l. 18. Vlpianus Ad edictum xlix: Plane si tenere sibi licere stipulatus sit seruus, vtilem esse stipulationem conuenit. licet enim possidere ciuiliter non possint, tenere tamen eos nemo dubitat. D. De verb. oblig. l. 38. idem lib. lxix: Quod autem ait Prætor, Quæque ibi habuit, sic accipimus vt omnes res contineantur non solum quæ propriæ illius fue- D. De vi arm. l. 1.

runt, verùm & si quæ apud eum depositæ sunt, vel ei commodatæ, vel pignoratæ, quarumque vsum, vel vsumfructum, vel custodiam habuit, vel si quæ ei locatæ sunt. cùm enim dicit Prætor Habuit, omnia hæc Habendi verbo continentur.

HABITVS intelligitur omnis corporis cultus ornatusque, vt habitus militaris, religiosus, scænicus: VESTITVS nomine sola vestimenta continentur. vnde M. Cato Orationes inscripsit, vnam De habitu, alteram De vestitu. Suetonius Caligula: Vestitu calceatuque & cetero habitu neque patrio, neque ciuili. idem Nerone: In illo suo scenico habitu.

HIBERNA sunt loca, vbi milites hiemem transigunt, velut in vrbibus, vicis. HIBERNACVLA sunt tentoria scortea sub quibus hiberno tempore retinentur. vnde Sub pellibus esse, & Hibernare dicuntur. Sallust. Iugurtha: Milites, mense Ianuario ex hibernis in expeditionem euocat. Liuius lib. v: Hibernacula etiam res noua militi Romano ædificari cœpta. Tacitus lib. v Annal. Contractus deinde omnis exercitus sub pellibus habitus est ad reliqua belli perpetranda. Sed interdum Hibernacula eadem quæ Hiberna. Sallust. Iugurtha: Exercitu in hibernaculis composito. Liuius lib. LIV: Deinde in hibernacula milites deduxit. Tacitus Annal. II: Legionum aliæ itinere terrestri in hibernacula remisse.

HIARE est os diducere, vel tacitum tamen:

HISCE-

Hiscere est incipere loqui, autore Diomede: vnde hoc conuenit homini tantùm, illud etiam inanimis, vt cùm diffinduntur & aperiuntur ligna ariditate, terra æstu, flores maturitate tum dicuntur Hiare. Varro Marcipore: Video hiantes, non audio. Sallust. Historiar. II: Atque hiauit humus multa vasta & profunda. Virgil. Æneid. III:

——— fatis turbatus vocibus hisco.

Liuius lib. XLIX: Neminem hiscere aduersus se ausurum.

Histrio est qui personatus in scena fabulas agit voce gestuque. vnde idem Actor dicitur, & Ludio vel Ludius, & Cantor: Mimvs verò est qui hominum mores & dicta factáque gesticulationibus imitatur: à quo Pantomimus omnium personarum, & Archimimus personæ principis digniorisque effector: nam à μιμεῖσθαι, quod est imitari, Mimus dicitur. Suetonius Vespasiano: Archimimus personam eius ferens imitánsque, vt est mos, facta ac dicta viui. Arnobius lib. II: Quid Pantomimos, quid mimulos, histriones, cantores tuba, tibia, calamóque flatantes. idem lib. IV: Quid pantomimi vestri, quid histriones, quid illa mimorum atque exoletorum multitudo. Sed hæc vocabula aliquando confunduntur, vt quos Tacitus lib. XIII vocat Histriones, eosdem Pantomimos Suetonius in Nerone.

Honos appellatur administratio reipublicæ cum dignitatis gradu, eaque vel cum sumtu,

vel sine erogatione contingens: MVNVS autem quod cum sumtu, sine dignitate in republica subimus. Itaque honorem gerens non potest cogi munus aliquod titulo dignitatis institutum administrare: at munus sustinenti honor deferri potest, vt Iurisconsulti tradiderunt. Vlpianus Disputationum I: Etsi maiores annis septuaginta sint, munera quidem ciuilia obire non coguntur, honores autem gerere debent. Paulus Sententiar. I: Honores & munera non ordinatis omnibus, sed potioribus quibusque iniungenda sunt.

D. De decur. l. 1. 7.

HORRENDVS est teter & abominandus in rebus profanis, in sacris venerandus, vt Virgil. Æneid. III: Concilium horrendum, & VI:

— horrendæque procul secreta Sibyllæ:

HORRIDVS verò est incultus, aut durus, & rigidus. idem Æneid. IV:

— & glacie riget horrida barba.

Varro Sesquiulysse: Tum equum mordacem, calcitronem, horridus miles ac vir non vitabat. Similiter Horridula carmina, & Horridulæ orationes apud Ciceronem.

HOSTIA dicitur de paruis animalibus, vt ouibus, volucribus: VICTIMA de magnis, vt tauris. Plaut. Pseudolo:

Nolo victimas, agninis med'extis placari volo. Virgil. Georgic. III:

Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus Victima. Arnobius lib. VII: Hostias cædat & victimas, ibidem: Quoniam volucres hostiarum

ſtiarum quoque in numero ponitis. Gellius ita diſtinguit quòd Hoſtia à quolibet, Victima eius qui vicerit manibus debet immolari. Iſidorus verò Hoſtia eſt, inquit, quæ ante prœlium commiſſum, Victima quæ poſt victoriam immolatur. Quam differentiam refellit etymon Hoſtiæ quod tradit Ouidius Faſtor. I:

Hoſtibus à domitis hoſtia nomen habet.

Hvivsce & Hvivsqve diuerſa eſſe tradit Victorinus in libro De Orthographia his verbis, Huiuſce & Huiuſque rectè ſcribuntur, ſed ſuo loco vtraque. nam ab hocce & hacce fit Huiuſce: Huiuſque autem aliud ſignificat, id eſt vniuſcuiuſque. Ego poſterioris ſignificationis exemplum apud idoneos autores nondum inueni; & credo iſta differre ſola ſcriptura propter adfinitatem literarum C & Qu, de qua diximus lib. I De vſu antiquæ lectionis. Itaque eadem eſt Fortuna huiuſce diei & huiuſque diei apud Ciceronem, Plinium & alios.

Hvmatvs intelligitur humo contectus, Sepvltvs quoquo modo conditus, vt qui in ſarcophago, hypogæo, vel pyramide ſitus eſt. Cicero Tuſculanar. I: Cuius hoc dicto admôneor vt aliquid etiam de humatione & ſepultura dicendum exiſtimem. idem De legibus II: Quod nunc communiter in omnibus ſepultis ponitur, vt Humati dicantur, id erat proprium tum de his quos humus iniecta contegeret. Vetus inſcriptio: INFERENDI IN AREA HVMANDI SEPELIENDIQVE IVS POTESTASQVE ESTO.

HVMANITAS & LITTERÆ sæpè coniunguntur, sed tum Humanitas significat doctrinam politiorem elegantioremque; Litteræ scientiam communium & variarum artium. Varro De re rust. I: Qui sint litteris, aliqua humanitate imbuti. Cicero in Verrem IV: Tu sine vlla bona arte, sine humanitate, sine ingenio, sine litteris intelligis & iudicas. idem Pro Archia: Patiamini de studiis humanitatis ac litterarum paullo loqui liberiùs. De Oratore II: Homini non hebeti, neque inexercitato, neque communium litterarum, & politioris humanitatis experti. & Ad Tironem: Excita ex somno tuas litteras, humanitatemque.

HVMIDVM est quod extrinsecus habet aliquid humoris: VVIDVM verò quod intrinsecus, vnde Vuæ dicuntur, vt tradit Seruius: cui non adsentior. Humidum enim propriè est quod in profundo continet humiditatem, vt terra: Vuidum est quod in superficie tantùm; vt lapides in flumen deiecti, vestes rore aut fluctibus asperfæ, quas Vuescere dixit Lucretius lib. I,

Deniq. fluctifrago suspensæ in littore vestes
Vuescunt, eædem candenti sole serescunt.

Virgilius Bucolicis,

Vuidus hiberna venit de glande Menalcas.

Illud Græcis est ὑγρὸν, hoc διερὸν, vt Aristoteles disserit lib. II De ortu & interitu.

HVMIDVM est quod humorem habet, HYMECTVM quod humorem inducit. Lucilius:
Terra exhalat auroram humidam, humectam.

HYPO-

Hypotheca propriè dicitur de re solo inhærenti, quæ sine traditione nuda conuentione tenetur: Pignus verò de re mobili, cuius possessio tradita est creditori, vsque dum quid præstetur vel fiat à debitore, vt scribunt Iurisconsulti. Quæ tamen differentia & proprietas rarò obseruatur, & Pignus de re immobili dicitur. Terent. Phormione:

Ager oppositus est pignori ob decem minas,
Ædicula item ob decem alias.

Tacitus Historiar. III: Domo agrisque pignori acceptis. Vlpianus Ad edictum XXV: Is qui pignori dedit agrum, si in eum suum mortuum intulerit, religiosum eum facit. Papinianus Responsor. II, Cùm prædium pignori daretur, nominatim vt fructus quoque pignori essent conuenit. Quin etiam ipsi Iurisconsulti cùm ad naturam actionum respiciunt, his duobus nominibus promiscuè vtuntur pro qualicunque re de qua inter creditorem & debitorem conuenit vt sit pro debito obligata, vnde Marcianus libro singulari Ad formulam hypothecariam, Inter Pignus, inquit, & Hypothecam tantùm nominis sonus differt; videlicet quantum ad actionem hypothecariam attinet nihil interest præter sonum, & originem, qua alterum Latinum nomen est, alterum Græcum ab ὑποθέσεως.

D. De relig. l. 2.

D. De pign. l. 1.

AVSONI POPMÆ DE DIFFERENTIIS VERBORVM LIBER TERTIVS.

IANVA est in ingressu ædium, dicta quia Iano consecratum erat omne principium: OSTIVM est in partibus interioribus. Plautus Persa: Ego volo ante ostium, & ianuam. Sed hæc ferè confunduntur, sicut eadem sunt Ianitor & Ostiarius.

IGNAVIA est tarditas in exsequendis negotiis: PIGRITIA in aggrediendis: INERTIA est agendi inscientia, quam parit ignauia. Itaque Ignauus nihil efficit, Piger otiosus desidet, & nihil molitur, Iners imperitè agit. Cicero Officior. 1: Ne aut ira existat, aut cupiditas aliqua, aut pigritia, aut ignauia, aut tale quid appareat. ibidem: Nec propter pigritiam aut ignauiam deserant. idem Cornificio: Nec tua ignauia etiam inertiam adferat.

IGNORATIO & IGNORANTIA hoc differunt, quòd Ignoratio est rei quæ nescitur, nec sciri potest, nisi prodatur: Ignorantia autem est rei quæ sciri potest aut debet, sed errore hominum aut negligentia ignoratur. Cicero in Lælio: Vt in fabulis qui aliquamdiu propter ignorationem

tionem ſtirpis & generis in famulatu fuerint. Aliquãdo tamen Ignorantia ſumitur pro ignoratione. Cicero Pro Flacco: Vbi adoleſcentes nihil poſſent diſcere, niſi ignorantiam litterarum. idem Cœlio: Non negligentia mea, ſed ignorantia rerum omnium. Lucretius lib. I:

— ignorantia cauſſarum conferre deorum
Cogit ad imperium res.

Ignorare eſt non ſatis cognitum aut exploratum habere: Nescire omninò non ſcire. alterum eſt imprudentis aut negligentis, alterum inſcientis & imperiti. Arnobius lib. II: Hoc ipſum ignorans, & neſciens. ibidem; Confitemur nos ignorare, neſcire. &; Quid ergo? nos ſoli ignoramus, neſcimus. Suetonius Claudio: Impunitates, ſupplicia largitus eſt, & quidem inſcius plerumque & ignarus.

Illex & Illix Nonius hoc differre voluit, quòd Illex ſit à quo lex non ſeruatur, Illix qui inlicit & inuitat: in quo ſanè illi non adſentior. nam ab inliciendo dicitur promiſcuè Illix & Illex, vt Pellex à pelliciendo. Varro De lingua Lat. IV: Hoc ipſum Inlicium ſcriptum inueni in M. Iunii Commentariis, quod tamen ibi idem eſt quod illiciti illex, quia I cum E, & C cum X magnam habet communitatem. Plaut. Aſinaria: Lectus illix eſt. idem Pœnulo: Qui illi tantæ rei antè fuimus illices.

Immissvm dicitur quod ita fit vt aliquo loco requieſcat, veluti tigna, trabes quæ immittuntur in parietes: Proiectvm eſt quod proue-

ctum extra parietem vel ædificium nusquam quiescit; qualia meniana & suggrundia sunt, autore Labeone. Cuius differentiæ exempla suppeditant libri Iurisconsultorum.

IMMOLARE & MACTARE hoc differunt, quòd Immolare propriè est victimas mola salsa tactas ante aram statuere; Mactare verò est victimas cædere, & inde porricere siue offerre. Varro De vita populi Rom. II, Mactare verbum est sacrorum κατ' ἀντίφρασιν dictum, quasi magis augere, vt Adolere: vnde & Magmentum quasi maius augmentum. Nam hostiæ tanguntur mola salsa, & tum Immolatæ dicuntur: cùm verò ictæ sunt, & aliquid ex illis in aram datum est Mactatæ dicuntur, per laudationem itemque boni ominis significationem, & cùm illis mola salsa imponitur; dicitur MACTE ESTO.

IMPERARE est onus imponere, vt, Imperauit frumentum & alia quæ bello vsui forent, Sallustius: IVBERE est velle aliquid necessariò fieri quòd ad dignitatem & vtilitatem alterius pertineat, vt, Regem populus iussit; &, Bellum ex autoritate patrum populus iussit, Liuius: MANDARE verò est gerendum procurandúmve aliquid alteri committere: vnde Mandata appellantur præcepta principum, quæ Præsidibus in prouincias proficiscentibus dabantur, vt quod illis cautum esset & ipsi & prouinciales obseruarent. Hoc ampliùs; Imperamus non aliis modò, sed etiam nobismetipsis: Iubemus tan-

tùm his qui in nostra sunt potestate: Mandamus quibuslibet. Terent. Eunucho: Imperaui egomet mihi omnia adsentari. ibidem Iubeo, rogo, atque impero. Cœlius Ciceroni: In hoc negotio nulla tua nisi loquendi cura est, hoc est, imperandi & mandandi.

IMPERIVM est ciuilis quædam magistratus autoritas, quæ in præhendendo & animaduertendo consistit: POTESTAS est minor magistratus coërcitio. Itaque Dictator, Consules, Prætores qui vocare, præhendere, tenere, abducere poterant imperium simul & potestatem habebant; Tribuni verò plebis, Ædiles Curules, & Quæstores, potestatem tantùm, quia alteri præhensionem solam, alteri neque præhensionem neque vocationem habebant. Præterea, Imperium aliquando bellicum est & militare, quo Imperatori exercitum habendi & belli gerendi facultas datur; Potestas semper est ciuilis. vnde Cum imperio esse dicebatur Dux qui imperabat exercitui, Cum potestate esse magistratus qui iurisdictionem habebat, aut ciuili aliquo munere fungebatur. Cicero Pro Fonteio: In honoribus petendis, in potestatibus, in imperiis gerendis. idem Epistolar. Ad Q. Fratrem 1: Quare cùm istis in vrbibus cum summo imperio ac potestate verseris. Vlpianus De officio Proconsulis vii: Magistratus populi Romani quiue imperium potestatemve habet. D. Ad l. Iul. m. l. 1. idem Instit. 1: Populus ei & in eum omne suum imperium & potestatem conferat. D. De const. princ. l. 1.

INDV-

INDVSTRIVS est qui semper aliquid agit: NAVVS qui strenuè negotia exsequitur, & constanti animo contra omnes difficultates obnititur. ille assiduitate, hic fortitudine & tolerantia commendatur. Et Industrius sibi studet, Nauus alteri nauat operam. Cicero Pro lege Manilia: Homines naui & industrii partim in Asia negotiantur. Sallust. Iugurtha: Imperata naui fecerant.

INFENSVS est qui ira accensus est, & odium gerit: INFESTVS qui alteri malum infert, vt infestus hostis, infesta signa. ille animo & vultu sæuit, hic vi & manu grassatur. Cicero in Verrem II: Pro offensione hominum qui illi inimici infensique sunt. Sallust. Iugurtha: Hostis infestus, auxilii spem nullam. Sed hæc aliquando confunduntur. ibidem: Vir acer, & infestus potentiæ nobilitatis. Tacitus lib. V: Adequitare castris, infensare pabula. idem: Palàm bello infensare Armeniam.

INFIDVS dicitur cui non est fidendum: PERFIDVS qui fidem violat. Cicero in Lælio: Quos fidos amicos haberet, quos infidos.

INGENS valet immensus, πελώριος, & plus est quàm MAGNVS. Plautus Captiuis:

Ignem ingentem. ita dico magnus vt sit.

Lucretius lib. VI.

Maxima quæ vidit quisque hæc ingentia fingit.

Terentius Eunucho:

Magnas verò agere gratias Thais mihi.

Ingentes: quem versum adducens Cicero in

in Lælio ait: Satis erat respondere Magnas, Ingentes inquit. semper auget assentatio id quod is cuius ad voluntatem dicitur, vult esse magnum.

INHIBERE est retinere & retrahere ab incepto opere aut cursu. quo modo nautæ dicuntur Inhibere nauem, cùm eius impetum contraria remorum percussione retardant: PROHIBERE est auertere, & impedire ne quid fiat vel incipiatur. vnde Prohibitoria edicta appellantur, quibus Prætor vetat aliquid fieri. Virgil. Æneid. VI:

— prohibete infandos à nauibus ignes.

idem: Parcite iam Rutuli, tela inhibete Latini.

Cicero Ad Atticum XIII: Inhibere illud tuum quod valdè mihi arriserat, vehementer displicet, est enim verbum totum nauticum, quanquam id quidem sciebam, sed arbitrabar sustineri remos cùm Inhibere essent remiges iussi. id non esse eiusmodi didici heri dum ad villam nostram nauis appelleretur. non enim sustinent, sed alio modo remigant. Liuius lib. XXXVI: Cùm rostris concurrissent, neque retrò nauem inhiberent. Iustinus lib. II: Commisso prœlio ite cessim, inhibete remos.

INNOCENS est qui ab omni iniuria aut maleficio se abstinet, INNOCVVS qui alteri non nocet. illud de hominibus tantùm, hoc etiam de bestiis & herbis dicitur. Plautus Captiuis:

Decet innocentem seruum atque innoxium
Confidentem esse. Virgil. Æneid. III:

— littus

— littusque rogamus Innocuum.

Quanquam Innocuus interdum sumitur παθητικῶς, pro eo cui non nocetur. idem Æneid. x.

— sic consedere carinæ

Omnes innocuæ, id est illæsæ, vt interpretantur Nonius & Seruius: à quibus Valla frustrà dissentit.

INSOMNIA significat vigiliam cùm dormiri non potest, INSOMNIVM verò id quod in somnis obuersatur: etsi Latini eo, nisi multitudinis numero, non vtuntur. alterum Græci vocant ἀϋπνίαν, alterum ἐνυπνίαν. Cæcilius Plocio: Consequitur comes Insomnia. ea porrò insaniam adfert. Terent. Eunucho:

Aut mox noctu te horsum adiget insomnia.

Suetonius Caligula: Incitabatur insomnia maximè. neque enim plus quàm tribus nocturnis horis quiescebat. Sallust. Catilina: Dies noctesque festinare, vigilare, neque insomniis neque labore fatigari. idem Historiar. IV. Quia pacto vitam dederant, insomniis occidere, id est vigiliis. Virgil. Æneid. IIII.

— quæ me suspensam insomnia terrent.

idem:

Sed falsa ad cœlum mittunt insomnia manes.

Liuius lib. XXX. Curis insomniisque agitant & excitant sæpè somno, pro somniis. Plautus Menæhmis:

Hæc nihilo mihi esse videntur sectius quàm insomnia: quem versum sic explicat Varro in Quæstionib. Plautinis, Nihilo magis

narran-

narranda esse quàm si ea essent somnia.

INSTITVTIONES sunt præcepta quibus docentur homines atque instituuntur, vt Institutiones oratoriæ, iuris ciuilis, & aliarum artium: INSTITVTA sunt boni mores qui per quandam consuetudinem obseruantur. Liuius lib. XXXV: Suam disciplinam, suaque instituta sequi iubet. idem lib. XLIV: Me more atque instituto maiorum fecisse.

INSTRVCTVM est quod paterfamilias ornatus vel vsus sui caussa habet: INSTRVMENTVM verò quod ad exercendam colendámve rem adhibetur. itaque prædiis instructis legatis supellex, bibliotheca, tabulæ, & mancipia, cæteraque quæ ibi fuerunt vsus aut delectationis gratia instructo continentur. at cum instrumento legatis ea insunt quæ fructus quærendi, cogendi, conseruandi caussa parata sunt: vt autor est Vlpianus. D. De instr. l. 12.

INTER CÆNAM est inter cænarum missus, aut fercula, quæ antiqui terna, aut ad summum sex septem in cæna præbebant: SVPER CÆNAM est inter cænandum. Seneca De beneficiis III: Narrat quæ inter cænam ebrius dixisset. Suetonius Augusto: Si vellent inter cænam vel talis, vel par impar ludere. idem Cæsare: Ex sermone nato super cænam. & Tiberio: Cùm soleret ex lectione quotidiana quæstionem super cænam proponere.

INTERDICERE FORO plus est quàm INTERDICERE ADVOCATIONI. nam Aduocatione interdi-

[illegible] sint interdi-
[illegible] quoque in-
[illegible] arrocino, vt
[illegible] Plautus [illegible] v: Is
[illegible] in quinquen-
[illegible]

[illegible] causa occidere,
[illegible] vt igni,
[illegible] generalius
[illegible] quod
[illegible] & extenuari,
[illegible] Caesar.

[illegible] pandicat.

[illegible] non dixit;
[illegible] hoc differentia, vt
[illegible] quoque ante tor-
[illegible] Seneca, Non enim
[illegible] vt debeamus
[illegible]

[illegible] causa quaerere:
[illegible] vt tradit *Quinti-*
[illegible] Quid enim tam com-
[illegible] vel percontari? nam
[illegible] cum alterum no-
[illegible] *videatur* adhi-
[illegible] *Percontari* vt
[illegible] quaerere; Inter-
[illegible] appendire: sicut In-
[illegible] cum primum
[illegible] Cicero De
[illegible] illo regno, ille me de
nostra

nostra republica percontatus est. idem De natura deorum III: Sin me interrogare non tam intelligendi caussa quàm refellendi. Sallust. Catilina; Legibus ambitus interrogati sunt.

INTRO significat ad locum, vt eo intrò: INTVS in loco, vt sum intus: quam differentiam Lucilius quoque refert lib. IX:

Nam veluti Intro aliud longè esse atque Intus videmus,
Sic & Apud te longè aliud est, neque idem valet Ad te.
Intro nos vocat Ad sese, tenet intus Apud se.

Plautus Aulularia: Redi nunc iam intrò, atque intus serua. idem Captiuis: Ibo intrò, atque intus subducam ratiunculam.

INVENIRE est consilii, inquit Valla; REPERIRE verò fortunæ. alii contrà putant, Inuenire vel casus vel consilii esse; Reperire laboris & studii. quod verbi etymo nituntur probare. deducitur enim ex re & pario, id est laboriosè adquiro. Sed hæc differentia non obseruatur, & optimus quisque Latinitatis autor his verbis promiscuè vtitur. Varro De re rust. III: Et hunc dum serpit non solùm in area reperit, sed etiam si riuus non prohibet in parietes stantes inuenit. Cicero De Oratore II: Nequaquam satis esse reperire quid dicas, nisi id inuentum tractare possis. idem Tusculanar. III: Nam vt medici caussa morbi inuenta curationem esse inuentam putant, sic nos caussa ægritudinis reperta medendi facilitatem reperie-

 mus,

AVSONI POPMÆ
DE
DIFFERENTIIS VERBORVM
LIBER TERTIVS.

IANVA est in ingressu ædium, dicta quia Iano consecratum erat omne principium: OSTIVM est in partibus interioribus. Plautus Persa: Ego volo ante ostium, & ianuam. Sed hæc ferè confunduntur, sicut eadem sunt Ianitor & Ostiarius.

IGNAVIA est tarditas in exsequendis negotiis: PIGRITIA in aggrediendis: INERTIA est agendi inscientia, quam parit ignauia. Itaque Ignauus nihil efficit, Piger otiosus desidet, & nihil molitur, Iners imperitè agit. Cicero Officior. 1: Ne aut ira existat, aut cupiditas aliqua, aut pigritia, aut ignauia, aut tale quid appareat. ibidem: Nec propter pigritiam aut ignauiam deserant. idem Cornificio: Nec tua ignauia etiam inertiam adferat.

IGNORATIO & IGNORANTIA hoc differunt, quòd Ignoratio est rei quæ nescitur, nec sciri potest, nisi prodatur: Ignorantia autem est rei quæ sciri potest aut debet, sed errore hominum aut negligentia ignoratur. Cicero in Lælio: Vt in fabulis qui aliquamdiu propter ignorationem

tionem stirpis & generis in famulatu fuerint. Aliquãdo tamen Ignorantia sumitur pro ignoratione. Cicero Pro Flacco: Vbi adolescentes nihil possent discere, nisi ignorantiam litterarum. idem Cœlio: Non negligentia mea, sed ignorantia rerum omnium. Lucretius lib. I:

— ignorantia caussarum conferre deorum
Cogit ad imperium res.

IGNORARE est non satis cognitum aut exploratum habere: NESCIRE omninò non scire. alterum est imprudentis aut negligentis, alterum inscientis & imperiti. Arnobius lib. II: Hoc ipsum ignorans, & nesciens. ibidem; Confitemur nos ignorare, nescire. &; Quid ergo? nos soli ignoramus, nescimus. Suetonius Claudio: Impunitates, supplicia largitus est, & quidem inscius plerumque & ignarus.

ILLEX & ILLIX Nonius hoc differre voluit, quòd Illex sit à quo lex non seruatur, Illix qui inlicit & inuitat: in quo sanè illi non adsentior. nam ab inliciendo dicitur promiscuè Illix & Illex; vt Pellex à pelliciendo. Varro De lingua Lat. IV: Hoc ipsum Inlicium scriptum inueni in M. Iunii Commentariis, quod tamen ibi idem est quod illiciti illex, quia I cum E, & C cum X magnam habet communitatem. Plaut. Asinaria: Lectus illix est. idem Pœnulo: Qui illi tantæ rei antè fuimus illices.

IMMISSVM dicitur quod ita fit vt aliquo loco requiescat, veluti tigna, trabes quæ immittuntur in parietes: PROIECTVM est quod proue-

ctum extra parietem vel ædificium nusquam quiescit; qualia meniana & suggrundia sunt, autore Labeone. Cuius differentiæ exempla suppeditant libri Iurisconsultorum.

IMMOLARE & MACTARE hoc differunt, quòd Immolare propriè est victimas mola salsa tactas ante aram statuere; Mactare verò est victimas cædere, & inde porricere siue offerre. Varro De vita populi Rom. II, Mactare verbum est sacrorum κατ' ἀντίφρασιν dictum, quasi magis augere, vt Adolere: vnde & Magmentum quasi maius augmentum. Nam hostiæ tanguntur mola salsa, & tum Immolatæ dicuntur: cùm verò ictæ sunt, & aliquid ex illis in aram datum est, Mactatæ dicuntur, per laudationem itemque boni ominis significationem, & cùm illis mola salsa imponitur; dicitur MACTE ESTO.

IMPERARE est onus imponere, vt, Imperauit frumentum & alia quæ bello vsui forent, Sallustius: IVBERE est velle aliquid necessariò fieri quod ad dignitatem & vtilitatem alterius pertineat, vt, Regem populus iussit; &, Bellum ex autoritate patrum populus iussit, Liuius: MANDARE verò est gerendum procurandúmve aliquid alteri committere. vnde Mandata appellantur præcepta principum, quæ Præsidibus in prouincias proficiscentibus dabantur, vt quod illis cautum esset & ipsi & prouinciales obseruarent. Hoc ampliùs, Imperamus non aliis modò, sed etiam nobismetipsis: Iubemus tantùm

tùm his qui in nostra sunt potestate: Mandamus quibuslibet. Terent. Eunucho: Imperaui egomet mihi omnia adsentari. ibidem Iubeo, rogo, atque impero. Cœlius Ciceroni: In hoc negotio nulla tua nisi loquendi cura est, hoc est, imperandi & mandandi.

IMPERIVM est ciuilis quædam magistratus autoritas, quæ in præhendendo & animaduertendo consistit: POTESTAS est minor magistratus coërcitio. Itaque Dictator, Consules, Prætores qui vocare, præhendere, tenere, abducere poterant imperium simul & potestatem habebant; Tribuni verò plebis, Ædiles Curules, & Quæstores, potestatem tantùm, quia alteri præhensionem solam, alteri neque præhensionem neque vocationem habebant. Præterea, Imperium aliquando bellicum est & militare, quo Imperatori exercitum habendi & belli gerendi facultas datur; Potestas semper est ciuilis. vnde Cum imperio esse dicebatur Dux qui imperabat exercitui, Cum potestate esse magistratus qui iurisdictionem habebat, aut ciuili aliquo munere fungebatur. Cicero Pro Fonteio: In honoribus petendis, in potestatibus, in imperiis gerendis. idem Epistolar. Ad Q. Fratrem 1: Quare cùm istis in vrbibus cum summo imperio ac potestate verseris. Vlpianus De officio Proconsulis VII: Magistratus populi Romani quive imperium potestatemve habet. D. Ad l. Iul. m. l. 1. idem Instit. 1: Populus ei & in eum omne suum imperium & potestatem conferat. D. De const. princ. l. 1.

INDV-

INDVSTRIVS est qui semper aliquid agit: NAVVS qui strenuè negotia exsequitur, & constanti animo contra omnes difficultates obnititur. ille assiduitate, hic fortitudine & tolerantia commendatur. Et Industrius sibi studet, Nauus alteri nauat operam. Cicero Pro lege Manilia: Homines naui & industrii partim in Asia negotiantur. Sallust. Iugurtha: Imperata naui fecerant.

INFENSVS est qui ira accensus est, & odium gerit: INFESTVS qui alteri malum infert, vt infestus hostis, infesta signa. ille animo & vultu sæuit, hic vi & manu grassatur. Cicero in Verrem I: Pro offensione hominum qui illi inimici infensique sunt. Sallust. Iugurtha: Hostis infestus, auxilii spem nullam. Sed hæc aliquando confunduntur. ibidem: Vir acer, & infestus potentiæ nobilitatis. Tacitus lib. V: Adequitare castris, infensare pabula. idem: Palàm bello infensare Armeniam.

INFIDVS dicitur cui non est fidendum: PERFIDVS qui fidem violat. Cicero in Lælio: Quos fidos amicos haberet, quos infidos.

INGENS valet immensus, πεμμέγεθ⊙, & plus est quàm MAGNVS. Plautus Captiuis:

Ignem ingentem. ita dico magnus vt sit.

Lucretius lib. VI.

Maxima quæ vidit quisque hæc ingentia fingit. Terentius Eunucho:

Magnas verò agere gratias Thais mihi.

Ingentes: quem versum adducens Cicero in

in Lælio ait: Satis erat respondere Magnas, Ingentes inquit. semper auget assentatio id quod is cuius ad voluntatem dicitur, vult esse magnum.

INHIBERE est retinere & retrahere ab incepto opere aut cursu. quo modo nautæ dicuntur Inhibere nauem, cùm eius impetum contraria remorum percussione retardant: PROHIBERE est auertere, & impedire ne quid fiat vel incipiatur. vnde Prohibitoria edicta appellantur, quibus Prætor vetat aliquid fieri. Virgil. Æneid. VI:

— prohibete infandos à nauibus ignes.

idem: Parcite iam Rutuli, tela inhibete Latini. Cicero Ad Atticum XIII: Inhibere illud tuum quod valdè mihi arriserat, vehementer displicet. est enim verbum totum nauticum, quanquam id quidem sciebam, sed arbitrabar sustineri remos cùm Inhibere essent remiges iussi. id non esse eiusmodi didici heri dum ad villam nostram nauis appelleretur. non enim sustinent, sed alio modo remigant. Liuius lib. XXXVI: Cùm rostris concurrissent, neque retrò nauem inhiberent. Iustinus lib. II: Commisso prœlio ite cessim, inhibete remos.

INNOCENS est qui ab omni iniuria aut maleficio se abstinet, INNOCVVS qui alteri non nocet. illud de hominibus tantùm, hoc etiam de bestiis & herbis dicitur. Plautus Captiuis:

Decet innocentem seruum atque innoxium
Confidentem esse. Virgil. Æneid. III:

— littus-

— littusque rogamus Innocuum. Quanquam Innocuus interdum sumitur παθητικῶς, pro eo cui non nocetur. idem Æneid. x:

— sic consedere carinæ

Omnes innocuæ, id est illæsæ, vt interpretantur Nonius & Seruius: à quibus Valla frustrà dissentit.

Insomnia significat vigiliam cùm dormiri non potest, Insomnium verò id quod in somnis obuersatur: etsi Latini eo, nisi multitudinis numero, non vtuntur. alterum Græci vocant ἀϋπνίαν, alterum ἐνύπνιαν. Cæcilius Plocio: Consequitur comes Insomnia. ea porrò insaniam adfert. Terent. Eunucho:

Aut mox noctu te horsum adiget insomnia.

Suetonius Caligula: Incitabatur insomnia maximè. neque enim plus quàm tribus nocturnis horis quiescebat. Sallust. Catilina: Dies noctesque festinare, vigilare, neque insomniis neque labore fatigari. idem Historiar. iv, Quia pacto vitam dederant, insomniis occidere, id est vigiliis. Virgil. Æneid. iii:

— quæ me suspensam insomnia terrent.

idem:

Sed falsa ad cœlum mittunt insomnia manes.

Liuius lib. xxx, Curis insomniisque agitant & excitant sæpè somno, pro somniis. Plautus Menæhmis:

Hæc nihilo mihi esse videntur sectius quàm insomnia: quem versum sic explicat Varro in Quæstionib. Plautinis, Nihilo magis

narran-

narranda esse quàm si ea essent somnia.

INSTITVTIONES sunt præcepta quibus docentur homines atque instituuntur, vt Institutiones oratoriæ, iuris ciuilis, & aliarum artium. INSTITVTA sunt boni mores qui per quandam consuetudinem obseruantur. Liuius lib. XXXV. Suam disciplinam, suaque instituta sequi iubet. idem lib. XLIV. Me more atque instituto maiorum fecisse.

INSTRVCTVM est quod paterfamilias ornatus vel vsus sui caussa habet: INSTRVMENTVM verò quod ad exercendam colendámve rem adhibetur. itaque prædiis instructis legatis supellex, bibliotheca, tabulæ, & mancipia, cæteraque quæ ibi fuerunt vsus aut delectationis gratia instructo continentur. at cum instrumento legatis ea insunt quæ fructus quærendi, cogendi, conseruandi caussa parata sunt: vt autor est Vlpianus. D. De instr. l. 12.

INTER CÆNAM est inter cænarum missus, aut fercula, quæ antiqui terna, aut ad summum sex septem in cæna præbebant: SVPER CÆNAM est inter cænandum. Senec. De beneficiis III: Narrat quæ inter cænam ebrius dixisset. Suetonius Augusto: Si vellent inter cænam vel talis, vel par impar ludere. idem Cæsare: Ex sermone nato super cænam. & Tiberio: Cùm soleret ex lectione quotidiana quæstionem super cænam proponere.

INTERDICERE FORO plus est quàm INTERDICERE ADVOCATIONI. nam Aduocatione interdi-

terdicta reliqua fori negotia non sunt interdicta: Foro interdicto aduocationes quoque interdicuntur. fori enim pars est aduocatio, vt
D. De pœnis l. 9. tradunt Iurisconsulti. Plinius Epistolar. v: Is interdicendum ei aduocationi in quinquennium censuit.

Interire est ex quacunque caussa occidere, & emori: Perire casu vel infortunio, vt igni, fame, naufragio. Itaque Interire generalius est, & maiorem vim habet quàm Perire, quod aliquando significat euanescere, & extenuari, spe decidere. Plautus Captiuis:

Vel te interiisse, vel periisse prædicent.

Terentius, Perii, interii, cur mihi non dixti. Sed non semper obseruatur hæc differentia, vt Curtius lib. vi: Callisthenes quoque antè tortus interiit. Petronius Satyrico, Non enim tam magnum facinus admisimus vt debeamus torti perire.

Interrogare est noscendi caussa quærere: Percontari verò arguendi, vt tradit Quintilianus lib. ix his verbis: Quid enim tam commune quàm interrogare vel percontari? nam vtroque vtimur indifferenter, cùm alterum noscendi, alterum arguendi gratia videatur adhiberi. Ego contrà obseruaui Percontari vt plurimùm esse noscendi gratia quærere; Interrogare autem refellendi, arguendive: sicut Interrogari legibus dicebatur reus, cùm primùm ab accusatore actio intendebatur. Cicero De republ. vi: Ego illum de suo regno, ille me de

nostra

noſtra republica percontatus eſt. idem De natura deorum III: Sin me interrogare non tam intelligendi cauſſa quàm refellendi. Salluſt. Catilina; Legibus ambitus interrogati ſunt.

INTRO ſignificat ad locum, vt eò intrò: INTVS in loco, vt ſum intus: quam differentiam Lucilius quoque refert lib. IX:

Nam veluti Intro aliud longè eſſe atque Intus videmus,

Sic & Apud te longè aliud eſt, neque idem valet Ad te.

Intro nos vocat Ad ſeſe, tenet intus Apud ſe. Plautus Aulularia: Redi nunc iam intrò, atque intus ſerua. idem Captiuis: Ibo intrò, atque intus ſubducam ratiunculam.

INVENIRE eſt conſilii, inquit Valla, REPERIRE verò fortunæ. alii contrà putant, Inuenire vel caſus vel conſilii eſſe; Reperire laboris & ſtudii. quod verbi etymo nituntur probare. deducitur enim ex re & pario, id eſt laboriosè adquiro. Sed hæc differentia non obſeruatur, & optimus quiſque Latinitatis autor his verbis promiſcuè vtitur. Varro De re ruſt. III: Et hunc dum ſerpit non ſolùm in area reperit, ſed etiam ſi riuus non prohibet in parietes ſtantes inuenit. Cicero De Oratore II: Nequaquam ſatis eſſe reperire quid dicas, niſi id inuentum tractare poſſis. idem Tuſculanar. III: Nam vt medici cauſſa morbi inuenta curationem eſſe inuentam putant, ſic nos cauſſa ægritudinis reperta medendi facilitatem reperie-

 mus,

mus. Plaut. Aulularia:

Ibo hinc intrò perſcrutabor fanum, ſi inueniam vſpiam
Aurum, dum hic eſt occupatus: ſed ſi repe- rero ô Fides: idem Captiuis:
Tu enim repertus Philocratem qui ſuperes veriuerbio:
Pol ego vt rem video tu inuentus.

Ouidius Metamorphoſ. I:

Tu non inuenta reperta es: hoc eſt, Tu quæ inueniri non potuiſti quòd in iuuencam mutatã eſſes & formam puellæ amiſiſſes, reperta es in bûculá.

INVIDIA quæ propriè dicitur plus eſt quàm ODIVM. nam Inuidia eſt deteſtantis & abominantis alterius turpitudinem cum infamia coniunctam: Odium eſt auerſantis malum quod videtur, & alicuius vel facto vel dicto læſi vel ſe læſum opinantis. illi gratia huic amor opponitur. Et in Inuidia homo aut res eſt apud multos, odio & multis & vni eſſe poſſumus. Salluſt. Iugurtha: Quòd in inuidia res erat. ibidem: Vti ex maxuma inuidia in gratiam & fauorem nobilitatis Iugurtha veniret.

IOCVS eſt in verbis, LVDVS ſiue LVSVS in factis: quæ duo iuncta prouerbialiter ferè dicuntur de re leui & nullius pretii, quæ ludibrio haberi poſſit. Lucilius Satyrar. III:

Suſque hæc deque fuere inquam omnia, ludus iocuſque. Terent. Eunucho:
— ludum iocumque

Dices

Dices fuisse illum alterum. Cicero Pro Flacco: Quibus iusiurandum iocus est, testimonium ludus. Seneca Ad Lucilium: Non minus inter seria quàm inter lusus & iocos. ibidem: Homo iam per lusum & iocum occiditur. Confunditur tamen aliquando hæc differentia, & Ludus in verbo, Iocus in facto est, vt Valla pluribus exemplis ostendit.

IRACVNDVS est qui naturâ in iram pronus est: IRATVS est qui offensus excanduit: sicut IRACVNDIA naturæ ad iram procliuitatem ostendit; IRA est subita excandescentia. Seneca De ira I: Ira quo distet ab iracundia apparet, quo ebrius ab ebrioso, & timens à timido. Iratus potest non esse iracundus; iracundus potest aliquando iratus non esse. Suetonius Claudio: Iræ atque iracundiæ conscius sibi. Interdum tamen iracundia pro ira vsurpatur. Terent. Adelphis:

Vix sum compos animi, ita ardeo iracundia.

Cicero Ad Atticum x, Hæc sine iracundia, sine dolore, sine metu, permotus grauiùs scripsi. ibidem: Eum planè iracundia elatum.

ITER est via latior & publica, quæ populo patet. SEMITA est angustior, & priuatus trames: VIA continet vtrumque. Ælius Gallus De verborum quæ ad ius pertinent significatione, Via est siue semita, siue iter est. Plautus Trinummo:

Decedam ego illi de via, de semita. Liuius lib. XLV: Simul in siluam ventum est, vbi

 plures

plures diuersæ semitæ erant, & nox appropinquabat, cùm perpaucis maximè fidis via diuertit.

IVDICIVM significat iurisdictionem: IVS continet leges & decreta, quibus in constituendo exercendoque iudicio vtimur. itaque hoc prius est. Sallust. Historiar. I, Vtique iura & iudicia sibimet extorquerent. Liuius lib. XLIX: Totam Acarnaniam sub ius iudiciumque regis venisse. idem lib. LI: Sub ius iudiciumque suum totam coëgit gentem. Præterea Iudicium ad priuatarum litium iudices, vt recuperatores aut arbitros, Ius ad Prætores pertinet. vnde dicimus In iudicio cùm de iudice loquimur, In iure verò cùm de Prætore: sicut illud edictum, Ne quis eum qui in ius vocabitur vi eximat, pertinet ad magistratum populi Romani; alterum De eo per quem factum erit quo minus quis in iudicio sistat, ad iudicem pedaneum, vt interpretatur Vlpianus. Plaut. Menæhmis:

D. De in. iect. l. 4.

Seu ad populum, seu in iure, seu apud iudicem res est. Cicero Officior. I: Leges, iura, iudicia, suffragia. & II: Iuris & iudiciorum æquitate suum quisque teneat. idem Pro Quintio: In prouincia ius dicebatur, & Romæ iudicia dabantur.

IVRGIVM est inter beneuolos aut propinquos leuis dissensio, vel contentio: LIS inimicorum concertatio vehementior. itaque Lis nulla nobis esse potest cum eo quem in potesta-

te

te habemus, autore Caio Iuriſconſulto. Cicero De republica IV: Si iurgant beneuolorum concertatio eſt, Lis inimicorum, non iurgium dicitur. idem De legibus II: Feriarum feſtorumque dierum ratio in liberis requiem habet litium & iurgiorum. Liuius lib. V: Iurgiis ac litibus temperatum. idem lib. XLVIII: Itaque cùm hodie litibus & iurgiis ſuperſederi æquum ſit. Ouidius Faſtor. II:

Lite vacent aures, inſanaq́ protinus abſint
Iurgia, differ opus liuida lingua tuum.

IVSSVM plus eſt quàm MANDATVM, vt Iubere plus eſt quàm Mandare, de quibus ſuprà diximus. Nam Iuſſum neceſſitatem iniungit, Mandatum licet repudiare, & non ſuſcipere. vnde ſi filiusfamilias egit Mandatu patris, non reſtituitur in integrum, quoniam licuit illi non agere. Si verò iuſſu patris egit, datur reſtitutio, quia oportuit illum patre iubente agere, vt Iuriſconſulti ſcribunt. D. De minor. l. 3. & 25.

IVVENTA ſignificat lanuginem, erumpentemque barbam, atque ipſum tempus primæ adoleſcentiæ: IVVENTAS Dea iuuentutis eſt, quæ Græcè dicitur Ἥβη: IVVENTVS & iuuenilem ætatem, & iuuenum multitudinem denotat. Salluſt. Catilina: Ibique iuuentutem ſuam exercuit. ibidem: Iuuentutem quæ domum Catilinæ frequentabat parùm pudicè habitam. Licet aliquando & Iuuentus & Iuuenta pro Dea vſurpetur. Ouidius Triſtium II:

Nectar & ambroſiam latices, epulaſq́. deorũ,

Det mihi formoſa gnaua Iuuenta manu.
Liuius lib. XLVI: Iuuentutis ædem in circo maximo.

LABO & LABOR hoc differunt, quòd Labare eſt ruere, & repentè cadere, vt apud Virgilium: — labat ariete crebrò Ianua: Labi verò eſt leniter ſenſimque deorſum ire, vt labuntur flumina, labitur cœlum. Ennius: Labat, labuntur ſaxa.

LABRA & LABIA Verrius Flaccus eò ſeparat quòd Labra ſunt modica, Labia immodica, & præter iuſtum craſſa. à quibus Labeonum cognomen inditum Antiſtiæ genti. Donatus verò ad illud Terentii Eunucho Labiis demiſſis, Labra ſunt ſuperiora, inquit, Labia inferiora. Quæ differentia non obſeruatur.

LACVS eſt qui perpetuam habet aquam, licet interdum creſcat aut decreſcat, PALVS eſt lacus maior, STAGNVM eſt quod continet aquam temporalem ibidem ſtagnantem, quæ quidem aqua plerumque hieme colligitur ex imbribus, æſtate exareſcit, autore Vlpiano. Liuius lib. LIV: Cingunt paludes inexſuperabilis altitudinis, æſtate & hieme quas reſtagnantes faciunt lacus. Quanquam aliquando Lacus dicitur, qui habet aquam ex flumine aut compluuio ad aquandum vel lauandum exceptam. Terent. Adelphis: Apud ipſum lacum eſt piſtrilla. Varro De re ruſt. I: Ciſternæ faciendæ ſub tectis,

ctis, & lacus sub dio. Horat. Sermon. 1:

Gestiet à furno redeuntes scire lacuque.

LARES & PENATES hoc differunt, quòd Lares erant communes omnium ædium: Penates autem singularum ædium proprii. & illis res diuina fiebat ad focum, his in atrio, aut interiore parte ædium. Plautus Mercat.

Ego mihi alios penates deos persequar, alium larem.

LARGE significat profusè & liberaliter, LARGITER multùm, vel vt Iulius Modestus ait, Largè est qualitatis, Largiter quantitatis. quæ differentia meo iudicio nimis ieiuna atque coacta est, & non magis hæc aduerbia differunt quàm Durè duriter, Humanè humaniter, Longè longiter; sed vetustiores promiscuè dixerunt Largè & largiter, vt Catullus Epigram.

Largè multiplici constructæ sunt dape mensæ. Apuleius De asino IV: Mensas dapibus largiter instructas accumbunt. Diomedes lib. 1: Quædam sunt nomina in vs syllabam terminata quæ ex se bina aduerbia faciunt, vt est veterum autoritas, transit enim in quibusdam rationem, & aliter ipsa enuntiat, aliter consuetudo vsurpat. Nam Nauus nauiter dicunt, quod nos nauè; Largus largiter, quod nos largè.

LATEBRA est locus vbi homines se occultant, LATIBVLVM vbi feræ. Cicero Officior. 1: Omniaque quæ sunt ad viuendum necessaria anquirat & paret, vt pastum, vt latibula, & alia

generis eiusdem. Liuius lib. XLVIII: Necubi notis sibi latebris delitescerent latrones. Interdum tamen Latebra est ferarum. ibidem: Inter vepres in latebris ferarum noctem vnam delituit. Varro De re rust. III: Ibique esse latebras vbi lepores interdiu delitescant in virgultis atque herbis.

LAVDARE plus est quàm PROBARE, & PRÆDICARE. Nam Laudamus id quod excellit, Probamus bonum factum, Prædicamus id quod profitemur, & testatum facimus. primum semper est cum laude, alia duo etiam sine laude esse possunt. Cicero Rufo: Non solùm probant, sed etiam laudant. idem Mario: Istam rationem otii tui & laudo vehementer, & probo. Terent. Eunucho: Quid ego eius tibi nunc faciem prædicem, aut laudem: vbi Donatus, Prædicamus vt res sunt, Laudamus extollendo; vel, Prædicamus voce, Laudamus argumentis.

LEX est generale iussum quod in omnes homines résve populus sciuit, rogante magistratu: PRIVILEGIVM est quod de singulis hominibus aut rebus populus plébsve iussit, vt de Cn. Pompeio contra Mithridatem mittendo, item Ciceronis exilio & reditu: ROGATIO est cùm populus aut plebs rogatur Velint iubeántne illud fieri, siue id ad vniuersos ciues, siue ad singulos pertineat. Itaque Rogatio velut genus alia duo continet, vt Gellius prolixè ostendit lib. X. In sanctione legis Regiæ de imperio Vespa-

Vespasiani: SI QVIS HVIVSCE LEGIS ERGO ADVERSVS LEGES ROGATIONES PLEBISVE SCITA SENATVSVE CONSVLTA FECIT.

LIBER & VOLVMEN hoc differunt, quòd Liber significat quemcumque codicem, magnum aut paruum: Volumen propriè est plurium paginarum chartarúmve inuolutio. quod indicat etymon. est enim ab inuoluendo, eò quòd veteres libros in cylindri modum circa vmbilicum inuoluere solebant. vnde hodieque dicitur Euoluere libros, quasi inuolutos explicare, cùm lectitandi gratia aperiuntur. Gellius lib. XIV: Dat mihi librum grandi volumine. Cicero Ad Appium de vna epistola longissima, Mihi volumen à te plenum querelæ iniquissimæ reddiderunt. idem Ad Atticum IX: Euolui volumen epistolarum tuarum. Sed interdum hæc vocabula nulla re differunt omninò, & duplicem significationem habent. Nam Liber & certam operis partem denotat, vt liber primus, liber secundus: & totum opus, vt Cicero Ad Atticum XIII, Dicæarchi librum accepi, & lib. XV: Librum tibi celeriter mittam De gloria; cùm Dicæarchi libros tres De anima, & duos De gloria significaret. Vlpianus Ad Sabinum XXIV: Si cui centum libri sint legati centum volumina ei dabimus, non centum quæ quis ingenio suo metitus est, cui ad libri scripturam sufficerent; vtputa cùm haberet Homerum totum in vno volumine non quadraginta octo libros computamus; sed vnum Ho- D.De legat. III. l. 52.

meri volumen pro libro accipiendum eſt. Similiter Volumen & pro integro opere accipitur, vt in proximo Vlpiani loco: & pro parte operis, vt Plinius ſingulos Naturalis hiſtoriæ libros Volumina appellat, & eius Nepos, Libri tres in ſex volumina propter amplitudinem diuiſi. Liuius lib. v: Superſunt etiam nunc Samnitium bella, quæ continua per quartum iam volumen. Ouidius de xv libris Metamorphoſeos,

Sunt mihi mutatæ ter quinque volumina formæ. Varro De lingua Lat. vi: In illis qui antè ſunt in primo volumine eſt.

Libertvs & Libertinvs eò differebant antiquitus, quòd Libertus dicebatur qui manumiſſus erat ex iuſta ſeruitute; Libertinus verò erat liberti filius. Suetonius Claudio: Latum clauum libertini filio tradidit, cuius rei reprehenſionem verens, etiam Appium Cæcum Cenſorem generis ſui proautorem libertinorum filios in Senatum allegiſſe docuit, ignarus temporibus Appii & deinceps aliquamdiu Libertinos dictos non ipſos qui manumitterentur, ſed ingenuos ex his procreatos. quæ poſtrema verba parùm animaduerſa doctiſſimis viris occaſionem dederunt immeritò reprehendendi Suetonium. Deinde non ita diu poſt Appii Claudii ætatem alia cæpit horum verborum ſignificatio, & differentia. Nam Libertus & Libertinus pariter dictus, qui ex ſeruitute manumiſſus eſſet: ſed Libertus habet reſpe-

respectum patroni à quo est liberatus, vt libertus Cæsaris, libertus Ciceronis: Libertinus significat conditionem generis, vt libertinus homo, libertina mulier. Cicero in Verrem, P. Trebonius facit hæredem libertum suum. & mox de eodem: Equiti Romano libertinus homo fit hæres. Quod ergo Liuius scripsit in extremo libro nono: Appii Claudii Censura vires nacta, qui senatum primus libertinorum filiis lectis inquinauerat: rursus Autor libelli De viris illustribus, Appius Claudius Cæcus in Censura libertinos quoque in Senatum legit: in eo ille sui & posterioris temporis rationem habuit, hic ad priorem ætatem respexit, nisi fortè libertinos vocauit eos qui libertini generis fuerunt.

Libertas est naturalis & licita potestas agendi vt velis, Licentia verò est morum vitæque dissolutio, vel procacitas linguæ. illa in bonam partem ferè sumitur, hæc in malam. Liuius lib. xxxvii: Libertatem cùm aliis vanam ostendisset, totam in suam licentiam verterat. idem lib. xliv: Omnium rerum libertatem, imò licentiam si vera dicere volumus, desiderant. Tacitus De claris Oratoribus: Est magna ista & notabilis eloquentia, alumna licentiæ, quam stulti libertatem vocant. Confunduntur tamen quandoque hæc duo, & Licentia accipitur in bonam partem, Libertas in malam. Sallust. Iugurtha: Componendi belli licentiam ipsi permittit. Cicero Officior. 1:

Magnis

Magnis enim illi & diuinis bonis hanc licentiam adsequebantur. Aliquando vtrumque in malam partem. Cicero Pro Flacco: Græcia hoc vno modo concidit libertate immoderata, & licentia concionum. & in Verrem III: Nunquam ipsimet nobis præcideremus istam licentiam libertatemque viuendi.

LIBERVM ESSE & IN LIBERTATE ESSE multùm differre volunt Iurisconsulti. Nam Liber est qui nullius potestati subiectus est, vt qui iusta libertate manumissus: In libertate verò est qui se liberum putat, & se pro libero gerit, quamuis seruus sit: itemque qui domini voluntate in libertate est. Vlpianus Ad edictum LIII: Quod autem diximus in libertate fuisse sic est accipiendum, non vt se liberum doceat is qui liberale iudicium patitur, sed in possessione libertatis sine dolo malo fuisse.

D. De liber. causa l. 10.

LIBRARIVS est qui libros instrumentaque conscribit, & tam priuatus est quàm publicus: SCRIBA qui rationes publicas refert in tabulas, & tantùm publicus est: SCRIPTOR qui libros componit. Cicero in Rullum II: Ornat eos apparitoribus, scribis, librariis, præconibus, architectis. idem Pro Domo: Scribæ qui nobiscum in rationibus monumentisque publicis versantur. Horatius in Arte:

Et scriptor si peccat idem librarius vsque
Quamuis est monitus venia caret.

Quanquam interdum priora duo iunguntur, & Scriba librarius dicitur qui magistratui apparet, idem

idem publicus, idem priuatus à manu. Varro De re rust. III: Ex quibus rebus scriba librarius libertus eius. Senatusconsultum De aquæductibus: Seruos publicos ternos architectos singulos & scribas librarios, accensos, præconésque totidem habere quot habent ii per quos frumentum plebei datur. Vetus inscriptio: T. CECIENVS FELIX AVGVSTALIS SCRIBA LIBRARIVS AEDILIS CVRVLIS VIATOR AEDILIS PLEBIS ACCENSVS CONSVLIS. alia: HERCVLI ET SILVANO SANCTO SACRVM L. IVN. LYCO SCRIBA LIBRARIVS AEDILIVM CVRVLIVM D. D.

LIBRARIOS à NOTARIIS quidam putant hoc differre, quòd Librarii scribebant litteris, Notarii verba dictantis per notas & compendia excipiebant. hi ταχυγράφοι & ὀξυγράφοι, illi καλλιγράφοι Græcis dicuntur. Vlpianus De omnibus tribunalibus VIII: Iam & librariis, & notariis, & calculatoribus, siue tabulariis. Paulus Responsor. XI: Lucius Titius miles notario suo testamentum scribendum notis dictauit, & antequam litteris perscriberetur vita defunctus est. Etsi constat librarios etiam notis vsos in perscribendis libris. Cicero De Oratore III: Neque librariorum notis, sed verborum & sententiarum modo. Quam scribendi rationem vt incertam & obscuram Iustinianus Imperator sustulit, cùm de veteri iure enucleando ita edixit: Ipse autem librarius qui ea inscribere ausus fuerit, non solùm criminali pœna secundum quod dictum est plectetur, sed etiam libri

D. De var. & ext. l. 1.

D. De testa. milit. l. 40.

æstimationem in duplum domino reddet, si ipse dominus ignarus talem librum vel comparauerit, vel confici curauerit.

LIGNVM & MATERIAM Vlpianus subtiliter distinxit Ad Sabinum XXV: Ligni appellatio, inquit, nomen generale est, sed sic separantur, vt sit aliquid materia, aliquid lignum. Materia est quæ ad ædificandum fulciendúmve necessaria est, Lignum quicquid comburendi caussa paratum est. idem XVII: Nec materiam eum pro ligno vsurum, si habeat vnde vtatur ligno. Paulus Ad Sabinum IV: Pali & perticæ in numero materiæ redigendi sunt, & ideò lignorum appellatione non continentur. Quibus & Varro consentit De lingua Lat. IV: A legendo Ligna quoque, quòd ea caduca legebantur in agro quibus in focum vterentur.

D. De legat. III. l. 55.

D. De vsuf. l. 12.

D. De leg. III. l. 56.

LINTEARII sunt qui lintearíam negotiationem exercent: LINTEONES qui lintea conficiunt atque texunt. Vlpianus Ad edictum XXVIII: Sed etiam eos institores dicendos placuit, quibus vestiarii vel lintearii dant vestem circumferendam & distrahendam, quos vulgò Circitores appellamus. idem lib. XXXIX: Duas negotiationes exercebat, puta sagariam & lintearíam. Vetus inscriptio: NEGOTIATORES LINTEARI ET CASTRASIARI. Plautus Aulularia: — propolæ, linteones, calceolarii. Vegetius De re militari I: Piscatores, aucupes, dulciarios, linteones.

D. De instit. act. l. 5.

D. De trib. act. l. 5.

LITARE est propitiare, & votum impetrare:

SACRI-

SACRIFICARE verò est offerre sacrum, & veniam poscere. Plautus Pœnulo,

Si herclè istuc vnquam factum est, tum Iuppiter

Faciat vt semper sacrificem, nec vnquam litem.

Suetonius Cæsare: Dein pluribus hostiis cæsis cùm litare non posset, introiit curiam, spreta religione. Dicitur autem Litare, non, vt Grammatici volunt, ἀπὸ τῆς λιτῆς, id est à precibus, sed à verbo Luere, id est soluere. Varro Hecatombe: In quo ego, vt puto, quoniam est luere soluere, lútaui.

LITTERATVM à LITTERATORE quidam distinguunt, inquit Suetonius, vt Græci Grammaticum à Grammatista. & illum quidem absolutè, hunc mediocriter doctum existimant: quorum opinionem Orbilius etiam exemplis confirmat. Nam apud maiores, ait, cùm familia alicuius venalis produceretur, non temerè quem Litteratum in titulo, sed Litteratorem inscribi solitum esse, quasi non perfectum litteris sed imbutum.

LITTVS propriè maris est, RIPA fluminis. illud commune est, nec in vllius dominio censetur: hoc pertinet ad eos qui habent proxima prædia. Ouidius, — campoque receptæ

Liberioris aquæ pro ripis littora pulsant.

idem Metamorph. x:

— respondent flebilè ripæ,

Iámque mare inuectæ flumen populare relinquunt,

Et

Et Methymnææ potiuntur littore Lesbi.

Suetonius Nerone: Dispositæ per littora & ripas diuersoriæ tabernæ parabantur. Sed interdum Littus generaliter appellatur quicquid iuxta aquam est, autore Seruio. vnde & Littus fluminum dicunt poëtæ, quibus hæc licentia tribuitur. Virgilius Æneid. III,

Cùm tibi sollicito secreti ad fluminis vndam,
Littoreis ingens inuenta sub ilicibus sus.

Et lacuum. Catullus, Comi mœnia, Lariúmque littus. Ouidius Fastor. VI:

Sunt tibi Flaminius, Thrasimenáque littora testes.

Ripam verò etiam maris. Horatius,

Hostium vxores, puerique cæcos
Sentiunt motus orientis Austri, &
Æquoris nigri fremitum, & trementes
Verbere ripas.

LITVVS equitum est, & incuruus; TVBA verò peditum, & directa. illius sonus est acutus, huius grauis. Horatius Carmin. I:

Multos castra iuuant, & lituo tubæ
Permistus sonitus.

LVCTVS plus est quam MOEROR. Sallust. Catilina: Variè per omnem exercitum lætitia, mœror, luctus atque gaudia agitabantur. Tacitus Annal. III: Conuenisse recenti dolore luctum, & ex mœrore solatia.

LVCVS est vt plurimùm incæduus, religiosusque: NEMVS voluptatis caussa comparatum est,

est, & plerumque Dis sacrum, SILVA nomen generale est, & habet arbores incæduas pariter & cæduas; SALTVS verò dicitur locus seclusus, vbi pascuntur armenta, feræque versantur. Catullus, Siluarúmque virentium, Saltuúmque reconditorum. Lucretius lib. v:

Auia per nemora, ac siluas, saltúsque reperta.

Liuius lib. xxxiv: Lucus ibi frequenti silua & proceris abietis arboribus septus.

LVDVM & LVSVM putat Valla hoc differre, quòd Ludus cùm periculum tum spem lucri sibi propositam habet; Lusus nihil præter meram voluptatem. qua ratione Lusus pilæ, trochi, & ocellatorum; aleæ ludus dicitur: cùm tamen veteres autores sæpiùs vsurpent Lusum aleæ, vt Cicero Philippica II, & Suetonius Augusto, Cùm effusè in lusu liberalis fuissem. idem Caligula: Ac ne ex lusu quidem aleæ compendium spernens. Paulus Ad edictum xix: Solent enim quidam & cogere ad lusum, vel ab initio, vel victi dum retinent. Ego potiùs crediderim Ludum de honestis & grauioribus oblectationibus dici, Lusum de puerilibus, vel quæstuosis. Liuius lib. XLVII: Pars in iuueniles lusus, lasciuiámque versi. & lib. XLIX, Alius concessum ludum, & lasciuiam esse credere. Columella lib. VII: Lusus ac lasciuiæ caussa.

D. De aleat. l. 2.

LVES est qualiscunque contagio, quæ homines, arbores, fruges inficit. PESTIS significat omne malum quod tam inanimis quàm ani-

M matis

matis mortem & exitium repentinò adfert. ita hæc ſemper capitalis, illa quandoque leuior. Liuius lib. LII: Locuſtarum tanta nubes à mari vento repentè in Appuliam illatæ ſunt, vt examinibus ſuis agros latè operirent: ad quam peſtem frugum tollendam. Lucanus lib. VI:

Sed languor cum morte venit, turbáque cadentum

Aucta lues, dum mixta iacent incondita viuis

Corpora.

LVMEN aliud eſt omnino, aliud PROSPECTVS. Lumen enim de cœlo capitur; Proſpectus etiam ex locis inferioribus. hic plerumque voluptatis eſt, illud neceſſitatis. Et Proſpectus ſeruitus eſt, ne quid officiatur ad gratiorem proſpectum & liberum: Luminis autem ſeruitus eſt, ne lumina cuiuſquam obſcuriora fiant: de quibus cauent Iuriſconſulti.

LVSCVS dicitur qui altero oculo caret, & Græcè μονόφθαλμος appellatur. Martialis:

——— Thaïda luſcam,

Vnum oculum Thaïs non habet: LVSCITIOSVS eſt qui μύωψ aut νυκτάλωψ vocatur à Græcis, & propter vitium oculorum parùm videt tempore veſpertino, vt putant Varro & Opilius, aut meridie, vel lumine adhibito, vt voluit Vlpianus, cui Seneca & Grammatici conſentiunt. Plautus Milite: — ædepol tu quidem

Cæcus, non luſcitioſus. Varro Diſciplinarum VIII: Veſperi non videre quos appellant luſcitio-

luſcitioſos. Seneca De beneficiis III: Luſcitioſi oculi ſunt qui lucem reformidant, cæci qui non vident.

LVXVRIO & LVXVRIOR ita ſeparat Diomedes, vt alterum ſit in laude, alterum in vituperatione, cùm tamen autores his promiſcuè vtantur, & vtrumque referant ad fœcunditatem vel luxuriam.

MAGISTRATVS appellantur qui tribunali ac iuriſdictioni præſunt, POTESTATES ſunt hi qui imperium aliquod poteſtatémve obtinent. Cicero De lege agraria: Non poteſtas, non magiſtratus vllus aliis negotiis ac legibus impeditus. Suetonius Claudio: Iuriſdictionem de fideicommiſſis quotannis, & tantum in vrbe delegari magiſtratibus ſolitam in perpetuum atque etiam per prouincias poteſtatibus delegauit. Arnobius lib. VI: Secundas poſcitis valetudines, magiſtratus, imperia, poteſtates, victorias. Vlpianus Ad edictum III: Qui magiſtratum poteſtatémve habebit. idem XXXV: Iuſſu magiſtratus vel præſidis, vel alterius poteſtatis. Martianus Inſtitut. XIV: Quive priuatus pro poteſtate magiſtratúve quid ſciens dolo malo geſſerit. Sed interdum Magiſtratus poteſtate præditus, Poteſtas appellatur. Valerius Maximus de Caſſio Tribuno plebis: Poſtquam illam poteſtatem depoſuit. Iuuenalis Satyra X:

D. Quod quiſque iur. l. 1.
D. De rebus cor. l. 5.
D. Ad l. Iul. m. l. 5.

An Fidenarum Gabiorumque esse potestas.
D. De ædil. ed. l. 17. Vlpianus Ad edictum Ædilium Curulium II: Ab aliqua potestate damnatus. Modestinus D. De pignor. l. 26. Responsor. IV: Fideiussor impetrauit à potestate, vt & antequam solueret pignora ipse possideat.

MANCIPARE plus est quàm VENDERE. nam Mancipat is qui & proprietatem, & vsum atque fructum transfert, & euictionem præstaturum se spondet, Vendit etiam is qui nuda & simplici traditione alienat. Prætereà Mancipare poterant soli ciues Romani, Latini colonarii & Latini Iuniani, iique peregrini quibus datum erat commercium; Vendere cuilibet permissum. Cicero Philippica II: Tum iste venditum atque mancipatum Tribunatum consiliis nostris opposuit. Quintilianus lib. VI: Requirebat Crassus vbi essent eæ possessiones. omnes autem illas Brutus vendiderat, & cùm paterna manciparet prædia turpis habebatur. Tacitus Annal. I: Venditis hortis statuam Augusti simul mancipasset.

MANCIPIVM & NEXVS sunt species abalienationis rerum mancipi, quæ hoc differunt, quòd Mancipium est proprietas & legitimum dominium, vel dominii traditio, quæ fiebat testibus quinque præsentibus, & libripende, certisque prolatis verbis, hunc videlicet in modum, Is qui rem mancipio accipiebat æs tenens ita dicebat, Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio, isque mihi emtus est hoc ære

ænea-

æneaque libra: deinde ære percutiebat libram, idque æs quasi pretium dabat ei à quo rem accipiebat mancupio: NEXVS siue Nexum dicitur omnis obligatio, quæ per æs & libram fiebat. Itaque mancipio res promittitur, datur, accipitur, quæ propriè & perpetuò fit accipientis, neque euinci aut vindicari potest: Nexu res oppigneratur, addicitur, & obligatur: sicut testamenta nexu fiebant non mancipatione, quia hæres quidem familiam per æs & libram emebat adhibitis quinque testibus & eo qui emtor familiæ vocabatur, sed testator idemque venditor, nihil isti emtori tradebat; tantùm hæredem in testamento scriptum tali modo constituebat, vt scilicet post mortem ipsius posset hæreditatem adire; pignora nectebantur, & homo liber qui suas operas in temporariam seruitutem creditori dabat, dum debitum solueret, Nexus dicebatur. Quo sensu Mutius Scæuola dixit Nexum esse quod per æs & libram fiebat, vt contrahentes obligarentur & se inuicem necterent, non vt res manciparentur. Quod & verum esse ex verbi notatione Varro ostendit. Nam à nectendo dicitur Nexum id quod per æs & libram obligatur, neque tamen alterius fit. Lex XII Tabular.: CVM NEXVM FACIET MANCIPIVMQVE VTI LINGVA NVNCVPASSIT ITA IOVS ESTOD. Cicero De aruspicum responsis: Iure hæreditario, iure autoritatis, iure mancipi, iure nexi. idem Ad Curium: Cuius quando proprium te esse scribis mancipio & nexu, meum

autem vſu & fructu, contentus iſto ſum. Sed interdum Nexus nomen generale eſt, & in eo Mancipium vt ſpecies in genere continetur. ex quo Manilius Iuriſconſultus Nexum definiuit quodcunque per æs & libram geritur, ita vt in eo ſint res mancipi. Sic rem illam quæ mancipatur Nexu tradi, Nexu obligari dixit Cicero in Topicis, Abalienatio eſt, inquit, eius rei quæ mancipi eſt, aut traditio alteri nexu, aut in iure ceſſio, inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt. ibidem; vt mancipia quæ ſunt facta dominorum nexu. Pro Muræna: In rebus repetendis quæ mancipi ſunt is periculum præſtare debet qui ſe nexu obligauit.

Mango eſt venalitius, qui ſcilicet ſeruos venales habet, Mercator qui merces quaſlibet emit venditve. Nam veteres appellatione Mercis homines cenſeri noluerunt, & ob eam rem Mangonium à mercatura, & Mangones à mercatoribus ſeiunxere, vt ſcribit Africanus Quæſtion. III. Plaut. Trinummo:

D. De verb. ſign. l. 207.

Mercaturámne an venales habuit vt rem perdidit. Cicero Pro Cornelio I: Neque me diuitiæ mouent, quibus omnes Africanos & Lælios multi venalitii mercatoreſque ſuperârunt. Seneca De beneficiis IV: Mercator vrbibus prodeſt, medicus ægrotis, mango venalibus.

Manvbiæ appellantur pecunia ex venditione prædæ contracta: Præda verò dicitur corpora ipſa rerum ab hoſtibus capta donec non

ſunt

non sunt diuisa, aut diuendita, autore Gellio. Cicero De lege agraria: Prædam, manubias, sectionem, castra denique Cn. Pompeii sedente imperatore Decemviri vendent. ibidem: Ex præda, ex manubiis, ex auro coronario. Suetonius Nerone: Ac ne non hinc quoque quantum posset prædæ & manubiarum inuaderet. Aliquando tamen Manubiarum vocabulo pro qualibuscunque spoliis vsi sunt veteres, atque etiam ipse Cicero cùm ait, Ex manubiarum venditione. Liuius lib. xxxix, Cum magno piaculo sacrilegii sui manubias retulit. Suetonius Vespasiano: Sunt contrà qui opinentur ad manubias & rapinas necessitate compulsum. Itaque verius est Prædæ nomine contineri omnia spolia ab hostibus capta, Manubias verò significare ornamenta hostibus ademta, quæ manu ferri possint. adhoc pecuniam inde redactam.

Marinvm vocatur quod mare incolit, vel est ex mari. Maritimvm quod propè abest à mari, vel quod in eo geritur. hinc dicuntur Dii marini qui in imis gurgitibus & vadis habitare putabantur, marinus piscis, sal marinus, tum color marinus, aqua marina: rursus agri maritimi, ora maritima, bellum maritimum: quæ omnia notiora sunt quàm vt exemplis firmari debeant. Interdum tamen hæc confunduntur. Varro De re rust. I: Vbi salem nec fossitium nec maritimum haberent. idem II: Quin aspergi solent sales, melior fossilis quàm

D. De extr. crim. l. 1. marinus. Vlpianus Ad edictum XXVIII: Nauem accipere debemus siue marinam, siue fluuiatilem. Callistratus De cognitionibus I: D. De iure imm. l. 5. Immunitatem nauium maritimarum duntaxat habere quæ annonæ vrbi seruiant.

MATRONAM & MATREMFAMILIAS eò differre Gellius tradit, quòd Matrona propriè dicatur quæ in matrimonio cum viro quoquo modo conuenerit, etiamsi sibi liberi nondum nati forent; qua notione Plinius Lolliam Paulinam Caii Principis matronam appellat: Materfamilias autem ea sola quæ in mariti manu coëmtione conuenerit, & non in matrimonium tantùm, sed in familiam quoque mariti, & in sui hæredis locum transierit. Vnde fuit illa coëmtionis antiqua formula, VIS MIHI ESSE MATERFAMILIAS. Festus autem Matresfamilias ait non antè dictas quàm pepererunt ex marito patrefamilias: sed neque viduam, neque eam quæ sine liberis esset eo nomine appellari: Matronas eas esse quibus stolas habendi ius erat. Iurisconsulti longè aliter, nec vno modo, his vocabulis vtuntur. Nam interdum Matronas accipiunt notæ autoritatis spectatæque vitæ feminas, Matresfamilias verò generaliter appellant quaslibet mulieres honestas, siue nuptæ sint, siue viduæ, ingenuæ an libertinæ: puellas item quæ sui iuris sunt. Quibus consentit Tertullianus in libro De virginibus velandis: Materfamiliæ, inquit, vocatur licet virgo, & paterfamiliæ licet inuestis. Aliquando

do easdem indifferenter vocant Matronas & Matresfamilias, & solùm honestatem spectant, vt ex ipsorum responsis liquet. Mihi videtur propria & vera horum verborum differentia esse, quòd Matronæ sunt spectatæ autoritatis & pudicitiæ feminæ, nuptæ aut viduæ: Matresfamilias omnes quæ legitimæ vxores habentur. ita Matrona omnis est materfamilias, non contrà. atque sic veteres ferè vsi. Ennius Andromeda:

> Liberûm quæsendûm caussa familiæ matrem tuæ.

Liuius lib. x: Vt nulla nisi spectatæ pudicitiæ matrona, & quæ vni viro nupta fuisset, ius sacrificandi haberet.

MATRIMONIVM & NVPTIAS separant Iurisconsulti. Iulianus Digestorum LXII: Puto rectè matrimonium, vel nuptias contrahi. Paulus Ad edictum XXXV: Non prohibentur liberi vtriusque sexus matrimonium vel nuptias legittimas contrahere. quæ verba indicant hæc differre secundum personas vtriusque sexus, & Matrimonium esse viri, Nuptias mulieris; si modò sunt Iurisconsultorum, & non potiùs à Triboniano homine Græculo alterum fuit adiectum, vt & in Institutionibus ab ipso compositis: quod mihi quidem videtur. Nam differentiam istam nulli idonei autores obseruant, & pro eodem hæc nomina vsurpant. illud vnum mutat, quòd Nuptiæ propriè sunt matrimonii celebritas, quæ coniugii testifica-

D. De ritu nupt. l. 11. 10.

tionem præbet. Cicero De inuentione: Nuptiæ non matrimonii dignitate, sed sceleris societate coniunctæ. Arnobius lib. II: Non matrimonia copulare, nuptiarum solemnibus iustis. idem IV: Vbi enim nuptiæ, matrimonia, puerperia.

MENDICVS est qui palàm precatur omnes vt vitæ suæ medeantur cibo: PAVPER est qui parùm habet, & honestè victum quærit. alter miser & odiosus est, alter tenuis & honestus, vt eleganter definit Aristophanes in Pluto:

Πτωχοῦ γὰρ βίος, ὃν σὺ λέγεις, ζῆν ἐστὶ μηδὲν ἔχοντα,
Τοῦ δὲ πένητος ζῆν φειδόμενον καὶ τοῖς ἔργοις προσέχοντα,
Περιγίνεσθαι δ' αὐτῷ μηδὲν, μὴ μέντοι μηδ' ἀπολείπειν.

id est, Mendici quidem vita viuere est nihil habentem, pauperis autem viuere vtentem & operibus intendentem; superesse autem ipsi nihil, non deesse tamen.

MENTIRI & MENDACIVM DICERE P. Nigidius Figulus, qui fuit Ciceronis æqualis, subtili quadam differentia separauit, Qui mentitur, inquit, ipse non fallitur, & sciens alterum fallere conatur; Qui mendacium dicit ipse inscius & ignarus veri, fallitur. Itaque vir bonus præstare debet vt non mentiatur, prudens ne mendacium dicat. alterum iudicat in homine, alterum non. Similiter differunt PEIVRARE & FALSVM IVRARE. nam Qui peiurat is sciens & ex animi sententia falsum iurat, Qui autem Falsum iurat non decipiendi animo

mo hoc facit, ſed quia rem ita ſe habere putat. atque ita Chryſippus diſtinxit inter ἐπιορκεῖν καὶ ψευδορκεῖν.

Mereri eſt beneficium præſtare, Commereri eſt committere, peccare. Terent. Hecyra,

Quæ nunquam quidquam erga me commerita eſt pater
Quod nollem, & ſæpè quod vellem meritam ſcio.

Vbi Donatus, Mereri bona dicimus, Commereri mala, id eſt delinquere, peccare. ergo hîc meritam pro præſtitiſſe dixit. Virgil. Æneid, vi:

Quique ſui memores alios fecere merendo,

id eſt beneficium præſtando.

Meretrix honeſtioris loci eſt, & quæſtus, quæ copiam ſui tantummodò noctu facit; Prostibvlvm vel Proſtibula quæ ſe proſtituit quæſtus diurni & nocturni cauſſa, autore Nonio. Plautus Ciſtellaria: Intro ad bonam meretricem. adſtat in ea via ſola. proſtibula ſanè eſt.

Merita maiora ſunt quàm Officia. Cicero Philippica xiii: Magna eius in me merita; mea quædam officia in illum. idem Ad Brutum: Magna eius non dico in me officia, ſed merita. & Ad Cornificium: Ad hæc officia, vel merita potiùs, iucundiſſima conſuetudo accedit.

Miserari eſt lamentari, & deplorare, Misereri verò eſt alterius infœlicitate moueri. ita Miſeramur caſum noſtrum, aut communem; Miſeremur ſemper aliorum. Salluſt. Iugurtha:

tha: Eos multa pollicendo ac miſerando caſum ſuum confirmat. Suetonius Claudio: Miſeratus eſt conditionem ſuam.

MOESTVS eſt qui animo angitur: TRISTIS qui vultu demiſſo, aut ſeuero, ægritudinem prementem oſtendit. Plautus Bacchidib.. Quid vos mœſtas, tamque triſtis eſſe conſpicor. Cæſar Belli Gallici 1; Triſtis capite demiſſo terram intueri.

MONEO & ADMONEO hoc differunt, quòd Monemus futura, Admonemus præterita; illo vt caueamus & diſcamus, hoc vt recordemur. Liuius lib. XXXI: Per deos fœderum arbitros ac teſtes monuiſſe, prædixiſſe ſe. idem lib. XXXIV: Admonet ſæpè vſurpatæ Dionyſii tyranni vocis.

MONVMENTVM eſt quod in defuncti memoriam ponitur, ſiue cadauer contineat, ſiue ſit inane, quod Græci vocant κενοτάφιον: SEPVLCRVM in quo corpus oſſáve hominis condita ſunt, vt definiunt Iuriſconſulti. Quibus conſentit Seruius, qui operis conſtructionem Sepulcrum, inſcriptum nomen memoriamque Monumentum eſſe tradit. Liuius lib. XLI: Capua quidem ſepulcrum ac monumentum Campani populi. ibidem: Omnia ſepulcra monumentaque diruta eſſe in finibus ſuis. Lampridius Alexandro: Cenotaphium in Gallia, Romæ ſepulcrum ampliſſimum meruit. Vetus inſcriptio: HOC MONVMENTVM SIVE SEPVLCRVM EST HÆREDES NON SEQVITVR.

MORBVS

MORBVS & VITIVM coniunguntur in edicto Ædilium Curulium, Titulus seruorum singulorum vt scriptus sit curato, ita vt intelligi rectè possit quid morbi vitiique cuique sit. Ea Modestinus Differentiarum ex ita distinxit, vt Morbus sit temporalis corporis imbecillitas, Vitium verò perpetuum corporis impedimentum, veluti si talum excussit. At Labeo apud Sabinum in libro quem De edicto Ædilium curulium composuit, Morbus est, inquit, habitus cuiusque corporis contra naturam, qui vsum eius facit deteriorem; & cui morbus est, is etiam vitiosus est: neque id tamen contrà fit. potest enim qui vitiosus est non morbosus esse, vt balbus; & atypus vitiosi magis quàm morbosi sunt, & equus mordax aut calcitro vitiosus non morbosus est. Vlpianus pro eodem accipi Morbum & Vitium ait, & Ædiles tollendæ dubitationis caussa bis κατὰ τοῦ αὐτοῦ idem posuisse. Ego Labeonis sententiam veriorem arbitror, atque ita Morbum à vitio differre, vt genus à specie: quod idem sentit Cicero Tusculanar. IV his verbis: Morbum appellant totius corporis corruptionem, Ægrotationem morbum cum imbecillitate, Vitium cùm partes corporis inter se dissident.

D. De verb. signi. l. 101.

D. De ædil. edic. l. 1. & Gellius lib. IV.

Mos est institutum consuetudine firmatum. RITVS est ordo & modus in administrandis maximè sacrificiis. Virgil. Æneid. XII.

— morem ritumque sacrorum
Adiiciam. Quamvis interdum Ritus pro

more

more ac instituto vsurpatur. Cicero in Lælio, Qui pecudum ritu ad voluptatem omnia referunt. idem Philippica II: Erat ei viuendum latronum ritu. Pacuuius:

Halcyonis ritu littus peruolgans feror. Vbi Varro interpretatur Ritus, institutum.

MVLCARE est pugnis vel calcibus cædere, lacerare, mutilare: à quo Mulciber dictus creditur, & Mulcatores peremtores interpretatur vetus Lexicon: MVLTARE est punire, & infligere multam cuiuscunque rei, vt Multare pecunia, exilio, hæreditate, & similibus. Terent. Adelphis:

Omnem familiam mulcauit vsque ad mortem. Sallustius Historiar. IV: Mulcato fœdè corpore postremò tamen periere. Tacitus Annal. I: Magna pars nudo aut mulcato corpore.

MVLTÆ & POENÆ differentiæ plures traduntur, vt Multa est specialis delicti coërcitio, & tantùm pecuniaria, Pœna verò omnium delictorum animaduersio, tum etiam capitis & existimationis. rursus Pœna lege vel quo alio iure specialiter delicto imposito, Multa arbitrio iudicis definitur. Iureconsulti etiam alias adferunt, quas non est operæ pretium hîc referre, cùm magis ad vsum iuris quàm sermonis proprietatem pertineant: sicut illa ad morem antiquum, Multa dicta & irrogata tributis comitiis ad populum certabatur, Pœna capitis centuriatis comitiis. Cicero Pro domo; Ne pœna capitis

D. De verb. sig. l. 244.

pitis cum pecunia coniungeretur. idem De legib. III: Cùm magistratus iudicassit inrogassitve per populum multæ, pœnæ certatio esto. Liuius lib. XXXV: Tribuni plebis ducentûm millium æris multam M. Postumio dixerunt: cuius certandæ cùm dies aduenisset.

MVRVS propriè est vrbis, aut munitionum; PARIES est domorum. ille publicus & inuiolabilis; hic priuatus. Rursus Murus interdum priuati ædificii est, idemque exterior; Paries est interior. Varro De lingua Lat. IV: Parietes postici muri sunt scripti. Tacitus Annal. XV: Nec communione parietum, sed propriis quæque muris ambirentur. Aliquando Paries nomen est generis, quo & Murus continetur & maceria, quæ sine calce aut alia materia compactionis formatur. Ælius Gallus De verborum quæ ad ius pertinent significatione, Paries est siue murus, siue maceria est.

MVRMVRARE est obstrepere & tumultuari sono obscuro; MVSSARE est submissa voce loqui, & intùs verba voluere magis quàm eloqui. illud etiam ad inanima transfertur, vt Murmurantia littora, murmurans mare, nemus, & alia; hoc tantùm est hominum. Sallust. Histor. I: Vos mussantes & retractantes verbis. Liuius lib. XLIII: Id decretum decem legatorum clàm mussantes carpebant.

MVTVO est mutuum do, vt Mutuò tibi pecuniam: MVTVOR est mutuò accipio, vt mutuor à te pecuniam. quæ sunt notissima.

N

NÆ cum diphthongo affirmandi vim habet, idemque omninò est quod profectò, certè. Cicero, Næ tu si id fecisses meliùs famæ tuæ consuluisses. idem, Næ isti vehementer errant. NE plerumque vetandi sensum exprimit, vt Ne sæui tantoperè, Terentius. interdum etiam negandi, & pro Non ponitur. idem Eunucho: Quid ne es alacris? & in Andria, Ego id agam mihi qui ne detur.

NAVIS appellatione continentur omnes nauigii species, cuiuscunque sint vsus, materiæ, aut formæ: RATES propriè dicuntur naues longæ, trabibus & asseribus inter se tantùm nexis factæ, quas Græci vocant σχεδίαι. ita illud generis, hoc speciei nomen est. Cæsar De bello Gallico I: Nauibus iunctis, ratibusque compluribus factis. Liuius lib. XXXVI: Nauibus ab Annibale incensis, rates ad traiiciendum exercitum in magna inopia materiæ ægrè comparantem. Vlpianus Ad edictum LI: Qui de incendio, ruina, naufragio, rate, naue expugnata rapuisse dicuntur. idem lib. LXVIII: Quo minùs illi in flumine publico nauem, ratem agere, quóve minùs per ripam onerare exonerare liceat. ibidem: Nauigii appellatione etiam Rates continentur, quia plerumque & ratium vsus necessarius est. Sed Poetæ frequenter Rates pro nauibus vsurpant.

D. De feriis l. 3.

D. Vt in flum. l. 1.

NECATVS propriè ferro, NECTVS verò alia vi peremtus dicitur, autore Prisciano, à quo Valla meritò dissentit, traditque generalem significationem

tionem Necatus, specialem verò Nectus esse.

NECARE & OCCIDERE quidam censent hoc differre, quòd Necare est interficere etiam sine ictu & telo, veluti fame, laqueo, veneno: Occidere verò gladio & manu. nam, vt Quintilianus ait, Cædes videtur significare sanguinem & ferrum. Ego arbitror vtrumque verbum generale esse, & ad omnes mortis inferendæ modos pertinere, vt veneno necare dixit Cicero, fame necare Suetonius, ferro, fuste necare Salust. securi necare Liuius, Verberibus & telo necare Vlpianus, Seneca Ferro ac fulminibus occidere.

NECESSITAS est vis quæpiam premens & vrgens: NECESSITVDO autem dicitur ius quoddam & vinculum affinitatis familiaritatisve, vnde Necessarii appellantur. Sallust. Iugurtha: Etiam anteà Iugurthæ filia Boccho nupserat. verùm ea necessitudo apud Numidas Maurosque leuis ducitur. Interdum tamen Necessitas pro necessitudine vsurpatur. Cæsar Pro lege Plautia: Equidem mihi videor pro nostra necessitate non labore, non opera, non industria defuisse. Cicero Pro Sulla: Si nostram in accusatione sua necessitatem familiaritatemque violasset. Rursus Necessitudinem pro necessitate frequenter vsurpat Sallustius, idque antiquorum more, qui duplici terminatione multa nomina protulerunt, vt Acerbitas, claritas, sanctitas; acerbitudo, claritudo, sanctitudo. vnde Gellius putauit hæc duo ver-

ba idem significare, neque vlla re aliqua differre. in quo sanè illi non assentior. ex vsu enim antiquitatis, vt dixi, Necessitudo pro necessitate vsurpatur, non quòd eadem sunt, & Necessitas pro necessitudine rarum & infrequens est, nec debet trahi ad exemplum quod Cicero aut Cæsar semel dixerunt.

Nemo de persona semper dicitur, vt Nemo homo: Nvllvs tam de re quàm de persona: quod exemplorum probationem non desiderat.

Nictare est oculis leuiter annuere, claudendo vel alterum vel vtrumque, quod in hominibus quibusdam naturale est, & in canibus venaticis cùm sentiunt odorem ferarum: Nvtare est capite signum dare, sicut cùm quid volumus & adsentimur capite relato adnuimus, cùm negamus capite reiecto & concusso abnuimus. Plautus Asinaria:

Neque illa vlli homini nutet, nictet, annuat.

Ennius Annal. xi

— si forte feram ex nare sagaci

Sensit, voce sua nictatque vlulatq. ibi acutè.

Niti est conari, & labore contendere: Obniti est contra aduersa & difficilia luctari & obfirmari: quod plus est. Liuius lib. xxxiii: Omni vi ne caperetur obnixus occubuit.

Nomen est quod quisque proprium & certum habet, vt Cicero, Roma: Vocabvlvm est cuius significatio est communis, vt homo, vrbs. Varro De lingua Lat. vii: Vocabula quæ à nominibus oriuntur si à similibus nominibus similia

milia esse debent, dicemus quoniam gemina sunt Parma, Alba, Roma, Parmenses, Albenses, Romenses. idem IX: Non enim idem Oppidum & Roma, cùm oppidum sit vocabulum, Roma nomen.

NOTHVS appellatur qui ex concubina non ex vxore legittima natus est, sed patrem certum habet: Latini recentiores vocant Naturalem, quia sine legittimo matrimonio tantùm naturæ coniunctione nascitur. SPVRIVS est qui patre incerto aut illicito genitus est, veluti ex scortatione, adulterio, stupro, vel incesto: quasi ἀσπορὰδην, id est passim & vulgò conceptus, vel ab illa muliebri parte qua mater illum in lucem edidit, quam veteres Spurium dicebant ἀπὸ τ̃ σπορᾶς, vt scribunt Plutarchus & Isidorus. cùm enim pater ignoretur, aut is sit quem habere non licet, mater autem semper certa sit, filius dicitur Spurius, aut Spurii filius, à muliebri parte matris. Quintilianus lib. III: Nothum qui non sit legitimus Græci vocant, Latinum rei nomen, vt Cato quadam quoque Oratione testatur, non habemus; ideoque vtimur peregrino. Modestinus Pandectarum I: Vulgò concepti dicuntur, qui patrem demonstrare non possunt; vel qui possunt quidem, sed eum habent, quem habere non licet, qui & Spurii appellantur. D. De statu hom. l. 23.

NOVVM est quod nunc primùm accidit, RECENS quod nuper; vt lex noua quæ primùm perfertur, eadem recens quia non diu an-

tè fuit lata. Et Nouum ad rem, Recens ad tempus pertinet. Cicero Pro Flacco: Memineritis quarum rerum inuidia lege hac recenti & noua certus est inquisitioni comitum numerus constitutus. idem Ad Brutum: Hanc ipsam recentem nouam deuorauit. Iuuenalis:

Res memoranda nouis annalibus, atque recenti
Historia.

Noxa est corpus quod nocuit, Noxia ipsum maleficium, inquit Iustinianus Imperator Institutionum IV: in quem Valla grauiter inuehitur, putatque ineptum esse Noxam appellare ipsum corpus quod deliquit. Contrà pertendunt Interpretes Iuris rectè Iustinianum dixisse Noxam seruum qui noxam fecit, quia à nocendo formatur Noxa: quæ tamen ratio parùm firma est, cùm ab eadem quoque origine sit Noxia. Meliùs, vt mihi quidem videtur, opposuissent Noxam duplici significatu dixisse Iuris autores, sicuti dicuntur operæ & actiones & homines qui agunt, carcer & ergastulum loca custodiæ & vincti qui in illis custodiuntur. Sed omninò illa Noxæ significatio quam Iustinianus tradit non est in communi Latini sermonis vsu. Itaque vera & propria horum vocabulorum differentia est, quòd Noxa generale nomen est quo omne id quod nocet intelligitur, tam culpa quàm læsio, vel pœna: Noxia tantùm significat maleficium, & peccatum. Vnde illæ formulæ loquendi Noxam sarcire

pro

pro damnum sarcire, Noxæ, vel In noxam dedere, id est animal mancipiúmve viuum tradere pœnæ pro damno dato, Noxis solui & solutum esse pro carere delicto ob quod possit noxali iudicio agi. Item Noxiam committere damnum dare, & Æstimatio noxiæ. quæ omnia in Iurisconsultorum libris passim sese offerunt.

Nvces dicuntur omnia quæ foris corio duriore teguntur, & intùs habent quod est esui, vt auellanæ, iuglandes, castaneæ, amygdala: Poma verò sunt quæ foris habent quod edendo est, & durum intùs includunt, vt tradunt Macrobius & Seruius. Cassius Dionysius Geoponicῶn x: Ὀπώρα λέγεται ἃ χλοώδη τὸν καρπὸν ἔχουσα, οἷον δωρακῖνα, μῆλα, ἀπίδια, δαμασκηνὰ, καὶ ὅσα μὴ ἔχει ἔξωθέν τι ξυλῶδες. ἀκρόδρυα δὲ καλεῖται ὅσα ἔξωθεν κέλυφος ἔχει, οἷον ῥοιὰ, πιστάκια, κάστανα, καὶ ὅσα ξυλώδη τὸν καρπὸν ἔχει ἔξωθεν. Quò pertinet dictum Cascellii Iurisconsulti, qui Vatinio gladiatorium munus edente, cùm ab Ædilibus edictum esset, Ne quis in arenam nisi pomum mitteret, consultus à quodam an nux pinea pomum esset, respondit, Si in Vatinium missurus es pomum est. nam alioquin propriè non erat pomum. Frequenter tamen Pomi nomen generale est, quo continetur omnis fructus arborum esui aptus, siue molli corio tegatur, siue duro. qua ratione nuces, ficos, & vuas escarias Poma esse Iurisconsulti scribunt, & Plinius lib. xv, Poma vocat nuces iuglandes, Palladius castaneas,

Proceras fagos, & poma hirsuta virentis

Castaneæ. item ficus,
Se quoq. miratur pingui grandescere succo
Et solitū gaudent vincere poma modum.

Nvmmvs est materia forma publica percussa, cuius vis ex imposita æstimatione constat, quia, vt inquit Aristoteles, τ' ὄνομα ἔχει ὅτι οὐ φύσει, ἀλλὰ νόμῳ ἐστί: Pecvniæ verò appellatione nummi continentur, & hoc ampliùs omnes res siue mobiles, siue soli, & tam iura quàm corpora, vt tradunt Iuris autores. Augustinus De disciplina Christianorum: Quicquid homines possident in terra, omnia quorum domini sunt, Pecunia vocatur, seruus sit, vas, ager, arbor, pecus, quidquid horum est Pecunia vocatur. & ideò pecunia, quia antiqui totum quod habebant in pecoribus ponebant.

Obstare est se obiicere, opponere: Obsistere qualibet re impedire. Plautus Curculione: Obstant, obsistunt cum suis sententiis.

Obsecratio erat cùm Dii irati precibus rogabantur: Svpplicatio cùm ob rem benè ac feliciter gestam gratulatio vel honor Diis habebatur. Liuius lib. xxxvii: Supplicatio circa omnia puluinaria, & obsecratio in vnum diem indicta. idem lib. xli: Supplicationibus habitis iam, & obsecratione circa omnia puluinaria facta. Suetonius Claudio: Vtque ob dira

dira aut in vrbe, aut in Capitolio visa, obsecratio haberetur.

Obsecro & Obtestor maiorem vim habent quàm Oro & Rogo. Nam Obsecrare est quasi ob sacra & res carissimas postulare, Obtestari est precari cum mentione earum rerum per quas petimus, vt per deos, per se. Orare est humiliter & cum veneratione petere, Rogare cum precibus supplicare. Cicero Ad Curionem, Vt ego te obsecrare obtestarique non dubitem. idem Ad Atticum: Idque vt facias te obtestor, atque obsecro. & Ad Fabium: Pro amore nostro rogo atque oro. Plaut. Milite:

Nunc te orare atque obsecrare iussit. Salust. Historiar. I: Quod ego vos oro atque obsecro. idem Iugurtha: Lacrumans per amicitiam perque rempublicam obsecrat. Liuius lib. XXXIX: Orare atque obsecrare vt sibi senatum adire, ac deprecari liceret.

Odorum est quod ex se odorem mittit, vt odora viola; Odoratum quod aliunde accipit odorem, vt templum odoratum. Martialis:

Tantus veris honos, & odoræ gratia Floræ.

Plinius Epistolar. II: Xystus violis odorata. Confunduntur tamen hæc interdum, & Odoratum idem est quod Odorum. Virgil. Georgic. III:

Disce & odoratam stabulis accendere cedrũ.

idem Æneid. VI, Inter odoratum lauri nemus.

Officina est locus in quo artifices opera faciunt:

ciunt: TABERNA vbi eadem opera vel merces venduntur: cui qui præest Institor vocatur, vt Magister officinæ. Sic dicitur Officina pictoris, statuarii, fabri, sutoris & aliorum opificum, Taberna verò argentaria, vinaria, ferraria, cauponia, purpuraria, & similes quæ in libris Iurisconsultorum passim nominantur. Paulus Sententiar. II: Quod cum discipulis eorum qui officinis vel tabernis præsunt contractum est, in magistros vel institores in solidum actio datur. Quanquam illi ipsi Iureconsulti Tabernæ appellatione intelligunt omne ædificium quod est vtile ad habitandum vel commorandum, autore Vlpiano. Et sic Catullus dixit,

Frontem tabernæ scipionibus scribam. &

Demonstres vbi sint tuæ tabernæ, pro λέσχῃ, ad quam scilicet confabulandi gratia conueniebant.

OMNIS ad quantitatem discretam, TOTVS ad continuam refertur: siue Omnis de vniuersis numero distinctis, vt omnis grex, Totus de corpore integro dicitur, vt tota domus. Licet poëtæ non semper hanc differentiam obseruent, quorum testimonia Nonius adducit.

OPERA est labor, actio, & industria, vt cùm dicimus Operam dare, nauare, sumere, perdere: OPVS est id quod operâ perficitur, aut post operam exstat, vt opus rusticum, textorium, fabrile, cælatum, sculptum. vnde opus facere, locare, conducere, elegantes & vsitatæ locutiones. Teren-

Terentius Heautontimor.

Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ. Varro De lingua Lat. IV: Si quid datum pro opera aut opere, Merces à merendo. Interdum tamen Opus pro opera sumitur. Cicero Officior. II: Neque agricultura, neque frugum fructuumque reliquorum perceptio & conseruatio sine opere hominum esse vlla potuisset. ibidem: Adde ductus aquarum, deriuationes fluminum, agrorum irrigationes, moles oppositas fluctibus, portus manufactos, quæ vnde sine hominum opere habere possemus.

Operam & Operas ita distinguit Seruius, vt Opera significet actionem, Operæ homines mercede conductos. Cicero Pro Flacco: Operæ facessant, seruitia sileant. Sed Iureconsulti frequenter Operas actiones & ministeria vocant, in titulo quem De operis libertorum fecerunt, atque etiam ipse Cicero Officior. II: Pleraque sunt hominum operis effecta. & alibi, Operas in scriptura pro magistro dat. Itaque puto rectiùs dici de actione Operam & Operas, de personis Operas tantùm.

Oppidvm minus est & vilius, Vrbs nobilior. vnde metropolis Vrbs, & κατ' ἐξοχὴν Roma dicitur Vrbs. Suetonius Augusto, Vrbe oppidóve vllo egressus. Confunduntur tamen hæc duo ab optimis autoribus non semel, neque vlla re aliqua differunt, nisi etymologia. Cicero De legibus I, Eiusmodi coniunctio-

 nem

nem tectorum Oppidum vel Vrbem appellârunt. idem De diuinatione I: Pheras venisse, quæ erat vrbs in Thessalia tum admodum nobilis. in eo igitur oppido. Varro De lingua Lat. IV, Quare & oppida quæ priùs circumducta aratro ab orbe & vruo Vrbes. Sulpitius Ad Ciceronem de Corintho, Ægina, Megara; Quæ oppida quodam tempore florentissima fuerunt.

ORATOR est qui in caussis publicis & priuatis perfecta vtitur eloquentia, RHETOR qui artem eloquentiæ profitetur, DECLAMATOR qui aut docendi alios, aut se exercendi gratia, fictam caussam priuatim agit vt possit veram publicè orare. Aliquando tamen, vt quidem semper apud Græcos, Rhetor accipitur pro oratore, vel Declamatore. Cicero De natura Deorum III: Ego, inquit, incautus qui cum Academico & eodem Rhetore congredi conatus sum. Nam neque indisertum Academicum pertimuissem, neque sine ista philosophia Rhetorem quamuis eloquentem.

ORATIO est quæ copiosè, grauiter, & ornatè rem exponit: SERMO est oratio remissa, & finitima quotidianæ locutioni; vel, vt Seruius definit, Sermo est conserti o orationis, & confabulatio duorum vel plurium, à serendo dictus. vnde & pro familiari colloquio & fabulatione sumitur, vt quod Plautus Sticho, Lupus est in sermone, hoc Terent. Eunucho dixit, Lupus est in fabula.

OSCV-

Oscvlvm est officii, vt cùm aduenientes discedentésve salutamus, atque osculamur, vel relligionis; vt Virgil. Æneid. II;

> Amplexæque tenent postes, atque oscula figunt.

Tibullus Elegiar. v:

> Et dare secretis oscula liminibus.

Svavivm verò est amoris & libidinis. vnde & pro amoribus dicunt Comici, Meum suauium; vt apud Græcos φίλημα, simul & osculum & amores significat. Varro De vita populi Rom. Itaque hoc ab ore dicitur Osculum, hoc à suauitate Suauium, quod simile sit suauitati.

Ostentvm est quod præter consuetudinem apparet, veluti si videatur cœlum ardere, aut spectrum aliquod se ostendat. Portentvm quod porrò & diutiùs tendit, futurumque aliquid posteà indicat; vt vlulatus canum, statuarum deiectiones: Prodigivm quodcunque antè prædicit: Monstrvm quod contra naturam est, & eo monet futura, vt homo tripes, Minotaurus. Cicero De natura Deorum II: Prædictiones & præsensiones rerum futurarum quid aliud declarant hominibus, nisi ea quæ fiunt ostendi, monstrari, portendi, prædici. ex quo illa Ostenta, monstra, portenta, & prodigia dicuntur. Est tamen interdum vt priora duo latiùs accipiantur, & Ostentum significet omne contra naturam cuiusque rei factum genitúmve, Portentum quicquid mirum & inusitatum euenit. Lucilius Satyrar. xv:

Multa homines portenta in Homero versificata
Monstra putant, quorum inprimis Polyphemu' ducentos
Cyclops longu'pedes, & porrò huic maiu' bacillum
Quàm malus naui in corbita maximus vlla.

AVSO-

AVSONII POPMÆ
DE
DIFFERENTIIS VERBORVM
LIBER QVARTVS.

PACISCI est de re certa & indubitata conuenire, vt pacisci nuptias, vel mercedem, pacisci ne petatur; TRANSIGERE verò est rem dubiam, & litem incertam, neque finitam, aliquo dato, retento, promissóve decidere, autore Vlpiano. D.De trans. l. 1.
Virgil.

—vitamque volunt pro laude pacisci.

PACTVM est contractus inter duos pluresve, qui proprium nomen habet, vt emtio, venditio, locatio, aut conductio; PACTVM CONVENTVM est quod inter aliquos conuenit tantùm, nec proprium contractus nomen adsumit: ita appellatum, quòd non lege firmetur, sed ex solo conuentu valeat, vt Iurisconsulti scribunt. Cicero Rhetoricor. II: Sunt item pacta quæ sine legibus obseruantur ex conuentu, quæ iuri præstare dicuntur.

PACTVS dicitur qui cum altero conuenit; DEPECTVS, qui turpiter pactus est. Cicero Pro Sex. Roscio: Ipse tria prædia depectus est. Vlpianus Ad edictum x: Hoc edicto tenetur etiam is qui depectus est. Depectus autem di- D. De calum. l. 3.

citur turpiter pactus. Similiter PACTOR qui conuenit, aut societatem coiuit cum altero, DEPECTOR qui turpis quæstus, aut lucri gratia rem aliquam paciscitur. Cicero in Verrem VII: Fœderum interpretes, societatis pactores, religionis autores. Apuleius Apologia II: Litium depector, omnium falsorum commentator.

PACTVM & PACTIO sunt diuersa apud Oratores & historicos, apud quos Pactio est conuentio de re communi aut publica inter collegas, socios, mancipes, aut eos qui pacem vel amicitiam conditionibus dictis paciscuntur: Pactum verò est conuentio de re quacunque, & inter quoslibet. Sallust. Catilina: Collegam suum Antonium pactione prouinciæ perpulerat, ne contra remp. sentiret. Cicero Pro Cæcina: Quod edictum magistratus, quod fœdus, aut pactio? idem Ad Atticum IV: Hæc pactio non verbis, sed nominibus & perscriptionibus multorum tabulis cùm esse facta diceretur. Sed apud Iurisconsultos nullam vocabulorum istorum differentiam esse animaduertimus. nam & nudam pactionem, & nudum pactum promiscuè & indistinctè dicunt, vt ex ipsorum responsis liquet.

PAGI sunt villæ rusticanæ in eodem tractu & parte regionis dispositæ; dictæ à pangendo & iungendo; non, vt Grammatici opinantur, ἀπὸ τῶν πηγῶν, id est, à fontibus, quòd illi qui in vno pago habitant plerumque vno & eodem fonte

fonte vtantur: Vici sunt plures iunctæ domus, remotæ ab vrbe, & absque mœnibus. Itaque Pagi sunt partes prouinciarum seu Præfecturæ, in quibus Vici insunt, & nonnunquam etiam oppida; vt Heluetia olim diuisa erat in quatuor pagos, qui vrbes duodecim, & vicos quadringentos habebant. Tacitus Histor. II Reliqui omissis pagis, vicisque. idem De moribus Germanor. Eliguntur in iisdem conciliis & principes, qui iura per pagos vicosque reddant.

Palam est apertè, manifestè, & coram pluribus: Vulgo est communiter, passim, & à multis, vel in multis locis: Vnde Vulgaris mulier in iure ciuili dicitur, quæ vulgò & passim sui copiam facit. Virgil. Georgic. III:

Hinc lætis vituli vulgò moriuntur in herbis.

Marcellus Digestorum XXVI: Probrum etiam intelligitur in his mulieribus esse, quæ turpiter viuerent, vulgoque quæstum facerent, etiamsi nō palàm, id est, cum multis corpus miscerent, etiamsi non in propatulo, veluti in lupanari. D. De ritu nupt. l. 41.

Parare est ad necessitatem instruere, Apparare est ad dignitatem, & pompam parare, vt apparare cenam, nuptias. Terentius Heautontimorumeno:

Video alios festinare, lectos sternere,
Cenam apparare.

Pasci propriè bestiarum & pecudum est, Vesci hominum. illud ad saginam duntaxat refertur; hoc ad victum atque etiam vsum

quarum-

quarumlibet rerum; vt vesci voluptatibus dixit Cicero; vesci auris vitalibus, sermone, Lucretius. Interdum tamen Pasci hominum est pro foueri & sustentari, Vesci etiam bestiarum. Cicero: Pasci scelere & maleficio. Varro De re rust. II: de ouibus, Quæcunque iubentur vescuntur, vt folia ficulnea, & paleas, & vinacea. Plinius lib. X: Aues nonnullæ vescuntur & ea quæ rapuere.

Pastvs significat cibum, & omni animantium generi conuenit, Pastio propriè est actus ipse pascendi, & de brutis tantùm dicitur, vt pastio villatica. Cicero De natura deorum II: Quis pecudum pastus, quæ vita siluestrium? Varro De re rust. III: Altera est villatica pastio, altera agrestis.

Patens est quod ad tempus patet, vt ianuæ portæ patentes, Patvlvm quod semper patet, vt bos patulus, qui cornua diuersa & latè distantia habet, Plautus Truculento, arbor patula, & patulæ quadræ Virgilius, Patulus mundus Lucret. lib. VI.

Pavpertas est ipsa pauperis conditio, Pavperies est damnum sine iniuria facientis datum, vt cùm animal quod sensu & ratione caret damnum intulerit, de quo prodita est actio, Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur; per quam consequimur vt vel detur ipsum animal quod noxiam commisit, vel noxæ & damni æstimatio præstetur. Sed interdum Pauperies significat ipsam paupertatem, vt apud Horatiũ non semel.

Pere-

Peregri in loco, Peregre ad locum significat; vt peregri natus, peregrè profectus. Plautus Persa: Quia herus peregri est. idem Amphitruone: Benè expedire voltis peregrique & domi. ibidem; Ita peregrè aduueniens. Sed hæc differentia, cuius autor Carisius, non est certa & perpetua; & constat veteres propter affinitatem literarum E & I promiscuè hæc talia efferre Herè & heri, Vespere & vesperi, Præfiscinè & præfiscini.

Perna est pes porci: Petaso autem est ipsa coxa. ita Perna est pars petasonis, autore Athenæo Dipnosophist. xiv his verbis: Ἐκεῖ δὲ πετασῶνος μέρος ἑκάστῳ κεῖται, ἣν πέρναν καλοῦσι. Varro De re rust. ii: E Gallia apportantur Romam pernæ, tomacinæ, & teniacæ, & petasones. Cato De re rust. Cùm pernas emeris vngulas earum præcidito. Horatius tamen dixisse videtur Pernam pro petasone Sermon. ii:

—olus fumosæ cum pede pernæ.

Pernicitas est celeritas quæ cum nisu & conatu tendit, vt in auibus, quarum alæ pernices: Velocitas est corporis & pedum agilitas, leuitasque. Cicero Tusculanar. v, Præstans valetudine, viribus, forma, acerrimis integrisque sensibus, adde etiam si lubet pernicitatem. Liuius lib. xxxv: Quos in expeditione velocitate corporum ac leuitate armorum aptissimos esse ratus est. idem lib. xxxvi: Iuuenes maximè vigore ac leuitate corporum veloces.

PERNICIES significat interitum, ac exitium: PESTIS afflictionem & nocumentum. alterum enim dicitur à pernecando, alterum à pessundando quod minus est. Lucilius Satyr. II:

—hostibus contra
Pestem perniciemque.

Catullus:

Eripite hanc pestem perniciemque mihi.

Terent. Adelphis: —pernicies omnium adolescentum, periurus, pestis. Cicero Officior. I: Ad bonorum pestem perniciemque conuertere. idem in Catilinam I, Cum tua peste ac pernicie, cumque eorum exitio. & Pro C. Rabirio: Contra pestem ac perniciem ciuitatis valeret.

PERPETVVM propriè ad homines, SEMPITERNVM ad deos pertinet, inquit Donatus. Terent. Andria:

Ego vitam deorum propterea sempiternam
esse arbitror.

Et Perpetuum est continuatum non interruptum, Sempiternum quod semper manet. Cicero in Catilinam IV: Vobis illum ignem Vestæ perpetuum ac sempiternum.

PERTINAX est qui obstinatè tenet, & pertendit id in quo non debet pertendi: PERVICAX est qui constanti & infracto animo rem gerit. hic laudem, ille vituperationem meretur. Plautus Captiuis:

Quid ais? tenaxne eius pater? imò pol pertinax.

Attius Myrmidonibus:

Nam peruicacem dici me esse & vincere

Persa-

Perfacilè patior, pertinacem nil moror.

Hæç fortes sequitur, illam indocti possident.

Sed confunduntur interdum, & Pertinax in bonis, Peruicax in malis rebus est. Liuius lib. XXXV: Vicit tamen omnia pertinax virtus. Seneca Ad Lucilium: Nihil est quod non expugnet pertinax opera, & intenta ac diligens cura. Terent. Hecyra: Adeóne peruicaci esse animo, vt puerum præoptaret perire.

PESTIS significat omne malum quod rem aliquam siue inanimam siue animatam affligit: PESTILENTIA verò est morbus contagiosus, homines infestans. atque ita veteres & idonei autores his nominibus ferè vtuntur, & rarò admodùm Pestem pro morbo pestilenti dicunt, vt nunc vulgus. Liuius lib. II: Ibant vnius familiæ viribus Veienti populo pestem minitantes. idem lib. LI: Ad quam pestem frugum tollendam. & lib. V: Pestilentiam agris vrbique illatam. Immò soli Poëtæ Pestem pro morbo pestilenti vsurpârunt. Ennius Annal. XVI,

Hos pestis necuit, pars occidit illa duellis.

Plautus Amphitruone: Pestis te tenet. Horatius Carmin. I:

— Hic miseram famem, Pestemque:

quos imitatus Iustinus, non bonus Latinitatis autor, Historiar. II: Multorum deinde dierum inopia contraxerat & pestem.

PETERE est simpliciter rogare, POSCERE est instanter & imperiosè exigere, POSTVLARE est

iure repetere. vnde & pro agere in iudicio sumitur, & Postulationes sunt interpellationes iudiciales. Terent. Heautont.

Tibi credere omnia, abs te petere & poscere. Cicero in Frumentaria in Verrem: Incipiunt postulare, poscere nimia. Curtius, Postulabat autem magis quàm petebat. Sed hæc verborum proprietas non semper obseruatur. nam Petere interdum est iure exigere, & vendicare, à quo Petitor pro actore apud Ciceronem, & Iurisconsultos. Contrà Poscere & Postulare est submissè orare, vt Virgil.

Tu modò posce deos veniam. Cicero De aruspicum responsis, Telluri postulatio debetur. In eo tamen perpetuò differunt, quòd Petunt soli homines alter ab altero, Poscunt & Postulant etiam res inanimæ, vt locus, tempus, oratio, causa postulant, vel poscunt.

Petvlans est qui se in omnem nequitiam effundit: Protervvs est importunus & lasciuus, vt qui obuium cubito ferit, aut sibi cedere cogit: Procax est qui mordaciter & contumeliosè loquitur. ita Petulans plus est quàm Proteruus, & vterque dictis simul & factis modestiam excedit, Procax dictis tantùm. Cicero Pro Cœlio, Si vidua libera, proterua petulanter, diues effusè, libidinosa meretricio more viueret. Tacitus Historiar. III: Vt sunt procacia vrbanæ plebis ingenia, petulantibus iurgiis illuserunt.

Pingvedo est inter cutem & carnem: Sevvm

VVM inter carnem & oſſa. illa Græcè πιμελὴ, hoc ςέαρ dicitur. Sed veteres autores, qui purè atque integrè locuti ſunt ante tempora Imperatorum, non vtuntur voce Pinguedinis, ſed eius vicem vſurpant Adeps, aut Pingue. in quo errat Seruius, qui putat nec pinguedinem nec pinguetudinem eſſe Latinum. nam Plinius lib. XI dixit; Pleriſque animalium eſt pinguedo ſine ſenſu. idem lib. III: Seuum ex omento pecudis.

PINGVEDINEM & PINGVETVDINEM nonnulli putant eſſe eadem, cùm tamen Pinguetudo ſit ipſa obeſitas, & craſſitudo, quæ eſt ex pinguedine. Cato in Originibus: Sus vſque adeò pinguetudine creſcere ſolet, vt ſe ipſa ſtans ſuſtinere non poſſit, neque progredi vſquam. Varro De re ruſt. III: Lux pinguetudinis vindicta.

PIRATA eſt qui mare habet infeſtum: PRÆDO qui portus & itinera obſidet. Cicero Pro Sex. Roſcio: Quis vnquam prædo fuit tam nefarius, quis pirata tam barbarus. idem in Verrem I: Qualis in bello prædonum prædo ipſe fuerit, qui in foro populi Rom. pirata nefarius reperiatur. & in Verrem IV: Hæc ciuitas iſti prædoni ac piratæ.

PLAGÆ ſunt quæ virgis infliguntur: VERBERA quæ fuſtibus, colaphis, ferulis, flagellis. Suetonius Vitellio: Quoſcunque libebat in libertatem aſſerebant, verbera & plagas, ſæpè vulnera, nonnunquam necem repræſentantes aduerſantibus.

Polliceri est res magnas promittere, vt polliceri montes aureos, polliceri nouas tabulas. Vnde Pollicitatio est magnarum rerum promissio, veluti si quis reip. aut ciuitati opus aliquod publicum ludósve polliceatur: Promittere est res quaslibet paruas siue magnas offerre. Cicero Pro Plancio: Nihil tibi ego tum de meis opibus pollicebar, sed horum erga me beneuolentiam promittebam. Plinius Epistolar. x: Huic theatro ex priuatorum pollicitationibus multa debentur. Sed Iurisconsulti nonnunquam quamlibet aliam promissionem vocant pollicitationem, vt ex ipsorum responsis liquet.

D. De ædil. ed. l. 19. D. Si contr. empt. l. 43.

Popvlvs & Plebs variè differunt. nam interdum populi appellatione omnes ciuitatis ordines continentur: Plebis verò nomine sine patriciis & senatoribus ceteri ciues significantur, vt Gellius & Iurisconsulti tradunt. Aliquando Populus nominantur patricii, Plebs autem ceteri ciues. Cicero Pro Muræna: Populo plebique Rom. benè ac fœliciter eueniret. Liuius lib. II de Tribunis pleb.: Non enim populi, sed plebis eum magistratum esse. Rursus Populus ea pars ciuitatis dicitur, in qua sunt ciues Romani honestiores & opulentiores: Plebs verò inops & vilis multitudo, in omnes tribus diffusa. Tacitus Historiar. I: Neque populi aut plebis vlla vox, &, Non tantùm in populo ac plebe. idem Annal. I: Et populo & plebi CCCCXXXV dedit. quod dixit Suetonius

Augu-

Augusto, Legauit populo Romano quadringenties, tribubus tricies quinquies H S.

PORTVS est ad quem applicant naues, & in quo hiemant; STATIO vbi ad tempus stant. nam Portus est conclusus, & tutior quàm Statio. Lentulus Ad Senatum: Vrbe, portu, statione quæ extra vrbem est.

POSSIDERE est pro domino re sua vti: IN POSSESSIONE ESSE est corpore incumbere & insistere possessioni, rem detinere. illud & animo & corpore fit, & iustam possessionem constituit, hoc corpore tantùm. Itaque serui non dicuntur possidere; at iidem, & inquilini, coloni, & qui precariò rogauerunt, si corpore in prædio sunt In possessione esse censentur, vt scribunt Iurisconsulti. D. De acq. poss. l. 49.

POSSVM & ad potentiam refertur, & ad casum, vt possum errare, potest fieri: VALEO ad potentiam, non ad casum pertinet. itaque dicimus Valeo opibus gratia autoritate viribus: non item valeo errare, valet fieri.

POTVM & POTIONEM nonnulli ita distinguunt quòd Potus sit vini, aquæ, & similium rerum, Potio sit confectio quæ ægrotantibus præbetur. Sed Plautus, Cicero, Varro, aliique primarii autores Potionem pro potu frequenter vsurpant. Itaque verius est in eo differre, quòd Potio generale nomen est, quæ & quarumlibet rerum potum, & confectionem medicam significat: Potus autem de pharmaco non dicitur.

PRÆDES sunt qui fidem suam pro redemtoribus obligabant populo, datis in publicum prædiis, PRÆDIATORES sunt qui sponsorum prædumque tabulas curabant, & si reus ad constitutum diem non solueret, prædia obsignata vendebant. vnde & Lex prædiatoria quæ de prædiis prædibusque cauebat, & prædiatorium ius. Cicero Ad Atticum XII: Quod pro Cornificio me abhinc amplius annis XXV spopondisse dicit Flauius, etsi reus locuples est, Appuleius prædiator liberalis. idem Pro Balbo: Etenim si Q. Scæuola ille augur cùm de iure prædiatorio consuleretur, homo iuris peritissimus, consultores suos nonnunquam ad Turium & Cascelium prædiatores reiiciebat. Suetonius Claudio: Cùm obligatam ærario fidem liberare non posset, in vacuum lege prædiatoria venalem pependisse sub edicto præfectorum.

PROELIVM est certamen hostile, siue eminus siue cominus fiat: PVGNA verò est cùm hostes cominùs congrediuntur; dicta à pugno, eò quòd ante vsum telorum atque missilium pugnis & calcibus, & morsibus, corporumque luctatione certabatur. Lucret. lib. II:

Et velut æterno certamine prœlia pugnasq́.
Edere sint persectantes visæque volantes.

PRÆMIVM est quod pro rectè factis redditur: PRETIVM est quod pro rè emta datur, vel est merces conductionis, operæ, & artis: à quo Manipretium & Operæpretium. Gellius lib.

III:

III: Nobis non placet pretio, aut præmio, aut dolis pugnare. Aliquando tamen Præmium latiori significatione lucrum & commodum quodlibet denotat. à quo Præmiosum pro pecunioso veteres dixerunt, & Præmiari id est lucrari, & quæstum facere, Suetonius in Tito. Lucret. lib. III, Omnia perfunctus vitaï præmia. & lib. V:

Pectore parta suo quæsitaque præmia liquit.

Sed & Pretium accipitur interdum pro præmio. Cato in oratione Apud milites, Maiores seorsum atque diuorsum pretium parauere bonis atque strenuis. Lucilius Satyrar. XXX: Virginis hoc pretium, atque hunc reddamus honorem. Liuius lib. XXXII: Haud satis dignum tanti laboris periculique pretium erat.

PRÆS significat sponsorem datum in ciuili caussa, & lite nummaria, VAS propriè est sponsor alterius in re capitali, inquit Festus. Ausonius in Monosyllabis:

Quis subit in pœnã capitalis supplicii? Vas.
Quis cùm lis fuerit nummaria quis dabitur?
Præs.

idem in ludo Sapientum: Prædes vadésque pœnitudinis reos. Sed tamen interdum Vas dicitur sponsor qui ex pactis conuentis & mancupiis sese pro reo obstringebat, si fortasse res ab emtore euinceretur, vt in lege mancupiorum Vadem ne poscerent, nec dabitur; vel qui in priuato iudicio reum sisti, aut ni sistatur pecuniæ summam promittebat. Nam, vt ait Varro, consuetudo erat cùm reus

parùm eſſet idoneus inceptis rebus, vt pro ſe alterum daret,qui illum iudicio ſiſtendum certa die promittebat,ad quam diem qui in ius veniebat Vadimonium obire,& Ad vadimonium occurrere, aut venire dicebatur. Cicero Pro Quintio: Vadimonium non obiit quidam ſocius & affinis meus. ibidem, Ad vadimonium non venit qui tibi præſto ſemper fuit. non dubitauit,inquit,cùm vadimonium déſertum eſt. Suetonius Caligula: Et litigantium plerique quòd occurrere ad vadimonium non poſſent cauſſâ caderent.

Præsidium eſt auxilium militare, quod ad cuſtodiam & defenſionem alicuius præſidet: Subsidium verò eſt quod poſtponitur ad ſubueniendum laborantibus aut deficientibus, dictum à ſubſidendo quod in extrema acie ſubſidebant Triarii,qui cæteris ætate,vſu,& fortitudine præſtabant, & ſi priores duo ordines, nimirùm haſtati & principes, loco moti fuſique ab hoſtibus fuiſſent, tum ipſi renouata pugna hoſtes inuadebant. quo alluſit Plautus, Agite nunc ſubſidite omnes quaſi ſolent triarii. Cicero Pro Flacco: Præſidia,immo centum ſubſidia reipublicæ, conſilia,auxilia.

Primipilus eſt centurio primus & ſupremus inter decem centuriones triariorum, qui primum locum in legione poſt Tribunum militum obtinebat. Liuius lib. VI: P. Salonius alternis prope annis & tribunus militum, & primus centurio, quem nunc primipilum appellant.

pellant. idem lib. VIII: Duo primipili ex vtraque acie inter triarios erant: PRIMVS PILVS est ipse centurionatus, & primus ille ordo quem ducebat Primipilus. Salluſt. Iugurtha: Centurio primi pili tertiæ legionis. Cæſar De bello ciuili I: L. Pupius primi pili centurio. & De bello Gallico III: Craſtinus primum pilum ſuperiore anno in legione decima duxerat.

PROBRVM ſignificat omnem turpitudinem quæ ignominia delinquentem afficit, vt ſtuprum, adulterium, furtum, mendacium, & id genus alia: OPPROBRIVM eſt conuitium quod ob admiſſum probrum fit. Itaque rectè ſcribit Vlpianus Probrum idem eſſe & Opprobrium, quaſi obiectum probrum. quod Valla fruſtrà reprehendit. P. Africanus De multa: Omnia mala, probra, flagitia quæ homines faciunt in duabus rebus ſunt malitia atque nequitia. Cicero Ad Atticum: Epiſtolas mihi legerunt plenas omnium in me probrorum. D. De verb. ſign. l. 42.

PROHIBERE eſt auertere & impedire dictis factisve ne quid fiat: VETARE eſt dictis reſiſtere. Plaut. Curcul. Nemo hinc prohibet, nec vetat.

PROLOGVS eſt velut præfatio quædam fabulæ, in qua aut poëta excuſatur, aut fabula commendatur: PROLOGIVM autem eſt cùm argumentum fabulæ tantùm deſcribitur; quam vocem Latini fecerunt ex Græco πρόλογος, vt ab ἔξοδος Exodium, quo aliquotiens vtitur Varro in Satyris: Pacuuius, Exanimaſti me prologio tuo.

PROMIT-

Promittere est nudis verbis polliceri, ex quo constituitur tantùm nudum pactum: Spondere autem est per stipulationem promittere, vnde nascitur actio Ex sponsu: Recipere est fidem dare se præstaturum. ita Recipere plus est quàm promittere, & Spondere plus quàm vtrumque istorum. Cicero pro Muræna: Futurum esse promittunt, & spondent. idem Pro domo: Præsto, promitto, spondeo. & Ad Crassum, Quæ tibi promitto, ac recipio. Seneca Ad Lucilium: Iam non Promittunt de te, sed spondent. Quamuis Iureconsulti interdum Promittendi verbum latiùs interpretantur, & non modò ad nudam promissionem, sed etiam ad sponsionem referunt. Itaque si scriptum in instrumento fuerit, Promisisse aliquem, perinde haberi volunt atque si interrogatione præcedente responsum sit Spondeo, autore Vlpiano.

Protenvs significat porro tenus, id est longè à finibus, Protinvs est statim, ac sine intermissione: alterum est aduerbium loci, alterum temporis, vt Seruius notat ad illud Virgilii Ecloga 1: ——— en ipse capellas Protenus æger ago. Ego nullam vocabulorum istorum differentiam esse puto, sicut nec differunt Quatenus & Quatinus, de quibus infrà.

Pvdor est metus rerum turpium, & ingenua quædam timiditas dedecus fugiens, laudemque maximè consectans, ex quo ortum ruborem

rem

rem Virtutis colorem Diogenes Cynicus appellabat: PVDICITIA est continentia à libidine: VERECVNDIA est reuerentia quædam aduersus homines, cuius proprium est neminem offendere. Plautus Amphitr.

Sed pudicitiam,& pudorem,& sedatum cupidinem. Varro De vita populi Rom. II: Multo præditi pudore & pudicitia adolescentes. Sallust. Catilina: Pudorem,pudicitiam, diuina & humana promiscua omnia. idem De rep. ordinanda: Vbi diuitiæ claræ habentur,ibi omnia vilia sunt, fides, probitas,pudor, pudicitia. Lactant. lib. II: Pudorem extinxit, pudicitiam flagitauit. ibidem: Vnusquisque igitur quantum potest formet se ad verecundiam, pudorémque colat.

PVLSARE est vehementi & crebro ictu tundere,vt fit pugnis,calcibus,malleis,saxis: VERBERARE est cædere verberibus, aut infligere plagas, quod fit manu, virga, fuste,flagello,ferula, loris & similibus. Cicero in Verrem I: Lictores consistunt valentissimi, ad pulsandos verberandosque homines exercitatissimi. Iurisconsulti paullo aliter hæc verba distinguunt in lege Cornelia de iniuriis, quæ actionem iniuriarum ei dat, qui se pulsatum verberatúmve dicit. sic enim interpretatur Vlpianus,Verberare est cum dolore cædere, Pulsare sine dolore. Quæ differentia,quantum ad illam actionem iniuriarum attinet, vera & necessaria est. Nam qui per contumeliam impulsu cubiti aut manus

manus alterum loco deiecit, aut qui pileum capite excussit, hic iniuriam fecit; nec tamen verbis legis teneretur, nisi Pulsare sine dolore cædere interpretemur. In quo Valla frustrà reprehendit Vlpianum, quem friuolis leuibusque rationibus tuentur Iuris interpretes, atque etiam Alexander Neapolitanus in libris Genialium dierum. Quanquam illi ipsi Iurisconsulti interdum hæc verba confundunt. Vlpianus Ad edictum LVI: Si cùm seruum meum Titius pulsaret turba fuerit collecta. & mox: Ceterùm si alia caussa verberandi fuit cessat actio.

D. Vi bon. rap. l. 4.

QVÆSTOR est qui quæsturam gerit, QVÆSTORIVS qui quæstor fuit, quem posterior ætas Ex quæstore vocat, vt Ex consule, Ex præfecto: PRO QVÆSTORE qui mortuo vel absente quæstore eius munere fungitur. Cicero in Verrem II de Verre qui mortuo Malleolo quæstore, Statim Proquæstore iussus est esse. Similiter differunt Consul & Consularis, Prætor & Prætorius: Sed Proconsule dicebatur, qui post gestum consulatum anno insequenti in prouinciam eodem summo cum imperio mittebatur, Propraetore autem qui ex prætura prouinciam obtinebat. vnde prouinciæ aliæ Consulares, aliæ Prætoriæ vocabantur. Etsi interdum Proprætore significat eum qui absente duce vicario munere exercitui præerat.

nam Prætor appellabatur etiam is qui exercitum ducebat. Sic Syllam legatum Marius Consul in expeditionem proficiscens Proprætore reliquerat. &, Albinus Consul Aulo fratre in castris Proprætore relicto Romam decessit, Sallust. Iugurtha.

QVARTO locum significat, & tres antè factos, QVARTVM tempus denotat, & ter antè factum. Similiter distant Tertiùm, Quintùm, Sextùm, & Tertiò, Quinto, Sextò. Ennius Annal. VIII, Quintus pater quartùm fit Consul. Sed hanc differentiam, quam Varro & Gellius tradiderunt, non semper obseruant veteres autores; nam & Gellius in Historiis dixit, Tertiò & Quartò Cos. & Quadrigarius Annal. XIX, C. Marius creatus septimò Consul: item inscriptio Romana: P. DECIVS P. DECII F. PRIMO COS. DE SAMNITIBVS TRIVMPHANS SPOLIA EX HIS CERERI CONSECRAVIT ITERVM ET TERTIO COS. Nec est vlla ratio cur magis differant Quartùm & quartò quàm Primùm & primò, Postremùm & postremò: quæ promiscuè & indifferenter dici notissimum est.

QVATENVS significat qua fine, quousque, vt Hactenus hac fine: QVATINVS verò significat quòniam, quia, vt tradunt Festus & Victorinus: quæ differentia arguta magis est quàm vera. Nam vt iam antè monui, vna eadem vox propter diuersas significationes non debet variè scribi. & fuit alioqui veteribus vsitata commutatio literarum E & I, de qua dixi libro primo

mo De vsu antiquæ lectionis. Vt non sit dubium, mihi quidem, antiquissimos in vtraque significatione indistinctè scripsisse Quatenus & Quatinus. Sed prioris significationis vsus tritissimus est, posterioris exemplum suppeditat Horatius Carminum III:

— quatinus heu nefas
Virtutem incolumem adimus.

& Sermonum I,

Deniq. quatinus excidi penitus vitium iræ,
Cætera item nequeunt.

Suetonius Claudio: Confirmauitque quatinus matrimonia malè sibi cederent, mansurum se in celibatu. Plinius Epistolar. III: Et quatenus nobis denegatur diu viuere, relinquamus aliquid quo nos vixisse testemur. Iuuenalis:

Quatenus hic non sunt nec venales elephanti.

Qvatio est violenter agito, vel impello: Qvasso est in varias partes iacio, vel moueo cum magna indignatione, magnaque vehementia. quod grauius & violentius est, quàm Quatio. Liuius, Carthaginis mœnia nunc quatit ariete. Plautus Trinummo, Quid quassas caput? Hinc Quassata quæ disiecta & fracta desederunt. Virgil.

Quassatam ventis liceat subducere classem.

Liuius, Quassata muri reficere.

Qvis infinitum ad vnum refertur, vt Cicero: Si quem tuorum fidelium voles ad me mittere: Qvisqvis verò, vel Qvicvmqve ad vniuersos

uersos confusè dicitur. Similiter QVOT certum desiderat numerum, QVOTQVOT vel QVOTCVNQVE omnes denotat, vt obseruauit Priscianus.

QVOTANNIS & QVOTIDIE tempus continuatum significat: IN SINGVLOS ANNOS, & IN DIES SINGVLOS, tempus interruptum, per interualla annorum & dierum. Cicero Ad Atticum, Quotidiè vel potiùs in dies singulos breuiores literas ad te mitto. Vlpianus Ad Sabinum XXIII: Hæres meus amphoras decem quotannis in annos singulos dato. Labeo Posterior. II: Vini Falerni, quod domi nascere-tur, quotannis in annos singulos binos culleos hæres meus Accio dato.

D. De tritico l. 13.

D. De annuis l. 17.

RACEMI sunt vuæ minores, & exilioribus granis, qui plerumque à vindemiatoribus sub pampino latentes fallentesque relicti pòst colliguntur: VVÆ sunt maiores, ac crassioribus acinis. Plinius lib. III: Quando non racemos, sed vuas alias gignunt.

RECIDIVA sunt quæ ex suo casu restituta eodem modo & genere redeunt, vt Recidiuas febres dixit Plinius, Virgilius Recidiua Pergama; Tertullianus, Reciprocarum frugum, & vuidorum elementorum, & recidiui anni fidem argumentantur. Arnobius lib. IV: Quicquid prior ætas abstulisset recidiua substitutio

denegaret: REDIVIVA autem ſunt quæ ex vetuſtis renouantur, & quaſi in vitam noua adſumta forma denuò reuocantur, vt Rediuiuus lapis, qui ex vetere in nouum ædificium translatus de integro politur. Cicero in Verrem I: Minus operis eſſe vnam columnam reficere ab integro nouam, nullo lapide rediuiuo, an quatuor illas reponere. ibidem; Rediuiua ſibi habeto.

RECIPERE & SVSCIPERE eo differunt, quòd Suſcipitur totum, Recipitur pars: & Suſcipitur id quod principale eſt, Recipitur quod hinc pendet. denique Suſcipitur ſolùm aliquid propter ſe, Recipitur etiam propter aliud, vt notat Aſconius Pedianus.

RECTA loca dicuntur quæ abſque vllis amfractibus ſurgunt in altum, vel in longitudinem extenduntur: PORRECTA ſunt plana & patentia. ita recti montes, rectæ turres, porrecti campi. Cæſar De bello Gallico II, Porrecta ac loca aperta. idem VI: Rectaque fluminis Danubii regione. Horatius Sermon.

Non eſt aptus equis Ithacæ locus, vt neque planis
Porrectus ſpatiis.

Minutius Felix in Octauio: Quid loquar aptè diſpoſita recta montium, collium flexa, porrecta camporum.

REDDERE eſt acceptum, ablatum, vel abductum retrò dare: RESTITVERE verò eſt amiſſa, alienata, aut immutata ad priorem dominum atque ſtatum priſtinum reducere. Terent. Eunu-

Eunucho: Præterea vt ſuis reſtituam ac reddam, id eſt vt virginem ſeruam in libertatem reſtituam, & abductam reddam. Cicero Pro Flacco, Reſtituat vxorem, reddat miſero patri filiam. idem Pro domo, Lucem ſalutemque redditam ſibi ac reſtitutam accipere debuit. Gellius lib. III: Captiuosque omnes, quos tum habuerit, reſtituiſſet, & reddidiſſet.

Religio eſt cultura Dei; Svperstitio verò eſt cœleſtium & diuinarum rerum, quæ ſuper nos ſtant, inanis & ſuperfluus timor. Cicero De natura deorum II: Non enim philoſophi ſolùm, verumetiam maiores noſtri Superſtitionem à religione ſeparârunt. nam qui tota die precabantur & immolabant vt ſibi ſui liberi ſuperſtites eſſent, Superſtitioſi ſunt appellati: quod nomen patuit poſteà latiùs. Qui autem omnia quæ ad cultum deorum pertinerent diligenter retractarent, & quaſi relegerent, dicti ſunt Religioſi ex relegendo. Idem in Partitionibus oratoriis: Fortitudinem audacia imitatur, & religionem ſuperſtitio. Frequenter tamen Religio pro ſuperſtitione, id eſt inani timore ac ſollicitudine vſurpatur à Varrone, Cicerone, Virgilio, & aliis quorum teſtimonia exſtant apud Nonium. Hinc

Religiosvm à Svperstitioso Varro in libris Rerum diuinarum ita diſcernit, vt à Superſtitioſo dicat timeri deos; à Religioſo autem tantùm vereri, vt parentes, non vt hoſtes timeri.

REMOTVM est quod longè abest, SEMOTVM quod seorsum positum est. Lucretius lib. III:

Semota à nostris rebus, semotaque longè

idem lib. IV:

Tempore semotum fuerit, longeque remotum.

RESTIARIVS est qui facit restes: RESTIO qui vendit, vt tradit Fronto, sed meo iudicio non rectè. Nam Restiarius est, vt lintearius, qui restes vendit,ex eaque re quæstum facit: Restio est, vt linteo, pellio, qui restes intorquet & nectit. alter Græcis dicitur σχοινοπώλης,alter σχοινοπλόκος,siue κλωστρόφος,vt Plutarchus in Augusto dixit. Glossarium σχοινοπλόκος resticularius, restio. Suetonius Augusto: Libertinum ei proauum exprobrat restionem.

RESTO & RESISTO ita differunt vt Obsto & Obsisto,de quibus suprà. etsi non perpetua est hæc differentia, & interdum Resto pro resisto sumitur. Ennius Annal. VII,

Illurici restant sicis sibynisque fodentes.

Sallust. Historiar. I: Vrbem multos dies restantem pugnando vicit. Ouidius Fastor. II:

Postmodò victa cades,melioribus Ardea restas.

Propert. lib. III:

Dum fugiunt Troës, dum restat barbarus Hector.

REVM FACERE est in iudicio legibus interrogare de crimine de quo postulatum est: REVM AGERE est accusare,& actionem prosequi. nam primùm postulabat actor à prætore vt accusare liceret;

liceret; quo impetrato nomen deferebat: postremò accusabat. Cœlius Ad Ciceronem, Cn. Domitium reum fecit. idem: Illud mihi occurrit quod inter postulationem & nominis delationem vxor à Dolabella discessit. Valer. Maximus lib. VI: M. Antonius auorum nostrorum temporibus clarissimus Orator incesti reus agebatur. idem lib. VIII: Q. Flauius à C. Valerio Ædile apud populum reus actus. Sed hæc ferè confunduntur, sicut & Postulare & accusare.

RIXAM & TVRBAM multùm differre Labeo ait. nam Turbam multitudinis hominum esse turbationem & cœtum: Rixam etiam duorum. vnde in edicto Prætoris de damno quod in turba datum est, in turba factum interpretatur, Vlpianus quod decem aut quindecim hominibus coactis factum est. D. Vi bon. rapt. l. 4. Ego hoc amplius interesse puto, quòd Rixa leuis verborum velitatio est, Turba multitudinis concursus, vel concertatio, & pugna. Cicero in Verrem: Ecce autem noua turba atque rixa. Liuius, Concursu hominum rixa, ac propè prœlium fuit.

RVBER color simplex atque natiuus est: RVBEVS siue Robeus mistus & concretus ex rubro & albo paululùm virenti, vt in melle, & in moris maturescentibus: ita dictus quia ex rubiæ herbæ radice quam ἐρυθρόδανον Græci appellant, in tinctoriis officinis conficiatur: RVBIDVS verò est rufus, nigrore multo infuscatus, fortè à rubi fructu dictus. Plautus: Exiguam

buccellam rubidi panis. Varro De re rustica II: Colore potissimùm nigro, dein rubeo, tertio heluo, quarto albo. Vetus inscriptio OMNIBVS ANNIS VITVLO ROBEO ET VERRE.

SACRVM est quod publica autoritate Deo ritè consecratum est, vt sacri luci, montes, sacra templa, ornamenta, certamina, & alia quæ publico ciuitatis instituto, aut permissu principis Deo dedicata fuerunt: SANCTVM est, quod sanctione quadam & præcepto firmatum, & ab iniuria hominum munitum est, etsi non sit Deo consecratum, vt sancti muri & portæ, quæ sine nefario scelere non violantur, sancti legati quibus noceri non debet, sanctæ leges quæ certam pœnam constituunt & sanciunt in eos qui præceptis legum non obtemperauerint: RELIGIOSVM est quod à communi hominum vsu semotum, & sanctitate quadam reuerendum est, vt religiosa sepulcra, monumenta, in quæ mortuus illatus est. Ita Sacrum est diuinum, & deo dedicatum; Sanctum incorruptum, & inuiolatum; Religiosum venerandum. Et Sacra atque Sancta religionem habent publicam, Religiosa ferè priuatam, vt sepulcra & monumenta; quæ olim cuilibet priuata autoritate constituere permittebatur; & ideò publica religione carebant. Præterea Sancta & Religiosa tam animata sunt quàm inanima;

ma; Sacra tantùm sunt inanima: etsi Liuius lib. III dixit, Quibus ipsi dii neque sacri, neque sancti sunt; & Ouidius Amor. III,

At sacri vates, & diuûm cura vocamur.

nam vtrique impropriè Sacri dicuntur; alteri quia sacra ipsis offeruntur; alteri quia sacra ferunt, quasi sacerdotes, vt ait Virgilius Georgic. II:

Me verò primùm dulces ante omnia Musæ,
Quarum sacra fero. & Persius,
Ad sacra vatum carmen adfero nostrum.

Interdum tamen hæc tria proportione quadam & similitudine eadem sunt, vt templa, altaria, eadem & sacra, quia Diis dicata; & sancta, quòd ea violare nefas sit; & religiosa, quoniam ab vsu hominum remota; id quod Festus ex Ælio Gallo refert his verbis: Quod Sacrum est idem lege aut instituto maiorum Sanctum esse, vt violari id sine pœna non possit, idem Religiosum quoque esse, quoniam sit aliquid quod ibi homini facere non liceat. quod si faciat, aduersus deorum voluntatem videatur facere.

SACRARIVM & SACRVM LOCVM separat Vlpianus Ad edictum LXVIII: Illud notandum est, inquit, aliud esse Sacrum locum, aliud Sacrarium. Sacer locus est locus consecratus: Sacrarium est locus in quo sacra reponuntur, quod etiam in ædificio priuato esse potest, & solent qui liberare eum locum religione volunt, sacra inde euocare. ibidem: Ait Prætor, In loco sacro facere, inve eum immittere quid D. De diuis. rer. l. 9. D. Ne quid i. l. l. l. 4.

 veto.

veto. Hoc interdictum de sacro loco, non de sacrario conuenit. Cui adstipulatur Seruius in illud Virgilii XII: — duri sacraria Ditis. Sacrarium, inquit, propriè locus est in templo, in quo sacra reponuntur, sicut Donarium est vbi collocantur oblata. Sed Varro, Cicero, Suetonius, & alii Sacrarium pro sacello vtuntur non semel. vnde Sacrarium, & sacellum significat & locum consecratum, siue in templo, siue in priuatis ædibus, in quo vel sacræ res custodirentur, vel sacra gentilitia fierent. Cicero in Verrem: Erat apud Neium sacrarium, cum magna dignitate in ædibus, à maioribus traditum. idem Memmio: C. Auiano Euandro, qui habitat in tuo sacrario.

Salio est transcendo, & supero saltu: Salto est motus compositos pedibus edo: illud est alacritatis, hoc elegantiæ. Cato Originibus: Capræ feræ sunt quæ saliunt è saxo pedes plus sexagenos. Quanquam poëtæ interdum Salio pro salto vsurpant. Virgil. Georgic. II:

Mollibus in pratis vnctos saliêre per vtres.

Propertius Elegiar. IV:

Cælati medio cùm saliêre foro. A Salio autem fit Saltus, à salto Saltatus, & saltatio. Sallust. Historiar. III: Pompeius cum alacribus saltu, cum velocibus cursu, cum validis vecte certabat.

Saltare verbum generale est, quo omne genus saltationis continetur: Tripudiare propriè est ter pede in saltando, quantum per

artem

artem licet, terram ferire, quod intelligit Horatius, Nunc pede libero Pulsanda tellus. &, Gaudet inuisam pepulisse fossor Ter pede terram. Hinc Saltatum & Tripudium separat Liuius lib. I: Ferre ac per vrbem ire cantantes carmina cum tripudiis, solemnique saltatu iussit.

SANIES & TABVM coniunguntur à Virgilio Æneid. VIII: — sanie tabóque fluentes

Complexu in misero longa sic morte necabat.

Ea quidam ita distinguunt, vt Sanies de mortuo dicatur, Tabum de viuo. quam differentiam refellit ille ipse Virgilius, cùm de mortuis dicit Georgic. III:

Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum,

Corrupitque lacus, infecit pabula tabo.

& Suetonius Vitellio: Abhorrentes quosdam cadauerum tabum. Tacitus Historiar. II: Fœdum atque atrox spectaculum intra XL pugnæ diem, lacera corpora, trunci artus, putres virorum equorúmque formæ, infesta tabo humus, protritis arboribus atque frugibus, dira vastitas. Verius ergo est Saniem esse atrum sanguinem, Tabum esse liquorem putridum, cuius appellatione interdum continetur omne illud quod ex putrescentibus defluit. vnde Virgilius aptè dixit Æneid. III:

— huic atro liquuntur sanguine guttæ,

Et terram tabo maculant. Lucanus lib. VI:

Stillantis tabi saniem, virúsque coactum

Sustulit. Antiquus poeta,
Saxa spargens tabo, sanie, & sanguine atro.

SATIO ad omnes sensus, & ad animum quoque pertinet: SATVRO magis ad corpus. Cicero, Satiare desideria naturæ. Hinc dicitur SATIETAS omnium rerum, vt Satietas hominum, aurium, satietas vitæ, prouinciæ, apud Ciceronem: SATVRITAS tantum earum rerum quæ ad victum pertinent. idem De senectute: Saturitate copiaque rerum omnium quæ ad victum hominum, & ad cultum etiam deorum pertinent.

SATISFACERE est desiderium creditoris quocunque modo implere, & Satisfactum accipimus acceptilatione, & iureiurando, & nuda conuentione, vel fideiussore, vel pignore, vel pretio aliquo dato: SOLVERE propriè est pecuniam pro eo quod debetur creditori reddere, hoc enim verbo nummorum numeratio, vel alia naturalis eius quod debetur, præstatio intelligitur. Pomponius lib. VII ex Plautio: Si soluerit satisfecerit liber esto. non potest is seruus nisi triennio præterito liber esse, nisi præsentem eam pecuniam soluat ac satisfaciat. idem ad Q. Mucium XXXI: Quod vendidi non aliter fit accipientis, quàm si aut pretium nobis solutum sit aut satis eo nomine factum: Sed interdum Soluere latiùs patet, & Solutionis appellatione omnis liberatio quoquo modo facta, & qualiscunque satisfactio qua creditor contentus fuerit continetur, vt autor est Vlpianus.

D. De manu testa. l. 41.

D. De cont. emt. l. 19.

D. De verb. sig. l. 176.

nus. Et Satisfacere est verbis excusare, & Satisfactio, excusatio. Cicero Philippica II: Acceperam Cæsaris literas vt mihi satisfieri paterer à te, idem Trebatio, Hic tu me etiam insimulas, nec satisfactionem meam accipis.

SAXVM est lapis durior asperiórque, qui montibus exciditur: SILEX est lapis minor & durus, ex quo ignis excuti potest. Cato in Q. Thermum: Ego iam à principio in parsimonia, atque in duritia, atque industria omnem adolescentiam meam abstinui, agro colendo, saxis Sabinis, silicibus repastinandis atque conserundis. Lucretius lib. II,

In quo iam genere inprimis adamantina saxa

Prima acie constant, ictus contemnere sueta:

Et validi silices, & duri robora ferri.

Virgil. Æneid. VIII:

Stabat acuta silex præcisis vndique saxis.

SCELERATVS est qui scelera versat animo, & opere perficit: SCELEROSVS qui multorum scelerum autor damnatúsve existit, SCELESTVS qui facinus aliquod patrauit. Terent. Eunucho,

Vbi ego illum scelerosum atque impium inueniam. Varro De lingua Lat. VI: Ante priuati huiusce T. Quintii Trogi scelerosi hominis ostium canat.

SE simplex ponitur cùm aliquis se in alium quid fecisse fatetur: SESE geminatum cùm in seipsum, vt Cæsar libro II De analogia præcepit, autore Seruio.

SECVS,

Sustulit. Antiquus poëta, Saxa spargens tabo, sanie, & sanguine atro.

SATIO ad omnes sensus, & ad animum quoque pertinet: SATVRO magis ad corpus. Cicero, Satiare desideria naturæ. Hinc dicitur SATIETAS omnium rerum, vt Satietas hominum, aurium, satietas vitæ, prouinciæ, apud Ciceronem: SATVRITAS tantùm earum rerum quæ ad victum pertinent. Idem De senectute: Saturitate copiaque rerum omnium quæ ad victum hominum, & ad cultum etiam deorum pertinent.

SATISFACERE est desiderium creditoris quocunque modo implere, & Satisfactum accipimus acceptilatione, & iureiurando, & nuda conuentione, vel fideiussore, vel pignore, vel pretio aliquo dato: SOLVERE propriè est pecuniam pro eo quod debetur creditori reddere. hoc enim verbo nummorum numeratio, vel alia naturalis eius quod debetur, præstatio intelligitur. Pomponius lib. VII ex Plautio: Si soluerit satisfecerit liber esto. non potest is seruus nisi triennio præterito liber esse, nisi præsentem eam pecuniam soluat ac satisfaciat. idem ad Q. Mucium XXXI: Quod vendidi non aliter fit accipientis, quàm si aut pretium nobis solutum sit aut satis eo nomine factum. Sed interdum Soluere latiùs patet, & Solutionis appellatione omnis liberatio quoquo modo facta, & qualiscunque satisfactio qua creditor contentus fuerit continetur, vt autor est Vlpianus.

D. De manu testa. l. 41.

D. De cont. emt. l. 19.

D. De verb. sig. l. 176.

nus. Et Satisfacere est verbis excusare, & Satisfactio, excusatio. Cicero Philippica II: Acceperam Cæsaris literas vt mihi satisfieri paterer à te, idem Trebatio, Hic tu me etiam insimulas, nec satisfactionem meam accipis.

SAXVM est lapis durior asperiórque, qui montibus exciditur: SILEX est lapis minor & durus, ex quo ignis excuti potest. Cato in Q. Thermum: Ego iam à principio in parsimonia, atque in duritia, atque industria omnem adolescentiam meam abstinui, agro colendo, saxis Sabinis, silicibus repastinandis atque conserundis. Lucretius lib. II,

In quo iam genere inprimis adamantina saxa
Prima acie constant, ictus contemnere sueta:
Et validi silices, & duri robora ferri.

Virgil. Æneid. VII:

Stabat acuta silex præcisis vndique saxis.

SCELERATVS est qui scelera versat animo, & opere perficit: SCELEROSVS qui multorum scelerum autor damnatúsve existit, SCELESTVS qui facinus aliquod patrauit. Terent. Eunucho,

Vbi ego illum scelerosum atque impium inueniam.

Varro De lingua Lat. V: Ante priuati huiusce T. Quintii Trogi scelerosi hominis ostium canat.

SE simplex ponitur cùm aliquis se in alium quid fecisse fatetur: SESE geminatum cùm in seipsum, vt Cæsar libro II De analogia præcepit, autore Seruio.

SECVS,

SECVS, SECIVS, & SEQVIVS nonnulli ita distinguunt, vt Secus significet aliter, vel malè; Secius minùs, Sequius deterius, aut peius. Suetonius Tiberio: Multa etiam secus admissa in rempublicam exstant. Tacitus, Interrogatus à consule quid de his censeret quæ de matre eius locuta secus argueretur, reticuit. Virgil. Æneid. v:

Currit iter tutum non secius æquore classis.

Varro Tanaquile: Non modò absens quidquam de te sequiùs cogitabit, sed etiam ruminabitur humanitatem. Liuius lib. 1: Inuitus, quod sequius sit, de meis ciuibus loquar. Mihi videtur illa duo Seciùs & Sequiùs omninò eadem esse, nec magis differre quàm Arcus & Arquus, Oculus & Oquulus, de quibus libro primo dixi.

SEGNITIA est tarditas, SOCORDIA est remissio, illa corporis, hæc animi. Plautus Asinaria:

Quin tu socordiam omnem reiice, & segnitiem amoue.

Terent. Andria:

Enimuero Daue nihil loci est segnitiæ atque socordiæ.

vbi Donatus, Segnitiæ ad agendum, Socordiæ ad considerandum. Liuius lib. 1: Iam segnius socordiusque oppugnabant.

SENES appellantur qui vsque ad senilem ætatem peruenerunt, VETERES qui superioribus temporibus vixerunt. ita Senes sunt, Veteres fuerunt. Aliquando tamen Veteres dicuntur senes, vt Vetulum pro sene dici notissimum est. Terent. Eunucho,

Hic est vetus, vietus, veternosus senex. Lucilius Satyrar. XIV:

Nam vetus ille Cato dignum quemcunque lacessit. Varro Baiis: Quod non solùm innubæ fiunt communes, sed etiam veteres puellascunt, & multi pueri puellascunt. Antiqua inscriptio: ARVNCITANI VETERES ET IVVENES OPT. CIVI. alia: ARBOCRISENSES IVVENES ET VETERES STATVAM IN FORO POSVERE.

SENATVSCONSVLTVM à SENATVSDECRETO ita differt, vt species à genere. Nam Senatusconsultum est quodcunque Senatus de singulis pluribúsve rebus aut hominibus censuit: Decretum autem est quod de singulis duntaxat rebus hominibusque Senatus constituit; vt cùm alicui prouincia, honos, supplicatio decernitur. Ælius Gallus Iurisconsultus; Senatus decretum est particula quædam Senatusconsulti, vt cùm prouincia alicui decernitur; quod tamen ipsum senatusconsulti est. Præterea Senatus decretum interdum appellabatur, cùm autoritas tantùm Senatus erat perscripta, id est quid Senatus de re aliqua censuisset, quoniam senatus minùs frequens fuisset, aut non loco aut die legittimo habitus, aut intercessum esset, aut quid aliud accidisset quo minùs iustum senatusconsultum fieret, quod postea si id ipsum senatus sine vllo impedimento statuisset, & perscriptum ad ærarium detulisset, Senatusconsultum dicebatur. Ita Cæsar De bello ciuili 1 vocat Senatus decretum de remo-

uendo

uendo Cœlio, quod impedientibus Tribunis non esset factum Senatusconsultum: De quibus rebus Seruilius Consul ad Senatum retulit Senatusque Cœlium ab republica remouendum censuit; hoc decreto eum Consul Senatu prohibuit, & concionari conantem de rostris deduxit. Frequenter tamen Decretum pro Senatus consulto accipitur apud historicos & Iureconsultos.

SENSVS sunt qui sentiunt, vt gustus, tactus. SENSA sunt quæ sentiuntur, velut obiecta sensus, & concepta mentis. Cicero De Oratore: Et quòd exprimere dicendo sensa possumus. Interdum tamen Sensus accipitur pro sententia, ratione, & voluntate. Lucret. lib. III:

Quod monet, & varios sensus exprimere cogit. Liuius lib. I, Vt elicere omnia arcana, specularíq. abditos eius sensus possent.

SERVIRE & SERVVM ESSE separat Quintilianus lib. V, ita vt Seruire latius pateat. nam Seruiunt etiam famulus, addictus, & nexus, licet liberi: Seruus est is solùm, qui seruilis conditionis est.

SESTERTIVS dicitur quarta pars denarii. itaque cùm denarius decussi, id est decem assibus æstimabatur, tum Sestertius duobus assibus & semisse permutabatur: at cùm sexdecim assibus denarius æstimatus est, tum sestertius quatuor asses valuit, autore Plinio lib. XXXIII: SESTERTIVM valet mille sestertiis nummis, suntque idem mille nummi & sestertium, vt quod Var-

ro De re rust. III scribit, mulum emtum octo sestertiis, hoc octo millibus nummûm dixit Macrobius Saturnal. II: & quod Tacitus Annal. XI, Capiendis pecuniis posuit modum vsque ad dena sestertia, hoc Plinius Epistolar. v: Peractis tamen negotiis permittebantur pecuniam duntaxat decem millium dare.

SIDVS est signum fixum, in quo plures stellæ insidunt, vt Aries, Taurus, Perseus, Andromeda, & si quod aliud nota aut forma aliqua in cœlum receptum est. STELLA est erratica, & sola fertur, non admistis aliis stellis, vt Lucifer, Vergiliæ, Vesperugo, & reliquæ omnes toto cœlo sparsæ. Cicero De republica VI: Hisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quæ sidera & stellas vocatis. Lucret. lib. II:

Non cadere in terram stellas & sidera cernis.

Quanquam interdum Sidus pro Sole & Luna, aliquando (sed ferè numero multitudinis) pro stella vsurpant Cicero, Quintilianus, & poëtæ: vt quod dixit Lucretius, Sideribus fixum cœlum, hoc Virgilius Cœlum stellis ardentibus aptum. sed Stella pro sidere siue signo apud nullos autores reperitur. Itaque vera & perpetua est illa differentia quam posuimus, etsi Valla aliter sentiat.

SIGNVM & STATVA ita differunt, vt genus & species. Nam Signum est exemplum & dei, & hominis, & bruti: Statua est dei tantùm, & hominis. ita Statua omnis signum est, non contrà. Et Statua ponitur in foro, aut in alio publico

publico & conſpicuo loco, Signûm in templis, vel ædibus priuatis. Cato in oratione Vti præda in publicum referatur, Miror audere atque religionem non tenere, ſtatuas deorum, exempla earum facierum, ſigna domi pro ſupellectile ſtatuere. Præterea Signum interdum dimidiam habet eminentiam, & hæret in ipſa materia, in qua vel inciſum eſt, vt in gemma, vel incruſtatum aut affixum, vt in vaſe cælato; vel intextum, vt in veſte. Virgil. Æneid. I:

——— pallam ſignis auroque rigentem:

Statua verò integra vndique & ſolida prominet, nec materiæ, vnde facta eſt, inhæret.

Signa & Vexilla ſæpè iungunt hiſtorici: inter quæ hoc intereſt, quòd Signa erant oblongæ haſtæ, in quarum ſummitate breue tranſuerſim affixum lignum ad formam crucis cum titulo cohortis, vt Cohort. I, aut II: Vexilla erant parua vela. illa habebant Cæſarum ex auro argentóve imagines innexas à ſummo ad medium; hæc quoque eorum nomina præferebant. Suetonius Nerone: Inter ſigna militaria, atque vexilla. idem Veſpaſiano: Nomenque eius vexillis omnibus ſine mora inſcripſerunt. Tacitus Hiſtoriar. I: Medium inter ſigna Othonem vexillis circumdarent. idem II: Correptis ſignis vexilliſque ruere. Hinc manârunt elegantes & vſitatæ locutiones, Signa mouere, Signa inferre, Concurrere infeſtis ſignis, Sub ſignis ducere, habere. Item Vexillum tollere, & proponere, quod

eſt

[illegible], Vexillum flagitare pro vel- [illegible] ad vexillum ducere, Sub vexillo [illegible] exautoratum esse: quæ legenti libros historicorum occurrunt.

SILERE propriè est eorum qui iam loqui cœperunt, TACERE est & loquentium, & non loquentium. Plautus Pœnulo, Sileteque & tacete, atque animum aduortite. Cicero Pro Sulla: Cùm ceteri de nobis silent, non etiam nosmetipsi tacemus. Confunduntur tamen interdum, vt quam Catullus Tacentem noctem, eandem Virgilius Silentem dixit. rursus idem Æneid. II,

— tacitæ per amica silentia noctis.

SIMVL notat coniunctionem temporis, VNA coniunctionem loci. vnde dicuntur Simul fuisse qui eodem tempore fuerunt, Vnà qui in eodem loco. Cicero Ad Marium, Proximè fuimus vnà.

SIMVLARE est referre & effingere id quod non est, DISSIMVLARE est artificiosè & astutè aliquid cælare ne intelligatur. itaque Dissimulamus quæ sunt, Simulamus quæ non sunt. Cicero Officior. III: Quidquam simulabit, aut dissimulabit vir bonus. Sallust. Catilina: Cuiuslibet rei simulator ac dissimulator. Arnobius lib. II: Simulare in hominibus discerent, dissimulare, mentiri.

SOMNVS est naturalis & placidus: SOPOR est profundus, & plerumque noxius, vt temulentorum, fessorum, & ægrorum. M. Cœlius in Anto-

Antonium: Namque ipsum offendunt temulento sopore profligatum. ibidem: Semisomno sopore inter manus centurionum concubinarumque iactabatur. Plinius: Curandum ne somnus sopor fiat.

SORDIDVS est qui sordibus, vel illuuie squallet, vt dissolutus, aut auarus: SORDIDATVS est qui sordida veste & obsoleta amictus est, vt reus. ille natura vel instituto, hic necessitate fit. Terent. Heautontimor. Scin' hanc quam dicit sordidatam, & sordidam.

SPECVLVM est quo ora ac imagines animantium rerumque redduntur: SPECVLARIVM est quod lumen transmittit, & transfundit in ædes, vt hodie per vitreamina & chartacea fit; sic dictum quòd olim fiebat ex lapide speculari, quem Hispania dabat, qui vitri modo perlucidus in quamlibet tenues crustas findebatur, vt tradit Plinius lib. XXXVI. Seneca Ad Lucilium: Quædam nostra demùm memoria prodiisse scimus, vt speculariorum vsum, perlucente testa clarum transmittentium lumen. Martialis Epigrammat. VIII:

> Hibernis obiecta nothis specularia puros
> Admittunt soles, & sine luce diem.

STATVRA significat corporis quantitatē, vt statura eminens, breuis; STATVS est corporis habitus, dispositio, σχῆμα. Terent. Eunucho: — videre nimiùm vellem Quis esset status.

STOLIDVS significat hebetem, agrestem, aut ineptū; VANVS est leuis, inconstans, fallax. Sallust.

lust. Histo. IV: At Cn. Lentulus patritiæ gentis, collega eius cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum stolidior an vanior. Lucret. lib. I,

Sed vanus stolidis hæc omnia finxerit error.

Tacitus Annal. II: Inerant & alia huiuscemodi stolida, ac vana. Gellius lib. XVIII tradit Stolidos vocari non tam stultos & excordes, quàm tetros & molestos, & illepidos, quos Græci μοχθηροὺς καὶ φορτικοὺς dicunt: Vanos autem esse mendaces & infidos, & leuia inaniàque pro grauibus & veris astutissimè componentes. atque ita Sallustium his vocibus vsum. quod mihi quidem non videtur. Neque enim Sallustius notauit Lentulum vt morosum pariter & mendacem, sed vt ineptum, & impetu magis quàm ratione vtentem, tum etiam leuem & inconstantem; sicut Liuius dixit lib. III; Leuius enim vaniùsque profectò est sua decreta & consulta tollere quàm aliorum.

STIPENDIVM à TRIBVTO ita differt vt species à genere. nam Stipendium propriè est quod confertur in mercedem militum: Tributum autem est quod in quæmcunque vsum reipublicæ tribuitur. ita omne Stipendium est tributum, non contrà: quod sensit Pomponius Iurisconsultus, cùm Stipendium etiam tributum appellari ait. Sed ab imperio Augusti, qui cum populo prouincias partitus est, cœpit alia harum vocum differentia, atque eadem ferè quæ ærarii & fisci. Quippe Stipendium dictum quod bello victæ prouinciæ

D. De verb. signi. l. 27.

Cæsari quotannis pendebant Tributum quod populo in ærarium inferebant. vnde prædia alia stipendiaria, alia tributaria, autore Theophilo. Paulus Iurisconsultus: Neque stipendium, neque tributum ob dotalem fundum præstita. Vlpianus Ad Sabinum XVII: Quoniam & alia onera adgnoscit vsufructu legato, vtputa stipendium, vel tributum, vel salarium.

D. De impen. in r. d. l. 13.

SVPERVACANEVM est quod non necessarium est: SVPERVACVVM est quod abundat & superfluit. Sallust. Catilina: Illis superuacaneum est pro potentia paucorum pugnare. quod sumsit à Demosthene, qui in oratione περὶ στεφάνου ait, ὅσῳ δ' ἐκ περιουσίας μου κατηγορεῖ, Huic autem superuacaneum est me accusare. Gellius lib. I: Quod superuacaneum esset, ac non necessarium. & mox: Superesse aliâs dixisse pro superfluenti, & superuacuo.

TABVLARIVM est publicum, TABLINVM priuatum. Nam Tabularium erat locus publicus adseruandis instrumentis & tabulis, in quibus omnia prædia, pascua, vectigalia, portoria, redemtionesque publicanorum perscripta erant: Tablinum verò erat locus in ædibus proximè atrium, in quo veteres Romani cenabant, & tabulas rationum suarum reponebant. Varro De vita populi Rom. I: Ad focum hieme ac frigoribus cenitabant, æstiuo tempo-

tempore in propatulo, rure in corte, in vrbe in tablino quod menianum possumus intelligere tabulis fabricatum. Plinius lib. xxxv: Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magistratu gestarum. Virgil. Georg. II:

Insanumque forum, & populi tabularia vidit. Liuius lib. XLIII: Censores extemplò in atrium Libertatis adscenderunt, & ibi signatis tabellis publicis, clausoque tabulario, & dimissis publicis seruis. Vetus inscriptio: C. CALPETANVS STATIVS SEX. METRORIVS M. PERPENNA LVRCO P. SARTIVS DECIANVS CVRATORES TABVLARIOR. PVBLICORVM. FAC. CVR.

Tacere, Reticere, & Obticere hoc differunt, quòd Tacemus consilia, Reticemus dolores, Obticemus quorum nos pudet. Terent. Heautontimor. Ne retice, ne verere, crede inquam mihi. idem Eunucho: Virgo conscissa veste lacrumans obticet.

Tendere est cum nisu & contentione pergere: Pertendere est pertinaciter & sine remissione insistere: illud constantiæ, hoc pertinaciæ est. Virgil. Æneid. v:

— locum tendunt superare priorem.

Terent. Heautontimor. Video non licere vt cœperam hoc pertendere.

Tergum propriè est dorsum. vnde Terga vertere pro fugere: Tergus est corium, vt Virgil. Æneid. I:

Tergora deripiunt costis, & viscera nudant.

Idem tamen lib. IX. Tergus pro dorso,

— hinc ruptas fugientibus ingerit hastas
In tergus. & Tergum pro corio lib. I,
Taurino quantum possent circundare tergo.
& aliis locis.

THEATRVM & AMPHITHEATRVM quid differant ostendit Plinius lib. XXXVI de C. Curione loquens his verbis: Theatra duo iuxta fecit amplissima è ligno, cardinum singulorum versatili suspensa libramento, in quibus vtrisque antemeridiano ludorum spectaculo edito, inter se auersis, ne inuicem obstreperent scenæ, & repente circumactis, vt contrà starent, postremo iam die descendentibus tabulis & cornibus inter se coëuntibus faciebat Amphitheatrum, & gladiatorum spectacula edebat. Et Cassiodorus Variorum V: Cùm Theatrum hæmisphærium Græcè dicatur, Amphitheatrum quasi in vnum iuncta duo visoria, rectè constat esse nominatum. Isidorus: Amphitheatrum dictum quod ex duobus theatris sit factum. Nam Amphitheatrum rotundum est, Theatrum verò ex medio amphitheatro est semicirculi figuram habens. Hic celebrantur in vrbe tria theatra, vt theatrum Pompeii, Balbi, Marcelli: de quibus Strabo lib. V, & Ouidius lib. III De arte, Visite conspicuis terna theatra locis.
Amphitheatrum vnum amplissimum Statilii Tauri, quod tempore Augusti exstruxit Statilius Taurus, & posteà Neroniano incendio consumtum Vespasianus restituit, & Titus filius

lius absoluit dedicauitque, vt tradunt Suetonius, Martialis, Papinius, & alii.

Timere propriè est seruorum qui formidine pœnæ continentur: Vereri est liberorum qui virtutis & honesti amore ducuntur. Et Timemus dominos & tyrannos, Veremur parentes & seniores, & qui sunt in honore aliquo aut dignitate constituti. Cicero in Catone: Metuebant serui, verebantur liberi, carum omnes habebant. Idem Pro L. Flacco: Nihil timent, nihil verentur. Liuius lib. XLIX: Veremur quidem vos Romani, & si ita vultis etiam timemus: sed plus & veremur & timemus deos immortales.

Tributum est pecunia quæ populo imperatur, ita dictum quod tributim à singulis pro portione census exigitur, vt Varro tradit, vel ab intributione, aut quod militibus tribuitur, autore Vlpiano: Vectigal propriè dicitur quod pro inuectione vel euectione mercium debetur; sed generaliter significat omne ex quo respublica reditum habet, veluti vectigal portus, decumarum, vicesimæ, scripturæ, salinarum, metallorum, & similium: Vltrotributa erant redemturæ operum publicorum faciendorum, quæ Censores quinto quoque anno mancipibus certa mercede locabant; sic appellata quòd ab ipsis locatoribus vltrò attribuerentur, & persoluerentur. Plutarchus in vita Catonis vocat Ἐργολαβίας. Itaque Tributum & Vectigal erant fructus & reditus rei-

D. De verb. sign. l. 27.

publicæ: illud Græcis est τέλος, & res atque fundos maximè spectat, hoc Græci vocant φόρος, & in capita resque mobiles imponitur: Vltrotributa autem erant sumtus, & impensæ publicæ. Varro De lingua Lat. v: Lustrum nominatum tempus quinquennale à luendo hoc est soluendo, quod quinto quoquo anno Vectigalia & Vltrotributa per Censores persoluebantur. Liuius lib. xxxix: Vectigalia summis pretiis, Vltrotributa infimis locauerunt. idem lib. xliii: Edixerunt ne quis eorum qui Q. Fuluio A. Postumio Censoribus publica vectigalia aut vltrotributa conduxissent, ad hastam suam accederet. Sed interdum Vectigal latissimè pro tributo ac stipendio accipitur, & vectigales prouinciæ agríve pro stipendiariis, vel tributariis. Festus: Vectigal æs dicitur, quod ob tributum & stipendium, & equestre, & ordinarium populo debetur.

TVMVLTVS est perturbatio magna & repens, quæ ex hostili incursu aut populari seditione oritur; TVRBA verò est turbatio minor. Cicero Philippica viii: Quid est enim tumultus nisi perturbatio tanta vt maior tumor oriatur. vnde etiam nomen ductum est Tumultus. Itaque maiores nostri tumultum Italicum quòd erat domesticus, tumultum Gallicum quòd erat Italiæ finitimus, præterea nullum tumultum nominabant. Liuius lib. xxxv: Qui turbæ ac tumultus concitatores fuerunt.

VALGVS

VALGVS & VATIVS est qui habet pedes distortos & diuersos, ita vt pars introrsus exstet, pars extrorsus procedat, quales sunt cancrorum & lacertorum: VARVS est qui habet crura incurua, pedesque introrsus figit. Plautus Milite, Aut varum, aut valgum, aut compernem. Varro De re rust. II: Sint cruribus rectis, ac potiùs varis quàm vatiis. Vlpianus Ad Edictum Ædil. Curul. I: Quæsitum est an balbus, & blæsus, & atypus, isque qui tardiùs loquitur, & varus, & vatius sanus sit. D. De ædil. edic. l. 10.

VALLVM dicitur ipsa munitio, VALLI sunt pali, quibus in terram destitutis & furcillatis vallum munitur. Virgil. Georgic. I: Exacuunt alii vallos: ad sustentandas vites.

VEGERE est mouere, impellere, & agitare, vt ventus veget vndas, spiritus vitalis veget herbas & stirpes: VIGERE est florere, & pollere. Varro Manio: Viget, veget, & pote plurimùm. Seneca Ad Lucilium: Viuit, veget, liber est. Hinc VEGETVS dicitur sanus & incolumis, VIGENS est fortis atque robustus. Nam Vegetum corporis, Vigens etiam animi dicitur, autore Nonio.

VENALITII dicuntur ipsi serui venales, VENALITIARII autem sunt mangones, qui seruorum negotiationem exercent. Africanus Quæstionum III: Mangones non mercatores, sed venalitiarios appellari; à quo dissentit Vetus inscriptio Romana: L. VALERIVS ZABDÆ MERCATORI VENALITIARIO. Interdum tamen Ve- D. De verb. sign. l. 107.

Q 5 nalitii

nalitii pro venalitiariis accipiuntur. Cicero Pro Cornelio II: Neque me diuitiæ mouent, quibus omnes Africanos & Lælios multi mercatores venalitiique superârunt. Suetonius De claris Rhetoribus: Venalitii cùm Brundisii gregem venalium naui educerent.

VERBVM est dictio articulata, & significabilis: Vox est quilibet sonus ore prolatus. Tacitus Historiar. III: Verba vocesque duos testes habebant. Horat. Epistolar. I:

Sunt verba & voces: vbi Verba sunt disputationes & orationes philosophicæ, vt in antiqua formula, Verba habere & orationem: Voces sunt sententiæ, & dicta.

VETVS est quod habet ætatem, VETVSTVM est quod hominum memoriam excedit: sicut Vetustas significat tempus infinitum, cuius scilicet memoria non exstat. Plautus Curculione:

Ita veteris vetusti cupida sum.

VICINIA significat locum vbi plures vicini habitant, VICINITAS est vicinorum propinquitas, vel multitudo. Terent. Andria: Commigrauit huc viciniæ. idem Heautontimor., Virtus tua me, vel vicinitas. Cicero in Verrem VI: Signum quod notum erat vicinitati buccina datur.

VIDERE est cognitionis & curæ, vt videre quid agatur, videre ne res pereat; VISERE est officii, vt Visere ægrotum, amicum, vel Visere ad ægrotum, amicum. nam vtrumque veteres dixerunt. Terent. Hecyra:

Nostra

Nostra rusticè it visere ad eam. Varro De re rust. II, Cùm proretam fessum visere venissemus. Frequenter tamen Visere pro videre vsurpatur.

VINCERE est probare, confirmare, & argumentis docere: EVINCERE autem est obtinere, vt in iudicio dicitur Euincere, qui legittimo certamine apud Iudicem obtinet, & sic rem iure dominii ab aliquo aufert, vt Euincere hæreditatem & euincere per bonorum possessionem. Nam prima littera hîc auget significationem, vt in Emigro, Elaboro, Emereor, & aliis multis. Lucret. lib. VI:

Multa simul vincam consurgere nubibus ipsis. ibidem,
Nam neque eum ferro nec frigore vincere possis
Interiisse.

VINDICTA factum punit, vel futurum prohibet atque propulsat: VLTIO persequitur contumeliam, vel iniuriam factam, aut damnum datum. Et Vindicta etiam legittima est, & ad magistratus in reos animaduersionem pertinet, Vltio aliorum quorumlibet est. Cato Originum IV: Si quis membrum rupit, aut os fregit, talione vindicta proximus cognatus vlciscitur. Varro De re rust. III, Lux pinguetudinis vindicta.

VSUCAPERE & VSURPARE Iurisconsulti distinguunt. & Vsucapere est vsu adquirere, & possessione suum facere, sicut Vsucapio est dominii

minii adeptio adquisitioque, per continuationem possessionis temporis lege definiti: Vsurpare autem est apprehendere id quod alius possidet, eaque re possessionem illius interrumpere: & Vsurpatio est possessionis interruptio. vnde ex lege XII Tabular. vsu vxor, nondum vsucapta, si ante annum à marito trinoctium abfuisset, dicebatur vsurpata esse: quòd interrupta eius vsucapio erat, ipsaque apprehendebatur ab iis quorum anteà in potestate fuerat, puta parentum aut tutorum, & mariti potestate exibat, vt Gellius & Macrobius tradunt. Sed oratores & historici Vsurpationem frequentem vsum vocant, & Vsurpare accipiunt pro crebrò aliquid agere aut dicere, vt Cicero multis in locis, & Liuius lib. XXXIV: Admonet sæpè vsurpatæ Dionysii tyranni vocis.

Vsvs est ius vtendi re aliena, salua rerum substantia, Vsvsfrvctvs autem omnem rei fructum significat, & ius vtendi, fruendi præstat, tam ad quæstum aut voluptatem, quàm ad necessitatem. Ita in Vsufructu & Vsus est, at in Vsu fructus non continetur. ab illo dicitur Vsuarius qui vsum habet, ab hoc Vsufructuarius qui fructum: de quibus prolixè tractant Iurisconsulti. Cicero Pro Cæcina: Vsus enim, inquit, eius & fructus fundi.

Vti est ad necessitatem & honestè insumere: Abvti est ad alium vsum re vti quàm in quem ea comparata est, vel rem omninò consumere, & perdere; sicut Vsvs est vtilitas, Abvsvs

SVS est consumtio & perditio. Suetonius Nerone: Qui abuterentur ac perderent. Terent. Andria:

Nam in prologis scribendis operam abutitur. Plaut. Asinaria: Vbi isthæc quæ dedi? abusa. Cicero in Topicis, Vsus enim, non abusus, legatus est: vbi Boëthius, Vtimur his quæ nobis vtentibus permanent: his verò Abutimur quæ nobis vtentibus pereunt.

VTRVBI significat vtro in loco, VTRVBIQVE est vtroque in loco: illud dubitationem habet vtrius loci, hoc affirmationem vtriusque loci. Næuius Tarentilla:

Vtrubi cenaturi estis, hiccine an in triclinio? Cato in Seruium Galbam Pro Lusitanis: De frumento vtrobi bona, vtrobi mala gratia capiatur. Plautus Sticho,

Vtrubi accumbo, vtrubi tu vis. Vlpianus Ad edictum LXXI Prætor ait, Vtrubi hic homo quo de agitur maiore parte huiusce anni fuerit. Theophilus, Græcus Institutionum interpres, Vtrubi interpretatur παρ' ὁποτέρῳ. D. De vtrubi l. 1.

FINIS.

CORNE-

CORNELII FRONTONIS
DE
VOCVM DIFFERENTIIS
LIBELLVS.

VLTIO vindicat factum, Vindicta vel Vindicatio futura prohibet. Ideò Mars Vltor, non vindex dicitur.

Præda victos spoliat, Rapina subitò venit. itaque illa victoria gaudet, hæc petulantia.

Cur simpliciter percontatur, Quare causam rationemque desiderat.

Qui Deliquit non fecit quod facere debuit, Qui peccauit hoc fecit, sed parùm rectè.

Remedium ne periclitemur datur, Medicamentum ad subita pericula aptatur. Atque ita Remedium submouet imminentia, Medicamentum sanat non sana.

Flumen idem fluit & manet: Fluuius temporibus siccatur.

Corinthium ciuem dicimus, Corinthiacum vas, Corinthiensem fontem.

Picenum vas dicimus, Picentem verò hominem.

Roseum per se, Rosaceum mixtum.

Fusco album opponitur, Nigro candidum.

Qui Pugnat resistit, Qui Oppugnat obsessor est,

est, Qui Impugnat per omnia inimicus est. Itaque Pugnat exercitus, Oppugnantur vel castra vel vrbes, Impugnantur inimici.

Album natura, Candidum cura fit.

Decus honoris, Decor formæ, Decorum actionis.

Pompeii porticus si possidet, Pompeia si publicauit, Pompeiana si in alterius dominationem venit.

Satiatus ventris, Saturatus animi.

Obiurgat eum cuius habet potestatem, Monet propter beneuolentiam, Admonet vt confirmet memoriam, Submonet vt possit ordinatè pronuntiare. Igitur in Obiurgante potestas, in Monente beneuolentia, in Admonente memoria, in Submonente officium.

Antiquum est quod excessit patrum memoriam; Vetus annorum multorum sentit vtilitatem. Vinum hoc melius est quò sit vetustius.

Sartrix quæ sarcit, Sarcinatrix quæ sarcinas seruat.

Videmus natura, Spectamus voluntate, Intuemur cura, Aspicimus ex improuiso, Animaduertimus animo, Cernimus oculis.

Ostentum quod præter consuetudinem offertur, vtputa si videatur terra ardere, vel cœlum vel mare; Portentum quod porrò & diutius monet, futurumque postmodùm aliquid significat, Monstrum est contra naturam, vt est Minotaurus: Prodigium quod mores faciunt, per quod detrimentum expectatur. Itaque qui

qui prodigia faciunt, Prodigi vocantur. In Ostento raritas admirationem facit, In Monstro rectus ordo naturæ vertitur, In Portento differtur euentus: In Prodigio detrimentum significatur.

Turbam angustus locus facit, Frequentiam multitudo.

Qui Putant omni genere errant, Qui Suspicantur aliquo modo præuident.

Frater aut ex alia matre, aut ex alio patre potest esse: Germanus ex iisdem parentibus sit necesse est.

Sermo omnium gentium est, Loquela cuiusque gentis dialectus propria.

Comes iter facit, Assecla sequitur potentiorem, Sodalis adolescentiæ nomen est, Cliens implorat opem & fidem. Ita Comes tutus, Assecla officiosus, Sodalis amicus, Cliens submissus.

Causa docet factum, Ratio soluit obscura.

Nomen proprium indicat, Vocabulum diffundit significationem.

Horret corpus, Trepidat motus animi.

Quærimus disciplinam, Inquirimus de quo dubitamus, Desideramus vel quod diligimus, vel quod amisimus.

Temerarius qui sine respectu salutis obiicit se periculis, Audax sine ratione impetum facit. Ergo Audax nō prouidet, Temerarius nō timet.

Longum prouerbium est: itaque verbum illi apponitur, Longinquum itineris est.

Felix

Felix ita natus est, Fortunatus cum opibus nomen accipit. ita Felix naturæ bono fruitur, Fortunatus commodo temporis.

Æstas est pars anni, Æstus calor temporis. Æstus à nimio calore nomen accipit, Æstas nomen non amittit, etiamsi temperata est.

Citiùs prouerbium qualitatis prælatiuæ, simile cognomini: pro maturiùs est etiam significantiam habens; vt, Iam fessi ante tempus citiùs vt loquantur: non ostensio qualitatis, nec certi temporis. At Celeritas sui temporis est perfecta.

Simul locum demonstrat, Vnà congregationem.

Cominùs & Eminùs de iaculis, quòd illud à manibus non recedit, hoc è manibus emittitur.

Parsi semel, Peperci sæpiùs.

Dicimus quod volumus, Loquimur inuicem, Narramus quod ignoratur.

Vultus propriè hominis, Os omnium, Facies plurium.

Memoriosus habet ad dicta factaque referenda memoriam, Memor beneficii memoriam vel iniuriæ refert. Ita Memoriosè qui facit ostendit in omni re naturæ bonum, Memoriter gratum vel fortem ex eo ostendit quòd vel retribuit beneficium gratè, aut iniuriam vindicat fortiter.

Ordinatio simplex est, Dispositio vaga.

Consideratius prouerbium ex cognomine, Considerantius ex participio.

Dedicatur deo, Consecratur quasi sanctum constituitur; hoc est, Dedicatur deo quòd illi debeatur, Consecratur quòd prophanum sit.

Quatenus qua fine, Quatinus quoniam.

Voluntas facto gaudet, Voluptas fieri cupit.

Nouissimum ordinis, Vltimum orbis.

Furtim cùm incipit, Furaciter quasi artificiosè à consuetudine inuolandi, Furtiuè quod iam ablatum. Ergo Furtim & Furaciter furax, Furtiuè locus facit.

Imum summo respondet, Infimum vt infra humum.

Commodat mutuam pecuniam, Accommodat aptat.

Fulget natura, vt ignis, sol; Splendet artificio, vt aurum, argentum.

Meret pretium, Meretur gratiam. itaque illud vectigale, hoc honorarium est.

Pedale mensura est pedis, Pedule verò sub pedibus præstat vtilitatem.

Araneum quod textum est, Aranea quæ texit.

Opinio hominem suspectum facit, Fama vel commendat, vel destruit, Opinio ostendit, Fama indicat, Rumor tumultuatur.

Querimonia certæ rei est, Querela superuacua est. itaque prior grauitatis est, posterior leuitatis.

Transfuga suos relinquit, & ad alios venit; Perfuga supplex est. Ergo Transfuga vt adiuuetur fit Perfuga.

Hunc

Hunc & Istum in proximo notant: Illum ostendit quidem longè stantem, sed in conspectu, Eum absentem refert.

Glorius vnius est gloriæ, Gloriator non habet caussam gloriandi, sed tamen gloriatur, Gloriosus pluribus de causis cogitur.

Adrogat aliquid sibi etiamsi non meruit, Abrogat qui alii aufert, vel qui legem tollit.

Continuè assiduè, Continuatè sine intermissione.

Externus est exteræ gentis, Alienus non loco sed re differt, Extraneus qui extra eandem ianuam est, Extrarius qui extra eandem aream.

Lucidum est quod aperto cœlo lumen accipit; Luminosum quod multis foraminibus illuminatur.

Expertus est aliquid aut in bona parte aut in mala, Experrectus de somno.

Delubrum in quo homines pericula sua diluunt. ponunt enim vel pileum, vel scutum, vel alia suscepta votis: Sacellum paruulum ædificium diis consecratum, Templum in loco augurato, Lucus locus fulmine ictus, & arborum spissitate tectus, Fanum Fauno consecratum, vnde Fauni appellabantur priùs, & illi qui vagabantur Fanatici: Bidental locus fulmine tactus, & expiatus oue. Bidentes enim oues appellantur.

Interficere & Perimere prisca sunt: Occidere ob cædem dictum est, Iugulare ob iugulum, Necare à nece, Interficere à fa-

cto, Perimere ab emtione, quasi iure tollere.

Virtus hominis summum bonum est, quæ & in oratione,& in cursu potest videri, Fortitudo vis corporis ad sustinendos labores, Vigor animi habet elationem, Velocitas corporalis celeritas,quasi velox & cita, Vehementia à vi,id est impetu mentis.

Facultas locupletis, Facilitas artificis est. itaque diues Facultatem habet multam vel emendi vel redimendi, artifex opera perficiendi Facilitatem.

Silet cuius loquentis sermo comprimitur, ab ipsa significatione litteræ S, Tacet qui ne loqui quidem cœpit.

Ignoscit qui dissimulat se nosse quod comperit, & ita silentio peccata impunita dimittit: Concedit qui omnia peccata condonat.

Habere potest etiam fur & nequam, Possidet nemo nisi qui rei aut relictæ, aut donatæ, aut emtæ dominus est. ita in Habente onus, in Possidente ius est.

Munus quod amicus, vel cliens, vel libertus officii causa mittunt, vel munus gladiatorium: Donum quod diis datur. inde vbi Dona ponuntur Donarium appellatur. Possunt & illa nihilominùs Dona dici, quæ donant pauperibus diuites, vel potentes. illud quoque Donum putandum est, quod militibus donatur in castris, vt corona vallaris.

Noxa pœna est, Noxia culpa.

Sciens qui scit, Scitus qui scitur, vel festiuus.

Ani-

Animantia animus facit, Animalia animam habent.

Visum semel, Visitatum sæpiùs esse scito.

Abspulsus est ab aliquo pulsus, Repulsus retrò pulsus.

Metus motus est animi, Timor quasi tumor, Formido fert interdum rationem, Pauor puerilis est.

Reperimus nostra, Inuenimus aliena.

Videte imperatiuū, Videtote mandatiuum.

Proprium cuiusque suum, Priuatum non publicum.

Onus vehiculorum, & maius est; Sarcina hominum.

Sumimus quæ posita sunt, Accipimus quæ porriguntur.

Locuples à copia locorum, Diues quia diuidendi facultatem habet, Opulentus ab opibus; Potens qui quod vult potest: Fortunatus cui forte aliquid contingit, Beatus qui apud Græcos μακάριος est, Pecuniosus qui habet pecuniam, vel pecora.

Grande incremento, Magnum amplitudine, Immane præcipuæ amplitudinis.

Poëtice est rei, vt historice, Poësis operum contextus, Poëma certis pedibus & legitimis numeris inclusa materia, Poëticum in poëta vtile est.

Homonymia vna voce multa significat, Synonymia multis vocibus idem testatur.

Clupeum armorum, Clypeum imaginis.

Paruum in tempore, Breue in ſpacio, Exiguum in corpore infantis, Puſillum in corpore pumilionis.

Inuolat qui in die venit, Surripit clàm, id eſt furtiuè.

Species diuiſio eſt generis, Specialitas ficta eſt ab Antonio Gniphone Grammatico, Species qualitatis.

Prouerbium eſt euphonon, Aduerbium vitioſum & fictum; tamen in vſum nunc eſt receptum.

Compendium vtique ad pondus pertinet, Diſpendium detexitur in ponderibus, Damnum dat omnibus, Detrimentum vſu tritum; Iactura quod iacitur ex onere nauis.

Æger animo, Ægrotus corpore.

Altitudo incrementum eſt corporis, Alimentum incrementum infantis, Alimonia deriuatiuum ab alendo, quaſi particula animi.

Æqualis alterius ſtaturæ par, Æquabile quod æquari poteſt.

Inſcius aliquid neſcit, Neſcius nil nouit: alter in parte errat, alter in toto.

Glacies eſt quæ ex coitu aquæ conſtagnat, Nix ventorum ritu cadit.

Contrarium negotium, Aduerſarius homo.

Gallus natione, Gallicus ex Gallia.

Acuere & Exacuere præpoſitione diſtinguuntur.

Incertum nec tempus nec numerum recipit, Dubium à duobus incipit.

Ambu-

Ambulare incipiunt infantes, Inambulant homines.

Modulari est carminis modos facere, Moderari est modum imponere.

Barbara locutio propriè peregrina est, Barbarismus fit etiam in sermonis Latini locutione.

Cadit etiam in plano, Decidit ex alto.

Subsidium quod subest deficientibus, Præsidium imponitur, Auxilium repentinum est. Ita Subsidium ad secundos casus præparatur, Præsidium ad custodiam collocatur, Auxilium vt prosit ex insperato venit.

Distrahere à trahendo; Deducere à ducendo, Diuellere à vellendo.

Corruptela ipsa res est, Corruptio corrumpentis administratio.

Cœrulus naturæ color est, Cœruleus naturam fingit: ita alterum est, alterum fit.

Qui Properat apparet non esse fessus, Qui Festinat videtur esse defatigatus.

Polimus rudia, Nouamus vetera.

Nobilis nobilitate rerum, Generosus qui Græcè γενναῖος appellatur. ita alter ex re, alter ex generatione est.

Natio solum patrium quærit, Gens seriem maiorum.

Præparare prius, Comparare vndique parare.

Gutta manat, Stilla cadit.

Conuenit in vnum, Coït in multos.

Causa est de qua agitur, Patrocinium quod accommodatur, Oratio quæ loquitur.

Superbia est à superhabendo, Arrogantia etiam in pauperem cadit.

Scrutatur in te ille qui intercipit aliqua secreta; Quærere duo significat, vel quod abest, vel quod ad patrimonium pertinet.

Innuit vel capite, vel supercilio, Annuit ad id quod dictum vel factum est.

Gnatus filius, Natus pullus.

Qui Insimulat vel arguit, vel fingit, Qui Simulat probare vult quod non est.

Bellum etiam sine prœlio est cùm indicitur: Prœlium ipsa pugna.

Diligentia à deligendo singula. huic Negligentia opponitur, nec recipit errorem, Cura animi est, quæ anxium facit hominem, & tam honestæ quàm inhonestæ rei est.

Regium quod regis, Regale quod rege dignum est.

Erraticus & potest errare & solet, Erratitius animus est qui solet errare & desinit. Erratio enim animi est repentina commotio.

Error est rei vitium, vt amor, dolor, Erratio incertæ viæ.

Erratrix per se rapta est, vt venatrix: Erratica vt hedera, vitis.

Notat vel locum quis, vel personam, vel noxiam, Annotat qui notæ quid adiicit.

Salubre ad locum refertur, & ad cibum, Salutare consilium est. Ita Salubre non nocet,

nocet, Salutare prodeſt conſilio.

Committimus conſilia, Credimus pecuniam.

Sub nonnunquam pro Clàm ponitur, vt Subripuit clàm rapuit, aut ferè notat aliquid ſubditum. In aut intùs ſignificat, aut minùs, aut valdè,& in compoſitione pro Non ponitur, vt indoctus.

Claritas tam luminis quàm perſpicuitatis, Claritudo generis. Prior itaque ſplendoris, poſterior nobilitatis eſt.

Vicinia vicorum coniunctio, Vicinitas hominum conuerſatio eſt.

Communitas eſt communicandi voluntas, Communitio vndique munitio.

Fultio dum fit, Fultura cùm facta eſt.

Ieiunium dies eſt, Ieiunitas cibi abſtinentia.

Elinguis habet linguam, ſed vſu eius caret, Elinguatus amiſit.

Suſpicax arguit, Suſpicioſus recipit.

Reſtiarius qui facit, Reſtio qui vendit.

Auſterus Græca conſuetudine, Seuerus à ſæuo.

Eloquentia perfecta vis orationis, Eloquium pars ſuppoſita commodè eloquendi.

Seruitus eſt ſub domino: Serui patientia Seruitium facit.

Vituperatio vitium parit, Culpatio à culpa incipit.

Nominatio nominat quem appellat, Appellatio appellantis vox eſt in miniſterio, & Ap-

Causa est de qua agitur, Patrocinium quod accommodatur, Oratio quæ loquitur.

Superbia est à superhabendo, Arrogantia etiam in pauperem cadit.

Scrutatur in te ille qui intercipit aliqua secreta; Quærere duo significat, vel quod abest, vel quod ad patrimonium pertinet.

Innuit vel capite, vel supercilio, Annuit ad id quod dictum vel factum est.

Gnatus filius, Natus pullus.

Qui Insimulat vel arguit, vel fingit, Qui Simulat probare vult quod non est.

Bellum etiam sine prœlio est cùm indicitur; Prœlium ipsa pugna.

Diligentia à deligendo singula. huic Negligentia opponitur, nec recipit errorem, Cura animi est, quæ anxium facit hominem, & tam honestæ quàm inhonestæ rei est.

Regium quod regis, Regale quod rege dignum est.

Erraticus & potest errare & solet, Erratitius animus est qui solet errare & desinit. Erratio enim animi est repentina commotio.

Error est rei vitium, vt amor, dolor, Erratio incertæ viæ.

Erratrix per se rapta est, vt venatrix; Erratica vt hedera, vitis.

Notat vel locum quis, vel personam, vel noxiam, Annotat qui notæ quid adiicit.

Salubre ad locum refertur, & ad cibum, Salutare consilium est. Ita Salubre non

nocet,

nocet, Salutare prodest consilio.

Committimus consilia, Credimus pecuniam.

Sub nonnunquam pro Clàm ponitur, vt Subripuit clàm rapuit, aut ferè notat aliquid subditum. In aut intùs significat, aut minùs, aut valdè,& in compositione pro Non ponitur, vt indoctus.

Claritas tam luminis quàm perspicuitatis, Claritudo generis. Prior itaque splendoris, posterior nobilitatis est.

Vicinia vicorum coniunctio, Vicinitas hominum conuersatio est.

Communitas est communicandi voluntas, Communitio vndique munitio.

Fultio dum fit, Fultura cùm facta est.

Ieiunium dies est, Ieiunitas cibi abstinentia.

Elinguis habet linguam, sed vsu eius caret, Elinguatus amisit.

Suspicax arguit, Suspiciosus recipit.

Restiarius qui facit, Restio qui vendit.

Austerus Græca consuetudine, Seuerus à sæuo.

Eloquentia perfecta vis orationis, Eloquium pars supposita commodè eloquendi.

Seruitus est sub domino: Serui patientia Seruitium facit.

Vituperatio vitium parit, Culpatio à culpa incipit.

Nominatio nominat quem appellat, Appellatio appellantis vox est in ministerio, & Ap-

pellat ad potentiorem propter iniuriam, vt cùm inuocat auxilium magistratus, vel cùm pecuniam reposcit.

Treis in accusatiuo casu, Tres in nominatiuo & vocatiuo.

Necessitudo vel sanguinis vel meritorum, cum præceptoribus, cum amicis: Necessitas immutabilis res est, vt mori necessitatis est.

Serum ad negotiũ pertinet, Serò ad tempus.

Decus est instrumentum cuiusque, Gloria quasi honoris merces: Honor dignitatis consummatio vel priuatim vel publicè, Laus secunda existimatio rectè factorum.

Familiare ad dominum non refertur, cùm amici familiares sint: Familiarium quod seruo competit, vt sagum, gladius.

Infector colorem mutat, Offector officio obest.

Certum recipit præpositionem, & fit Incertum, certumque vel pondus vel rei precium: Verum opponitur falso.

Figura artis est opus, Forma naturæ bonum, vnde etiam Formosus dicitur.

Ignominia imponitur ab eo qui potest animaduersione notare: Infamia ex multorum sermone nascitur.

Nullus est tam in re quàm in persona, Nemo in persona dicitur, vt nemo homo.

Iratus ex offensa est, Iracundus natura.

Periculum contra quamuis rem timetur, Pernicies contra necem.

Omnes

Omnes nullum excipit, vt omnes homines, ita & res; Cuncti in personarum numero nominantur, prisco dicti verbo; Vniuersi in vnam sententiam conuersi, dicendi quid siue faciendi.

Feroces animo, Feri leones, cæterique similes.

Aufert qui dedit, Adimit imperio coactus, Eripit qui plus valet. Itaque Auferre possumus, Adimere iubemur, Eripere valemus.

Studium animi est, Disciplina artis.

Inchoat qui incertum facit, Incipit cuius exitum sperat.

Bonus opponitur malo, qui alii vsu, Commodus alii necessariò vtique prodest.

Decens in gestu est, & motu corporis: Formosus ab excellenti specie dicitur.

Decor communis est omnium, & is facit decentiam speciei: Species propria est cuiusque. Itaque Decor in habitu est, Species in membris.

Lis nascitur: pertinacia efficit Controuersiam. Et Litigant homines; res In Controuersiam deducitur. Ita Controuersia partis est, Lis summa.

Rixa sine armis est, & habet defensionem: Pugna legem habet vel naturalem vel moralem. Palæstrans enim vel exhibet virtutem, vel armis per summa vitæ pericula dimicat.

Occultè latent, Clàm cælant. Alteri non prodere, alteri cælare habitui naturali inest.

Nauus

Nauus à præcipuo nauis cursu dicitur, vel alterius caussa natus, qui studet per officium suum, & recipit comparationem superlationemque, quia cognomen est. Ita Nauus operam nauat alteri, Celer vt suam rem ita alterius quoque celeriter perficit.

Agilem actio facit, Strenuum virtus, Fortem animus, Robustum corpus.

Contumeliam inferunt, Iniuriam patiuntur homines.

Spectacula loca sunt vnde spectamus, Spectamenta quæ spectantur.

Pascentia sunt quæ ex se pascuntur, vt prata, & pascentia mancipia; quia pascuntur: ideò etiam Pastores vocantur: Pabulantia verò quæ iis vtuntur, vt iumenta.

Voluentia quæ voluunt, Volubilia quæ voluuntur.

Animus qualitas viuentis, Anima caussa vitæ.

Materies animi est, Materia arboris. Et Materies qualitas ingenii, Materia fabris apta.

Hebescit quod natura obstupescit, Hebetescit quod amittit aciem.

Cedò sibi poscit, & est immobile: Dat qui non finire facit datum.

Fidelis fit, Fidus nascitur.

Laus facti instrumentum est, Laudatio verò est rerum gestarum relatio.

Ferè futurum significat, Aliquando & Nonnunquam quod intermittere non patitur.

Aptum loco venit & tempore, quod habet

suam

ſuam materiam: Vtile vſus fecit, vt prudentes litteræ, Idoneum vt amicum per conſilia dicimus, & vt ſeruum in vſu hominis.

Saxum naturale, Lapis qui è ſaxo cæſus eſt.

Certatio eſt adminiſtrantium, Certamen operis.

Victima maior eſt, Hoſtia minor.

FL. CA-

FL. CAPRI GRAMMATICI DE LATINITATE.

CIRCITER ad numerum refertur, Circum ad locum, Circa ad tempus quod est. ergo dicemus Circumiisse vrbem, non circaiisse.

Fidus amicus erit: famulum Fidelem dicito.

Cognoscimus ignota & inuisa, Agnoscimus quæ nobis exciderant.

Illius Similis ad mores refertur, Illi Similis ad vultum.

Clipeum ἀσπίδα, Clupeum ornamentũ dices.

Cilo est angusto capite, cui hoc contingit in partu: Chilo dicitur modum labiorum excedens.

Collactaneus est iisdem mammis educatus, Collacteus est qui vno eodemque lacte educatus est.

Lactens qui lacte alitur, Lactans qui decipit, & Lactans qui lacte abundat, vt Lactantes ficus. Lucilius,

Lactantia coacla cum melle bibi. Lactea candida sunt, vt Lactea laudat brachia, dicit Horatius.

Accidere aliquid aduersi, Contingere aliquid pulchri dicito.

Inuidus qui inuidet, Inuidiosus qui inuidiam sustinet.

Terga

Terga hominis ſunt; tamen Tergum ſingulariter facit: quadrupedum erit Tergus, pluralis tergorum; id eſt coria.

Noctu temporis eſt aduerbium, Nocte nomen eſt; vt Noctu dicimus cenaui, hac nocte nihil breuius.

Oliua arbor eſt, Olea fructus, Oleum liquor.

Flemina eſt vbi abundant crura ſanguine: Plemina cùm in manibus vel in pedibus calloſi ſunt ſulci.

Vortex fluminis eſt, Vertex capitis.

Pauperies, damnum eſt, Paupertas ipſa conditio.

Fœdus ſancitur religione, Sponſio pœna eſt.

Mammas eſſe hominis ſcito, at pecudis Vbera.

Buccinus ipſe canor, ſed Buccina erit tuba qua ſignum dat buccinator.

Precor proſpera, Imprecor tetra.

Sanguis eſt dum manat: effuſus verò cruor erit.

Sumimus ipſi, Accipimus ab alio. ſic cum dabimus dicendum eſt Accipe; cùm permittimus ipſi tollere, dicendum eſt Sume.

Ponè loci aduerbium eſt, Pòſt temporis.

Barbam hominum, Barbas pecudum dices.

Vultus mutatur, Facies permanet.

Mœſtum animo, Triſtem aſpectu dices.

Protenus per E aduerbium locale eſt, id eſt, porrò tenus, vt — cum protenus vtraque tellus Vna foret: Protinùs per I aduerbium eſt tempo-

temporale, id eſt ſtatim, vt

Protinus Æneas celeri certare ſagitta.

Quatenus per E aduerbium eſt, Quatinus per I coniunctio cauſalis; vt ſi dicas, Quatinus hoc ſine plagis non facis, en tibi plagas. Aduerbium Quatenus aut eſt temporis, aut loci. temporis cùm dices, Quatenus hos mores exercebit; loci cùm dicimus, Quatenus ibimus in vnum manducare.

Buxus arbor erit, Buxum autem materia ipſa.

Hic Malus nauis eſt, Hæc Malus frugifera pomaria.

Pinnas murorum, Pennas auium dicimus.

Laſerpitium florem, at caulem Laſer aiunt.

Exprobrat qui commemorat quæ præſtitit: Obprobrat qui opprobrium dicit, hoc eſt vitium.

Scorpio bellica res eſt, at Scorpius animal eſt.

Vir Ducit, Mulier Nubit, quia pallio obnubit caput ſuum, genaſque.

Induxit pro decepit, Seduxit dicitur cùm ſignificamus in aliam partem duxit, vt ſeduxit foras.

Carcer maſculini generis non niſi ſingulariter dicitur, in quo homines coërcentur: pluraliter verò Carceres vnde currus effunduntur.

Tunc temporis aduerbium, Tum ordinis eſt.

A GRÆ-

AGRÆTII

DE

DE PROPRIETATE ET DIFFERENTIA SERMONIS.

Accersit qui vocat, Arcessit qui accusat: sicut Cicero Capitis arcessere.

Em cùm ostendis, En cùm increpas. Cicero, En cui tu quoque liberos tutò committas; Hem cùm dolor iram mouerit, aut cùm admiratio cogitatioque stuporem.

Primus è multis, & Prior è duobus. Ita Postremus de multis, & Posterior de duobus. Et Alter de duobus dicitur, Alius de multis.

Precari est rogare, Deprecari est purgare & excusare. Virgil. Equidem merui, nec deprecor. Cicero, Quid faciet Hortensius, auariciæne crimina frugalitatis laudibus deprecabitur?

Fides de fidelitate dicitur, Fidis de chorda.

Deluit purgat, Diluit temperat. Liuius de morte Mithridatis, Quod cùm diluisset.

Aduersum te, aduersarius: Aduersus te imitator.

Derectum in rectum vadens, Directum in latera aptatum.

Fastus de superbia, & facit genitiuum fastuum: Fastus de libris, & facit fastorum.

Miramur opera, Admiramur virtutes.

Labium ſuperius dicitur, Labrum inferius. Exercitus laboribus, Exercitatus ſtudiis.

Quæritur de inquirendo, Queritur de plorando dicimus: & ſic Quæſtus lucri, & Queſtus lacrumarum.

Conſcribere eſt multa ſimul ſcribere, Exſcribere quod ab aliis ſcriptum ſit transferre, Tranſſcribere cùm ius noſtrum in alium tranſit, Inſcribere accuſationis eſt vel occaſionis, Adſcribere ſignificationis eſt, Deſcribere dictionis vel ordinationis.

Exſtruere eſt in altum ſtruere, Inſtruere aciem vel actionem, Adſtruere adfirmare, Conſtruere ſtruendo coniungere, Subſtruere eſt aliqua ſubſternere ſuperpoſita re.

Arbor omne lignum dicitur, Arbos non niſi fructifera.

Pignera rerum, Pignora filiorum & affectionum.

Columbæ quæ manſuetæ fieri poſſunt, & domibus aſſueſcere: Palumbes feræ, arboribusque & ſiluis, ſaxiſque inhabitantes.

Conſueſcimus bona, Inſueſcimus mala, Aſſueſcimus vtraque.

Contingunt bona, Accidunt mala, Eueniunt vtraque.

Fungi agere eſt, Defungi eſt deficere, vel peragere.

Adoleſcere augmenti eſt, Inoleſcere coagmenti, Exoleſcere vaneſcentis.

Donum dantis eſt, Munus accipientis. illud à dan-

à dando; hoc à muniendo vel à mouendo dicimus.

Has manus huius hominis dicimus: Hanc manum multos homines coniungentes.

Coarguere est coërcere & compensare: Arguere ostendere, & patefacere. Virgil.

Degeneres animos timor arguit.

vnde Argumenta dicuntur quæ causam causæ ostendunt.

Aduocatur daturus patrocinium, Inuocatur præstaturus auxilium, Euocatur præbiturus obsequium.

Horridum dicimus despicabile aliquid, Horrendum admirandum. Virgilius:

Oculos horrenda in virgine fixit.

Illuuies sordium est, Ingluuies ventris. illud quidem à lauando, hoc ab inglutiendo dictum.

Commonemus præterita, Admonemus præsentia, Præmonemus futura.

Temeritas sine consilio dicitur, Audacia post consilium.

Velocitas pedum & corporum, Celeritas animorum atque factorum.

Gaudium animi lætitia est, Exultatio membrorum atque corporis.

Vlcus est quod nascitur, Vulnus quod ab alio infertur.

Adducitur quis ad rem inhonestam, Perducitur ad studia, Deducitur ad honorem.

Eluxit qui luctum deponit, Illuxit cùm lumen apparuit.

Nunciatur de longinquo, Denunciatur de præſenti, Adnunciatur de futuro, Renunciatur de excuſando & repudiando. Cicero: Renunciata eſt tota conditio.

Deportare eſt deponere, Adportare eſt aliquid adferre, Comportare in vnum locum conferre, Exportare de loco tollere.

Temperantia eſt animorum, Temperatio rerum, Temperies ventorum.

Lepus animal eſt, Lepor iucunditas voluptatis, vnde & gratum aliquid Lepidum dicimus; Lepos eloquii.

Recipimus aliquid deferendum rogati, Suſcipimus noſtra ſponte.

Aſpicimus ſurſum, Conſpicimus palàm, Reſpicimus retrò, Inſpicimus intùs.

Heus aduerbiū vocantis, Heu reſpondentis.

Arundo canna eſt ab ariditate dicta, vt fluuialis arundo: Harundo telum è canna. Virgilius, Hæret lateri lethalis harundo.

Hirundo auis eſt quæ tignis adhæret, Hirudo ſanguiſuga dicitur.

Pertinacia malæ rei, Perſeuerantia bonæ.

Conſequimur ſtudio, Obſequimur officio, Perſequimur iniuria, Proſequimur ordine, Aſſequimur voto.

Nihil aduerbium, Nihili nomen eſt.

Nemo momenti, Nullus nihil dicitur.

Genus familiæ, Gentem regionem rectè dicimus.

Lætamur de noſtris, Gratulamur de alienis.

Hoc

Hoc Gratificans lætitia Cicero dixit, Neque istius hominis perditi subita lætitia, quàm huius hominis amplissimi noua gratulatio, diuitiis eum commouebat.

Herbidum locum dicimus, in quo herba est, etsi aridus esse consueuerit: Herbosum qui herbam facilè generat, etiamsi ad tempus aridus sit.

Aquaticam potionem rectè dicimus quæ aquam aliunde recipit: Aquosum locum quòd ex se aquam fundat.

Super est quod eminet, Supra quod substratum aliquid habet. Item Subter est quod ab re aliqua superiore premitur, & conculcatur: Subtus est quod demissum altius non contingitur.

Sinum dicimus exterius expansum receptaculum, Gremium vestis receptaculum, interius iacens secretum. Virg.

Pandentemq́. sinus, & torta veste vocantem
Cæruleum in gremium.

Gremium autem dicitur à contrario, ab ingressu difficili.

Largitas humanitatis est, Largitio ambitionis.

Album natura tantùm est, Candidum etiam studio: nam & corpori & animo aliquoties assignantur. Albos ergo capillos, carmen Candidum rectè dicimus.

Iuuentus ipsa hominis ætas, Iuuentas dea, poëticè, ἥβη, vt Græcè dicitur.

Commodamus amico pro tempore equum, seruum, vestem, hanc ipsam rem quam dedimus recepturi: Mutuò damus pecuniam, triticum, vinum, & his similia, quæ mutuò data recipi necesse non est.

Loqui est hominis, Obloqui est obtrectatoris, Alloqui suadentis est, vel hortantis, vel blandientis, Eloqui oratoris.

Percussum corpore dicimus, Perculsum animo. Cicero De signis, Tanquam illa face perculsos esse.

Circumpedes sunt obsequia seruorum; Antipedes, amicorum.

Insita arbor est cui infissæ alienum germen includitur, Adsita cui incolumi aliquid vt sustineat adiungitur. Horatius, Quia populus adsita surgit, quippe quæ vitibus maritatur.

Fremor est tumor hominum, Fremitus ferarum.

Postulatur aliquid honestè, Poscitur improbè. Cicero in Frumentaria: Incipiunt postulare, poscere nimia.

Aluus virorum rectè dicitur, Vterus mulierum, Venter vtroque modo.

Supplicia de tormentis dicimus, Supplicationes de precibus diuinis.

Apparet qui videtur, Paret qui obsequitur.

FLA-

FLAVII SOSIPATRI CHARISII

Ex Artis Grammaticæ Institutionibus.

MENDVM in mendacii significatione dicitur: Menda in culpa operis, aut corporis.

Eboreum, & Eboratum, & Eburnum ita placuit distingui, vt Eboreum sit ex solido ebore confectum: Eboratum extrinsecus ebore ornatum, Eburnum à similitudine eboris aptatum.

Æditimus dicitur qui ædem seruat, quasi ædis intimus, Æditus ab æde tuenda.

Cùm dicimus Hispanos, nomen nationis ostendimus; Cùm autem Hispanienses cognomen eorum qui prouinciam Hispaniam incolunt, etsi non sint Hispani.

Cubicularius est custos cubiculi, Cubicularis verò lectus cubiculo aptus.

Caligarius artifex, Caligaris clauus.

Clipeus genere masculino in significatione scuti ponitur, vt Labienus ait: neutro autem genere imaginem significat. Plinius Dubii sermonis secundo indistincto genere dici ait, sed littera differre, vt pugnatorium per i Clipeum dicamus, quod est à clepere, id est cælare dictum: Imaginem verò per u à cluendo. Sed hæc differentia mihi displicet, propter commu-

nionem I & V literarum. nam & Maximus dicimus & maxumus, & Optimus & optumus: nec tamen illa differentia dicimus distare.

Munificus est tanquam beneficus, Munifex autem tanquam opifex, & artifex. Itaque Munificus munera largitur, Munifex autem munere fungitur.

Diuinitùs cùm dicimus ex Dei mente factũ significamus, Diuinè verò cùm laudamus.

Rediuiua dicimus quæ post interitum redeunt: Recidiua quæ ex suo casu restituuntur. vnde Virgil.

Et recidiua manu posuissem Pergama victis.

Necessitas imperii, Necessitudo sanguinis coniunctio. Sallustius tamen Necessitudinem sæpè pro necessitate ponit, nec vnquam Necessitatem pro necessitudine, aut ipse aut quisquam veterum.

Vicinia dicitur loci demonstratio, Vicinitas verò vicinorũm conductio.

Longitudo mensura est, Longinquitas regionis aut temporis.

Largè qualitatis, Largiter quantitatis. vnde nascitur Largitas, aut Largitio.

Insomnia plurali numero significari volunt Grammatici Somnia: singulari verò numero vigiliam: vt Pacuuius in Antiopa dixit, Perdita illuuie atque insomnia, id est vigilia.

Cilones dicuntur quorum capita oblonga & compressa sunt: Chilones autem cum aspiratione ex Græco à labris improbioribus, quæ

illi

illi χείλη, vnde Chilones, improbiùs labeati.

Nihil si dicas quantitatem notas: Nihili adiuncta i, hominis mores.

Labra modica, Labia immodica. & inde Labeones.

Saturitas in cibo tantùm dicitur: in cæteris verò Satietas.

Stirps in significatione sobolis feminino genere dicitur, vt ait Virg., Heu stirpem inuisam: sed cùm materiam significat, masculino modo Stirpem rectum.. item

Sed stirpem Teucri nullo discrimine sacrum
Sustulerant.

Breuis in natura, Pusillus in corpore, vt Breuis dies, Pusillus homo.

Pometa dicuntur vbi poma nascuntur, vt oliueta: Pomaria autem vbi seruantur, vt Penuaria.

Intrò est in locum, Intùs in loco dicimus.

Tergum hominis, Tergus pecoris nominatur.

Herè quàm diu, Heri quando. ita enim quidam putant dici debere.

Accedo tibi, eadem tecum sentio: Accedo te, id est ad te venio.

Ad & Apud hoc modo differunt. Ad enim ad locum refertur, quasi ad illum eo, Apud in loco, quasi apud illum sum.

Erga ad affectum refertur quasi erga illum sum benignus, In ad simultatem, quasi in illum sum sæuus.

Circùm loci eſt, vt circùm theatrum; Circa temporis, vt circa calendas; Circiter numeri, vt Circiter horas decem.

Contra ad locum, vt contra baſilicam, Aduerſus ad animi motum, vt aduerſus illum facio. interdum autem promiſcuè accipitur.

Ex quidam referunt ad locum vnde eximus, quaſi ex fundo venio, ex agro venio: De ad id quod Græci περὶ dicunt, quaſi De Marcello.

Ambo non eſt dicendum niſi de iis qui vno tempore quid faciunt, vtputa Eteocles & Polynices ambo perierunt, quaſi vnà: Romulus autem & Africanus non ambo triumphauerunt, ſed Vterque, quia diuerſo tempore.

Balteus maſculino genere Plinius vult funiculum ſignificare, neutro autem genere lora ad alligandum apta.

Balnearius fur, Balnearis murteus, & ſolea balnearis.

Humaniter ſignificat φιλανθρώπως, Humanè autem ἀνθρωπίνως.

Se & Seſe pronomina Cæſar libro ſecundo ita diſtinguit, vt Se dicamus cùm aliquem quid in alium feciſſe oſtendimus, vtputa ille dicit ſe hoc illi feciſſe. Cùm autem in ſeipſum, tunc Seſe geminari, vt Dixit ſeſe hoc ſibi feciſſe.

Vnà locum, Simul verò ſpatium deſignat. Rectè itaque dicimus Simul conſules fuerunt; Vnà ambulabant.

FINIS.

SERVII HONORATI

Ex Commentariis Ad Virgilium.

ARÆ & superis & inferis diis consecratæ sunt, Altaria verò sunt superorum tantùm deorum, quæ ab altitudine constat esse nominata, vt — en quatuor aras;
Ecce duas tibi Daphni, duas altaria Phœbo.

Aræ dictæ ab ariditate, quia in iis adoletur ignis, Altaria ab alendo, quia igni adduntur alimenta.

Armenta sunt equorum & boum, quòd hæc animalia apta sint armis, vt scutis boum coria, equi prœlio. Greges capellarum & ouium sunt. Hæc tamen sciendum quòd plerumque confundit autoritas.

Angues aquarum sunt, Serpentes terrarum, Dracones templorum, vt Æneid. II.
— per alta immensis orbibus angues
& paulo post, — serpens amplexus vterque.
Item, — delubra ad summa dracones. Sed hæc significatio plerumque confunditur.

Ædem numero singulari de templo tantùm dicimus; plurali & de domibus, & de templo.

Auguro dicimus secundum Plinium cùm præsagio mentis futura colligimus, Auguror verò cùm futura veris captamus auguriis.

Balsamum est ipsa arbor, Opobalsamum

 succus

succus collectus ex arbore, Xylobalsamum lignum ipsius arboris.

Barba singulari numero hominum, plurali verò quadrupedum dicitur.

Culmus est ipse calamus, Stipula verò folia quæ ambiunt culmum.

Camuri sunt boues, qui conuersa introrsum cornua habent; quibus contraria Patuli, qui cornua diuersa habent, quorumque cornua terram spectant. His contrarii Licini, qui sursum versum cornua habent.

Candidum est quadam nitenti luce perfusum; Album quod pallori constat esse vicinum.

Crustam cùm dicimus feminino genere, lapidis aut ligni aut gelu partem significamus; cùm verò Crustum, edulium aliquod significamus, partem panis vel placentæ. Virgilius VII.

Orbem fatalis crusti. Horatius,

— dant Crustula blandi

Doctores.

Cellarium est paucorum dierum, vnde & in cella dicitur importatum frumentum. Penus verò longi temporis.

Ceruix cùm numero singulari dicitur, collum significat: si plurali vtimur, superbiam ostendimus; vt in Verrem Cicero, Frange ceruices.

Carcer est vndecunque prohibentur exire, & dictus quasi arcer ab arcendo. & quando locum in quo seruantur noxii significamus Carcere tantum numero singulari vtimur: Carceres di-

res dicimus numero tantum plurali vnde eruntur quadrigæ, sed poëta plerumque singulariter vsurpat, vt est .v. Æneid. O

—ruúntque effusi carcere cursus.

Copiæ de exercitu numero plurali dicimus, vt Sallustius, Memorare possem quibus in locis maximas hostium copias Populus Romanus parua manu fuderit. Copia verò aliarum rerum est.

Cornus ipsa arbor dicitur. Pomum verò Cornum & Corna, vt, Lapidosaque corna.

Cæstus per diphthongũ significat arma pugilum. habet etiam pluralem numerum, & est quartæ formæ. Cestus cesti numeri singularis, sine diphthongo, baltheum Veneris.

Consultor est qui consulit. Consultus qui consulitur. Consultum verò res ipsa de qua consulitur.

Deduco est persequor, Diduco verò diuido.

Despiciens deorsum aspiciens, Suspiciens sursum aspiciens.

Dissimulamus nota, Simulamus ignota, Dissimulamus quod sumus, Simulamus quod non sumus, vt Sallustius, Cuiuslibet rei simulator & dissimulator.

Dapes regum sunt; Epulæ priuatorum; vel Dapes deorum sunt; Epulæ hominum.

Deos perpetuos dicimus, Diuos ex hominibus factos, quasi qui diem obierint. vnde diuos & Imperatores vocamus. Iuuenalis, Respice riuales diuorum. Sed Varro & Atteius contra

sentiunt, dicentes Diuos perpetuos; Deos qui propter sui consecrationem timentur, vt sunt Dii manes. Quod tangit in IX dicens;

> Turni sic est affata sororem
> Diua deam, stagnis quæ fluminibusque sonoris
> Præsidet.

Dona sunt tantùm superorum, Munera inferorum; vt in Bucolicis;

> Phœbo sua semper apud me
> Munera sunt lauri, & suaue rubens hyacinthus.

Epicædium est quod dicitur cadauere nondùm sepulto, vt Extinctum Nymphæ crudeli funere Daphnin. Epitaphium post completam sepulturam dicitur, vt

> Daphnis ego in siluis hinc vsque ad sidera notus.

Excubiæ sunt diurnæ, Vigiliæ nocturnæ.

Fas ad rellegionem, Iura pertinent ad homines.

Fatigatum corpore dicimus, Fessum verò animo: quamuis hoc sæpe confundit autoritas.

Frondeus est totum de frondibus, vt truncus, Frondosus verò est lucus.

Flagrat dicimus quotiens incendium significatur, quod facultatibus, vt, Flagrantibus aris: sed quoties odor qui fracta specie maior est per R dicimus Fragrat, vt, Thymo fragrantia mella.

Fores propriè dicuntur quæ foris aperiuntur, sicut apud veteres fuit: Valuæ autem sunt,

vt dicit

vt dicit Varro, quæ conuoluuntur & se velant, Ianua verò est primus domus ingressus, dicta quia Iano consecratum est omne principium. Cetera inter ianuam Ostia vocantur generaliter, siuæ valuæ sint, siue fores.

Furiosus est à quo furor nunquam recedit: Furiatus verò qui furit ex caussa.

Funus est cadauer iam ardens, quod dum portatur Exequias dicimus, crematum Reliquias, & Bustum, conditum iam Sepulcrum.

Fundere est supina manu libare, quod fit in sacris supernis, Vergere est conuersa in sinistram partem manu ita fundere vt supernè conuertatur, quod in Infernis fit.

Forfices sunt quibus incidimus, Forcipes sunt quibus aliquid formum tenemus, quasi formicapes. nam Formum est calidum; Vnde & Formosos dicimus quibus calor sanguinis ruborem pulchritudinis creat.

Humidum est quod extrinsecus habet aliquid humoris, Vuidum quod intrinsecus. vnde & Vuæ dictæ sunt.

Hostiæ dicuntur sacrificia, quæ ab his fiunt qui in hostem pergunt: Victimæ sacrificia quæ post victoriam fiunt: sed hæc licenter confundit autoritas.

Historia est eorum temporum quæ vidimus, vel videre potuimus, dicta ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν à videndo. Annales sunt eorum annorum & temporum, quæ ætas nostra non nouit. vnde Liuius ex annalibus & historiis constat.

Ignarus est qui ignorat, Immemor qui oblitus est.

Ius generale est, sed Lex iuris est species: Ius ad non scripta etiam pertinet, Leges ad ius scriptum.

Infensus propriè dicitur plus quàm Inimicus.

Indocile est quod penitus non potest discere, Indoctum quod nondum didicit.

Insigne singulari numero aliud est, aliud Insignia, in quibus vestis & sella regia accipi potest.

Labra sunt virorum, Labia mulierum.

Liquor cùm nomen est, Li breuis est: cùm ad verbum venerit producitur, vt Liquor liqueris, Virg. 1. Georgicor.

canis cum montibus humor
Liquitur.

Legumen dicitur quod manu legatur, nec sectionem requirat: Frumenta sunt omnia quæ ex se aristas mittunt.

Lactans est qui lac præbet, Lactens cui lac præbetur.

Lucens est quod aliunde illuminatur, Lucibile quod lucet per se.

Mulctra tempus dicitur, quo mulgentur animalia, Mulctrale vas in quo mulgentur.

Myrtetum ipse locus est, Myrtus ipsa arbor.

Metor, metaris, metatus sum, significat eligere, vnde Lucanus Hesperios audax veniam metator in agros. Metior, metiris, mensus sum.

Monstrum

Monstrum dictum à monstrando, & refertur ad præsens eius significatio, Prodigium est quod in longum tempus dirigit significationem.

Monumenta sunt memoriæ, Monimenta verò à mentis admonitione sunt dicta.

Matrona dicitur prima pueri mater, Materfamilias quæ plures peperit. Alij dicunt rectius Matronam dici quæ in matrimonio cum marito conuenerit, & in eo matrimonio manserit, etiamsi liberi nondum nati fuerint: dictam matris nomine spe atque omine. vnde & Matrimonium dictum. Matrem verò familias esse quæ in mariti manu mancipióque esset, quæ in familiam quoque mariti & sui hæredis venisset. Alij Matronas virgines nobiles dicunt: Matres familias verò quæ in matrimonio per coëmtionem conuenerunt. Nam per quandam iuris solemnitatem in familiam migrant mariti. Inter Matrem & Matremfamilias hoc interest quod Mater est, præter illam significationem quæ est πρός τι, quæ tantùm conuenit in matrimonio: Materfamilias verò quæ conuenit, vt iam diximus, per coëmtionem.

Naiades sunt nymphæ fontium, Oreades montium, Dryades arborum.

Noxia est culpa, id est, peccatum, Noxa pœna.

Nimbi dicuntur repentinæ & præcipites pluuiæ, Pluuias ipsas vocamus lentas & iuges.

Olea est arbor ipsa vnde deriuatum oleum: Oliua fructus ipse vnde est oliuum. Legimus tamen Oliuam & de arbore, vt

Incumbens tereti Damon sic cœpit oliuæ.

Oneratus est qualicunque pressus pondere, Onustus cui onus ipsum honori est, vt si quis hostium spolia ferat. Sed oneratus aspirationem non habet, quia ab onere venit: Honustus quia etiam ab honore descendit retinet aspirationem.

Opes numero tantum plurali diuitias significat. Virgilius, Troianas vt opes: numero singulari tantum, auxilium. Terentius, Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro: Vtroque numero possibilitatem.

Opim quando dicimus Nympham significamus: si autem dicimus Opem auxilium intelligimus: Opes numero plurali auxilia & census accipimus. Nam Ops eadem Terra est vxor Saturni, quam Græci Rheam vocant.

Orare est petere, Exorare impetrare.

Odorum quod per se olet, Odoratum quod odorem aliunde accipit.

Hoc opus & Hæc opera tum dicimus quando negotium ipsum quod geritur significamus: Si autem feminino genere dixerimus Operas, personas ipsas quæ aliquid faciunt significamus.

Patulum dicimus quod per se patet naturaliter, vt nares, arbor: Patens est quod & aperitur & clauditur, vt ostium, oculi.

Patrii

Patrii dii sunt qui præsunt singulis ciuitatibus, vt Minerua Athenis, Iuno Carthagini: Indigetes autem propriè sunt dii ex hominibus facti, quasi in diis agentes, vt Æneas, Romulus.

Plantæ raptæ sunt de arboribus, Plantaria quæ ex seminibus nata cum radicibus & terra propria transferuntur Virgilius II. Georgicoŗ.

— & viua sua plantaria terra.

Pecuaria ab eo quod est pecuare venit. nam Pecua, vt ait in Pompeiana Cicero, ab eo quod est pecu venit, vt Genu genua.

Peior à malo dicitur, Deterior à meliore.

Parére est obedire, vt Paret amor dictis: Apparere autem est videri, vt, Apparet liquido sublimis in aëre Nisus.

Pernix pedum est, vt Pernicibus ignea plantis: Celeritas pennarum, vt, Celerique fuga sub sidera lapsæ,

Populos cùm numero plurali dicimus, vrbes significamus: cùm vero Populum, vnius multitudinem ciuitatis intelligimus, vt Populum latè regem belloque superbum, de Romano intellexit.

Pollicemur sponte, Promittimus rogati.

Pauidus est semper timens, Pauens ex caussa.

Pone verbum nullum habet accentum, vt Pone metum Cytherea: Ponè tamen in vltima habet accentū cùm significamus retrò. Terent. in Phormione, Ponè apprehendit pallio.

Piget ad futurum spectat, Pudet ad prætetitum. Et licet pænè vna sit significatio, tamen dicimus Piget me illud dicere, Pudet me fecisse.

Poscere est secundum Varronem, quoties aliquid pro merito nostro deposcimus: Petere verò est cùm aliquid humiliter & precibus postulamus.

Penetrale dicitur quod penetrat: quod autem penetratur, Penetrabile.

Protenus per E aduerbium loci: Protinus per I aduerbium temporis, id est statim.

Rura dicebant siluas & pascua; Agrum vero eum qui colitur.

Ripæ propriè fluminum sunt, Littora maris, vt Ouidius: —pro ripis littora pulsant.

Sinus genus est vasis, quod cùm significamus Si producimus, cùm gremium significamus Si corripimus.

Squallens splendens significat, quod à squamis venit, vt, squamis auroque trilicem. Squallidus à squallore sordidum significat, vt Squallentem barbam.

Spinus masculino genere prunorum arbor vocatur: Spina vero feminino sentes vocantur.

Salem quo vtimur singulari tantum numero dicimus: cùm iocum significamus, pluralem tantum ponimus numerum, secundum Lucanum qui ait, Non soliti lusere sales. Aliquando & vrbanitatem per singularem numerum significamus. Terenti in Eunucho;

Qui

Qui habet salem quod in te est, id est, quæ res in te est. Masculini enim generis est non neutri, & neutra πλήθωτα sunt, nec ab hoc accusatiuo nominatiuus esse potest Hoc Sale. Salum ab eo venit quod est Salum sali, vt, Perque vndas superante salo. Et quod ait, Et sale tabentes artus, ab eo quod est Hic Sal salis, cum Salum à σαλεύω.

Statio est vbi ad tempus sunt naues, Portus vbi hiemant.

Stirps genere feminino genus significat, vt, Heu stirpem Inuisam: masculino arborem, vt, Sed stirpem Teucri nullo discrimine sacrum.

Specula quando speculationem significamus generis est feminini, vt, Specula Misenus ab alta: Speculum autem in quo nos intuemur generis neutri est. Iuuenalis, Speculum ciuilis sarcina belli: quod Græcè ἔσοπτρον.

Sertum & Serta cùm nihil adiicitur dicimus, vt,

— Sertisque recentibus halant. item alibi expressius, Serta procul tantùm capiti delapsa iacebant. Si autem Sertos dixero addo flores, si Sertas addo coronas, vt Lucanus,

Accipiunt sertas nardo florente coronas.

Species rerum præsentium est, quod quasi aspicitur, Fama rerum absentium.

Sanies mortui est, Tabus viuentis scilicet sanguinis.

Tergus tergoris corium significat, Tergum verò tergi dorsum significat, vt Sallustius, Sed quia

quia tergis abstinetur. Sed hæc à veteribus confundebantur: vt, Taurino quantum possent circumdare tergo.

Timor de futuro est, Odium de præsenti.

Turbo quando appellatiuum est, facit turbinis: si nomen proprium, turbonis, vt Horatius, Turbonis in armis.

Turbam multitudinem accipiunt; Turbas plurali numero perturbationes dixerunt & strepitus. Vnde & Terentium Turbas lampadas propter strepitum volunt dixisse, cùm parcus senex puerperam per publicum duci suadeat, nec strepitum per turbas adhiberi.

Tellurem deam dicimus, Terram verò elementum.

Totum est vnius corporis plenitudo, vt Totum auditorium, id est, integrum: Omne de vniuersis dicimus, vt Omne auditorium id est vniuersa auditoria.

Terror propriè est, qui aliis infertur, vt si dicas, Ille habet terrorem, hoc est timendus est, vnde & Terribilis dicitur: Metus dicitur quem habent timentes.

Volema ab eo quod volam impleant dicta sunt, Vola autem est medietas palmæ vel pedis. vnde & Inuolare dicimus. Volema lingua Gallica bona & grandia dicuntur, sed magis dicta sunt ab eo quòd volam impleant.

Vallum dicitur ipsa munitio. nam Valli fustes sunt quibus vallum munitur. Virgilius de su-

de ſuſtentaculis vitium, Primus vallos ſub tecta refert.

Vanus eſt qui etiam ſine vtilitate mentitur: Mendax qui tantùm ad decipiendum. Sanè Vanus apud idoneos autores ſtultus inuenitur, vt Iuuenalis, Sic libitum vano qui nos diſtinxit Othoni.

Viſus genere vtimur maſculino cùm de his loquimur quibus videmus; vt ſi dicam, Nubecula obeſt viſibus meis. Viſa neutro ſi dicamus, ea quæ videntur ſignificamus.

Vittæ ſacerdotis ſunt; Laurus verò etiam Imperatoris victoris.

Voluens qui voluit, Volubilis qui voluitur.

Vterus eſt mulierum, Aluus eſt quà defluunt ſordes. Salluſtius, Simulans ſibi aluum purgari. Venter quì videtur. Iuuenalis,

Montani quoque venter adeſt abdomine tardus.

Vrbs muros; Ciuitas eius habitatores ſignificat.

ÆLII DONATI

Ex Commentariis Ad Terentium.

ADVERSUM sine dubio præpositio est, ut Aduersum te habeo gratiam: Aduersus participium potest esse ab eo quod est Aduerto.

Adiutor dicitur in re bona; Impulsor in mala. Et Adiutor à non irascente, Impulsor à criminante & irato.

Æger animus dicitur, Ægrotum corpus.

Aggredimur de longinquo, Adorimur ex insidiis & è proximo.

Agere est aliquid necessarium facere, Agitare voluptarium.

Amator fingere potest, Amans verè amat.

Amator corporis, Amicus animi est.

Amoliri dicuntur ea quæ cum magna difficultate & molimine summouentur & tolluntur è medio: Discedere dicitur qui facile abit è medio.

Auferimus ea quæ cum fastidio cernimus, Ferimus ea quæ cum honore tractamus.

Bonitas in omnibus generaliter rebus est, Æquanimitas in spectando. Et Bonitas in Probandis his quæ bona sunt, Æquanimitas in ignoscendis vitiis atque delictis.

Bonus est qui non nocet; Liberalis qui etiam prodest:

prodest: Bonus qui non peccat in facto; Liberalis qui nec in verbis.

Calamitas παρὰ τὴν καλάμην dicitur; Clades quia clamatur: aliud grandinis culmum frangentis, aliud furti aut doli mali.

Cessat desidiosus, Requiescit defessus.

Cibus qui etiam delicatis præbetur; Victus in paruis aridisque alimoniis est constitutus.

Circumspicimus præsentia, Prospicimus futura.

Clemens est circa recte agentes; Placidus etiam circa delinquentes. Et Clemens animo, Placidus vultu. item, Clementis est nullos lædere: Placidi arridere omnibus.

Commodus esse quis potest & alieno tempore superuenire, Opportunus malum etiam aduentum habere potest. Commodum in homine, Aduentus in eius facto.

Concertatio ipse actus. Terent. in Adelphis: Nunquam vidi iniquius concertationem comparatam. Certamen res ipsa de qua certatur. Virgil. Æneid. v: Velocis iaculi certamina ponit in vlmo.

Confidentia interdum in bona significatione, interdum in mala ponitur; Fiducia semper in bona.

Conseruamus parta, Quærimus noua, Parcimus omnibus.

Coram indiget adiectione, Palam non indiget. Coram ad certas personas refertur, vt Coram quem quæritis adsum; Palam ad omnes.

Curatio

Curatio propriè medicorum est, Cura reliquorum. Et, Curatio medicinæ est, Cura mentis, Curatura diligentiæ.

Cura est in spe bonorum, Sollicitudo in metu malorum.

Damnum rei est, Malum ipsius hominis.

Dare est quod repetas, Dedere est ad perpetuum. Damus amicis, Dedimus tantùm hostibus.

Deficit socius, Prodit parens, Deserit patronus. Sallustius, Post defectionem sociorum & Latii. Terentius, Prodidisti & te & illam miseram & gnatum, quod quidem in te fuit. Plautus, Qui liberos habent eos deseruit.

Dimidium à dimensione dicimus, Diuiduum à diuisione.

Dispicere est disquirere consilium, Despicere deorsum aspicere.

Despondet puellam qui petit, Spondet à quo petitur.

Ducitur quis ad supplicium, Deducitur ad lætitiam.

Ducimus volentes, Abducimus inuitos.

Ducere est apud alium & palam, Subducere apud seipsum & secretò.

Duriter sine sensu laboris, Durè crudeliter, illud ad laborem hoc ad sæuitiam. Durè in alterum, Duriter in nos aliquid facimus.

Dedecoratur quod honestum est in animo. Horatius, Dedecorant benè nata culpæ. Turpatur quod honestum est corpore.

Edici-

Edicimus quod iubemus fieri, Interdicimus quod vetamus fieri. Et Edicimus vni generi hominum, Interdicimus diuersis. Itaque Prætoris Edicta & Interdicta dicuntur.

Efferri dicuntur cadauera mortuorum, Ire propriè ad exequias. Terent. in Andria: Effertur, imus. Virgilius: Ite, ait, egregias animas.

Exanimatus est perterritus, conturbatus. Terent. Andria, Quidnam Pamphilum exanimatum video. Virgilius, Exanimata sequens impingeret agmina muris: Exanimus verò est mortuus, idem,

Corpus vbi exanimum positum Pallantis.

Expostulare est querellam apud eum ipsum deponere, de eo ipso qui fecit iniuriam, Postulare autem querellam dicere de altero apud alterum.

Exspectamus tam bona quàm mala, Speramus bona tantùm. Et Exspectamus ante diem, Speramus ad diem.

Exspectatio certorum, Spes incertorum: Exspectatio rerum propinquarum, Spes longinquarum, Exspectatio destinat tempus, Spes non destinat.

Expostulatio fit apud illum ipsum qui peccauit, Postulatio de illo apud alterum.

Erratio est pecudum: Error animi est, & loci in quo erratur.

Facere est in opere esse, Efficere perfectionem designat.

Facetus est qui facit verbis quod vult, Lepi-

 dus

dus qui politus est vt λιτὸς; Lautus qui mundus & splendidus est.

Facilis ad peccatum, Beneuolus ad iram refertur.

Falsum est quo tegitur id quod factum est, Vanum quod fieri non potest, Fictum quod non est factum & fieri potuit. Et Falsum est fictum mendacium simile veritati, Vanum nec possibile nec verisimile, Fictum totum sine vero sed verisimile. Falsum loqui mendacis est, Fictum callidi, Vanum stulti: Falsum loqui culpæ est, Fictum virtutis, Vanum vecordiæ: Falsis decipimur, Fictis delectamur, Vana contemnimus.

Feci quasi facinus. Facere enim quis & homicidium dicitur. Commerui minoris culpæ est, Peccaui multo minoris vel leuioris. Terent. Andria,

> Quid feci, quid commerui, aut quid peccaui?

Ferre est cum certo tempore, Perferre finem exspectat euentus.

Feruntur onera, Sustinentur supplicia.

Fidus in maximis, Fidelis in minoribus negotiis. Et, Fidus est amicus, Fidelis seruus.

Forma immobilis est & naturalis, Vultus mouetur & fingitur. Vultum sibi fingere multi possunt, formam nemo.

Fortuna in incerto, Fors Fortuna in bono ponitur. Virgilius, Si qua in te fortuna fuisset. Terentius: O Fors Fortuna. Et, Fortuna dicta est in-

est incerta res, Fors fortuna euentus fortunæ bonus:

Gaudemus nostris, Gratulamur alienis.

Genus ad viuos pertinet, Familia etiam ad defunctos.

Genus ad nobilitatem, Familia ad copiam refertur.

Grandis ad partem ætatis refertur, vt grandis natu: Maior generaliter & ad summam ætatis refertur, & ad comparationem ætatis pariter ponitur.

Honestum ad formam, Liberale ad vultum.

Indicat is qui de se volens aliquid & de aliis etiam prodit, Confitetur qui de se tantum & qui inuitus.

Ira de caussa est, Iracundia de vitio multùm irascentis.

Iratus qui ex aliqua re lacessitus irascitur: Iracundus qui ex parua nullave caussa præcedente irascitur.

Ius est quod omnia recta & inflexibilia exigit, Æquitas est quæ de iure multum remittit.

Interrogatio est cui necessario respondetur aut etiam, aut nõ: Percontatio cui nihil horum.

Labra sunt superiora, Labia inferiora.

Lanii qui laniant pecora; Lanistæ qui laniandis præsunt gladiatoribus.

Lassus cura ex præterita spe, Confectus sic vulneratus aut percussus vt sanari non possit: quod conuenit gladiatoribus. Cicero in Catilinam, Gladiatori illi confecto & saucio.

Laudat coram qui non tacet apud alios, & hoc agit non per epiſtolam, ſed ipſe præſens: Laudat in os, qui apud ipſum loquitur qui collaudat.

Lenitas ad permittendum, Facilitas ad ignoſcendum.

Ligare eſt iniicere alicui vincula, Alligari quis dicitur ad aliquid ſine quo eſſe non poſſit.

Mancipia dicuntur quòd manu capta ſunt, Serui qui ſeruati ſunt cùm eos occidi oporteret iure belli.

Metuo illum qui mihi ipſi aliquid facturus eſt: Timeo ab illo cuius cauſſa poſſum aliquid mali pati, etiamſi ipſe nihil in me mali conſulat.

Metuimus eos qui nos amant, Timemus etiam inimicos.

Monemus conſilio, Hortamur impulſu.

Mereri bona dicimus, Commereri mala, id eſt delinquere, peccare. Terent. Hecyra: Sæpe quod vellem meritam ſcio. Virgilius:

—ego te quæ plurima fando
Enumerare vales nunquam regina negabo Promeritam.

Obteſtamur quando eum adiuramus quem rogamus; Oramus per eas res propter quas rogamus. Virgil.

—per euerſæ genitor fumantia Troiæ
Excidia obteſtor.

Orare eſt placidos petere, obſecrare iratos rogare, & obſecrans plus facit quàm Orans; plus

plus orans quàm rogans.

Oramus quæ bona ſunt, Supplicamus in aduerſis magis, vel cum lacrumis.

Orator eſt dum agit, Exorator cùm impetrauerit.

Obnuntiat qui malam rem nunciat, Annuntiat qui bonam.

Oſcula officiorum ſunt, Baſia pudicorum affectuum, Suauia libidinum vel amorum.

Petimus precariò, Poſcimus imperiosè, Poſtulamus iure.

Prauum eſt quod ipſum lædit facientem, Malum quod alios tantùm.

Prædicamus vt res ſunt, Laudamus extollendo: Prædicamus voce, Laudamus argumentis.

Promiſſio & Pollicitatio eandem vim habent, ſed Pollicitatio maioris aſſeuerationis eſt.

Pudor eſt mali facti, Verecundia recti & honeſti.

Quærit qui ad plenum & perpetuum reponit, Quæritat qui vix quotidie inquirendo victum inuenit.

Raptio ad perſonam refertur, Rapina ad rem, Raptus ad ſtuprum propriè.

Reſtituimur iis quibus nos volumus, Reddimur iis qui nos volunt: Reſtituimus volentem, Reddimus volentibus. Et Reſtituitur cupiens, Redditur cupientibus. Redditur & Reſtituitur cupiens cupientibus.

Rurſum eſt introuerſum, Prorſum prius

 verſum.

versum. vel, Rursum propriè retro, Prorsum antè significat.

Ridet qui simpliciter ridet, Deridet qui alterius irrisione & contemtu ridet.

Sanus qui saluus est, Validus qui multum rerum necessariarum ad salutem habet.

Sæuus factis, Tristis animo, Truculentus vultu.

Segnitia ad agendum, Socordia ad considerandum.

Statura corpori adscribitur, Status ad habitum refertur. Status est σχῆμα, Statura longitudo corporis.

Suademus facilia, Persuademus difficilia. Suadere facientis est, Persuadere perficientis.

Sobrini ex duabus sororibus, Consobrini ex fratre & sorore.

Sempiternum ad Deos pertinet, Perpetuum propriè ad homines.

Veretur liber, Metuit seruus.

Visere est officii, Videre quærentis aliquem. Visere officii est apud ægrotos, Videre cognitionis.

Vtimur fructibus rei quæ ab amantibus saluo vsu nobis subministratur; Abutimur quando deperdimus rem & fructum. Vsui est ager, domus, Abusui vinum, oleum & cetera huiusmodi.

SEX.

SEX. POMPEI FESTI

Ex libris De verborum significatione.

ADSCRIPTI dicebantur qui in colonias nomina dedissent vt essent coloni: Adscriptitii veluti quidam scripti dicebantur, qui supplendis legionibus adscribebantur, hos & Adcensos dicebant, quod ad legionum censum essent adscripti.

Ambitus honoris adfectati dici cœptus est à circumeundo supplicandoque, Ambitio est ipsa actio ambientis.

Apud & Penes in hoc differunt, quòd alterum personam cum loco significat: alterum personam & dominium ac potestatem, quod trahitur à penitus.

Concinnare est aptè componere, Concinere est conuenire.

Chilo dicitur cognomento à magnitudine labiorum, Cilo sine adspiratione cui frons est eminentior, ac dextra sinistraue velut recisa videtur.

Cum imperio esse dicebatur apud antiquos, cui nominatim à populo dabatur imperium; Cum potestate esse dicebatur de eo qui à populo alicui negotio præficiebatur.

Extrarius ab Extraneo sic distinguitur: Extrarius est qui extra forum, sacramentum, iusque sit: Extraneus ex altera terra, quasi exterraneus.

Explorator à Speculatore hoc distat, quòd Speculator hostilia silentio perspicit, Explorator pacata clamore cognoscit.

Impluuium quo aqua impluit collecta de tecto: Compluuium quo de diuersis tectis aqua pluuialis confluit in eundem locum.

Infectores qui alienum colorem in lanam coniiciunt: Offectores qui proprio colori nouum officiunt.

Præsidium est quod pro vtilitate & salute alicuius auxilii gratia præponitur: Subsidium quod postpositum est ad subueniendum laborantibus.

Properare aliud est, aliud Festinare. Qui vnum quodque maturè transigit, is properat, Qui multa simul incipit neque perficit, is festinat.

Portenta quæ quid porrò tendatur indicant: Ostenta quæ tantummodo ostendunt: Monstra dicuntur naturæ modum egredientia, vt serpens cum pedibus, auis cum quatuor alis, homo duobus capitibus, iecur cùm distabuit in coquendo.

Quatenus significat qua fine, vt hactenus hac fine: at Quatinus, quoniam.

Rogatio est cùm populus consulitur de vno pluribusve hominibus, quod non ad omnes perti-

pertineat; & de vna pluribusve rebus, de quibus, non de omnibus, sanciatur: Lex appellatur quod in omnes homines resve populus sciuit.

Sacrum ædificium consecratum Deo, Sanctum murum qui fit circum oppidum; Religiosum sepulcrum vbi mortuus sepultus aut humatus sit.

Regium est quod aut est aut fuit regis; Regale est dignum rege.

Taciturnus qui facile tacet: Tacitus, argutus, etiam qui potest aliquando tacere.

V 5 NONII

NONII MARCELLI

DIFFERENTIÆ DICTIONVM.

CVPIDO inconſideratæ eſt neceſſitatis; Amor iudicii. Plautus Bacchidibus: Cupido te conficit, anne amor?

Amare vim habet maiorem, Diligere autem eſt leuius amare. Cicero Ad Brutum: Sic igitur facies, & me aut amabis, aut quo contentus ſum diliges.

Perire & Interire hoc differunt, quòd Perire leuior res eſt, & habet inuentionis ſpem, & non omnium rerum finem. Plautus Captiuis:

Qui per virtutem peritat, non pol interit.

Alere eſt victu temporali vitam ſuſtentare, Educare autem ad ſatietatem perpetuam educere. Plautus Menæhmis: Nam illic homo homines non alit, verùm educat.

Tollere eſt leuare & erigere: Auferre leuatum transferre. Virgil. lib. VIII,

Tollite cuncta, inquit, cœptoſque auferte labores.

Horrendum eſt tetrum & vitabile: Horridum plerumque exſtans, & prominens, & incultum. Virgilius Æneid. III: Concilium horren-

horrendum. & IV,

— & glacie riget horrida barba.

Meretrix honestioris loci est & quæstus. Nam Meretrices à merendo dictæ sunt quòd copiàm sui tantummodo noctu facerent: Prostibula quòd ante stabulum stêt quæstus diurni & nocturni caussà.

Genetrix semper quæ genuerit nuncupatur; Mater verò aliquando pro nutrice ponitur. Virgilius lib. VIII. — geminos huic vbera circum

Ludere pendentes pueros, & lambere matrem.

Pudet verecundiæ est, Piget pœnitentiæ. Plaut. Pseudolo — nimirum id quod pudet

Facilius fertur, quàm illud quod piget.

Sacrificare est veniam petere: Litare est propitiare & votum impetrare. Virgilius Æneid. IV:

Tu modo posce deos veniam sacrisque litatis, id est impetratis.

Expleri est tantummodo plenum esse: Satiari supra modum & abundantiam. Lucret. lib. VI:

Deinde animi ingratam naturam pascere semper,

Atque explere bonis rebus satiareque nunquam. Cicero De republica VI, Nec expleri nec satiari vllo modo possunt.

Arcus suspensus fornix appellatur, Arquus non nisi qui in cœlo apparet, quem Irim poëtæ

poëtæ dixerunt. vnde & Arquati dicuntur quibus color & oculi virent, quasi in arqui similitudinem.

Fors est casus temporalis, Fortuna dea. Lucilius Satyrar. XII: Aut forte omnino ac Fortuna vincere bello.

Ferus est sæuus, Ferox est fortis. Virgil. II. Æneid. — ferus omnia Iuppiter Argos Transtulit. idem lib. IV: Et frena ferox spumantia mandit.

Cuius ad personam refertur hominis, Cuiatis vnde significat. Attius Telepho:

Qui neq. cuiatis esset vnquam potuimus
Multa rogitantes rescíscere.

Animus est quo sapimus, Anima qua viuimus: Attius Epigono: Sapimus animo, fruimur anima: sine animo anima est debilis.

Vultus est voluntas quæ pro motu animi in facie ostenditur: Facies ipsa oris species. Sallust. Catilina: Prorsus in facie vultuque vecordia inerat.

Mussare hominum est occultè & pressa voce loquentium quod cælatum velint: Murmurare autem maioris soni est proximi ad tumultum. Virgil. Georgic. lib. I: — nemorum increbrescere murmur. idem Æneid. X.

— se scire fatentur
Quid fortuna ferat populi, sed dicere mussant.

Priores comparatiui sunt gradus: Primores summæ quæque res. Cicero in Oratore: Quæ isti

isti rhetores ne primoribus quidem labris attigissent.

Poësis est perpetuum argumentum ex rythmis, vt Ilias Homeri, & Annales Ennii: Poëma est inuentio parua quæ paucis verbis expeditur. Poëtice est ars earum rerum. Lucilius Satyr. ix.

Cuiusuis operis pars est non magna Poëma,
Pars est parua Poëma, proinde vt epistola quæuis.
Illa Poësis opus totum, vt tota Ilias vna
Est θέσις, Annalesque Ennî, atque istoc opus vnum
Est maius multo quàm quod dixi ante Poëma.

Vrbs est ædificia, Ciuitas incolæ. Virgil. Æneid. 1, Vrbs antiqua fuit.

Cogitare est dubitare, Deliberare est confirmare. Turpilius, Quæso cogita ac delibera.

Auspicium est auium inspectio, & quæ ex volatu auium significentur & vocibus: Augurium autem rerum omnium coniecturas prudenter ac diligenter amplectitur.

Monstra & Ostenta similiter intelliguntur quod imminentia monstrent & ostendant: Portentum non solum quod portendat, sed etiam quod iam apportet & faciat ex his significationibus quæ in auspiciis & auguriis & extispiciis ostenduntur: Prodigium autem semper pessimum est, dictum quasi porro adigendum. Virgil. Æneid. III.

Sola

Sola nouum dictuq. nefas Harpyia Celæno
Prodigium canit, & tristes denuntiat iras.

Iniuria à Contumelia hoc distat. Iniuria enim leuior res est. Pacuuius Peribœa:

Patior facile iniuriam si est vacua à contumelia.

Fulmen telum ipsum quod iacitur, vt Virgilius Georgicor. lib. I,

Ipse pater media nimborum in nocte corusca
Fulmina molitur dextra.

Fulgur ignis qui coruscat fulmine. vnde & Fulgetræ dicuntur & Fulgor. Fulguritum dicitur fulmine tactum, vel exustum.

Iurgium leuior res est. Siquidem inter beneuolos aut propinquos dissensio vel concertatio Iurgium dicitur: Inter inimicos dissensio, Lis appellatur. M. Tullius De republica lib. IV: Si iurgant inquit. Beneuolorum concertatio Iurgium, Lis inimicorum dicitur.

Merx est species ipsa: Mercatura actus ipse, vel lucrum de merce: Mercatus autem locus in quo agitur mercatura.

Superstitionis & Religionis distantiam manifestissimè discernit M. Tullius De natura deorum lib. II: Non enim Philosophi solùm, verum etiam maiores nostri Superstitionem à Religione separarunt. Nam qui tota die precabantur & immolabant vt sibi sui liberi superstites essent, Superstitiosi sunt appel-

appellati: quod nomen patuit postea latius. Qui autem omnia quæ ad cultum deorum pertinerent diligenter retractarent & tanquàm relegerent, dicti sunt Religiosi à religendo.

Peius est à malo quod in vsu est & creberrimè frequentatur; Deterius verò à bono, vt minoris sit meriti quàm id quod placet.

Circus est planities rotunda, vt circuitus: Globus soliditas vndique versum rotunda, vt est sphæra, & staminum glomer. M. Tullius De natura deorum lib. II: Cumque duæ formæ præstantissimæ sint ex solidis, globus, sic enim sphæram interpretari placet; ex planis autem circus aut orbis.

Præda est corpora ipsa rerum quæ capiuntur, Manubiæ verò pecuniæ ex præda vendita redactæ, & sic apud plurimos.

Peruicacia est interdum bonarum rerum perseuerantia, Pertinacia semper malarum. Attius Myrmidonibus:

> Tu pertinaciam esse Archiloche hanc prædicas,
> Ego peruicaciam aio, & ea me vti volo:
> Nam peruicacem dici me esse & vincere
> Perfacile patior; pertinacem nil moror.
> Hæc fortes sequitur, illam indocti possident.
> Tu addis quod vitio est, demis quod laudi datur.

Sensus sunt qui sentiunt, Sensa quæ sentiuntur.

tur. Cicero, De Oratore: Et quod exprimere dicendo ſenſa poſſumus.

Iuuentus iuuenes, Iuuenta ætas ipſa, Iuuenilitas quod ὁρμὴν vel πάθος vocant Græci. Varro Tithono: Quam dereliquit multicupida iuuenilitas.

Vegetum eſt incolume, Vigens forte. Nam Vegetum corporis, Vigens etiam animi poſſumus dicere, vt in multis.

Profeſti & Feſti dies diſcernuntur ſic, Profeſti ſunt à feſtiuitate vacui. Afranius Priuigno:

Quæ feſtiuo nos facere ſolemus die,
Quotidiano opere promiſces omnia,
Et quæ profeſto concelebras die focum.

Quærere & Requirere hoc differunt, quoniam Requirere eſt diu quærere. Afranius Fratriis:

Proin tu dum quæram ne requiram te vide.

Specula deſpicientiam ſignificat, Speculum quo imago redditur. Virgil. lib. x.

— leo ſpecula cùm vidit ab alta.

Profiteri voluntatis eſt, Confiteri neceſſitatis & coactus. Cicero pro Manilio; Hoc ego non ſolum confiteor, verumetiam profiteor. Honeſtius Profiteri quàm Confiteri.

Vlcus tecta & clauſa eſt malignitas: Vulnus hians & patens. Virgilius Georgicor. lib. III:

Quam ſi quis ferro potuit reſcindere ſummum
Vlceris os, alitur vitium viuitque tegendo.

idem

idem lib. xi. Produxi, pressiue oculos, aut vulnera laui.

Quartùm & Quartò prudentes differre dixerunt. Varro Disciplinarum v. Aliud est Quartò prætorem fieri, aliud Quartùm. Et Quartùm locum significat & tres ante factos, Quartò tempus signat, & ter ante factum.

Turpe & Fœdum quam habeant distantiam manifestum est. Nam Turpe leuior res est: Fœdum vim habet maiorem. M. Tullius De Offic. Luxuria verò cùm omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est.

Formæ & Figuræ quæ sit differentia M. Tullius manifestat hoc est. Nam Formam integritatem speciei esse voluit, Figuram formam nostram. M. Tullius De Officiis lib. i. Principio corporis nostri magnam natura ipsa videtur habuisse rationem, quæ formam nostram reliquamque figuram in qua esset species honesta eam posuit in promtu.

Dignitatem & Venustatem discernere voluit M. Tullius, vt Dignitas viris, Venustas fœminis sit attribuenda, De Officiis lib. i. Venustatem muliebrem dicere debemus, dignitatem virilem.

Monstra & Ostenta sunt monita deorum, Prodigia deorum minæ vel iræ, Portenta, vt ostenta, quæ aliquid imminere significant.

Celare est tegere & abscondere, Cælare insculpere.

Ignoscere & Concedere quemadmodum in-

ter se distent, aperit M. Tullius ad Cæsarem Iuniorem lib. I, Quod mihi & Philippo vacationem das, bis gaudeo. nam & præteritis ignoscis, & concedis futuris.

Contemnere & Despicere eò distant quòd Despicere grauius quàm Contemnere. M. Tull. De senectute, Contemni se putant, despici, illudi.

Cupiditas & Cupido diuersa sunt. nam Cupiditas leuior est. Lucilius lib. XXIII: Cupiditas ex homine, Cupido ex stulto nunquam tollitur: vt Cupiditas pars quædam temperatior sit defluens ex Cupidine.

Imitatio simplex est & liuorem atque inuidiam non admittit; Æmulatio autem habet quidem imitandi studium, sed cum malitiæ operatione. M. Tullius in Cæsarianis, Quasi quodam æmulo atque imitatore studiorum & laborum meorum, & comite abstracto.

Probatum & Spectatum differunt, quòd hoc vis maioris est. Lucil. Satyrar. XXVI:

Tuam probatam mihi & spectatam maximè adolescentiam.

Bellum & Prœlium hoc differunt, quod Prœlia partes sunt belli, hoc est in bello congressiones. Virgil. lib. XI — media inter prœlia belli.

Inter Cauere & Vitare Lucilius esse distantiam voluit lib. XXVI, & esse plus Vitare,

Quid tibi cauendum censes, quid vitandum maximè.

Vetuſtiſcere & Veteraſcere quid interſit Nigidius Commentariorum Grammaticor. lib. x. deplanauit: Dicemus quæ vetuſtate deteriora fiunt vetuſtiſcere, Inueteraſcere quæ meliora.

Nocens a Nefario & Impio diſtare, vti Nocens leuius videri poſſit; M. Tullius De officiis lib. 11 voluit: Nec tamen vt hoc fugiendum eſt, ita habendum eſt religioni contrarium, nocentem aliquando & nefarium, impiumque defendere.

Innuere eſt, facie ſignificare, Annuere concedere.

Flagrare eſt incendi & ardere: Fragrare verò olere.

Noxa eſt peccatum leue. Virgil. Æneid. lib. 1.

Vnius ob noxam & furias.

Noxia nocentia. M. Tullius Hortenſio; In quibus peccata non maximas adferunt noxias.

Inter Speratam, & Dictam, & Pactam, & Sponſam hoc intereſt, quòd virgo priuſquam petatur Sperata dicitur. Dehinc Promiſſa, Dicta, vel Pacta, vel Sponſa dici poteſt. Plautus Amphitr.

Amphitruo vxorem ſalutat lætus ſperatam ſuam. Virgil. Æneid. lib. 11. Coniunx quondam tua dicta relinquitor. & idem alio loco, Gremiis abducere pactas.

Inter Nutare, & Annuere, & Nictare veteres hoc eſſe voluerunt, vt Nutare capitis, Annuere vel Innuere narium vel labiorum, Nictare

 oculo-

oculorum significantiam esse decreuerint. Plautus Asinaria:

Nec illa vlli homini nutet, nictet, annuat.

Simulare est fingere scire quæ nescias, Dissimulare fingere nescire quæ scias. Sallustius Catilina, Cuius rei libet simulator ac dissimulator.

Pudicitia est ab iniuria turpium libidinum libera: Castitas & ab his continens & remota: præterea & religiosa munditia & puritas. Atq; ideo plus est Castitas quàm Pudicitia. Virgil. Georgic. II, Casta pudicitiam seruat domus.

Alere est sufficiendi generis curam habere, Pascere natos cibo saginare.

Inter Exstinguere & Opprimere interesse Cicero voluit De amicitia, vt sit maius opprimere quam Exstinguere, Vt extinctæ potius amicitiæ quàm oppressæ videantur. Quasi quod exstinguitur possit renouari, quod opprimitur non queat.

Morbus est cum accessu aut temporis, aut contagii: Vitium perpetua & insanabilis atque irreuocabilis caussa est.

Meminisse & In memoriam redire hoc differre Aristoteles putat quod μνημονεύειν & μεμνῆσθαι & vult Meminisse omnium esse animantium, vt cibi, potionis, somni, voluptatis: In memoriam reuocare quod exciderit non nisi homines posse.

Die quarto temporis præteriti est, Die quarta futuri.

Mentiri

Mentiri & Mendacium dicere P. Nigidius ita ſeparauit. Qui mentitur ipſe non fallitur, alterum fallere conatur. Qui mendacium dicit ipſe fallitur. Quantum in ſe eſt vir bonus præſtare debet vt non mentiatur, prudens ne mendacium dicat, alterum iudicat in homine, alterum non.

Feſtinare & Properare veteres voluerunt habere diſtantiam. Cato oratione quam De ſuis virtutibus ſcripſit, Aliud eſt Properare, aliud Feſtinare. Qui vnum quid mature tranſigit, is properat: qui multa incipit neque perficit, is feſtinat. Verum vtrorumque verborum ratio ſub hac ſignificantia proxima eſt veritati, vt ſit properare animi ſtudioſe ad res aliquas contendentis, Feſtinare corporis neceſſitatibus obſequendi.

Matronæ & Matrisfamilias diſſimilitudinem hoc modo veteres quidam docti ſeparant, vt ſit Matrona quæ peperit ſemel, Materfamilias quæ ſæpius, ſed hæc definitio videtur abſurda. Ad hæc fidelius locupletiores, Matronam quæ in matrimonio ſit mariti etiam ante ſuſceptos liberos dictam, meliore tamen matris futuræ ſpe materno nomine nuncupatam. Matrem vero familias quæ in familia mancipioque ſit patrisfamiliæ, etſi in mariti matrimonio eſſet.

Audentia fortitudinis eſt, Audacia temeritatis, vt Salluſt. Audacia pro muro habetur. Virgilius lib. x. audentior ito In caſus omnes.

Furorem & Insaniam, Confidentiam & Fidentiam, Inuidiam & Inuidentiam, Ægrotationem & Ægritudinem Cicero distinxit Tusculanar. lib. III.

Lætari & Gaudere distant, vt Cicero Tusculanar. lib. IV. Atque vt confidere decet, timere non decet; sic quidem gaudere decet, lætari non decet: quoniam docendi caussa à Gaudio Lætitiam distinguimus. Vt autem innuit idem Cicero, Gaudium in sapiente in rebus bonis semper est: Lætitia etiam in malis, & turpibus esse potest.

Metum, Timorem, Formidinem, Pauorem Cicero discreuit Tusculan. lib. V. In quem autem metus, in eum formido, timiditas, pauor, ignauia.

Innocens est non nocens, Innocuum est illæsum. Virgil. lib. X. — & sedere carinæ Omnes innocuæ.

Legere & Eligere non sub eadem significatione intelligi vult Varro De re rustica lib. I. Vua non solùm legitur ad bibendum, sed etiam eligitur ad edendum. Vt sit Legitur colligitur, vt plerumque; Eligitur verò melior quæque de plurimis.

Miserari est flere & lamentari, Misereri miserationem alienis casibus exhibere.

Illix & Illex hoc discernuntur, ab illiciendo Illix: Illex verò à quo lex non seruatur. Plaut. Pœnulo, Qui malæ rei antè fuimus illices. idem Persa Inimice, illex, labes populi, hoc est

viuens

viuens sine lege, sine iure.

Ergastulum & Ergastulus vt genere ita & intellectibus differunt. Nam neutro carceris locus est: masculino custos loci pœnalis. Lucilius Satyr. xv. Non ergastulus vnus.

Fremere est magnum sonare: Frendere cum gemitu, vel iracundia miserum aut minax sonare. Virgil. lib. III. Æneid.

Dentibus infrendens gemitu.

Fora & Fori vt genere ita & intellectibus discernuntur. Neutro loca sunt quibus ius dicitur, masculino spatia in nauibus, vt idem lib. VI. Deturbat, laxatque foros.

Educere est extra trahere, Educare enutrire, & prouehere. Varro Catone, vel, De liberis educandis: Educit enim obstetrix, educat nutrix, instituit pædagogus, docet magister.

Aborsus ille dicendus est qui fit in primis mensibus, cum conceptui exordium factum est. Abortus prope tempus pariendi. tunc enim moritur quod nascitur. In plurimis hoc reconditum inuenimus.

FINIS.

TYPOGRAPHVS

Lectori S.

PRÆTER hæc de Vocum Differentiis è variis autoribus Excerpta, extat & alius quidam ISIDORI, itemq́ alius ANONYMI ab Helia Putschio editus de Differentiis verborum libellus: sed eos, quia partim incertis aut falsis, partim ineptis ac ridiculis differentiis scatebant, & præterea nihil boni continebant, quod in hoc à nobis edito libro adnotatum non erat; cum plerisq́ doctis indignos qui iterum ederentur iudicauimus, saltem huic præsenti Operi minimè adiungendos esse duximus. Cuius rei monitum te tamen voluimus, ne quis eos ignorantiâ aliquâ nostrâ prætermissos potius, quam consulto repudiatos & eum iudicio spretos existimet.

Errata vel omissa reponenda.

Pag. 2. Visolo. p. 6. populi Rom., vt quidem Valla tradit: cùm tamen Gesta hac significatione Latinum non sit, sed Res gestæ. p. 29. obsonia mittas. 31. AMICITIA vt Amor plus. Ad Appium: Nihil. 43. Scriptura discernere. 74. vt commune. 119. vi aut malitia. 149. antiquæ locutionis. 150. inducit. Pacuuius: Terra. 224. locutionis. 228. Remota à nostris.

INDEX

INDEX
VOCVM OMNIVM
quarum hoc libro Differentiæ traduntur.

D.

E.

F.

Factio.

Nescire,

Persi,

Q.

R.

FINIS.

Coluber

Factio.

Lassus.

Nescire,

Pestis,

Vna.

FINIS.